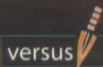

kronstadt 1921 paul avrich

kronstadt 1921

paul avrich
çeviri: gün zileli

tarih
toplumsal mücadeleler - 1

PAUL AVRICH

Amerika Birleşik Devletleri'nde Princeton Üniversitesi'nde tarih profesörüdür. Eserleri daha çok, Amerika ve Rusya'daki anarşist hareket üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkçede yayımlanan eserleri, *Rus Devriminde Anarşistler* (çev: Celal Kanat, Metis, 1993); *Anarşist Portreler* (çev: Osman Akınhay, Sarmal, 1991); *Amerikalı Anarşist Voltairine de Cleyre'in Yaşamı* (çev: Emine Özkaya, Sel, 1999).

GÜN ZİLELİ

1946 yılında doğdu. 1970 yılında, Ankara DTCF'nin Felsefe Bölümünün 2. Sınıfından ayrıldı. İngilizceden yaptığı, yayımlanmış çevirileri şunlardır: *Halk Silahlanınca*, Abel Paz, Kaos, 1996; *Anafora Doğru*, Eugenia Ginzburg, Pencere, 1996; *Anaforun İçinde*, Eugenia Ginzburg, Pencere, 2000; *Yoldaş Lenin'e Açık Mektup*, Herınan Gorter, (Kemal Orcan'la birlikte), Günizi, 2001. E. H. Carr'ın *Mihail Bakunin* adlı eserinin çevirisi, yakında yayınevimiz tarafından yayımlanacaktır.

Kronstadt 1921

Paul Avrich

İngilizceden Çeviri
Gün Zileli

Versus Kitap (İ)
Kronstadt 1921 / Paul Avrich

İngilizceden Çeviri
Gün Zileli

Yayına Hazırlayan
Aslan Özgür

Kapak Tasarımı
Mustang

İç Sayfa Düzeni
Versus Kitap

Baskı
Yön Matbaacılık
0212 544 66 34

ISBN: 9944-989-01-0

VERSUS KİTAP Şubat 2006
© Her hakkı mahfuzdur.

Caferağa Mahallesi
Sakız Sokak No: 6/6
Kadıköy / İstanbul 34710
Tel: 0216 550 73 10 Faks: 0216 550 73 12

www.versuskitap.com
versuskitap@versuskitap.com

İçİndekİler

1. Gİrlş	1
2. Savaş Komünİzminin Krizi	7
3. Petrograd ve Kronstadt	33
4. Kronstadt ve Rus Siyasi Göçmenleri	79
5. İlk Saldırı	119
6. Kronstadt Programı	143
7. İsyanın Bastırılması	175
8. Sonsöz	199

Ekler

A. Kronstadt'da Bir Ayaklanma Örgütlenmesi Üzerine Muhtıra	217
B. Ne İçin Mücadele Ediyoruz	233
C. Tırnak İçinde Sosyalizm	226

Ayrıntılı Bibliyografi

Arşivler	231
Kitap, broşür ve makaleler	233
Dönemin gazete ve dergileri	243

Ina, Jane ve Karen'e
P.A.

Kronstadt 1921

Paul Avrich

kronstadt 1921

giriş

Kronstadt'ın büyük meydanında bir toplantı.

“Gerçeğe,” demişti Lenin, Kronstadt isyanı üzerine, “bundan iyi ışık tutan bir şey olamazdı.”¹ 1921 yılının Mart ayında, Finlandiya körfezinin donanma istihkamlarındaki Rus Devriminin “onuru ve gururu” denizciler, iktidara gelmelerine yardımcı oldukları Bolşeviklere karşı ayaklandılar. Ordu buzların üzerinden geçip ayaklanmayı ezene kadar, “Özgür sovyetler” sloganı altında 16 gün yaşayan ihtilalci bir komün kurdular. Uzun ve vahşi bir mücadeleden ve her iki taraf da ağır kayıplar verdikten sonra isyancılara zorla boyun eğdirildi.

Bu ayaklanma, derhal, bitmez tükenmez, keskin tartışmalara yol açtı. Denizciler niçin ayaklanmışlardı? Bolşeviklere göre, onlar, Rus mültecileri ve onların destekleyicileri olan Müttefik Devletler tarafından komplo yapmak üzere Batı’da eğitilmiş bir Beyaz Muhafızın ajanlarıydılar. Denizcilerin yandaşlarına göre ise, onlar, Bolşevik diktatörlüğe karşı sovyet idealini yeniden hayata geçirmek için mücadele eden ihtilalci kahramanlardı. Onların gözünde, ayaklanmanın bastırılması, Rusya’nın bir “işçi ve köylü devleti” olduğu efsanesini paramparça eden barbarca bir eylemdi. Dahası, Rusya dışındaki çok sayıda Komünist, samimi bir kitle protestosunu böylesine kabaca bastıran bir yönetime

1- V. I. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 5. baskı, 55 cilt, Moskova, 1958-1965, XLIII, 138.

olan inançlarını sorguladılar. Bu bağlamda, Kronstadt, hayal kırıklığına uğramış radikallerin hareketle olan bağlarını koparmalarına ve ideallerinin orijinal saflığına dönmelerine yol açan daha sonraki olayların prototipini oluşturmuştur. Kulakların tasfiyesi, Büyük Temizlik, Nazi-Sovyet paktı, Kruşçev'in Stalin'i suçlaması —bunların hepsi, devrimin ihanete uğradığına inanan parti üyelerinin ve taraftarlarının parti saflarından ayrılmasına yol açtı. “Ne ki, denek taşı Kronstadt’dı,” diye yazıyordu Louis Fischer, 1949’da, “onun ortaya çıkışına kadar, duygusal olarak sallantılı, entelektüel kuşkuları olan, hatta davaya karşı olan insanlar bile iş ona saldırmaya gelince bunu reddettiler. Ben ise, uzun yıllar ‘Kronstadt’sız yaşamıştım.”²

Diğerleri ise kendi “Kronstadt”larını daha sonraki yıllarda buldular —1956 Macar ayaklanmasında. Çünkü, Kronstadt’da olduğu gibi, Budapeşte’de de isyancılar, otoriter ve bürokratik bir rejimi gerçek bir sosyalist demokrasiye dönüştürmeye çalışıyorlardı. Bolşeviklere göre, böylesi bir sapma, sosyalizmin ilkelere karşı doğrudan muhalefetten daha büyük bir tehditti. Macaristan —keza 1968 Çekoslovakya’sı— karşı-devrimci olduğu için değil, Kronstadt gibi, kendilerini Sovyet liderliğinden, sosyalizm ve devrim kavramlarıyla keskin bir şekilde ayırdıkları için tehlikeliydiler; yine de, Moskova, Macar ayaklanmasını, 1921’de olduğu gibi karşı-devrim olarak suçladı ve bastırmaya girişti. Sovyet politikasının muhaliflerinden birinin belirttiği gibi, Budapeşte’nin ezilmesi bir kere daha gösterdi ki, Komünistler, kendi otoritelerine meydan okuyanları yerle bir etmekten bir an bile geri durmazlar.

Yine de böylesi karşılaştırmalar fazla ileri götürülmemelidir. Olayların arasında 35 yıl gibi bir zaman dilimi vardır ve tamamen farklı insanların yer aldığı, farklı ülkelerde meydana gelen bu olaylar arasındaki benzerlikler yüzeysel kalmaya mahkûmdur. 1921’deki Sovyet Rusya, geçtiğimiz onlarca yıldaki Leviathan* değildi. O zamanlar Sovyet Rusya, içerde isyancı bir halkla, dışarda, Bolşeviklerin iktidardan düştüğünü görmek için can atan amansız düşmanlarla yüz yüze olan, genç ve kendini güvencilikte hissetmeyen bir devlettir. Daha da önemlisi, Kronstadt, Rusya’nın içindeydi; öyle ki, Bolşevikler, Petrograd’ı batılı-

2- Richard Crossman, ed., *The God That Failed*, New York, 1950, s.207.

* Otokratik monarşi. ç.n.

lardan koruyacak bu en stratejik ileri karakolda bulunan kendi donanmalarında ortaya çıkan bir isyanla karşı karşıya kalmışlardı. Onlar, Kronstadt'ın, Rus anakarasını tutuşturmasından ya da yeni bir anti-Sovyet işgal için sıçrama tahtası olmasından korkuyorlardı.

Rus mültecilerinin bu ayaklanmaya yardım ettiklerine ve onu kendi çıkarları için kullanmaya çalıştıklarına ilişkin yığınla delil vardır. Ne ki, Beyazların faaliyetleri, Bolşeviklerin denizcilere karşı yaptıkları gaddarlıkları mazur gösteremez. Ancak hükümetin ayaklanmayı ezmek için gösterdiği aceleciliği anlaşılır kılar. Birkaç hafta içinde Fin Körfezinin buzları eriyecek ve batıdan gemilerle gelecek malzeme ve yardım, Kronstadt'ı yeni bir müdahalenin üssü haline getirecekti. Yapılan propaganda bir yana, öyle görünüyor ki, Lenin ve Troçki bu olasılıktan gerçekten endişelenmişlerdir.

Ne yazık ki, çok az Batılı tarihçi bu endişeleri gözönüne almıştır. Öte yandan Sovyet yazarlarına göre, uygulanan küçümsemeyecek şiddet, isyancıların bir Beyaz komplonun ajanları ya da aldattığı kişiler olmaları olgusundan kaynaklanmaktadır. Elinizdeki kitap isyanı daha gerçekçi bir perspektifle incelemeyi amaçlıyor. Bunu başarmak için Kronstadt, daha geniş bir bakış açısıyla, politik ve sosyal olayların koşulları içinde ele alınmalıdır, çünkü bu ayaklanma, Savaş Komünizminden Yeni Ekonomik Politikaya dönüşmeye işaret eden daha geniş bir krizin parçasıdır, o kriz ki, Lenin ondan, iktidara geldiklerinden beri karşı karşıya kaldıkları en ciddi durum olarak söz etmektedir. Ayrıca, bu ayaklanmanın, Kronstadt'daki ve bütün Rusya'daki çok eski kendiliğinden isyan geleneğiyle bağını kurmak da gereklidir. Böyle bir yaklaşım, bir umut, isyancıların tavır ve davranışlarına ışık tutacaktır.

Bunun ötesinde, titizlikle tahlil edilmesi gereken çok sayıda özel problem söz konusudur. Bunların en önemlileri arasında, donanmanın sosyal kompozisyonu, ulusal çaptaki huzursuzluğun rolü, Beyaz müdahale sorunu ve isyanın ideolojik doğası bulunmaktadır. Elbette bu sorunlardan bazılarının, ilgili Sovyet arşivleri incelemeye açılıncaya kadar —ki, bu bir süre için pek mümkün görünmemektedir— kesin yanıtlarına kavuşması mümkün görünmemektedir. Bunun için, bu kitap, izin verilen mevcut kaynaklardan yola çıkarak isyanın tam bir anlatımını

sağlama girişimidir. Batı arşivlerinin çok sayıda ilgili dökümanı ve genellikle propagandaya yönelik yayımlanmış Sovyet malzemesi dikkatle kullanıldığında, bazı son derece önemli konuların aydınlanmasında gerçekten değerli olabilmektedir.

Özellikle isyancıların ve onların Bolşevik hasımlarının birbirine zıt güdülerini önemiştir. Bir yanda, tarih boyunca ortaya çıkan bütün tutkulu idealistler gibi, geçmiş çağa ve iktidarın zorunlulukları tarafından kirletilen ideallerinin temizliğine yeniden kavuşmayı özleyen, ihtilalci tutkuya sahip denizciler vardır. Diğer yanda, kanlı bir İç Savaştan zaferle çıkmış, otoritelerine herhangi bir yeni meydan okumaya hoşgörü gösteremeyecek Bolşevikler bulunmaktadır. Her iki taraf da çatışma boyunca kendi özel amaçlarına ve tutkularına göre hareket etti. Bu, ahlaki yargıların gerekliliğini inkâr etmemek anlamına geliyor. Ancak, Kronstadt'ın verili koşullarında, tarihçi, isyancılara sempati duyabileceği gibi, Bolşeviklerin onları bastırmasının haklılığını da kabul edebilir. Bunu anlamak, gerçekten de, Kronstadt trajedisini bütünüyle kavramaktır.

2

kronstadt 1921

savaş komünizminin krizi

1921

Dünya Savaşı, Devrim ve İç Savaşın ardından büyük bir açlık ortaya çıktı. Güney Rusya'da açlıktan en çok etkilenen bölgelerden biriydi.

1920 yılının sonbaharında, Sovyet Rusya, savaştan barışa geçme döneminin sancılarını yaşamaya başlamıştı. Altı yıldan fazla bir zamandır sürekli karışıklıklar içinde bulunan ülkede, dünya savaşından, devrimden ve iç savaştan sonra dumanlar nihayet dağılmaya yüz tutuyordu. 12 Ekim'de Sovyet hükümeti, Polonya ile bir ateşkes imzaladı. Üç hafta sonra, Beyaz generallerin sonuncusu olan Baron Peter Wrangel'in güçleri denize döküldü ve bütün ülkeyi kana boğan, parçalayan İç Savaş kazanılmış oldu. Güneyde, anarşist partizan Nestor Mahno varlığını sürdürüyordu, fakat bir zamanlar korku salan ordusu 1920 Kasım'ında dağıtıldı ve o andan itibaren de Moskova için bir tehdit oluşturmaktan çıktı. Sibirya, Ukrayna ve Türkistan'ın yanı sıra Donet kömür madenleri ve Bakü petroleri yeniden ele geçirildi; ve 1921 Şubat'ında Bolşevik ordu Tiflis'i alıp Gürcistan'ın Menşevik hükümetini devirerek Kazakistan'ın yeniden fethini tamamlamış oldu. Üç yıl boyunca varlık yokluk mücadelesi veren, kaderi gün be gün pamuk ipliğine bağlı olan Sovyet rejimi, artık devasa Rus toprağında ve en uzak bölgeler üzerinde etkili bir kontrol kurmakla övünebilirdi.

İç Savaşın sonu, diğer ülkelerle Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bolşevikler, acil bir dünya devrimi umutlarını rafa kaldırdılar ve iç çatışmanın patlak vermesiyle 1918 yılından beri yoksun kaldıkları “nefes alma” fırsatını kullanmanın yollarını aramaya başladılar. Aynı şekilde, Batıdaki iktidarlar arasındaki, Lenin’in iktidarının yakında çökeceği beklentisi de sönmeye yüz tuttu. Her iki taraf da daha normal ilişkiler kurulmasını özlemeye başladı ve 1920’nin sonunda böyle ilişkilerin gerçekleşmemesi için bir neden kalmadı; Müttefik ambargosunun kaldırılması ve Avrupa Rusya’sındaki silâhlı müdahaleye son verilmesi, diplomatik ilişkilerin kurulması ve ticari ilişkilerin yeniden başlatılmasının önündeki en ciddi engelleri kaldırmıştı. Ayrıca, aynı yıl içinde, Rusya’yla komşuları olan Baltık ülkeleri, Finlandiya, Estonya, Latviya ve Litvanya arasında resmi barış antlaşmaları yapılmıştı ve 1921 Şubat’ında, İran ve Afganistan’la barış ve dostluk antlaşmaları imzalanırken, Türk’lerle benzer bir anlaşmanın yapılmasının da eli kulağındaydı. Bu sırada, önemli Sovyet temsilcilerinden Krasin Londra’da, Vorovsky de Roma’da, bir dizi Avrupa ülkesiyle ticaret antlaşmaları yapmak için görüşmelerde bulunuyorlardı ve bu görüşmelerden parlak sonuçlar elde edilmesi işten bile değildi.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, 1920-1921 kışı, Sovyet tarihinde olağanüstü kritik bir dönemdir. 1920 Aralık’ında, Sekizinci Sovyetler Kongresinde Lenin, barışçı bir ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmaya geçmenin hiç de kolay olmayacağına dikkat çekmiştir.³ Askeri mücadelenin kazanılmasına ve dış ilişkilerin hızla düzelmesine rağmen, Bolşevikler ciddi iç zorluklarla karşı karşıyadırlar. Rusya bitmiş tükenmiştir. Savaşın yaraları ülkenin her yanında göze çarpmaktadır. Son iki yılda ölüm oranı büyük artış göstermiştir, savaşta ölen milyonların ötesinde, açlık ve salgın hastalıklar milyonları tehdit etmektedir. Onyedinci Yüzyıldaki İstiraplar Döneminden* beri ülke böylesine acı çekmemiş ve viran olmamıştır. Tarımsal ürün feci bir düşüş göstermiştir; endüstri ve ulaşım harap durumdadır. O

3- *Vos'moi vserossiiskii s"ezd sovetov rabochikh, krest'ianskikh, krasnoarmeiskikh i kazach'ikh deputatov: stenograficheskiy otchet (22-29 dekabrla 1920 goda)*. Moskova, 1921, s.16.

* Rusya’nın tarihinde, 1584-1613 dönemine verilen ad. Bu dönemde monarşi, yabancı istilalarla, toplumsal karışıklıklarla ve ekonomik krizle büyük bir istikrarsızlık yaşamıştır. ç.n.

dönemi bizzat yaşayan birisinin deyişiyle, Iç Savaştan çıkan Rusya'nın ekonomik yıkımının, "insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiştir."⁴

Ulusun yaralarını sarmak zamanı gelmişti ve dış ilişkilerde başlayan gevşemenin iç politikaya da uygulanması gerekiyordu. Bu, her şeyden önce, Iç Savaşın aciliyetlerine yanıt veren "Savaş Komünizmi" programının terkedilmesi anlamına geliyordu. Isminden de anlaşılacağı gibi, Savaş Komünizmi, zorlama ve mürakabenin sert baskısına dayanır. Ekonomik kıtlık ve askeri zaruretler tarafından yönlendirilen Savaş komünizmine, sosyal hayatın her alanını kontrol eden aşırı merkezîyetçi hükümet damgasını vurur. O, köylünün ürününe zorla el konması esasına dayanır. Şehirleri beslemek ve beş milyon kişilik bir güç olan Kızıl Orduya erzak sağlamak amacıyla artı ürüne el koyacak silâhlı müfrezeler kırsal alanlara gönderildi. Köylülere kişisel ihtiyaçları olan yeterli miktarın bırakılması talimatına rağmen, ürünlere el koyına müfrezelerinin, ürünü kişisel tüketimi ya da gelecek seneki ekim için ayırmaya niyetlenenlere silâhın ucunu göstermesi genel bir uygulamaydı. Bizzat Lenin, " 'Savaş Komünizmi'nin özüne uygun olarak aslında köylünün yalnızca artı ürününe el koynamız gerekirken zaman zaman yalnız artı ürüne değil, fakat köylünün yiyeceği için gerekli olan hububata el koyduğumuz da olmuştur. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak ve işçileri beslemek için bu yola başvurduk"⁵ diyerek bu gerçeği kabul etmiştir. Yiyecek müfrezeleri, hububat ve sebzenin yanısıra, askeri kullanım için, genellikle herhangi bir ödeme yapmadan, atları, hayvan yemlerini, yük arabalarını da gasp ediyorlardı, öyle ki, köylüler, bırakın sabun, ayakkabı, kibrit ve tütünü ya da gerekli tamiratlar için elzem olan çivi ve metal parçalarını, şeker, tuz, gazyagı gibi temel ürünlerden bile yoksun kalmışlardı.

Bolşevik rejimin zorla el koynayla (Rusçada *prodrazverstka*) yenilgiden kurtulduğuna en ufak bir şüphe yoktur, çünkü, hükümetten aldığı belirleyici destek olmasaydı, ne ordu, ne de şehir nüfusu ayakta kalabilirdi. Ancak bunun kaçınılmaz bedeli, köylünün yabancılaşmasıydı. Silâhların gölgesinde artı ürünlerini teslim eden, fena halde ihtiyaç duydukları tüketim maddeler-

4- L. N. Kritsman, *Geroicheski period velikoi russkoi revoliutsii*, 2. baskı., Moskova, 1926, s.166.

5- Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, XLIII, 219.

rinin bedeli ödenmeyen köylüler buna beklenen şekilde yanıt verdiler: Yiyecek müfrezeleri, açık direnişle karşılaşmadıkları zaman, köylü yaratıcılığının akla hayale gelmez kaçamaklı taktikleriyle engellendiler. 1920'de, önde gelen bir otorite, toplam ürünün üçte birden daha fazlasının, hükümetin ürün toplama birliklerinden başarıyla gizlendiğini tahmin ediyordu.⁶ Ayrıca köylüler, yalnızca kendi doğrudan ihtiyaçlarını karşılayacak kadar toprak ekmeye başladılar, böylece, 1920 sonunda, Avrupa Rusya'sında ekilen toprak miktarı, savaşın ve devrimin patlak vermesinden önceki son normal yıl olan 1913'deki ekilen toprak miktarının beşte üçüne düştü.⁷ Bu firenin büyük kısmı, elbette, Rusya'nın kırsal bölgelerinin yaşadığı yıkımın sonucuydu, fakat *prodrazverstva* politikasının da, Iç Savaş döneminde tarımsal üretimdeki bu ölümcül düşüşe önemli bir katkıda bulunduğu kesindir. 1921 yılında üretim, savaş öncesi üretimin yarısından daha aza ve çiftlik hayvanlarının sayısı da üçte ikiye düştü. Özellikle keten ve şeker pancarı gibi temel ürünlerin, normal düzeylerinin onda birine ve beşte birine düşmesi şiddetli bir darbeydi.⁸

Aynı zamanda, ürünlere zorla el konması, kırsal nüfus ile kent temelli devlet otoritesi arasındaki eski mücadeleyi yeniden alevlendirdi. Bunu uzun süre önce farkedenden Lenin, Rusya'nın ekonomik ve sosyal koşullarının yavaş gelişmesi pahasına, partisinin iktidarı kazanması ve elde tutması için köylülerle zorunlu bir taktik ittifaka girmişti. Bolşevikler, köylülüğü, en azından tarafsız bir durumda tutmak zorundaydılar. 1917 Aralık'ında Sol Sosyalist Devrimcilerle ortak hükümet kurulmasının başlıca nedeni buydu; Bolşevikler arasında az sayıdaki köylü kökenlilerden biri olan ve bu yönüyle tanınan M. I. Kalinin'in Sovyet Cumhuriyeti'nin başkanı seçilmesini etkileyen de bu düşünceydi. Fakat köylülerin desteğini almanın esas yolu, toprak dağıtımıyla, onların eski *chernyi peredel* düşünüyü gerçekleştirmekti. 26 Ekim 1917 ve 19 Şubat 1918 tarihli Bolşevik toprak kararları, kırsal ahalinin popülist ve eşitlikçi talepleriyle aşağı yukarı uyum içindeydi. Köylünün isteklerine uygun olarak doktrine edilmiş olan Sosyalist Devrimcilerin tarım programını ödünç alan genç Sov-

6- Kritsman, *Geroicheskii miatezh* 1921 g., Leningrad, 1931, s.39

7- A.S. Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh* 1921 g., Leningrad, 1931, s.8.

8- Bkz. Kritsman, *Geroicheskii period velikoi russkoi revoliutsii*, ss. 163-61.

yet hükümeti, topraktaki özel mülkiyeti bütünüyle ilga etti ve toprakların, yardımcı emek kiralamaksızın, kendi emekleriyle çalışan emekçiler arasında eşit olarak paylaşılmasını emretti. Bu iki karar, 1917 yazında ve 1920'de bizzat köylülerin aylarca önce başlattığı, toprağı bağımsız aile birimlerine dağıtarak 20 milyondan fazla küçük parçaya bölme girişimine yeni bir atılım kazandırdı.

O zaman kırsal nüfusun, Bolşeviklerin imzasını taşıyan bu kararları sevinçle karşılamasında, bu sevincini yalnızca, devletten gelen fermanlara karşı duyduğu geleneksel güvensizlikle yatıştırmasında şaşılacak bir şey yoktur. Köylüler için Bolşevik Devriminin anlamı, her şeyden önce toprağı olan açlıklarını gidermesi ve asilleri tasfiye etmesiydi, şimdi onların istediğı tek şey huzurdu. Yeni toprak parçalarına yerleşen köylüler, dışardan gelecek herhangi bir davetsiz misafire karşı gözlerini dört açmışlardı. Çok geçmeden korkuları gerçek oldu. İç Savaşın büyümesiyle ve ürünlere el koyma birliklerinin köylük bölgelerin üzerine çullanmasıyla birlikte, köylüler, Bolşevikleri, dost ve velinimetten çok, düşman olarak görmeye başladılar. Köylüler, Lenin ve partisinin, efendileri kovup halka toprak vermekteki amaçlarının yalnızca onların ürünlerine el koymak olduğunu söylüyor ve Bolşeviklerin, toprağı uygun gördükleri gibi özgürce kullanmalarını önlediklerinden şikayet ediyorlardı. Ayrıca köylüler, otoritelerin, İç Savaş sırasında, bazı büyük aristokrat toprakları üzerinde kurdukları devlet çiftliklerinden de rahatsızdılar. Köylülere göre, gerçek *chernyi peredel'in* anlamı, *bütün* toprakların halk arasında paylaşılmasıydı. Bu da, devlet çiftlikleriyle ebedileştirilen "ücretli köleliğ" ilgası demekti. Bunu Lenin de belirtmiştir: "Köylü şöyle düşünür: Eğer bir yerde büyük bir çiftlik varsa, o zaman ben yeniden emek kiraliyorum demektir."¹⁰

Bu politikaların sonucunda, hatırı sayılır sayıda köylü, Bolşeviklerle Komünistlerin farklı insanlar olduğuna inanmaya başladı. Köylüler, Bolşeviklerin kendilerine değerli toprak parçalarını bahşettiğini düşünürken, asillerin yerine devleti koyarak, üzerlerinde yeni tip bir kölelik düzeni kuran Komünistleri —özellik-

9- Bkz. E.H.Carr, *The Bolsheviki Revolution, 1917-1923*, 3 cilt., New York, 1951-1953, II, 39-46. Türkçesi: *Bolşevik Devrimi*, 1. Cilt. çev: Orhan Suda, Metis, 1989.

10- Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, XXXVIII, 200.

le çok iyi tanınan, "yabancı" kökenli Troçki, Zinovyev ve diğer Komünist liderleri— sert bir şekilde suçluyorlardı. "Biz Bolşevigiz, Komünist değil. Bolşevigiz, çünkü onlar toprak sahiplerini sürüp attılar. Komünist değiliz, çünkü onlar bağımsız toprak mülkiyetine karşılar."¹¹ Lenin, 1921'de köylülerin tavrını böyle tanımlamaktadır. Smolensk bölgesinden bir polis raporunun gösterdiği gibi, köylülerin düşüncülerinde bir yıl sonra da pek bir değişme olmamıştır: "Burada köylüler arasında Sovyet hükümetine ve Komünistlere karşı homurdanmaların haddi hesabı yoktur. Bırakın kulakları, orta köylüler ve yoksul köylüler arasındaki sohbetlerde bile şu sözleri duyabilirsiniz: 'onlar bizim için özgürlük değil, kölelik tasarlıyorlar. Köylülerin toprak sahiplerine bağlandığı Gudanov devri başlamıştır. Şimdi biz, Modkowskii, Aronson, vb türünden Yahudi burjuvazisine bağlanmış bulunuyoruz.'"¹²

Yine de, köylülüğün ana gövdesi, Beyaz restorasyona göre ehvenişer bulduğu Sovyet rejimine İç Savaş boyunca hoşgörü göstermeye devam etti. Köylüler, yönetici partiye karşı keskin bir antipati duymalarına rağmen, toprak sahiplerinin geri dönmesinden ve topraklarını kaybetmekten fazlasıyla korkuyorlardı. Yiyecek müfrezelerinin, pek de azımsanmayacak sayıda Bolşevigin hayatına malolan bir direnişle karşılaştıkları doğrudur, ancak köylüler, yine de, hükümetin varlığını tehdit edecek çapta bir silâhlı direnişten kaçındılar. Gerçi, Wrangel'in ordusunun 1920 sonlarında yenilmesiyle birlikte durum hızla değişti. Beyaz tehlikesinin kalkışıyla birlikte, köylülerin *prodrazverstka*'ya ve devlet çiftliklerine karşı kızgınlığı kontrolsüz bir biçimde alevlendi. Köylü kalkışmaları Rusya'nın kırsal alanlarını sardı. En ciddi patlamalar, Tampov eyaleti, orta Volga bölgesi, Ukrayna, kuzey Kazak bölgesi ve batı Sibirya gibi, hükümet kontrolünün görece zayıf ve halk ayaklanma geleneğinin uzun bir şecereye sahip olduğu çevre bölgelerde meydana geldi.¹³

Ayaklanmalar, 1920-1921 kışında güç toplayıp hızla yayıldı.

11- Age., XLIV, 43. Bolşevikler, Mart 1918'de isimlerini resmen Komünist olarak değiştirdiler.

12- Merle Fainsod, *Smolensk under Soviet Rule*, Cambridge, Mass, 1958, s.43.

13- Sovyet Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki köylü ayaklanmalarının ayrıntılı bir haritası I. Ia. Trifonov tarafından verilmiştir. *Klassy i klassovaia bor'ba v SSSR v nachale nepu (1921-1923 gg.)*, cilt. I: *Bor'ba s vooruzhennoi kulatskoi kontrrevoliutsiei*, Leningrad, 1964.

Lenin'in de işaret ettiği gibi, bu dönemde, "onbinlerce, yüzbinlerce terhis olmuş askerin" köylerine dönmesi gerilla güçlerinin saflarının kabarmasına yol açtı.¹⁴ 1921 yılının başlarında, devletin bünyesini tehdit eden bir şiddet ve sosyal huzursuzluk atmosferinde 2,5 milyon kişi —bütün Kızıl Ordunun neredeyse yarısı— terhis edildi. Birinci Dünya Savaşından hemen sonraki yıllarda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde büyük çaplı terhislerin var olan ekonomik gerilimi arttırdığı ve halktaki huzursuzluğu gerginleştirdiği bilinmeyen bir olay değildir. Fakat Rusya'da durum özellikle ciddiydi. Yaklaşık yedi yıldır süren savaş, devrim ve iç kargaşalığın beslediği kanun tanımazlık ruhunun sökülüp atılması zordu. Kökünden kopmuş sivil nüfus henüz yerine oturmadan ordunun terhisi, Lenin'in de sözünü ettiği gibi, savaş iş edinmiş ve doğal olarak enerjisini çeteciliğe ve isyana yöneltecek huzursuz insanlar kalabalığının ortaya saçılmasına yol açmıştı. Lenin'e göre durum yeni bir İç Savaş andırıyordu, üstelik daha farklı ve tehlikeli bir boyutta —Lenin'in de gördüğü gibi, daha tehlikeli boyutta, çünkü tarihe gömülmüş iflas etmiş sosyal unsurlar tarafından değil, doğrudan doğruya halk kitleleri tarafından sürdürülen bir savaş söz konusuydu. Devasa jacquerie isyanının* hayaleti, yeni bir Pugaçev ayaklanması, Puşkin'in ünlü "kör ve acımasız" deyişini hatırlatan bir biçimde, hükümetin karşısına dikilmişti— bu sırada, Bolşeviklerin geleneksel destekçisi olan şehirler tükenmiş ve iyice zayıflamış durumdaydı ve onlar da derin bir huzursuzluğun pençesindeydiler.

1920 Kasım'ıyla 1921 Mart'ı arasında çok sayıda kırsal patlama meydana geldi. Yalnızca 1921 Şubat'ında, Kronstadt isyanının arifesinde, Çeka, ülkenin çeşitli yerlerinde 118 köylü ayaklanması meydana geldiğini rapor ediyordu.¹⁵ Batı Sibirya'da isyan dalgası neredeyse bütün Tiümen bölgesini ve yakınındaki Cheliabinsk, Orenburg ve Omsk'u kapladı. Trans-Sibirya demiryolu iletişiminin ciddi bir şekilde kesintiye uğraması, Avrupa Rusya'sındaki büyük kentlerde var olan şiddetli yiyecek sıkıntısını had safhaya çıkarttı. Stenka Razin ve Pugaçev'in en büyük takipçilerinin çıktığı orta Volga'da, köylülerden, eski askerler-

14- *Desiatyi s"ezd RKP(b), mart 1921 goda*. Moskova, 1963. s.23.

* 1358 yılında Fransa'da, Yüz Yıl Savaşlarının yol açtığı zorlukların sonucu patlak veren bir köylü isyanı. ç.n.

15- Seth Singleton, "The Tambov Revolt (1920-1921)," *Slavic Review*, XXV (Eylül 1966), 499.

den, asker kaçaklarından oluşan silâhlı yağma çeteleri yiyecek aramak ve talan yapmak için kırsal alanlarda başıboş dolaşıyorlardı. Çetecilikle sosyal devrimi yalnızca ince bir çizgi ayırıyordu. Her yerde umutsuz insanlar ürünlere el koyma müfrezelerini pusuya düşürüyor ve kendilerini önlemeye cüret eden herkeşe karşı vahşi bir kararlılıkla savaşıyorlardı. Belki de en şiddetli mücadele, onyedinci yüzyıldan beri köylü ayaklanmalarına yatkınlık etmiş Tambov karatoprak* eyaletinde meydana geldi. Eski bir Sosyalist Devrimci, yetenekli bir partizan savaşçısı ve Nestor Mahno ile karşılaştırılacak ölçüde Robin Hoodvari bir üne sahip A.S. Antonov tarafından liderlik edilen bu isyan, Kronstadt'ta ayaklanan denizcileri yeni ezmiş Kızıl Kumandan Mihail Tukaçevski, büyük bir güçle gelip isyancılara boyun eğdirinceye kadar, bir yıldan fazla bir zaman kontrolsüz bir şekilde yayıldı.¹⁶

1920-1921 kışındaki büyük çapta köylü isyanlarının yanı sıra, isyancı saflara katılanların sayısındaki artış da çarpıcıdır. En yüksek noktasında Antonov'un hareketi 50.000 isyancıya varmıştı, öte yandan, batı Sibirya'nın tek bir bölgesindeki gerillaların, bazı kaynaklara göre, 60.000 olarak tahmin edilmesi muhtemelen abartma olmasa gerektir.¹⁷ Baltalarla, sopalarla, tırmıklarla, bilyeli tüfek ve pistollarla silâhlanmış sıradan köylüler, düzenli ordular biçiminde örgütlenerek meydan savaşlarına girdiler, onların umutsuzluktan doğan cesaretlerinden etkilenen büyük oranda hükümet askerinin —ki, bu askerlerin çoğu isyancılarla aynı sosyal katmanlardan geliyor ve aynı tavrı paylaşıyorlardı— ordu saflarını terkettiği, hükümete bağlılıklarından en ufak bir kuşku duyulamayacak özel Çeka birlikleri ve Komünist Subay Okulu öğrencileri tarafından rapor edilmiştir. Modern silâhlardan ve etkili bir örgütlenmeden yoksun dağınık köylü çeteler, sonuç olarak düzenli Kızıl Ordu güçleriyle boy ölçüşecek durumda değillerdi. Ayrıca, her yerde ortaya attıkları, “ürünlere el koymaya son,” “yiyecek müfrezeleri defol,” “artı ürününü verme,” “Komünistleri ve Yahudileri alaşağı et,” türü benzer slo-

* Rusçada *chernyzelmya*. Rusya'nın ılıman bölgelerinde çürümüş bitkilerin mayalanmasıyla meydana gelmiş kara toprak alanları. ç.n.

16- Bkz. Age., pp. 497-512 ; ve *Antonovshchina*, Tambov, 1923.

17- Trifonov, *Klassy i klassovaya bor'ba v SSSR*, 1, 4-5; İu. A. Poliakov, *Perekhod k nepu i sovetshoe krest'inastvo*, Moskova, 1967, s.205-206. Harvard Üniversitesindeki Troçki arşivleri de 1920-1921 köylü ayaklanmaları hakkında çok sayıda döküman içermektedir.

ganlara rağmen, isyancıların tutarlı bir programı yoktu. Bunun ötesinde, isyancı köylüler, komiserlerin ve yiyecek müfrezelerinin geldiği, bu davetsiz misafirleri gönderen hükümetlerin bulunduğu şehirlere nefret duygularıyla doluydular. Bölgenin Bolşevik askeri komutanı, Tambov halkının, Sovyet otoritelerinden, “çapulcu komiser ve görevlilerin” babaları, insanların ocağına incir ağacı diken tiranlık güçleri olarak söz ettiklerini belirtmektedir. Bu yüzden, Tambov'daki isyancı gruplardan birinin, ilk hedefini, “ülkeye sefalet, ölüm ve utanç getiren Komünist-Bolşevik iktidarını alaşağı etmek”¹⁸ olarak ilân etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Silâhlı direniş ve ürünlerini kaçırmak gibi güçlü silâhların yanı sıra, köylüler oyuna başka geleneksel protesto araçlarını da soktular: Merkezi hükümete, aciz kullarının dilekçelerini sunmak. 1920 Kasım'ıyla 1921 Mart'ı arasında Moskova'daki resmi makamlar, ülkenin her bölgesinden, Savaş Komünizminin cebri politikalarına son verilmesini talep eden dilekçe ve mektup bombardımanına tutuldular. Dilekçeciler, artık Beyazların yenildiğini, dolayısıyla ürünlere zorla el koymanın gerekçesinin de ortadan kalktığını ileri sürüyorlardı. Köylüler, bunun yerine, yöneticilerin uygun göreceği ölçüde bir artı ürünün vergi olarak alınması çağrısında bulunuyorlardı. Ve üretim için bir ek müşevvik olarak köylüler, kırsal alandaki tüketim maddesi tedarikinin yükseltilmesini talep ediyorlardı.¹⁹

Gerçi bu temel talepler, küçük mülk sahibi köylüleri, toprak elde etmek ve devrime olan desteklerine son vermek isteyen iflah olmaz küçük burjuvalar olarak gören Sovyet yönetici çevrelerinin kulaklarında pek hoş yankılar yapmıyordu. Her şey bir yana, Bolşevikler, Rus köylerinde bir kapitalist canlanmadan korkuyorlardı. Hatta tarihi bir paralellik kurarak, Batı Avrupa'da, 1848'de, reaksiyonun kalkını rolünü oynayan köylülüğü hatırlıyor ve kendi ülkelerinde bağımsız köylü mülkiyetinin güçlenmesine yol açabilecek herhangi bir ayrıcalığı tanımaktan çekiniyorlardı. Ayrıca, azımsanmayacak sayıda Bolşevik için, ekonominin merkezileşmiş devlet tarafından yönetilmesine dayanan Savaş Komünizmi, rüyalarının sosyalist toplumunun esas-

18- Singleton, “The Tambov Revolt,” *Slavic Review*, XXV, 500; *kak tambovskie hrest'iane boriatsia za svobodu*, n.p., 1921, s.12-13.

19- Poliakov, *Perekhod k nepu*, s.213 dipnot.

lı bir özelliği idi ve serbest pazarı geri getireceği, köylülüğü kalıcı kılacağı için onu terketmekte isteksizdiler.

Bu görüşün etkili bir açıklaması, Komünist Partisi içindeki sol kanat Demokratik Merkezîyetçilerin liderlerinden biri olan Valerian Osinsky (asıl adı Obolensky) tarafından yapılmıştır. Osinsky, 1920 yılının ikinci yarısında yayımlanan ve yankı yapan makaleler dizisinde tavrını ortaya koymuştur. Herhangi bir ürünle vergi ödeme biçimine dönmeyi ya da serbest ticaretin yeniden canlandırılmasını reddeden Osinsky, devletin tarımsal hayata müdahalesinin azaltılması bir yana, daha da arttırılması çağrısında bulunuyordu. Tarımsal köylü krizinin tek çözümü, diye yazıyordu, hükümet görevlilerinin kontrolü ve yönlendirmesi altında “zorunlu kitlesel üretim örgütlenmesini” oluşturmaktır.²⁰ Bunu başarmak için, diye öneriyordu, her bölgede kurulacak olan “ekim komitelerinin” başta gelen görevi ekim alanlarını genişleterek verimi arttırmak olmalıdır. Bu yeni komiteler aynı zamanda araçların kullanımını, ekim yöntemlerini, çiftlik hayvanlarının bakımını, etkili ve verimli bir üretim için gerekli diğer işleri düzenleyeceklerdi. Osinsky, bundan sonra, köylülerin tohumlarının genel bir tohum deposunda toplanarak, dağıtımının hükümetin denetiminde yapılmasının gerekli olduğu yolunda diğer bir öneri yapmaktaydı. Onun temel görüşü, bütün küçük mülklerin kolektifleştirildiği ve tarımsal emeğin toplumsal bir temelde değerlendirildiği sosyalleştirilmiş bir çiftlik sistemine dayanmaktaydı.

Ne ki, Osinsky’nin tavsiyeleri, yalnızca Savaş Komünizmiyle kısıtlı kalmamakta, gerçekte kırsal yaşamın her aşamasını ele almayı amaçlamaktaydı. Önerileri, köylüleri yatıştırmak bir yana, onların alarına geçmeleri için yeni bir sebep oluşturdu ve köylüler seslerini duyurmakta gecikmediler. 1920 Aralık’ının sonunda, Moskova’da, Sekizinci Sovyet Kongresi toplandığı zaman bunun için bir fırsat doğmuş oldu. Osinsky’nin projesi tartışmaların odak noktasını oluşturdu. Ezici bir çoğunluğa sahip olan Komünistler planı onaylarken, bu çeşit ulusal çaptaki bir toplantıda son kez boy gösteren Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler muhalefetlerini seslendirdiler. Menşevikler adına Fyodor Dan ve David Dallin, Sağ ve Sol SR’ler adına V. K. Volsky ve I.N. Stein-

20- N. Osinskii, *Gosudarstvennoe regulirovanie krest’ianskogo khoziaustva*, Moskova, 1920, s.8-9

berg, Savaş Komünizminin “iflas eden” politikalarını ittifak halinde suçladılar. Onlar, ürünlere el koyma politikasının, ürün üzerinden vergi ödenmesi politikasıyla acilen yer değiştirmesi ve köylünün devlete olan yükümlülüğünden arta kalan ürün için serbest ticaret hakkının tanınması çağrısında bulundular. Dan, her türlü zorlamacı yaklaşımın, yalnızca ekim alanlarının hızla azalmasına ve büyük ihtiyaç duyulan hububat üretiminin düşmesine yol açacağını belirtti; zora başvurulmaya devam edilmesi, şehirle köy arasındaki uçurumu büyütecek ve köylüyü silâhlı karşı-devrime sürükleyecekti. Benzer bir şekilde, Volsky, hükümetin gönüllü kooperatifleri teşvik etmesinde ve köylülerin kesinlikle karşı oldukları devlet çiftlikleri kurma politikasından vazgeçmesinde ısrar etti. Ve Dallin, Osinsky’nin ekim komitelerine atıfta bulunarak, her türlü yeni zorlama aracının, yalnızca var olan krizi arttırmaya yol açacağını belirtti.²¹

Hükümetin tarım politikasına bundan sonraki itiraz, tarım delegeleri kongresinin kapalı oturumunda, bizzat köylüler tarafından ortaya kondu. Lenin’in bizzat bulunduğu kongrede aldığı ve parti Merkez Komitesiyle Halk Komiserleri Kurulu’na sunduğu notlar büyük bir ilgiyle karşılandı. Lenin’in notlarında açıklandığı gibi, Osinsky’nin projesine karşı ittifak halinde ve sert bir muhalefet söz konusuydu. Sibirya’dan bir köylü —burası, köylü isyanının acılarını derinden yaşayan bir bölgeydi—, ekim komiteleri ve devletin köylere müdahalesinin arttırılması fikrini, gizlemediği bir horgörüyle mahkûm etti: “Osinsky Sibirya’yı bilmiyor. Ben orada otuz sekiz yıldır toprak sürüyorum, fakat Osinsky’nin dünyadan haberi yok.” Diğer delegeler de hükümetin tarımı kolektifleştirme çabalarına saldırdılar, fakat onların en çok dış biledikleri, silâhlı müfrezelerin, aylaklarla çalışkan köylüler arasında ayırım yapmaksızın kendi keyfi kotalarını doldurmak için ürünleri müsadere etmeleriydi. Bir delege, böylesine el konan çoğu ürünün ne insanların ne de hayvanların işine yaradığını belirtti. Tula’dan bir köylü, ürünlere aşırı ölçüde el konması yüzünden, merkezi Rusya’nın (kendisinininki de dahil) on ilindeki kara toprakların ekilmeden bırakıldığını söyleyerek protestosunu ortaya koydu. Perm’den bir delege, eğer yiyecek üretiminin yükselmesi isteniyorsa, dedi, ürünlere zorla el koymanın kamçısı altında inlememize son verilmesi gerekir.

21- Vos'moi vsereossiiskii s"ezd sovetov, s.37-43, 50-57, 122-123, 200-201.

Birbiri ardından kürsüye çıkan konuşmacılar ürünlerinin karşılığının verilmemesini ya da çok az bir karşılık ödenmesini protesto ettiler. "Eğer bütün toprakları ekmemizi istiyorsanız," dedi Minsk eyaletinden bir köylü, "tuz ve alet verin bize. Daha ötesini söylememe gerek yok. Ata, tekerleğe, tırmığa, koronun gerekli diğer elemanlarına ihtiyacımız var. Aletlerimizi tamir etmek için metal verin bize ya da madeni para verin ki, marangoza ve nalbanta yaptıkları işin karşılığını ödeyelim." Kostroma eyaletinden bir delege şunları belirtirken, bütün delegelerin düşüncelerini ifade ediyordu: "Köylü teşvik edilmezse çalışmaz. Kamçı altında odun kesebilirim, ama hiç kimse kamçı altında ekim yapmaz." Novgorod'dan bir köylü, "teşvik nasıl olur?" diye soruyordu. "Gayet basit: hububat kadar sığır yükümlülüğünün de uygun bir yüzdeye bağlanmasıyla olur."²²

Lenin, köylünün bu kötü durumuna kesinlikle kayıtsız kalmazdı. Örneğin, özel bir bölgedeki köylülere aşırı müsadere uygulandığını ve ekim için gerekli tohumdan yoksun bırakıldıklarını öğrendiği zaman, olaya köylüler adına bizzat müdahale etti.²³ Daha 1920 Kasım'ında, köylülerin kesin bir dille talep ettikleri, "yiyecek yükümlülüğünden, ürün üzerinden vergiye dönüş"²⁴ olanakları üzerine düşünmeye başlamıştı. Fakat en azından o an için böyle bir adımı erken bularak reddetti. Sekizinci Sovyet Kongresinde, Iç Savaşın yeniden başlama tehlikesinin tamamen ortadan kalkmadığını söyledi. Polonya ile barış henüz imzalanmıştı; Rusya'nın burnunun dibindeki Türkiye'de konuşlanan ve Fransa tarafından beslenen Wrangel'in ordusu ilk uygun fırsatta saldırmaya hazır bekliyordu. O zaman, yeni bir barış dönemi ekonomi politikasına geçmekte kesinlikle acele etmemek gerekiyordu.²⁵ Lenin, daha önce, bir keresinde, bu noktayı bir Rus fablı anlatarak tasvir etmişti. Ekim 1920'de yapılan Moskova bölgesi tarının temsilcileri toplantısında konuşan Lenin, köylülerin ağır vergi yükü altında homurdandığını, bu yükün şehirle köy, işçiyle köylü arasında ciddi bir çatlağa yol açtığını (dinleyicilerin onaylayan bağırışları arasında) kabul etti. Fakat, eğer koçla keçi kavga ederlerse, dedi proletarya ile köylülüğü

22- Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, XLII, 382-86.

23- Bkz. Lenin'in, Yiyecek Komiser Temsilcisi N. P. Briukhanov'a gönderdiği 21 Ekim 1920 tarihli not: Age., LI, 313.

24- Age., XLII, 51.

25- *Vos'moi vserossiiskii s"ezd sovetov*, s.10 dn.

kastederek, karşı-devrimci vaşağın her ikisini de yutmasına yol açmış olmazlar mı?²⁶

Böylece, artan kuşkularına rağmen, Savaş Komünizminin eski politikalarına bağlı kaldı. Aralık 1920'deki Sovyetler Sekizinci Kongresinde, Osinsky'nin, kolektif tohum deposu kurma ve gelecek baharda bir ekim kampanyası açma projesini onayladı. Bunun sonucu olarak kongre, Tarım Komiserliğinin genel yönlendirmesi altında, "ülke çapında zorunlu ekim planı" yönünde çağrı yapan bir kararı kabul etti. Bütün bölge, eyalet ve kasabalarda ekim alanlarını genişletmek için gerekli araçları ve insan gücünü temin etme işini üstlenecek ekim komiteleri kuruldu.²⁷ Fakat, Lenin, en azından şimdilik, tarımın kolektivizasyonu yönünde yeni bir adım atmanın uygun olmadığını düşünüyordu. Artık sosyalizme yakın gelecekte ulaşılabileceğine inanmıyordu. Sekizinci Sovyetler Kongresinde, Rusya'nın bir küçük köylü ülkesi olarak kaldığını ve köylülerin de "sosyalist olmadığını" söyledi. Onlara aynı şekilde davranmaya devam etmek Rusya'nın geleceğini kayan kumun üzerine inşa etmekten farksızdı. Sukharevka (Moskova'nın ünlü karaborsa pazarı) kapatıldığı halde, her küçük mülk sahibinin gönlünde yaşamaya devam ediyordu. "Bir küçük köylü ülkesinde yaşadığımız sürece," dedi Lenin, "kapitalizm Rusya'da komünizmden daha güçlü bir temele sahip olacaktır." Fakat, diye ekledi, "eğer sosyalizme geçmek zorsa ve çok zaman alacaksa, bu, kırsal bölgelerde kapitalist güçler karşısında geri çekilmemek için daha da önemli bir sebeptir." Böylece, serbest dolaşımdansa zorlama, Bolşevik tarım politikasının parola sözcüğü olarak kalmaya devam etti.²⁸

O zamana kadar Bolşeviklerin kalesi durumunda olan şehirlerdeki durum, birçok bakımdan kırsal bölgelerden kötüydü. Altı yıllık karışıklık, ulusal sanayii tahrip etmişti. Basılı istatistikler birçok ayrıntıyı değiştirse de, manzara, çöküş noktasına geldiğini apaçık gösteriyordu.²⁹ 1920'nin sonunda, toplam sanayi üretimi, 1913'deki seviyesinin beşte birine düşmüştü. Yaka-

26- Lenin, *Polnoe sobranie sochininii*. XLI, 362-63.

27- *Vos'moi vserossiiskii s'ezd sovetov*, s.268.

28- *Age*.. s.30.

29- *Za 5 let, 1917-1922: Ts.K.R.K.P.*, Moskova, 1922, s.408; Kritsman, *Geroicheskii period velikoi russkoi revoliutsii*, s.163-64. Cf. N.A. Kornatovskii (yayına hazırlayan)'deki rakamlar, *Kronshtadtskii miatezh: sbornik statei, vospominanii i dokumentov*, Leningrad, 1931, s.8-9; ve *Grazhdanskaia voina'da, 1918-1921*, 3 cilt., Moskova, 1928-1930, I, 361.

cak ve hammadde miktarı özellikle kritik bir noktaya ulaşmıştı. Bakü petroleri ve Donets kömür yatakları 1920 baharında ve sonbaharında yeniden ele geçirilmesine rağmen tahribat çok büyüktü ve tamiri zordu. Birçok madeni su basmıştı ve diğer birçok işletme yıkılmıştı. Rusya'nın toplam kömür üretimi, 1920'nin sonunda, savaş öncesi seviyesinin dörtte biri, toplam petrol üretimi ise üçte biri kadardı. Daha da kötüsü, pik demir üretimi, 1913'deki seviyesinin yüzde üçünden daha aza düşmüştü ve bakır üretimi neredeyse durmuştu. Bu temel malzemelerden yoksun kalan ülkenin sanayi merkezleri, üretimlerini büyük oranda azaltmak zorunda kaldılar. Birçok büyük fabrika, yalnızca part-time çalışabiliyordu ve bu fabrikaların iş güçleri parça parça küçülerek dört beş yıl önceki hallerine irca olmuşlardı. Ağır sanayinin bazı önemli sektörleri tamamen durmuştu. Tüketim maddeleri üreten tesislerin toplam üretimleri ise savaş öncesi seviyelerinin dörtte birinden daha aza düşmüştü. Ayakkabı imalatı normal üretimin onda birine inmişti ve tekstil tezgahlarının yalnız yirmide biri çalışıyordu.

Bu felaketi, iki ek faktör şiddetlendiriyordu: Müttefiklerin son zamanlara kadar süren ambargosunun boğucu etkisi ve ülkenin ulaşım sistemindeki başıbozukluk. 1919'da imzalanan Brest-Litovsk anlaşmasının etkisiyle ambargo nihayet 1920'de kalktı, fakat ertesi yıla kadar dış ticaret canlanmadı, daha ertesi yıl ise çok az ölçüde bir canlanma oldu. Sonuç olarak, Sovyet Rusya, fena halde ihtiyaç duyduğu teknik araçlardan, makinelerden ve hammaddeden yoksun kaldı, bunların yokluğu, sanayi sisteminin hızla toparlanmasını önledi. Aynı zamanda ulaşım alanında da ciddi kayıplar söz konusuydu. Geri çekilen ordular ülkenin çoğu yerinde tren yollarını tahrip etmiş ve köprüleri yıkmışlardı. Sekizinci Sovyetler Kongresinde ulaşımın durumu hakkında bir rapor veren Troçki, Rusya'daki lokomotiflerin yarıdan fazlasının tamir edilemeyecek durumda olduğunu ve yeni lokomotif üretiminin 1913'deki seviyesinin yüzde 15'ine düştüğünü belirtmiştir.³⁰ Normal yakıt tedariki ancak zaman zaman mümkün olduğundan tren sürücüleri trenleri odunla çalıştırıyorlardı ve bu da makinelerde birçok arızalara yol açıyordu. Hemen hemen her

30- *Vos'moi vsereossiiskii s'ezd sovetov*, s.160, Za 5 let, s.408. Toplam olarak, 3,762 demiryolu köprüsü ve 3,597 karayolu köprüsü yıkıldığı gibi, 1,200 mil demiryolu ve 60,000 mil telgraf teli tahrip edilmiştir: Erich Wollenberg, *The Red Army*, Londra, 1938, s.110.

yerde iletişim araçları büyük bir azalma göstermişti ve bazı bölgelerde tamamen felce uğramıştı.

Tren yollarının tahribatı, açlık içindeki şehirlere yiyecek nakliyatını önledi. Yiyecek erzak o kadar azdı ki, işçiler ve şehir halkı açlığa talim ediyordu. Elde bulunan çok az miktardaki yiyecek, savaş sanayisinde çalışan işçilere öncelik veren, ayrıcalığa dayanan bir sisteme göre dağıtılıyordu ki, bu sistem savaş sona erdikten sonra bile devam etti. Böylece, 1921'in başında, Petrograd'ın metal ve maden eritme ocaklarında (*goriachie tsekhi*) çalışan işçiler günde 800 gram, şok işçileri (*udarniki*) 600 gram ve daha aşağı kategoride bulunanlarsa 400, hatta 200 gram kara ekmek tayını alıyorlardı.³¹ Fakat bu yetersiz tayınların dağıtımında bile düzensizlik söz konusuydu. Ulaşım işçilerinin bir günde aldıkları söylenen ortalama 700 ilâ 1,000 arasındaki kalori miktarı³², bütün gün çalışan bir işçinin ihtiyaç duyduğu asgari kalori'nin çok altındaydı.

Şehirlerdeki yiyecek krizi, I. Savaş sırasında düzenli piyasanın dağılmasıyla daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Savaş Komünizmi sistemi altında, özel ticaret bütünüyle ilga edilmiş ve şehirlerle kırlar arasında var olan normal mal ve ürün değiş tokuşu hemen hemen kesilmişti. Bu boşlukta, karaborsa çabucak devreye girdi. Köyden köye dolaşan "çerçi" sürüleri, şehirlerin aç nüfusuna satmak ya da takas etmek üzere ekmek ve sebze satın alıyorlardı. 1920 yılının sonunda, yasa dışı ticaret öyle büyük bir orana ulaştı ki, geniş ölçüde resmi dağıtım kanallarının yerini aldı. Aynı zamanda, enflasyon baş döndürücü bir hızla yükseldi. Yalnızca 1920'de ekmek fiyatları on mislinden fazla artış gösterdi.³³ Sovyet hükümeti, kendi masraflarını karşılayabilmek için matbaa makinalarını gece gündüz çalıştırdı ve bunun sonucu olarak, 1917'de 7 kağıt ruble, 85 kopek olan bir altın ruble, üç yıl sonra 10,000 kağıt ruble oldu.³⁴ 1920 sonunda, resmi tahminlere göre, Petrograd'daki fabrika işçilerinin gerçek ücretleri savaş öncesi seviyelerinden yüzde 8.6'lık bir düşüş göstermişlerdi.³⁵ Paranın değeri kalmadığı için işçilerin ücretleri

31- Lazarevich, "Kroshtadtskoe vosstanie," *Bor'ba*, 1921. Nos. 1-2, s.3-5.

32- Pupkov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.23

33- A. Slepkov, *Kronshtadtskii miatezh*, Moskova. 1928, s.13.

34- Pupkov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.11.

35- Age., s.23; Lazarevich, "Kronshtadtskoe vosstanie," *Bor'ba*, 1921, Nos. 1-2, s.3-5.

gittikçe artan miktarda aynı olarak* ödeniyordu. Yemek tayını, işçinin ücretinin esasını oluşturuyordu, ek olarak hükümet tarafından verilen ayakkabı ve giyecek alıyordu, zaman zaman da randımanının bir bölümünü yiyeceklerle takas edebiliyordu.

Yine de fabrika işçilerinin çok azı kendilerinin ve ailelerinin beslenmesini sağlayabildiğinden, çoğunluğu, evlerini terkederek kırsal alanlarda yiyecek aramaya çıkan şehirli kalabalıklara katılıyordu. 1917 Ekim'iyle, 1920 Ağustos'u arasında (yeni nüfus sayımı bu tarihte yapılmıştı) Petrograd nüfusu yaklaşık üçte iki oranındaki nüfusunu kaybederek, 2,5 milyondan 750 bine düşmüştü. Aynı dönem içinde Moskova nüfusunun yarısını kaybederken, toplam şehir ahalisi üçte bir oranında azalmıştı. Bu göçmenlerin büyük kısmı kendi doğdukları köye ve eski köylü kimliklerine dönen sanayi işçileriydi. Örneğin, 1920 Ağustos'unda, üç yıl önce fabrika işçisi olmakla övünen aşağı yukarı 300.000 işçiden geriye ancak üçte biri kalmıştı ve bütün Rusya'da işçi oranındaki düşüş yüzde 50'yi geçiyordu.³⁶ Elbette bu dramatik düşüşün, kısmen cephedeki yüksek ölüm oranından, kısmen de toprak dağıtımına katılabilmek için köylere dönülmüş olmasından kaynaklandığı düşünülebilir; endüstrideki yıkım ile yakıt ve giyecek azlığı da bu büyük göçe katkıda bulunmuştur. Fakat çoğunluğun, özellikle 1919 ve 1920'de, şehirler hızla açlık sınırına yaklaşırken yiyecek aramak için yola çıktığı açıktır.

Şehirlerde kalmayı tercih eden işçilerin çoğunluğu bile zaman zaman gidip yiyecek getirmek, hastalıkları sırasında kalmak ya da hasada yardımcı olmak için köyleriyle eski bağlarını yeniden pekiştirmişlerdi. Ne kadar ironiktir ki, bütün bunlar, Bolşevik partinin ideolojik kriterlerine göre, ülkenin kentsel ve endüstriyel karakterinin tesis edilmesi ve yükseltilmesinin zorunlu olduğunun ilân edildiği bir zamana rast gelmekteydi. Oysa, toprak bölüşümü ve iç savaş, Rusya'yı, daha yeni yeni gelişmeye başlayan bir kentsel toplum olmaktan, büyük ölçüde ilkel tarımsal bir topluma geri döndürmüştü. Sanayi proletaryası adına toplumu yöneten Sovyet hükümetine göre, bu durum, büyük tehlike arz ediyordu. Yalnız, nüfusun şehirden köye kaymasının Bolşevik

* Malla ödeme. c.n.

36- Yukarıdaki rakamlar şuralardan alınmıştır: *Krasnaia Gazeta*, 9 Subat 1921; Kritsman, *Geroicheskiı perıod velikoi russkoi revoliutsii*, s.52; Pukhov, *Kronshtadtskii miutezh*, s. 19.

iktidarın sosyal temelini zayıflatması yüzünden değil, aynı zamanda köylülerle işçiler arasındaki bağlantıları yenileyerek varolan kitlesel gerilimi arttırdığı için. Köylülerin çektikleri, Savaş Komünizminin kırsal alanlardaki etkisini köylere gelerek kendi gözleriyle gören şehirli işçiler arasında son derece güçlü bir tepkiye yol açmıştı. Ve bu memnuniyetsizlik, işçi ve köylülerden, hızla, ordu ve donanmadaki plebyen kuzenlerine yayıldı. Şehirlerde yükselen rahatsızlık, endüstriyel ajitasyon ve ordudaki hoşnutsuzluk dalgası, 1921 Mart'ında, Kronstadt'da patlama noktasına geldi.

O dönemde, şehir ve kasabaların durumu gün be gün kötüye gidiyordu. 1921'in başlarında şehir hayatı birçok yanıyla işlemez hale gelmişti. Yakacak krizi nedeniyle, alışılmışın ötesinde şiddetli geçen kış ayları boyunca, işyerleri, ikâmetgahlar ve bürolar tamamen yakacaksızdı. Kışlık giyecek ve ayakkabı hiçbir yerde satılmıyordu ve gün geçmiyordu ki, insanların evlerinde soğuktan donarak öldüğü duyulmasın. Şehirleri kasıp kavuran tifüs ve kolera salgını alarm çanlarını çalıyordu. Ancak yine de en yakıcı sorun yiyecekti: Şehir nüfusundaki büyük düşüşe rağmen hâlâ herkese yetecek miktarda yiyecek yoktu. Emekçilerin fiziki enerjileri tükenmiş ve her türlü manevi bozulmanın içine düşmüşlerdi. 1920'nin sonunda verimlilik ortalaması 1913'deki oranın üçte birine düşmüştü.³⁷ Açlığın ve soğuğun yönlendirdiği insanlar, sonunda makinelerini terkedip kırsal alanlarda odun toplamaya ve yiyecek aramaya çıkıyorlardı. Yürüyerek ya da aşırı kalabalık vagonlarda yolculuk yaparak, yanlarında getirdikleri kişisel eşyalarını ya da fabrikadan yürüttükleri malzemeleri bulabildikleri yiyeceklerle takas ediyorlardı. Hükümet, bu yasa dışı ticareti durdurmak için elinden geleni ardına koymadı. Silahlı yol kesme müfrezeleri (*zagraditel'nye otriady*) şehirlerin girişlerinde mevzileniyor ve ailelerine erzak taşıyan "spekülatörlerin" değerli yiyecek çuvallarını müsadere ediyorlardı. Yol kesme müfrezelerinin zalimliği ülke çapında dilden dile yayılmış ve bu müfrezelerin keyfi yöntemleri hakkındaki şikayetler Moskova'daki komiserler hükümetine sel gibi akmaya başlamıştı.³⁸

37- S. N. Prokopovitch, *The Economic Condition of Soviet Russia*, Londra, 1924, s.20-25. Bkz. aynı zamanda, K. Leites, *Recent Economic Developments in Russia*, Londra, 1922, s.131 dn.

38- Bkz. Alexander Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, Berlin 1922, s.10.

İşçi sınıfının başta gelen bir diğer şikayeti, Savaş Komünizmi sistemi altında, emeğin gittikçe büyüyen oranda askeri disipline tabi tutulmasıydı. Bu gelişmenin ardındaki itici güç, Savaş Komiseri Troçki'ydi. Kızıl Orduyu kısa zamanda kamçıyla düzene sokmasının getirdiği başarıdan cesaretlenen Troçki, çökmekte olan endüstriyel ekonomiye benzeri askeri disiplin yöntemleri uygulamayı öneriyordu. Halk Komiserleri Kurulu, Ocak 1920'de, büyük ölçüde Troçki'nin teşvikiyle, bütün sağlıklı yetişkinleri zorunlu emek çalışmasına tabi tutan ve aynı zamanda o anda savaşmayan ordu mensuplarının sivil işlerde çalışmasını zorunlu kılan bir karar aldı. İç savaşın sonuna doğru, Kızıl Ordu birliklerindeki askerler, terhis edilmek yerine, büyüyen yaka- cak ve ulaşım krizinin giderilmesi ve temel sanayinin çökmekten kurtarılması çalışmasına seferber edilen "emek ordusunun" elemanları olarak tutuldular. Binlerce kıdemli asker, ağaç kesimi, kömür çıkarma ve demiryolu tamiri işine gönderilirken, binlercesi de şehirlerdeki büyük fabrikalarda ağır işlere seferber edildiler. Aynı dönemde, sivil işçi gücü içinde, malzeme hırsızlığına ve işten kaçmalara karşı emek disiplini güçlendirmek ve verimliliği arttırmak amacıyla bir kampanya da başlatılmıştı. Gerçi, bu politikaların sonuçları hayal kırıcı oldu. Tahmin edileceği gibi, disiplinin sıkılaştırılması ve fabrikalardaki askeri birliklerin varlığı, düzenli işçileri fena halde rahatsız etti, işyerlerindeki ve sendikalarındaki toplantılarda "emeğin militarizasyonuna" karşı keskin bir çılgının yükselmesine yol açtı. Askerlere gelince, onlar da, artık savaş bittiğinden, bir an önce evlerine dönmek için sabırsızlanıyorlardı. Birçok Rus, tam da hükümetin, "emeğin militarizasyonunu" uzatmayı düşündüğü bir sırada, bu uygulamanın haklılık gerekçelerini yitirdiğini düşünmeye başlamıştı. Menşevikler, emeğin disipline edilmesi uygulamasını, firavunların, piramitlerin inşası için zorla insan çalıştırdıkları Mısır köleliğiyle bir tutuyorlardı. Zorlama, sanayide, tarımdakinden bile daha başarısız olur, diye vurguluyorlardı.³⁹ Hükümet gözlemcileri, böyle saptamaların, Bolşevikler ve onların Savaş Komünizmi programından hayal kırıklığına uğramış sanayi işçileri tabanında sempati kazanmasının rejime karşı açık gösteriler noktasına yaklaşıldığını gösterdiği uyarısında bulunuyorlardı.

39- Bkz. James Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State, 1917-1921: Documents and Materials*. Baltimore, 1967, s.89dn., 135-36.

“Emeğin militarizasyonu,” sarsılan ulusal ekonomi üzerinde merkezi kontrol kurma çabalarının bir parçasıydı. 1917 ve 1918 yıllarında, sanayi işçileri, üretim üzerinde “işçi kontrolü” kurma sendikalist sloganını pratiğe geçirdiler.⁴⁰ Bunun anlamı, yerel fabrika ve atölye komitelerinin, işçi alma ve çıkarmayı denetlemesi, ücretlerin, çalışma saatlerinin ve iş koşullarının belirlenmesine katılması ve işyeri yönetimlerinin faaliyetlerini gözlemlemesi idi. Bazı işletmelerde sevilmeyen müdürlerin, mühendislerin ve ustabaşların kovulup işçi komitelerinin yönetimi doğrudan doğruya üzerlerine alması genellikle feci sonuçlara yol açtı. 1918 yılının yazında, Rus sanayisinde etkili yönetim diye bir şey kalmamış ve ülke ekonomik çöküşün eşiğine gelmişti. 1917’de, Geçici Hükümeti çökertmenin araçlarından biri olarak işçi kontrolünü teşvik eden Bolşevikler, şimdi, haleflerini silip süpüren aynı dalganın kendilerini de yutmasını önleyecek önlemleri almak zorunluğunu hissediyorlardı. Böylece, 1918 Haziran’ının başından itibaren, daha büyük fabrikalar kamulaştırıldı ve işçi kontrolü, yerini tedricen tek kişi yönetimine, sıkı emek disiplinine bıraktı. 1920 Kasım’ında büyük işletmelerin beşte dördü bireysel yönetime geri dönmüştü ve kamulaştırma en küçük fabrika ve atölyelere kadar yayılmıştı.⁴¹ “Burjuva uzmanları,” büyük ihtiyaç duyulan teknik tavsiyelerde bulunmak ve teknik kontrolü sağlamak için, mümkün olan her yerde görevlerine geri döndüler. O yılın başında beyaz yakalı işçilerin kol işçilerine oranı, 1917’ye göre yaklaşık ikiye katlanmıştı.⁴² Yeni bir bürokrasi serpilmeye başladı. Çok karışık bir durum vardı, kıdemli yönetsel personel, acemi çaylaklarla bir arada bulunuyorlardı; değerleri ve bakış açıları birbirinden tamamen farklı olsa da, tezgâhtaki işçiden farklı ortak çıkarları paylaşıyorlardı.

İşçi tabanına göre, sınıf düşmanının fabrikadaki hâkim mevkindi restore etmek, devrimin ideallerine ihanetten başka bir anlam taşımıyordu. Onların gözünde, 1917’de bir an için gerçekleşen proleter demokrasisi düşü uçup gitmiş, yerini, kapitalizmin zorlayıcı ve bürokratik yöntemlerine bırakmıştı. Bolşevikler,

40- Bkz. Paul Avrich, “The Bolshevik Revolution and Workers’ Control in Russian Industry,” *Slavic Review*. XXII (Mart 1963), 47-63.

41- Kritsman, *Geroicheskii period velikoi russkoi revoliutsii*, s. 206.

42- Age., s.197-98. 2 Şubat, 1921, Lenin, “Moskova’nın nüfusunun beyaz yakalılar tarafından şişirildiğinden” şikayet etmiş ve bu konuda bir şeyler yapılması gerektiğini belirtmiştir: Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, LII, 65.

fabrikalarda “demir disiplini” empoze ediyor, fabrika yönetimlerinin isteklerini dayatmak için silâhlı müfrezeler kuruyor ve “Taylor sistemi” türünden iğrenç randıman yükseltme yöntemlerini kullanmayı tasarlıyorlardı. Üstelik işçilere bu acı ilacı yutturmaya kalkışan, güvenlerini kazanmış ve kendileri adına iktidar eden bir hükümetti. 1920-1921 kışında, ekonomik ve sosyal karışıklığın kritik bir noktaya ulaştığı bir zamanda, işten atılma ve tayinini kaybetme tehditlerinin bile artık huzursuzluk mırıltılarını bastıramaması şaşırtıcı değildir. İşyerlerindeki toplantılarda konuşmacıların sanayinin militarizasyon ve bürokratizasyonunu şiddetle suçlamaları, Bolşevik memur ve görevlilerin konfor ve ayrıcalıklarından eleştirerek söz etmeleri, dinleyicilerin öfkeli bağırışlarıyla onaylanıyordu. Belirtmek gerekir ki, Komünistler, daima en iyi işleri kapıyor, açlığın ve soğğun acısını herkesten daha az tadıyorlardı. İşçilerin içinde, ağırlıklı olarak kendiliğinden anti-Seinitizm ve aydın düşmanlığı gelişmeye başlamıştı; Bolşevikler, Rus halkına ihanet eden ve devrimin saflığını kirleten Yahudi entellektüel yetiştirmeleriyle müttefik olmakla suçlanıyorlardı.

Bu gittikçe büyüyen hayal kırıklığı ruh hali, Savaş Komünizmi politikalarına karşı muhalefetin hiç eksik olmadığı Komünist Partisi’nin kendi içindeki çatışmanın iyice keskinleştiği bir zamana rastgeldi. 1920 Aralık’ından 1921 Mart’ına kadar devam eden bu iç çatışma, Kronstadt isyanı sırasında toplanan Onuncu Parti Kongresinde, Sovyet toplumunda sendikaların rolü üzerine yapılan tartışma sırasında doruk noktasına ulaştı.⁴³ Bu uzun ve çalkantılı tartışmada birbirinden farklı üç tutum ortaya çıktı. Savaş Komiseri olarak, işgücüne askeri bakış açısının yol göstermesi gerektiği fikriyle şekillenmiş Troçki, sendika görevlilerinin tayini ve işten alınması yetkisini elinde tutacak olan devletin sendikaları bütünüyle denetimi altına alması taraftarıydı. Bu planın en kararlı muhalifleri, kendi proleter köklerine bağlı kalan işçilerin ve eski işçilerin (en tanınmışları Alexander Şilyapnikov ve Yuri Lutovınov) çoğunluğunu oluşturduğu İşçi Muhalefeti’nin üyeleri idi. İşçi Muhalefeti, özellikle, Sovyet rejiminin, proleter olmayan ayrıcalıklı bir azınlık tarafından domine edilen ye-

43- Sendika sorunu üzerine yapılan tartışmalar için bkz. Robert V. Daniels, *The Conscience of the Revolution*, Cambridge, Mass., 1960, s.119-36; ve Isaac Deutscher, *Sovyet Sendikaları*, Londra, 1950, s.42-52.

ni bir bürokratik devlete doğru gözle görülür bir şekilde sürükleniyor olmasından rahatsızdı. Şilyapnikov, Lutovinov, Alexandra Kollontay ve taraftarları, emeğin militarizasyonunu ve fabrikalarda tek kişi yönetiminin yürürlüğe konmasını kınıyorlardı. Onlar, yalnızca sendikaların devletten ve parti kontrolünden tam bağımsızlığını savunmakla kalmıyor, aynı zamanda sanayinin yönetiminin, sendikalara ve Tüm Rusya Üreticiler Kongresi bünyesinde örgütlenecek yerel fabrika komitelerine devredilmesini talep ediyorlardı. Parti, işçilerin yaratıcı inisiyatiflerinin “burjuva kapitalist üretim ve kontrol sisteminin tekdüzelik ruhunu benimsemiş bürokratik makine tarafından sakatlanmasına”⁴⁴ izin verinemelidir, diye ısrar ediyorlardı.

Lenin ve taraftarları (ki, parti üyelerinin büyük çoğunluğunu oluşturuyorlardı) Troçki'nin sendikalara boyun eğdirme önerisiyle, İşçi Muhalefetinin sendikalist programı arasındaki yarığı kapatmaya çalışıyorlardı. Onlara göre, sendikalar ne devlet aygıtı tarafından masedilmeli, ne de onlara sanayi üzerinde kontrol kurma hakkı verilmeliydi; öte yandan, sendikaların kendi liderlerini seçme, işçi sorunları üzerine serbest tartışmalar düzenleme haklarını ve özerkliklerini büyük ölçüde korumalarına izin verilirken, hükümet ekonominin dizginlerini ellerinde tutmaya devam etmeliydi. Lenin, kendi uzlaştırmacı önerisinin farklı grupları bir araya getireceğini umut ediyordu. Onun, Sovyet tarihinin şu kritik anında, partinin pamuk ipliğine bağlı birliğini tehdit eden bu tartışmadan büyük rahatsızlık duyduğu açıktı. Parti içi çatışmanın en şiddetli noktasında, 1921 Ocak'ında, “acı gerçeği bütün çıplaklığı ile görmeliyiz,” dedi. “Parti hastadır. Parti ateşler içinde kıvrانmaktadır.” Bu hastalık “çabuk ve köklü bir şekilde” tedavi edilmedikçe, diye uyardı, devrimin ölümüne yol açacak, “bölünmenin ortaya çıkması kaçınılmazdır.”⁴⁵

Komünist Parti içindeki tartışmalar, kış ayları boyunca Rus toplumunda büyüyen gerilimin daha da artmasına yol açtı. Geçen üç yıl boyunca halk, devrimin meyvelerini korumak ve daha rahat ve özgür bir topluma ulaşmak için kıyasıya bir mücadele vermişti. Halk, artık düşman yenildiğine göre, hükümetin savaş zamanının katı disiplinine son vermesini ve Savaş Komüniz-

44- Alexandra Kollontay, *The Workers' Opposition In Russia*, Chicago, 1921, s.22-23. Cf. *Pravda*'da. İşçi Muhalefetinin tezleri, 25 Ocak 1921.

45- Lenin, *Polnoe sobranie sochinennii*, XLII, 234.

mi sistemini, gecikmeden, tarihteki ızdıraplar çağının solmuş anılarının yanına göndermesini bekliyordu. Fakat bu beklentilerin hiçbiri gerçekleşmedi. İç Savaş kazanıldığında Savaş Komünizmi kaldırılmadığı gibi, gevşetilmedi bile. Wrangel'in yenilgisinin üzerinden aylar geçtiği halde, hükümet, ne ekonomik ne de politik alanda temel özgürlükleri yeniden geri getirmek yönünde en ufak bir işaret veriyordu. Tersine, zorlamaya ve sert kontrole dayanan aşırı yorucu politikalar yerli yerinde kaldı. Sonunda, büyük bir hayal kırıklığı hızla yayıldı. Yayılan krizin temelinde yatan, bu büyük hayal kırıklığıydı. Savaş Komünizminin, Beyazlara karşı verilen ölüm kalım mücadelesinde orduyu yenilgiden, şehirleri açlıktan kurtarmak için gerekli olduğunu kabul edenler bile onun gereğinden fazla yaşadığına ikna olmuşlardı. Onların gözünde Savaş Komünizmi, acil bir durumda baş vurulan geçici bir önlemden başka bir şey değildi; bir barış zamanı programı olarak ise, artık tahammülü kalmamış olan halkın üzerinde büyük bir yük oluşturacağından kesin başarısızlık getirirdi.

Ancak, Bolşevikler, Savaş Komünizmini ıskartaya çıkarmakta, politik muhalefetin üzerindeki baskıya son vermekte olduğundan daha az gönülsüz değildiler. Parti sözcüleri, bu tutumu, savaş dönemi aciliyetlerinin henüz sona ermediği, ülkenin güçlü düşmanlar tarafından her yandan tecrit ve kuşatma altında tutulmaya devam ettiği, en ufak bir iç zayıflık işareti gördükleri an saldırmaya hazır oldukları türü gerekçelere sarılarak mazur göstermeye çalışıyorlardı. Fakat, ekonomik ya da politik aciliyetler tarafından dikte edilmiş bile olsa, her baskı önlemi, hükümetin demokratik ve eşitlikçi iddialarına yeni bir darbe indiriyordu. Bolşeviklerin devrimin ideallerine ihanet ettikleri yönünde eleştirel sesler yükseliyordu. İç Savaş sırasında Sovyet rejimini destekleyen önde gelen bir anarşist olan Alexander Berkman'a göre 1917'nin sloganları terkedilmiş, halkın en büyük umutları ayaklar altına alınmıştı. 1921'de, adaletsizliğin her yerde kol gezdiğini ve sözde zorunluluğun, ihaneti, aldatmayı ve baskıyı gizlemenin bahanesi olduğunu yazıyordu; Bolşevikler, işçilerin ve köylülerin adına hüküm sürerken, devrimin büyümesi ve gerçekten hayatta kalması için zorunlu olan inisiyatif ve öz güveni yıkıyorlardı.⁴⁶

Berkman'ın, iktidarı ele geçiren Bolşevikler tarafından kabaca

46- Alexander Berkman, *The Bolshevik Myth* (Diary 1920-1922), New York, 1925, s.319; Berkman, *The "Anti-Climax,"* Berlin, 1925, s.12.

bir kenara atıldıklarına ilişkin düşünceleri, anarşistler gibi, Sol'daki diğer partiler tarafından da geniş ölçüde paylaşılıyordu. Sovyetler Sekizinci Kongresindeki konuşmasında Menşevik lider Fyodor Dan, halk inisiyatifinin bastırılmasıyla, tek parti diktatörlüğünün cılası olmanın dışında bütün Sovyet sisteminin tüm fonksiyonlarının sona erdiği suçlamasını yapacak kadar ileri gitti. Dan, konuşma ve toplanma özgürlüğünün vahşice bastırıldığını, vatandaşların yargılanmaksızın hapse atıldığını ve sürgüne gönderildiğini ve politik idamların kitlesel çapta devam ettiğini belirtti. Bu terörist uygulamaları takbih eden Dan, politik ve sivil özgürlüklerin derhal geri getirilmesini ve her bölgede yeni sovyet seçimleri için çağrı yapılmasını talep etti. Dan'ın talepleri, önde gelen Sol Sosyalist Devrimcilerden I.N. Steinberg tarafından da tekrarlandı. Kendisi de Sovyet hükümetinin eski Adalet Komiseri olan Steinberg, yerel düzlemde geniş özerkliğe ve öz-yönetime dayanan "sovyet demokrasisinin" yeniden canlandırılması çağrısında bulundu.⁴⁷

Görüldüğü gibi, eski Leninist "bütün iktidar sovyetlere" talebi, sol kanat eleştiricileri tarafından Bolşeviklerin aleyhinde kullanılmaya başlanmıştı. Iç Savaş sırasında politik yetkinin aşırı merkezileşmesinin giderilmesi için yerel Sovyetlere daha fazla iktidar verilmesini savunan Demokratik Merkezîyetçiler ise, doğrudan doğruya Komünist Partisinin saflarından geliyorlardı. Ayrıca, böylesi talepler bir avuç radikal entelektüelle sınırlı kalıyor değildi. Kış ayları boyunca halk öfkesi iyice kabardı ve bir yandan sosyal istikrarın geri gelmesini ve kan dökülmesinin, ekonomik sıkıntıların son bulmasını arzularken, aynı zamanda 1917'nin anarşik özgürlük ortamını da arzulayan işçilerin ve köylülerin yanısıra denizcileri ve askerleri de içine aldı. Bu isteklerin bir ölçüde çelişkili karakteri bir yana, Bolşevikler, iktidarı ele aldıklarından bu yana en ciddi iç krizle karşı karşıyaydılar. 1921 Mart'ında, Sovyet rejimi, gittikçe kabaran köylü isyanları, işçi hareketleri ve Kronstadt ayaklanmasıyla doruk noktasına ulaşan ordu içindeki galeyan dalgasıyla silinip süpürülme tehlikesiyle yüz yüze gelmişti.

Ayrıca, açlık ve yoksunluk bir kriz noktasına ulaşmıştı, elbette bu noktada, Savaş Komünizmi sistemini bırakarak erzak teda-

47- Vos'moi vsereossiiskii s"ezel sovetov, s.55-57, 122-123.

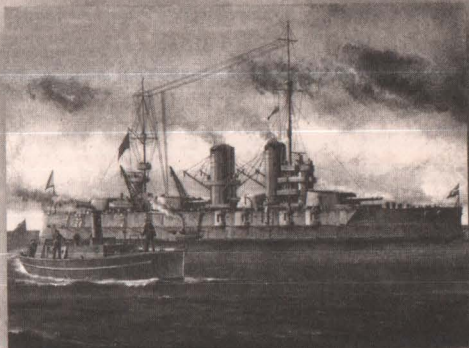
rikinde bir rahatlama yaratmayan Bolşevikleri eleştirmek kolaydır. Ancak, karşı karşıya kaldıkları yeni duruma ayak uydurmak için Bolşeviklerin, en az Batı Hükümetlerinin gereksindiği kadar zamana ihtiyaçları olduğu da açıktır. Lenin'in Sovyet Sekizinci Kongresinde belirttiği gibi, savaştan barışa geçmek öyle kolay iş değildi. Kimse izlenecek en iyi yolun hangisi olduğunu bilmiyordu; ortada ne bir stratejik plan vardı, ne de izlenecek bir örnek. İktidarı aldıkları andan itibaren Bolşevikler politikalarını el yordamıyla, deneme yanılma yöntemiyle ve belirsizlikler içinde yürütmüşlerdi. Şimdi, üç yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra dahi tartışma ve eylemlerine gününbirlikçi yöneliş damgasını vurmaya devam ediyordu. Lenin de içlerinde olmak üzere bazı parti liderleri daha 1920 Kasım'ından itibaren Savaş Komünizmini yumuşatmanın yolları üzerinde düşünmeye başlamışlardı, fakat durum henüz büyük bir sosyal karışıklığı önlemek için acilen dümen kırmının gerekliliğini anlamayı sağlayacak kadar açık —bu açıklık ancak iki üç ay içinde ortaya çıkacaktı— değildi.

Doğrusunu söylemek gerekirse, iç meselelerde gevşeme öyle çabuk gerçekleşen bir şey değildir. Hâlâ savaş dönemi psikolojisi içinde bulunan ve ideolojik önyargılarını bırakmaya istekli olmayan Bolşevikler, Savaş Komünizmi politikalarına sıkı sıkıya yapışmışlardı ve Lenin, 1921 Şubat'ında Yeni Ekonomik Politika (NEP. ç.n.) yönünde ilk adımları atıncaya kadar da bırakmaya hiç niyetleri yoktu. Ne var ki, artık, Kronstadt trajedisini önlemek için çok geçti.

3

kronstadt 1921

petrograd ve kronstadt

*Kronstadt isyancılarının toplantılarını yaptıkları
Petropavlovsk gemisi.*

1921 Şubat'ında Bolşevik rejimle, onun başlıca desteği durumundaki işçi sınıfı arasında büyük bir çatlak meydana geldi. Rus standartlarına göre bir hayli soğuk geçen kış, açlık ve Savaş Komünizminin devam eden sert uygulamalarıyla bir araya gelince, büyük şehirlerde oldukça gergin bir ortamın doğmasına neden oldu. Bu, özellikle, patlamak için küçük bir kıvılcım bekleyen Moskova ve Petrograd için doğruydur. Nitekim, 22 Ocak'ta hükümetin, şehirler için zaten yetersiz olan ekmek tayınlarının acilen üçte bir oranında kesileceğini açıklaması bu patlamanın işaretini verdi.⁴⁸ Bu büyük bir kesintiydi, ama galiba kaçınılmazdı. Kuzeyin ve merkezin açlık içindeki şehirlerini beslemek için kuzey Kazakistan'dan ve Sibirya'dan toplanan artı ürünleri taşıyan trenler şiddetli kar ve yakacak kıtlığı nedeniyle yerlerine ulaşamamışlardı. Şubat ayının ilk on günü, tren yolları bütünüyle kapandığından Moskova'nın boş ambarlarına tek bir hububat yüklü vagon bile ulaşamamıştı.⁴⁹ Ancak, şurası bir gerçektir ki, tayınlardaki kesintiye acil ve öngörülemez koşulların neden ol-

48- *Pravda*, 22 Ocak 1921.

49- *Poliakov, Perekhod k neyu*, s.233.

ması, açlık içindeki şehir halkını çok az ilgilendiriyordu. Bir fevranın patlaması kaçınılmaz gibiydi.

İlk ciddi olay, Şubat ortasında, Moskova'da patlak verdi. Savaş Komünizminin terkedilerek yerine derhal "özgür emek" sisteminin konması çağrısında bulunan öfkeli işçiler kendiliğinden fabrika toplantıları yapmaya başladılar. Böylesine kararlı bir şekilde ortaya sürülen bu talep karşısında hükümet, fabrikalara temsilciler göndererek politikalarını izah etmeye çalıştı. Gerçi, bu öyle kolay iş değildi. Aşırı düşmanca bir tutum içinde olan dinleyicilerle karşı karşıya kalan hükümet sözcülerinin çoğu daha sözlerini bitirmeye fırsat bulamadan yuhalanıp yaka paça kürsüden indiriliyorlardı. Bir habere göre, Moskova metal işçilerinin gürültülü bir toplantısında bizzat Lenin kürsüye çıkmış ve Bolşevikleri ülkeye yıkımdan başka bir şey getirmemekle suçlayan dinleyicilerine, Beyazların geri gelmesini isteyip istemediklerini sormuştu. Lenin'in sorusu sert bir karşılık bulmuştu: "Kim gelirse gelsin —ister beyaz, ister siyah ya da doğrudan doğruya şeytanın kendisi— yeter ki, siz çekip gidin." ⁵⁰

Başkentteki huzursuzluk, fabrika toplantılarını izleyen grev ve gösterilerle hızla yayıldı. İşçiler, "özgür ticaret," daha fazla tayan ve ürünlere el konmasına son verilmesi türü talepler yazılı flamalar ve pankartlarla sokaklara döküldüler. İşçiler, ekonomik taleplerle de sınırlamıyorlardı kendilerini. Bazı göstericiler, politik hakların ve sivil özgürlüklerin geri verilmesini talep ediyor, hatta şurada burada, Kurucu Meclis'in yeniden çalışmasını talep eden pankartların yanısıra, "Komünistleri ve Yahudileri defedin," türünden, eski hikâyeyi yeniden gündeme getiren daha da nahoş sloganlar göze çarpabiliyordu.⁵¹ Resmi makamlar önce, durumu düzeltereklerine söz vererek gösterileri durdurmaya çalıştılar, fakat bu etkili olamayınca asayiş tesis etmek için düzenli birlikler ve subay okulu öğrencileri (*Kursanty*) devreye sokuldu.

Moskova'daki karışıklıkların yatışmaya başlamasının üzerinden çok geçmemişti ki, bu sefer eski başkent Petrograd'ı çok da-

50- *New York Times*, 6 Mart 1921.

51- "Sobytiia v Petrograde." Maklakov Arşivi, Dizi. A. Paket 5, No. 13;

"Pis'mo iz Petrograda ot poloviny fevralia 1921 goda," Miller Arşivi, Dosya.

5M, No.5; *Novyi Mir*, Mart 1, 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8245. Quarton'a göre, diğer şehirlere yayılmasını önlemek için bu gösteriler Sovyet basınında verilmemiştir.

ha ciddi bir grev dalgası sardı. “Eskisinin bir hayaletinden ibaret olan” bu şehrin yaşadığı trajedi havasını, o günleri yaşayanlardan birisi, “devrim ve karşı-devrimle yıpranmış ve geleceği iyice belirsiz,”⁵² diye tanımlamaktadır. Rusya’nın kuzeybatı köşesinde yer alan, yiyecek ve yakacak sağlayan başlıca merkezlerden uzakta bulunan Petrograd, açlığın ve soğğun acısını Moskova’dan da fazla duyuyordu. Mevcut yiyecek stokları Birinci Dünya Savaşı öncesinin beşte birine düşmüştü.⁵³ Şehir sakinleri, üzerlerinde kışlık giyecekler ve ayaklarında uygun ayakkabılar olmadığı halde kilometrelerce yürüyerek çevredeki ormanlara gidip evlerini ısıtmak için odun kesiyorlardı. Şubat başında, Petrograd’ın altmışın üzerindeki en büyük fabrikası yakacak yokluktan kapanmayla yüz yüze kalmıştı.⁵⁴ Bu sırada yiyecek nakli tamamen durmuştu. Menşevik tanık Fyodor Dan’a göre, aç işçiler ve askerler sokaklarda bir parça ekmek için dileniyordu.⁵⁵ Öfkeli vatandaşlar bazı kesimleri kayıran eşitsiz tayın sistemini protesto ediyordu. Gerilim, parti üyelerine yeni ayakkabı ve yiyecek dağıtıldığı haberlerinin yayılmasıyla iyice artmıştı. Gerginlik ve zorluk zamanlarında bol bol üretilen ve büyük ölçüde inanılan bu çeşit söylentiler Kronstadt’daki ayaklanmanın öncesindeki kargaşalıkta önemli bir rol oynadı.

Petrograd’ın çalışmayan çok sayıda fabrika ve atölyesindeki öfkeli protesto toplantıları, Moskova’daki gibi, sokak gösterilerinin habercisi oldu. Ekonomik sıkıntılar bir bir sıralandı, hepsinin başında yiyecek sorunu geliyordu. Konuşmacılar birbirini ardından çıkıp, ürünlere el konmasına, yol kesme müfrezelerine, ayrıcalıklı tayın sistemine son verilmesi ve kişisel eşyaların yiyeceklerle takas edilmesine izin verilmesi çağrısında bulunuyorlardı. 23 Şubat’ta, üç ya da dört yıl önce işçi gücünde kısmi bir azalma olmasına rağmen hâlâ Petrograd’ın en büyük metal üreten fabrikalarından biri olan Trubochny fabrikasında gürültülü bir toplantı yapıldı. Toplantı dağılmadan önce, yiyecek tayınlarının artırılmasını ve eldeki bütün ayakkabı ve kışlık giyeceklerin derhal dağıtılmasını talep eden bir önerge kabul edildi. Ertesi sabah işe gelen işçiler tezgâhlarını terkettiler ve yürüyüşe geçtiler. Sorunlarını dile getirmek üzere bir kitle mitingi örgütlemek için

52- Angelica Balabanoff, *My Life as a Rebel*, New York, 1938, s.261.

53- Pukhov, *Kronshadt’skii miatezh*, s.19

54- *Pravda*, 12 Şubat 1921.

55- F. I. Dan, *Dva goda slutanii* (1919-1921), Berlin, 1922, s.104-105.

Neva'nın kuzey yakasındaki Vasili Adasına doğru ilerlediler. Finlandiya Alayının kışlarına bir heyet gönderildi, fakat askerleri gösteriye çekmek mümkün olmadı. Bununla birlikte, yakın fabrikalardan işçilerin ve Madencilik Enstitüsünden öğrencilerin katılmasıyla çok geçmeden, hükümet aleyhtarı sloganlar atan kalabalık 2.000 kişiyi buldu. Bir anlatıma göre, Petrograd Sendikalar Konseyi'nin Bolşevik başkanı N. M. Antselovich olay yerine gelip işçilerin derhal işlerinin başına dönmesini istemiş, ancak arabasından sürüklenerek çıkarılan başkan tartaklanmıştı.⁵⁶ Petrograd parti başkanı ve Sovyet başkanı Zinovyev, durum tamamen kontrol dışına çıkmadan gösterinin dağıtılması emriyle, subay okulu öğrencilerinden oluşan bir askeri birliği işçilerin üzerine sevketti. Biraz itip kakma ve bağırmadan, ardından da havaya sıkılan birkaç mermiden sonra işçiler kan dökülmeden dağıldılar.⁵⁷

Vasili Adasındaki gösteri, olacakların yalnızca bir işaretiydi. Ertesi gün, 25 Şubat'ta, Trubochny işçileri yeniden sokağa çıktılar ve fabrika bölgelerinde ajitasyona girişerek işçi arkadaşlarına işi bırakma çağrısında bulundular. Çağrılar derhal karşılık buldu. Laferme Tütün Fabrikası, Skorokhod ayakkabı fabrikası, Baltık ve Patronny metal işletmeleri greve gittiler; ayrıca, önceki gün, Vasili Adasındaki göstericilerden bazılarının askeri birliklerin açtığı ateş sonucu öldüğü ve yaralandığı yolundaki söylentilerin de etkisiyle, grev, Donanma Tersanesi ve Galernaya Gemi Bakım Tesisleri de içinde olmak üzere diğer büyük işyerlerine yayıldı. Çeşitli yerlerde toplanan kalabalıklar hükümetin politikalarına karşı irticalen yapılan konuşmaları dinlediler ve *Kursanty*, bir kere daha bu kalabalıkları dağıtmak üzere göreve çağırıldı.

Moskova'daki grevlerden sonra, Zinovyev yönetimindeki Petrograd'ın yetkili makamları kendi bölgelerinde meydana gelmesi muhtemel olaylar nedeniyle diken üzerinde oturuyorlardı. Olaylar başladığı an asayışı sağlamak için hızla harekete geçtiler. Daha Vasili Adası gösterilerinin meydana geldiği gün olan 24 Şubat'ta Komünist Partisi Petrograd Komitesi toplanmış ve Sov-

56- "Sobyitiia v Petrograde," Maklakov Arşivi, Dizi: A. Paket 5. No. 13; *Novoia Russkaia Zhizn*, 8 Mart 1921.

57- *Pravda o Kronshtadte*, Prag, 1921, s.6; Pukhov, *Kronshtadskii miatezh*, s.29-30; Kornatovskii, *Yayına hazırlayan., Kronshtadskii miatezh*, s.130; Berkman, *The Bolshevik Myth*, s.291-92.

yet Cumhuriyeti Devrimci Savaş Konseyi üyesi M. N. Lashevich, Petrograd Garnizon Komutanı D. N. Avrov ve Sendikalar Konseyinden N. M. Antselovich'den oluşan üç kişilik Savunma Komitesi kurmuştu. Olağanüstü yetkilerle donanan Petrograd Savunma Komitesi, şehrin bütün bölgelerine, karışıklığın yayılmasını önlemek üzere kendi "devrimci troyka"larını kurmaları emrini verdi. Savunma Komitesini model alan bu *revtroikî*ler, bölge parti temsilcisi, yerel garnizon komutanı ve bölge sovyet başkanı ya da yerel askeri okulun komiserinden oluşuyordu. Aynı zamanda, Zinovyev'in başkanlığındaki Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi bütün şehirde sıkıyönetim ilân etti. Gece onbirden sonra sokağa çıkma yasağı kondu ve sokaklarda herhangi bir şekilde toplanmak yasaklandı.⁵⁸

Trubochny grevcileri fabrikaları dolaşıp işçileri resmi makamlara karşı kitle protestosuna katılmaya davet ederken, Zinovyev ve arkadaşları kan dökülmesini önlemenin yollarını arıyorlardı. 25 Şubat'ta, Petrograd Sovyeti, Sendikalar Konseyi ve parti komitesi, "Kızıl Petrograd'ın İşçilerine," başlıklı, işçileri işlerinin başında kalmaya çağıran ortak bir duyuru yayımladılar. Duyuru, işçilerin birçok sıkıntılar yaşadıklarını kabul ediyor, ancak bunların, düşmana karşı devrimi savunmanın bedeli olduğu açıklamasını yapıyordu. Duyuru, şu anda bile, Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimcilerden destek alan Beyaz Muhafızların kendi haince emelleri için yiyecek krizini istismar etmeye çalıştıklarını belirtiyordu. "Kızıl Peter"nin işçileri, Yudenic'leri, Kolçak'ları, Denikin'leri ve Wrangel'leri unutmuşlar mıydı? Beyaz restorasyon halka ne verebilirdi? Yalnızca "toprak sahiplerinin kamçısını ve Çarlığın tacını." Fabrikaları terketmek ne sonuç getirecekti? Daha büyük açlık, daha büyük yakacak sıkıntısı. İşçiler gerçekten de çok büyük fedakarlıklarda bulunmuşlardı, işte tam da bu nedenden, zaferi kazandıkları şu anda devrimi terketmemeliydiler.⁵⁹

Petrograd Bolşevikleri, bu duyuruyla birlikte, şehirdeki huzursuzluğa son vermek için büyük bir propaganda kampanyası başlattılar. Bütün resmi kurumlar, grevcileri karşı-devrimcilerin

58- *Petrogradskaya Pravda*, 25 ve 26 Şubat 1921; *Izvestia Petrogradskogo Soveta*, 26 Şubat 1921. Antselovich, Petrograd Savunma Komitesinde, yalnızca ilk bir kaç gün görüldü. Daha sonra komitenin bütün emir ve kararları, Zinovyev, Lashevich ve Avrov tarafından imzalandı.

59- *Krasnaya Gazeta*, 24 Şubat 1921.

elinde oyuncak olmamaları konusunda uyardılar. Hükümet, açlık, bitkinlik ve soğğun bütün ülkeyi baştan başa kaplayan “Yedi Yıllık Savaşın” kaçınılmaz sonucu olduğunu ileri sürüyordu. Böylesine pahalıya malolan bir zaferi “Beyaz Muhafız Domuzlarına” ve destekçilerine hediye etmenin anlamı var mıydı? Petrograd Sovyeti, grevlerden ve gösterilerden tek yararlananın görüşme masasında daha büyük ayrıcalıklar talep etme fırsatı arayan Riga’daki Polonyalı toprak sahipleri ve Londra’daki İngiliz kapitalistleri olduğunu açıklıyordu. Aynı şekilde, bir bildiri yayımlayan Petrograd *Kursantı*, Trubochny işçilerinin eyleminin ancak ve ancak “İngiliz, Fransız ve diğer ülkelerden toprak sahiplerinin, her yere yayılmış Beyaz Muhafız ajanlarının ve onların hizmetkârlarının, kapitalizmin uşağı SR’lerin ve Menşeviklerin”⁶⁰ hoşuna gideceği suçlamasını yapıyordu. Petrograd Savunma Komitesi, şehre sızarak karışıklıktan yararlanmak isteyecek İngiliz, Fransız ve Polonya casuslarına karşı uyarıda bulunuyordu. Bu sırada günlük basın, Petrograd fabrikalarından ve sendikalarından yollanan ve karışıklıklardan “provokatörleri” ve “aylakları” sorumlu tutan kararlarla dolup taşıyordu.⁶¹ Kargaşalık çıkaranlara karşı kullanılan en yaygın lakap, kendinden başka bir şey düşünmeyen anlamında *shkurniki* ya da “çıkarıcı”ydı. Ve “grev” için her zaman kullanılan (*stachka* ya da *zabastovka*) yerine, günlük dilde yalnızca iş bırakımını değil, aynı zamanda oturma grevi yapanları ve iş yavaşlatanları da içeren *volynka* terimi kullanılıyordu. Fyodor Dan’a göre, resmi makamlar, “işçi hükümeti”ne karşı kalkışmaya girişenleri gerçek grevci kabul etmemek için bu alçaltıcı terimlere baş vuruyordu.⁶²

26 Şubat’ta karışıklıklar daha da büyüdü ve Petrograd Sovyeti bundan sonra alınacak önlemleri görüşmek üzere özel bir toplantı düzenledi. Daha sonraki haftalarda kötü bir ün yapacak olan Baltık Donanması komiseri N. N. Kuzmin’in denizcilerin içindeki gerginliğin arttığına dikkat çekmesi ve eğer grevlerin devamına izin verilirse bir patlamanın meydana gelebileceği yönünde uyarıda bulunması pek hayra alamet değildi. Aynı şekilde, Petrograd Savunma Komitesinin üyesi Lashevich de grevcilerle ilgili olarak sert önlemler almaktan başka çare olmadığını

60- *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 25 Şubat 1921; *Petrogradskaia Pravda*, 26 Şubat 1921.

61- Bkz. örneğin, Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.138-144.

62- Dan, *Dva goda skitamii*, s.105.

açıkladı. Özellikle, hareketin baş kıskırtıcısı Trubochny işçilerine karşı lokavta gidilerek otomatik olarak tayınlarından yoksun bırakılmaları sağlanmalıydı. Sovyet fikir birliğine vardı ve derhal gerekli emirleri yayımladı. İşçi hoşnutsuzluğunun bir diğer patlama noktası olan Laferma fabrikası da kapatıldı ve diğer işyerlerindeki işçilere tezgâhlarının başına dönmeleri, aksi takdirde aynı cezanın kendilerine de uygulanacağı söylendi.⁶³

Aç işçileri boyun eğdirmeye yönelik bu kör parmağım gözüne girişim varolan gerilimi arttırmaktan başka bir işe yaramadı. Şubatın geri kalan günlerinde hareketin yayılmaya devam etmesi, fabrikaların birbiri ardından geçici olarak kapatılmasını getirdi. Ayın 28'inde grev dalgası, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki tesislerinin yalnızca altıda biri çalışsa da hâlâ muazzam bir yapıya sahip olan 6.000 işçili dev Putilov kombinasına ulaştı.

Şubat Devriminin dördüncü yıldönümü yaklaşıyordu ve Dan'ın da belirttiği gibi, huzursuz Petrograd 1917'de otokrasinin düşmesinden hemen önceki ruh hali içindeydi.⁶⁴ Resmi makamların endişelerini besleyen diğer bir unsur ise, işçilerin taleplerindeki niteliksel değişimdi. Başlangıçta, fabrika toplantılarında kabul edilen kararlar büyük ölçüde bildik ekonomik konulardaydı: Tayınların dağıtımında düzenlilik, ayakkabı ve kışlık elbiselerin tevzii, yol kesme müfrezelerinin kaldırılması, kırsal alanlara yiyecek için yapılacak yolculuklara izin verilmesi, köylülerle alış verişte serbestlik, işçiler içindeki özel kategorilere ayrıcalıklı tayın verilmesinin sona erdirilmesi ve bunun gibi şeyler. Şubat ayının son iki gününde bu ekonomik talepler daha vurgulu bir ton kazandı; örneğin bir bildiri, evlerinde açlıktan ve soğuktan ölü bulunan işçilerden söz ediyordu.⁶⁵ Fakat yetkililer açısından daha da uyarıcı olan, grev hareketinde politik şikayetlerin gittikçe daha fazla yer tutmaya başlamasıydı. Diğer şeylerin yanı sıra, işçiler, kesinlikle polisiye fonksiyonlar yerine getiren silâhlı özel Bolşevik müfrezelerinin fabrikalardan çıkarılmasını olduğu kadar, son zamanlarda bazıları Petrograd'ın daha büyük tesislerinde göreve başlayan silâhlı emek müfrezelerinin de ortadan kaldırılmasını talep ediyorlardı. Başlangıçta pek sık görülmeyen daha köklü, politik ve sivil hakların iadesi talepleri ise gittikçe ısrarla tekrarlanır ve yayılır olmuştu.

63- *Pravda o Kronshtade*, s.6; Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.7.

64- Dan, *Dva goda skitanii*, s.107.

65- Berkman, *The Bolshevik Myth*, s.292.

Böyle bir anda, politik muhalefetin eyleme geçmesinde şaşılacak bir şey yoktu. Tutuklamalarla ve polis baskısıyla büyük güç kaybetmelerine rağmen, Petrograd'daki Menşevik ve SR örgütleri işçi sınıfı içinde çok sayıda bildiri dağıtmayı başaramışlardı. Örneğin, 27'sinde, şehrin sokaklarında dağıtılan manifestoda şunlar yazıyordu:

Hükümetin politikalarında köklü bir değişiklik kaçınılmaz hale gelmiştir. İşçiler ve köylüler, her şeyden önce özgürlüğe ihtiyaç duyuyorlar. Onlar kendi kaderlerine sahip çıkmak istiyorlar. Yoldaşlar, devrimci düzeni destekleyin. Örgütlü ve kararlı bir tavırla şunları talep edin:

Bütün tutuklu sosyalistlere ve partisiz işçilere özgürlük; sıkıyönetim kaldırılmalı; bütün işçiler için konuşma, basın ve toplanma özgürlüğü; fabrika komitelerinin, sendikaların ve sovyetlerin özgür seçimi.

Toplantılar düzenleyin, kararlar alın, yetkililere heyetler yollayın, taleplerinizin gerçekleşmesini sağlayın.⁶⁶

Manifesto imzasız olmasına rağmen, kendilerinin de kabul ettiği gibi, Şubat sonunda son derece aktif olan Dan ve Menşevik yoldaşlarının damgasını taşımaktadır. Menşevikler arasında da imaj geniş bir taraftar kesimi bulan bu örgüt, sempatican matbacıların da yardımıyla, sovyetlerde ve işçi sendikalarında serbest seçim, sivil özgürlüklerin iadesi, teröre son verilmesi ve sosyalistlerle diğer sol kanat politik tutukluların Komünist hapishanelerden salıverilmesi yönündeki çağrılarını içeren birçok bildiri ve broşürü basabilmişti. Menşevikler, ekonomik alanda ise, hükümetten, ürünlere zorla el konmasına ve zora dayanan devlet çiftliklerinin kurulmasına son verilmesini ve spekülasyonu önlemek üzere şehirlerle köyler arasındaki serbest ticaretin geri getirilmesini talep ediyorlardı.

Bunlar, Menşeviklerin İç Savaşın başlangıç aşamalarından beri geliştirdikleri ve Fyodor Dan'la David Dallin'in, 1920 Aralık'ında Sekizinci Sovyet Kongresinde büyük bir çabayla savundukları taleplerdi. Aslında Menşeviklerin istediği, mevcut düzenin gereklerinin yerine getirilmesiydi, öyle ki, bütün sosyalist partiler Sovyet sisteminde yer alabilmeli ve işçiler, Bolşevik diktatörlük tarafından keyfi olarak ortadan kaldırılan özgürlükler-

66- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.26.

den yararlanabilmeliydiler. 1917'den beri oynadıkları yasal muhalefet rolüne bağlı kalan Menşevikler, hükümetin silâh zoruyla devrilmesi yönündeki her türlü öneriden uzak duruyorlardı. Tersine, yukardaki manifestonun da gösterdiği gibi, onlar, Petrograd işçilerini toplantılar yapmaya, kararlar kabul etmeye ve yetkililere dilekçeler sunmaya - kısacası, politik ve ekonomik reform için, "örgütlü ve kararlı bir tavır içinde" her türlü yasal baskı yoluna başvurmaya çağırıyorlardı. Ne var ki, Menşeviklerin eleştirileri, hükümetin endişesini arttırmaya ve öfkesine yol açtı, çünkü bu eleştiriler, Bolşeviklerin, devrimin temel ilkelerine ihanet ettiği suçlamasından başka bir anlama gelmiyordu. Ayrıca, bir kere eyleme geçen işçilerin yasal protestolarla sınırlı kalacağını ve açık bir isyana girişmeyeceğini kim garanti edebilirdi?

Menşeviklerin tersine, Sosyalist Devrimciler, uzun zamandır umutlarını, Lenin'in rejimini iktidardan uzaklaştıracak bir kitle ayaklanmasına bağlamışlardı. Bu rejimin yerine, partilerinin, sandalyelerin çoğunluğunu kazandığı ve 1918 Ocak'ında Bolşeviklerin dağıttığı Kurucu Meclis'in halk tarafından yeniden seçildiği bir rejimin kurulmasını hedefliyorlardı. 1921'de, bu ikili hedef —Bolşeviklerin iktidardan devrilmesi ve Kurucu Meclisin yeniden açılması— SR'lerin programının özü olmaya devam ediyordu ve 28 Şubat'ta duvarlara yapıştırılan, "Neva Bölgesi Sosyalist İşçileri" imzalı aşağıdaki bildiri de muhtemelen SR'ler tarafından kaleme alınmıştı:

Biz, Kurucu Meclis'ten kimlerin korktuğunu çok iyi biliyoruz. Onlar, artık halkı soymak ne kelime, halkın temsilcileri önünde aldatmacalarının, soygunlarının ve suçlarının hesabını vermek zorunda kalacak olanlardır.

Nefret edilesi komünistleri alaşağı edelim! Sovyet hükümetine son verelim! Yaşasın Halkın Kurucu Meclisi!⁶⁷

Bu bildiri (ve bunun gibi diğerleri), Menşeviklerin yayımladığı herhangi bir bildiriden çok daha militan ve uzlaşmazdı. Aslında, ton ve içerik olarak bu bildiri, Bolşevik iktidarına son verme yakıcı tutkusunu paylaşan liberaller ve sağ kanat sosyalistler ittifakının ürünü olan Rusya'nın Dirilişi Birliği gibi yeraltı örgütlerinin propagandasına daha yakındı.

67- Age. Bu bildirinin ve yukarda alıntı yapılan Menşeviklerin bildirisinin metni *Pravda o Kronshtadte*'de de bulunabilir, s.6-7; Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.7-8; ve Slepko, *Kronshtadtskii miatezh*, s.18.

Şubat grevleri sırasında dizginlerinden boşanan bu anti-komünist propaganda, hareketin liderliğinin kimler tarafından yapıldığı sorusunu gündeme getirdi. Hükümetin iddia ettiği gibi, işçileri sokaklara döken Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler miydi? Her iki grubun da grevler patlak verdiği an, grevcileri bütün güçleriyle cesaretlendirdiklerine kuşku yoktur. Bu özellikle, 1917'de kaybettikleri işçi sınıfı desteğini 1921'de büyük ölçüde yeniden kazanan Menşevikler açısından doğrudur. Petrograd'daki karışıklıklar sırasında Menşevikler, Trubochny fabrikasını ve diğer huzursuz işyerlerini önemli ölçüde etkilemişlerdir.⁶⁸ Menşevik ajitatörler işçi toplantılarında ilgiyle dinleniyor, bildirileri ve broşürleri elden ele dolaşıyordu. Bütün bu faaliyetlerin olayların gelişmesinde bir rolü olduğuna kuşku olmamakla birlikte, Menşeviklerin ya da başka herhangi bir grubun olayları planladığına ve örgütlediğine ilişkin bir delil yoktur. Gördüğümüz gibi, Petrograd işçilerinin hükümete karşı açık protestolarının patlak vermesi için haddinden fazla sebep vardı. Önceden planlanmış olmayan —patlak vermesi için yeterince neden söz konusuydu— Şubat grevlerinin kitlesel huzursuzluğun kendiliğinden bir ifadesi olduğu söylenebilir.

Bir haftalık kargaşalıktan sonra Petrograd yöneticileri durumu kontrol altına almayı başardılar. Elbette bu başarı, Zinovyev ve arkadaşlarının zor ve ayrıcalıktan ibaret politikalarını kararlı bir şekilde uygulamalarıyla sağlanmıştı. Onların görevlerini zorlaştıran, genel ortamdan etkilenen düzenli ordu birliklerinin hükümetin emirlerini yerine getireceklerine güvenememeleriydi. Güvenilemeyen birlikler silâhsızlandırıldı ve kışlarına kapatıldı. Askerlerin, dört yıl önce olduğu gibi kışlarını terkedip kalabalıkların arasına katılmalarını önlemek için postal dağıtımının yasaklandığı söylentileri bile yayılmıştı.⁶⁹ Resmi makamlar, düzenli ordu birlikleri yerine yakın yerlerdeki askeri akademilerden getirilip şehirde üslenen ve *Kursanty* denen yüzlerce Komünist subay okulu öğrencisine güveniyordu. Ayrıca, asayişin tesisinde görev almak üzere bütün parti üyeleri de bölgeye seferber edilmişti.

Petrograd, anında bir askeri kampa dönüştü. Yayalar her kö-

68- Bkz. P. I. Boldin, "Men'sheviki v Kronshtadtskom miatezhe," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No. 3, s.13-14.

69- Dan, *Dva goda skitanii*, s.107.

şebaşında durduruluyor ve kimlik kontrolü yapılıyordu. Tiyatrolar ve lokantalar kapatıldı ve sokağa çıkma yasağı sıkı bir şekilde uygulandı. Sokaklarda tek tük silâh sesleri duyuluyordu. Gerilimin arttığı bu anda, özellikle sanayi işçileri arasında, Petrograd Sovyetinin, Beyaz ajitatörler tarafından dağıtılan Yahudi düşmanı yayınlara atfettiği bir Yahudi karşıtı öfke de ortaya çıkmıştı.⁷⁰ Rus işçi ve köylülerinin, olağanüstü sıkıntılı dönemlere geleneksel olarak Yahudi düşmanlığıyla tepki gösterdiği bilinmekle birlikte, bu düşmanlıkta Beyazların rol oynadığı suçlaması da yabana atılacak bir iddia değildi. Her ne olursa olsun, Petrograd'ın Yahudi nüfusu diken üstündeydi, bir kısmı ise, hükümetin çökmesiyle yığınların sokaklara döküleceği ve bir kıyımın başlayacağı korkusuyla şehri terketmişti.⁷¹

Şehre askeri güç yığmanın yanısıra Bolşevikler, greve giden çok sayıda fabrikaya lokavt uygulayarak protesto hareketini kırmaya çalıştılar. Bu, —Trubochny ve Laferme'ye karşı uygulandığı gibi— işçilerin tayınlarını kesmek için düşünülmüş bir önlemdi. Aynı zamanda, Petrograd Çeka'sı tarafından geniş çaplı tutuklamalar sürdürölüyordu. Fabrika toplantılarında ve sokak gösterilerinde rejimi eleştiren konuşmacılar gözaltına alınıyordu. Dan'ın tahminlerine göre, Şubat'ın son günlerinde 500 kadar boyun eğmeyen işçi ve sendika görevlisi içeri alınmıştı.⁷² Bir çoğu muhalif parti ve gruplara dahil olan ve sayıları binleri bulan öğrenci, aydın ve işçi olmayan kesimden birçok kişi de Çeka'nın ağına takılmıştı. Özellikle Petrograd'daki Menşevik örgüt, Çeka'nın baskınlarıyla sert bir darbe yemişti. Hapse atılmaktan kurtulabilmiş hemen hemen tek bir lider yoktu. Kazukov ve Kamensky bir işçi gösterisi düzenledikten sonra Şubat'ın sonuna doğru tutuklanmışlardı. Rozhkov ve Dan da içlerinde olmak üzere çok az sayıda lider, polis tarafından içeri alınmaya kadar, en fazla bir iki gün daha bildiri ve açıklamalarını yayma ve dağıtma olanağı bulabildi. Toplam olarak söyleyecek olursak, 1921'in ilk üç ayı içinde, partinin bütün merkez komi-

70- *Izvestia Petrogradskogo Soveta*, 1 Mart 1921.

71- *Novaia Russkaii Zhizn'*, 8 Mart 1921; Ulusal Arşiv, 861.00/8253. Yahudi düşmanlığının yeniden dirilmesi üzerine bkz. Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.32; ve Emma Goldman, *Living My Life*, New York, 1931, s.675-676. (Türkçesi: *Hayatımı Yaşarken*, c. II, çev: Emine Özkaya, Kaos-Metis, 1997, s.832-834)

72- Dan, *Dva goda skitanii*, s.108.

tesi de içinde olmak üzere, Rusya'da yaklaşık 5000 Menşevik'in tutuklandığı tahmin edilmektedir.⁷³ Aynı zamanda, hâlâ dışarda olan birkaç önde gelen SR ve anarşist de içeri alınmıştı. Victor Serge'nin, *Memoirs of a Revolutionary*'de (*Bir Devrimcinin Anıları*) anlattığına göre, Çeka, Menşevik tutukluları, grevlerin başta gelen kıskırtıcıları olarak kurşuna dizmek istemiş, Menşeviklerin hayatı, ancak Maksim Gorki'nin araya girmesiyle bağışlanmıştı.⁷⁴

Bu sırada Bolşevikler, grevcileri kan dökülmeden işlerinin başına dönmeye ikna etmek için dişlerini tırnaklarına takmış yoğun bir propaganda yürütüyorlardı. Basının yanı sıra parti üyeleri de —özellikle halk nezdinde saygınlığı olanları— sokaklarda, fabrikalarda ve kırsallarda ajitasyona seferber edilmişlerdi. Tüm Rusya Sovyetlerinin Başkanı Mikhail Kalinin (muhtemelen köken olarak yoksul halktan geldiği için) şehrin çevresindeki askeri garnizonlarda ve işyerlerinde dinleyici bulmak konusunda çoğu yoldaşından daha başarılı olduysa da, parti üyeleri genellikle soğuk karşılandılar. Ajitatörlerin başta gelen teması, grevleri ve gösterileri, Beyaz Muhafızlar ve müttefikleri Menşeviklerle SR'ler tarafından tezgâhlanan karşı-devrimci komplolar olarak suçlamaktı. Bu formül, Emma Goldman'ın da belirttiği gibi, üç yıldır tekrarlana tekrarlana büyük ölçüde bayatladığı halde,⁷⁵ özellikle Menşevikler ve SR'ler karışıklıklarda aktif rol oynadıklarını gizlemedikleri için hâlâ kısmen etkili olabiliyordu.

Fakat Petrograd'da düzen, yalnızca zor ve propaganda yoluyla sağlanamazdı. Muhalefet hareketinin çanına ot tıkamak için bir dizi ayrıcalığın yürürlüğe sokulması bunlarla eşit öneme sahipti. Amerika'nın Viborg'daki konsolosunun bildirdiği üzere, “yiyecek nakliyatının gittikçe azalması dolayısıyla yiyecek stoku büyük ölçüde tükenen”⁷⁶ Petrograd'da, acil bir adım olarak, askerlere ve fabrika işçilerine fazladan gündelik tayan olarak konserve et ve yediyüz elli gram ekmek dağıtılması sağlandı. Aynı zamanda, diğer yerleşim bölgelerinden, var olan yiyecek stoku

73- Leonard Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, Cambridge, Mass., 1956, s.205.

74- Victor Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, 1901-1941, Londra, 1963, s.130, Gorki'nin kendisi de, bundan kısa bir süre sonra ülkeyi terketti.

75- E. Goldman, *Hayatımı Yasarken*, c.II, s.884.

76- Quarton'dan Amerikan Dışişleri Sekreterliğine, 4 Mart 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8241.

tükendiği zaman kullanılmak üzere acil yiyecek nakli yapıldı.

Bunun yanı sıra, Zinovyev, 27 Şubat'ta, işçilerin önde gelen taleplerine karşılık olmak üzere bir takım önlemlerin kabul edildiğini açıkladı. Bundan böyle işçilerin yiyecek bulmak için şehir dışına çıkmalarına izin verilecekti. Hatta Zinovyev, bunu kolaylaştırmak için ek tren seferlerinin konacağı sözünü bile verdi. Ayrıca, Petrograd çevresindeki yol kesme müfrezelerine, kendilerini gerçek vurgunculara karşı koruduklarına güvenilen sıradan işçilerin yiyeceklerine el koymama talimatı verilmişti. Zinovyev, hükümetin, yurtdışından 300.000 ton kömür satın aldığını ve pek yakında ülkeye ulaşacak bu kömürün Petrograd ve diğer şehirlerin yakacak sıkıntısını gidereceğini de belirtti. Fakat en önemlisi, köylülerin ürününe zorla el koymanın yerine, ürün üzerinden vergi alınması planının eli kulağında olduğunun Zinovyev tarafından ilk kez açıklanmış olmasıydı.⁷⁷ Diğer bir deyişle bu, Savaş Komünizmi sisteminin, nihayet, şehirle köy arasındaki ticareti en azından kısmen serbest bırakan yeni bir ekonomik politikayla yer değiştirmesi demekti. 1 Mart'ta, sanki bu niyeti doğrulamak istermiş gibi, Petrograd Sovyeti, Petrograd bölgesindeki bütün yol kesme müfrezelerinin geri çekildiği açıklamasını yaptı. Ayrıca aynı gün, Petrograd'daki fabrikalarda çalışmaya gönderilmiş Kızıl Ordu askerleri —tamamı iki ya da üç bin kadardı— terhis edildi ve memleketlerine dönmelerine izin verildi. Resmi açıklamalara göre, imalatla meydana gelen azalma onların üretimde daha fazla tutulmasını gereksiz hale getirmişti.⁷⁸

Sonuç olarak, günlerce süren gerginliğin ardından Petrograd'daki olaylar hızla durulmaya doğru gitti. 2 ya da 3 Mart'ta, hemen hemen grevdeki bütün fabrikalar yeniden çalışmaya başlamıştı. Kitlese hoşnutsuzluğa diğer her şeyden daha fazla açlık ve soğuk yol açtığı için verilen bu ödünler işçilerin işe dönmelelerini sağladı. Yine de, silahlı zorun ve yaygın tutuklamaların etkisi inkâr edilemez, yöneticilerin acil olarak asayiş sağlaması için yürüttükleri ısrarlı propagandanın sözünü etmeye bile gerek yok. Bu bağlamda, özellikle yerel parti örgütünün gösterdiği disiplin dikkat çekicidir. Kendi iç tartışmalarını bir yana bırakan

77- *Krasnaya Gazeta*, 27 Şubat 1921. 300.000 ton kömür satın alma kararı, Emek ve Savunma Konseyi tarafından 1 Şubat'ta zaten alınmıştı: Bkz. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, LII, 63.

78- *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 1 Mart 1921; *Krasnaya Gazeta*, 1 Mart 1921.

Petrograd Bolşevikleri, saflarını hızla sıklaştırdılar, hiç de hoş olmayan bastırma görevini etkili ve hızlı bir şekilde yerine getirdiler. Bu konuda, yerel parti şefi Zinovyev de emrindeki parti üyelerinden geri kalmamıştır. Tehlike anlarında paniğe kapıldığı ve korkağın biri olduğu yolundaki yaygın üüne rağmen Zinovyev'in karışıklığın bastırılması sırasında olağanüstü bir soğukkanlılıkla davrandığı görülmüştür.

Aslına bakılırsa, Petrograd halkı öylesine bir moral bozukluğuna uğramasaydı hareket de bu kadar aniden çökmeyebilirdi. İşçiler, herhangi bir politik faaliyeti ayakta tutamayacak kadar bitkin düşmüşlerdi. Açlık ve soğuk, kayıtsızlık durumunu tam bir uyuşukluğun sınırına getirmişti. Dahası, işçiler, bir eylem için gerekli olan etkili liderlikten ve tutarlı bir programdan yoksundular. Eskiden bu tür şeyler radikal aydınlar tarafından yerine getirilirdi. Fakat, Emma Goldman'ın belirttiği gibi, 1921'de, Petrograd'ın aydınları, bırakın aktif önderlik yapmayı, işçilere anlamlı bir destek sunacak koşullara sahip değillerdi. Devrimci protestoların bir zamanki meşale taşıyıcıları, yılmış ve pısmışlar, muhalif olarak seslerini yükseltmek için bireysel çabaların boşunallığını görerek felç olmuşlardı. Yoldaşlarının çoğu hapishane ya da sürgündeydi, bazıları idam edilmişti, çok az sayıda kalan ve aynı kaderi göze alanlar ise karşılarındaki büyük gücün karşısında çaresizdiler ve seslerini biraz yükselttikleri an ailelerinin aldığı tayınların kesilmesi kaçınılmazdı. Ayrıca, çok sayıda aydına ve işçiye göre, Bolşevikler bütün hatalarına rağmen Beyaz tehlike ve devrimin yıkılması karşısında hâlâ en etkili engeli oluşturuyorlardı.⁷⁹

Bu nedenlerle Petrograd grevlerinin kısa ömürlü olması kaçınılmazdı. Aslında, rejime karşı silâhlı ayaklanma noktasına hiç bir zaman ulaşmayan bu grevler, nasıl aniden başladılarsa yine öyle aniden sona erdiler. Bununla birlikte sonuçları muazzamdı. Bu grevler, eski başkentteki ihtilalci gelişmelerle çok yakından ilgilenen, Petrograd'ın kapı komşusu Kronstadt'daki denizcileri harekete geçirerek Sovyet tarihindeki en ciddi isyanın habercisi oldu.

Kronstadt, Petrograd'ın yaklaşık 20 mil batısındaki Finlandiya Körfezinde bulunan Korlin adasında kurulu bir müstahkem kent ve donanma üssüdür. Neva'nın üzerindeki yeni Rus baş-

79- E. Goldman, *Hayatımı Yaşarken*, c.II, s.893.

için inşa edilmiş limanlara ve tersanelere kadar uzanmaktadır. Finlandiya Körfezi, Kasım ortalarından Mart sonu ya da Nisan başına kadar, dört aydan fazla bir zaman buz tutar. Birinci Dünya Savaşından önce, yazları, seyir vapurları Petersburg'la Kronstadt arasında düzenli seferler yapardı. Kışın Kotlin adasının beş mil güneyinde, anakara üzerinde bulunan ve aynı zamanda bir askeri üs olan Oranienbaum kasabasına kadar trenle gelinir, oradan körfezin kalın buz tabakası üzerinde oluşmuş kar yolundan kızaklarla adaya geçilirdi. Herkesin kabul ettiği gibi, Kronstadt, Yirminci Yüzyılın ilk yıllarında son derece pitoresk bir yerdi. Çok sayıda kanalı, ağaçlıklı yolları ve yanbaşındaki imparatorluk başkentindekilerin benzeri görkemli kamusal binaları vardı. Başlıca tarihi yapıları arasında, altın kubbesi ve kırmızıya çalan duvarlarıyla dikkat çeken St. Andrew Katedrali, eski Tersane ve Deniz Kuvvetleri binaları ve Deniz Mühendislik Okulu (1917'de Eğitimevi adını almıştır) bulunmaktadır. Geniş Çapa Meydanı ve Ondokuzuncu Yüzyılın sonunda inşa edilen Denizci Katedrali (Morskoi Sobor) şehrin merkezine damgasını vurmaktadır. Meydan, adını, burada Onsekizinci Yüzyılın ortalarında gemi çapaları için büyük ambarlar kurulduğunda almıştır.⁸⁰ 25.000'den fazla insan alan bu alan sonradan askeri talimler ve gösteriler için kullanılmıştır. 1905 ve 1917 yıllarında Çapa Meydanı, eski çağlardaki Kazakların toplantılarını hatırlatan bir şekilde kaba ama etkili bir çeşit doğrudan demokrasi uygulayan coşkulu denizci, asker ve işçi kalabalıklarının günlük toplantı yeri ve Kronstadt'ın ihtilalci forumu oldu.

1921'de Kronstadt, Baltık Donanmasının ana üssü olarak kullanılıyordu. 50.000'i bulan kent nüfusunun yarısını sivil halk, yarısını ise askerler oluşturuyordu. Askeri nüfus, donanma mürettebatı (çoğunluğu oluşturuyordu) ve garnizondaki, çoğunluğu ana tabyalarda, dış istihkâmlarda ve makineli tüfek yuvalarında görevde bulunan topçu sınıfından askerler olarak iki kısımdan meydana geliyordu. Sivillerin çoğu istihkâmlarda ve donanmaya ait merkezlerde ya orduya bağlı sivil personel ya da li-

80- *Kronshtadt: krathii putevoditel'*, Leningrad, 1963, s.77. Kronstadt hakkında diğer bilgiler *Entsiklopedicheski slovar'*, St. Petersburg, 1895, XVII'da, s.823-24'de; *Britannica Ansiklopedisi*, 11. baskı, XV, s.927-28'de; ve *Voline, La Revolution inconnue (1917-1921)*, Paris, 1947, s.408-10'da bulunabilir. Kronstadt'ın daha eski tarihi için bkz. A. V. Shelov, *Istoricheski ocherk kreposti Kronshtadt*, Kronstadt, 1904.

manlarda, ambarlarda ve diğer kıyı tesislerinde işçi olarak çalışıyordu. Sivil nüfusun geri kalanı ise, başta fabrika işçileri olmak üzere, zanaatkarlardan, balıkçılardan, küçük esnaflardan, kooperatiflerde ve kente ilişkin hükümet kurumlarında çalışanlardan oluşuyordu.⁸¹

Kentin başta gelen sakinleri olan Baltık denizcileri sürekli huzursuzlukla kaynadığından Kronstadt'ın üzerinde yer aldığı Kotlin adasının adı —Kazan— kendisine uygundu. Her türlü ayrıcalıktan ve otoriteden nefret eden huzursuz ve bağımsız ruhlu denizciler kuşağı cebri ve yabancı bir güç olarak gördükleri merkezi hükümete ve subaylarına karşı her an patlamaya hazır bir barut fıçısından farksızdı. Mizaç olarak eski çağların cüretkâr maceracılarıyla, Onyedinci ve Onsekizinci yüzyıllarda *buntarstvo* ya da kendiliğinden isyanlara yataklık eden garnizonlardaki Kazaklarla ve *strel'tsy*'lerle (silâhşör) büyük benzerlikleri vardı. Özgürlüğe ve maceraya aşık denizciler de, başına buyruk ataları gibi dışsal disipline karşı içgüdüsel bir dirence, *vol'nitsy'e* ya da dizginlenmez bir ruha sahiptiler. Söylentilerle ya da içkiyle tepeleri attığında halefleri gibi onlar da ayaklanma yoluna gider, zenginliğe ve iktidara öfkelerini boşaltırlardı.

Kronstadt'ın aniden parlayıp sönen radikalizminin tarihi, Yirminci Yüzyıl Rusya'sının ilk büyük ayaklanmasına, 1905 devrimine kadar uzanır. Donanma üssünde ilk yasadışı yayınlar 1901 yılında ortaya çıktı ve bundan kısa süre sonra Denizciler, politik ve sosyal sorunları ve kendi problemlerini —öncelikle düşük ücretler, kötü yiyecek ve tepelerinden eksik olmayan sert disiplin— tartıştıkları çevreler oluşturdular. 1902 ve 1905 yılları arasında ülkeyi kasıp kavuran grev, köylü ayaklanmaları ve terörizm dalgası denizcilerde olumlu yankılar yarattı ve onların sosyal ve politik uyanışını hızlandırdı. Subaylara karşı itaatsizlik ve diğer disiplin ihlalleri günlük olaylar haline geldi. 1905'de savaşın ve devrimin patlak vermesinin ardından disiplinin son kalıntıları da, Japonlar tarafından donanmanın büyük bölümünü bozguna uğratan Tsushima Boğazındaki yıkıcı darbe ile tuzla buz oldu. Eğer gerek duyulursa, devrimci faaliyetlere yol açan bundan sonraki saikler, Karadeniz Donanmasında 1905 Haziran'ında meydana gelen dramatik *Potemkin* isyanında bulunabilir.

81- Pukhov, *Kronstadtshii miatezh*, s.49

Kronstadt'da ilk ciddi karışıklık, Ekim 1905'de, devrimin en yüksek noktasında ortaya çıktı. Bu, ilkeri yıllarda gittikçe artan benzeri olaylara bir örnek oluşturdu. Önce Çapa meydanında bir kitle mitingi yapıldı. Binlerce kızgın denizci ve asker toplanarak hoşnutsuzluklarını dile getirdiler. Daha iyi yiyecek ve giyecek, daha yüksek ücret ve seferlerin daha kısa tutulması, sıkı askeri disiplinin gevşetilmesi gibi bildik taleplerin yanısıra, Çarlık despotizminin derhal alaşağı edilmesi ve tüm özgürlükleri gerçekleştirecek demokratik bir cumhuriyetin kurulması yönündeki taleplerini de haykırdılar. Bunu izleyen günlerde olaylar şaşırtıcı bir hızla gelişti. 25 Ekim'de, birisinin yemeklerden şikayet etmesi üzerine denizciler yemekhanesinde karışıklık çıktı. Ayakların yere, tepsilerin masalara vurulmasıyla oluşan gürültünün orta yerinde "komutana ölüm" bağırışları yükseldi.⁸² Ertesi gün Kronstadt, açık isyana girişti. Başlangıçta bütünüyle kendiliğinden olan ayaklanma kısa sürede, Büyük Petro zamanındaki *strel'tsy* isyanlarını andırır bir şekilde yıkım ve yağma alemlerine dönüşerek yozlaştı. Denizci ve askerlerin oluşturduğu kalabalıklar öfkeyle sokaklara dökülerek dükkânların camlarını aşağı indirdiler ve binaları ateşe verdiler. Barikatlar kuruldu ve birçok ev, Petersburg'dan ceza birliklerinin gelmesi olasılığına karşı sığınak olarak kullanılmak üzere işgal edildi. Hükümet birlikleri asayışı sağlayıncaya kadar iki gün süren isyanda 17 kişi öldü, 82 kişi yaralandı. Yaklaşık 3.000 isyancı tutuklandı. Ölüm cezası verilmese de isyancılardan bir çoğu yıllarca tutan hapis ve sürgün cezalarına çarptırıldılar.⁸³

1905 Devriminden sonraki alacakaranlıkta, 19 Temmuz 1906'da, Kronstadt'da, kardeşi Sveaborg limanındaki ayaklanmadan kıvılcımlanan ikinci ve daha ciddi bir patlama meydana geldi. Önceki Ekim ayaklanması gibi bu yeni olay da, hükümetin takviye birlikleri tarafından ezilinceye kadar iki gün boyunca

82- F. Kogan, *Kronshtadt v 1905-1906 gg.*, Moskova, 1926, s.7-13.

83- V. Voronevskii ve N. Khenrikson, *Kronshtadtskaia krepost' - klich k Leningradu*. Leningrad, 1926, s.10-16; İt. Korablev, *Revolutsionnye vosstaniia na Baltike v 1905-1906 gg.*, Leningrad, 1956, s.24-30; L. A. Lentsner, *Kronshtadt v 1906-1906 gg., vospominaniia*, Moskova, 1956, s.156-65. 1905 ve 1906 yıllarındaki Kronstadt ayaklanmaları hakkında daha fazla malzeme için bkz. the documents collected in *voennye vosstaniia v Baltike v 1905-06 gg.*, Moskova, 1933; ve *Voennye moriaki v period pervoi russkoi revoliutsii, 1905-1907 gg.*, Moskova, 1955.

ca kontrolden çıkmış bir şekilde süren kendiliğinden ve örgütsüz bir öfke patlamasıydı. Önceki isyan bile başarısızlığa uğramışken bu isyanın taleplerinin, geçen aylardaki yenilginin ardından acı bir hayal kırıklığıyla sonuçlanması kaçınılmazdı. Denizcilerin öfkesinin ardındaki harekete geçirici güdü yine otorite ve disiplin düşmanlığıydı. Kargaşalığın orta yerinde bir bahriyelinin bir subaya, “kanımızı emdiğiniz yeter artık!” diye bağırması, bütün isyancıların duygularının özeti idi.⁸⁴ Her iki taraf da eşi benzeri görülmemiş bir vahşetle savaştı, isyancıları yönlendiren hayal kırıklığı ve aşağılanma, yöneticileri yönlendiren ise, Rusya’da artık geri çekilmeye başlayan devrim dalgası sayesinde hızlı bir zafer kazanmış olmanın verdiği güvendi. Bu sefer, sert baskı ortamında 36 isyan elebaşı idam edildi ve yüzlercesi hapse atıldı ya da Sibiry’a sürgüne yollandı.⁸⁵

Kronstadt’daki bu ilk kendiliğinden isyanların üzerinde durmamız önemlidir, çünkü, birazdan göreceğimiz gibi, bunlar birçok bakımdan 1921 Mart fırtınasının habercileridir. Bu, Kronstadt’ı bir kere daha devrimci faaliyetin gemi aزی almış merkezi haline getiren 1917 ayaklanması açısından özellikle doğrudur. Kotlin Adasının dehşetengiz kitlesini o yıl ideolojik bakımdan baştan başa saran aşırı solun etkisi altında Kronstadt, tarihte bir toplumsal isyan efsanesi olarak kutsanan 1871 Paris Komününü örnek alan bir devrimci komün kurdu. Mayıs 1917’de, Bolşeviklerin, anarşistlerin, sol SR’lerin, anarko-popülist eğilimdeki bağımsız radikallerin çoğunluğu oluşturduğu başına buyruk Kronstadt, Geçici Hükümetin yetkesine boyun eğmeyi reddetti ve kendisini “şehrin tek hakimi” ilan etti.⁸⁶ Bundan sonra Sovyet, hemen hemen her gün yapılan Çapa Meydanındaki mitinglerin de desteğiyle iktidarını tam anlamıyla oturttu. Kronstadt Sovyetinde bir anarşist konuşmacı olan Efim Yarchuk’un anlatımıyla, Çapa Meydanı, her renkten devrimci hatibin, öğrenmeye aç denizcilerin, askerlerin ve işçilerin oluşturduğu geniş kalabalıklara nutuk çektikleri bir “özgür üniversite”ye dönmüştü. Bir yerel Bolşevik

84- “Kronshtadtskoe vosstanie 1906 g.,” *Krasnyi Arkhiv*, 1936, No.4, s.103.

85- Korablev, *Revoliutsionnye vosstaniia na Baltike*, s.69-103; Lentsner, *Kronshtadt v 1905-1906 gg.*, s.101-24 Lentsner’e göre, 70 isyancıya ölüm cezası verilmişti (bazılarının cezası uygulanmamış olabilir).

86- R. P. Browder ve A. F. Kerensky, Yayına hazırlayanlar., *The Russian Provisional Government, 1917*, 3. cilt, Stanford. 1961, III, 1296-99.

lider olan Ivan Flerovsky, orta çağlarda Rusya'nın şehirlerinde gelişen gürültülü halk toplantılarına atıfta bulunarak bu meydana, "Kronstadt'ın *veche*"si olarak adlandırmaktadır.⁸⁷

Sovyet ve Çapa Meydanındaki forum, birlikte, Kronstadt halkının politik ihtiyaçlarını karşıladılar. Anlaşılan o ki, halkta, ulusal bir parlamento ya da herhangi bir merkezi yapıya hiç bir özlem yoktu. Çünkü, şehrin ekonomik ve sosyal hayatının büyük kısmı özgürlükçü bir ortamda gelişip serpilen her çeşit komite aracılığıyla —ev komiteleri, gemi komiteleri, yiyecek komiteleri, fabrika ve atölye komiteleri— halkın kendisi tarafından yürütülüyordu. Adanın egemenliğini dıştan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı savunmak üzere bir halk milisi örgütlenmişti. Kronstadt sakinleri kendiliğinden özörgütlenme konusunda gerçekten yetenekli olduklarını gösterdiler. Çeşitli komitelerin dışında, aynı yerde çalışan ya da yakın yerlerde oturan kadın ve erkekler yaklaşık 50 kişilik küçük tarımsal komünler kurarak Adanın boş topraklarını ektiler. Yarchuk'un anlattığına göre, bu kolektif sebze bahçeleri İç Savaş sırasında şehrin açlıktan kurtulmasını sağladı.⁸⁸

Kendi yerel özerkliğinin üzerine titreyen Kronstadt halkı, 1917'de Lenin ve partisi tarafından ortaya atılan "Bütün iktidar sovyetlere" talebini coşkuyla karşıladı. Bu sloganı tamı tamına sözcük anlamıyla benimseyen Kronstadtlılar, onu, her özerk bölgenin kendi işini kendisinin yürütmesi ve herhangi bir merkezi iktidarın en küçük bir müdahalede bulunmaması biçiminde yorumladı. Yarchuk'un söylediğine göre, onlar bunu, "sosyalizm"ın gerçek özü olarak kabul ediyorlardı.⁸⁹ Onlar, kendi devrimci komünlerini âdemimerkeziyetçi özyönetim modeli olarak görüyor ve ülkenin geri kalan kısımlarının da bu modeli izleyeceğine inanıyorlardı. Ivan Flerovsk'un belirttiğine göre, "Kronstadt bahriyelileri bütün devrimci dürüstlüklerinin yanısıra ciddi bir zaafa sahiptiler: Onlar, kendi coşkularının bütün Rusya'da sovyet iktidarının kurulmasına yetecek bir güç olduğuna safça inanmışlardı."⁹⁰ Gerçi böylesi umutlar gerçekleşmedi ve Bolşe-

87- E. Iarchuk, *Kronshtadt v russkoi revoliutsii*, New York, 1923. s.54; I. P. Flerovskii, *Bol'shevistskii Kronshtadt v 1917 godu (polichnym vospominaniyam)*, Leningrad, 1957, s.17.

88- Iarchuk, *Kronshtadt v russkoi revoliutsii*, s.22-23.

89- Age, s.37, 50.

90- I. P. Flekovskii, "İlul'skii politicheskii urok," *Proletarskaia Revoliutsiia*, 1926, No. 7, s.58-59.

vik diktatörlüğün kurulmasından bir yıl sonra, 1917'nin özgürlükçü komünü kaybolan devrimci bir ütopyanın uzaklarda kalmış bir silüeti haline geldi. Aslında 1921 ayaklanması, Kronstadtlıların, kendiliğindenliğin ve "bütün iktidar yerel sovyetlere" sloganlarının altın çağını yeniden ele geçirme çabasıydı.

1917 Devrimi boyunca Baltık Donanması politik ve askeri yetkenin her çeşidine karşı şiddetli patlamalarla noktalanmış çalkantılar içinde yüzdü durdu. 1905'de olduğu gibi, denizciler, en büyük öfkeyi ipliği pazara çıkmış ayrıcalıkların ve keyfi iktidarın yaşayan sembolü olarak gördükleri subaylarına karşı gösterdiler. Kronstadtlılar özellikle Kotlin Adasına "denizcilerin Sakhalin'i" ününü kazandıran şiddetli disiplin ve ağır ceza atmosferinden kendilerini kurtarmak için yanıp tutuşuyorlardı.⁹¹ Şubat Devriminin patlak vermesiyle prangalı denetim sistemini ortadan kaldırma ve nefret ettikleri üstleriyle hesaplaşma fırsatını elde etmiş oldular. 28 Şubat'ta kızgın bir bahriyeli kalabalığı üs komutanı Amiral R. N. Viren'i karargâhından sürükleyerek çıkardı ve Çapa Meydanına götürerek yargılamaksızın idam etti. Bu eylem, 40'dan fazla Kronstadtlı donanma ve ordu subayının öldürülmesiyle sonuçlanan bir kan dökme çılgınlığının başlangıcıydı. Ayrıca 200 kadar subay tutuklandı ve demir parmaklıkların ardına kondu. Şubat karışıklığı sırasında, bir şiddet dalgası Baltık Donanması üslerinin oluşturduğu bütün kompleksi içine aldı. Toplam 76 donanma subayı (askeri garnizondakilerden söz etmiyoruz) askerleri tarafından öldürüldüler. Viren'in yanı sıra, onun Sveport'daki meslektaşısı Amiral Butakov ve o sırada Helsinki'de karargâh kurmuş olan Baltık Donanması Baş Komutanı Amiral Nepenin de bu sayıya dahildir.⁹²

Bu kişisel intikam açlığı, Kronstadt'da Şubat ayaklanmasıyla dizginlerinden boşanan ihtilalci aşırılığın yalnızca bir yönüydü. Öte yandan özgürlükçü bir ruh almış başını gidiyordu. Elbette, Bolşevikler, anarşistler, Maksimalist SR'ler ve diğer aşırı radikal gruplar bunu ellerinden geldiğince körüklüyordu ve bu gruplar, bahriyelilerle Kronstadt halkının geri kalan kısmı üzerinde çok önceden güçlü bir etki kurmuşlardı. Bu grupların baş hedefi su-

91- F. F. Raskol'nikov, *Kronshtadt i Piter v 1917 godu*, Moskova, 1925. s.29-32.

92- *Baltiiskie moriaki v podgotovke i provedenii Velikoi Oktiabr'skoi sotsialisticheskoi revoliutsii*, Moskova, 1957, s.19-22; V. V. Petrash, *Moriali Baltiiskogo flota v bor'be za pobedu Oktiabria*, Leningrad, 1966. s 52.

baylar değil. Geçici Hükümetin kendisiydi. Ve onlar, takip eden aylarda, denizcilerin yeni rejime karşı her türlü devrimci çıkışı destekleyeceğinden emindiler. Kronstadtlılar, 1917 Nisan'ında Petrograd'daki sokak gösterilerinde ve muhtemel bir hükümet saldırısına karşı kendilerini siper eden bir grup anarşistin yardımına koştukları Haziran olaylarında önemli bir rol oynadılar. Yine, çalkantılı Temmuz günlerinde, daha çatışmaların ilk haberleri ulaşır ulaşmaz Petrograd'a koştukları ve erken doğan ayaklanmada merkezi bir rol oynadıkları için Troçki tarafından "devrimin gururu ve şerefi" olarak adlandırıldılar. (SR Tarım Bakanı Victor Çernov'un, kendisini linç etmek isteyen bir grup bahriyelinin elinden ancak Troçki'nin hızlı ve etkili konuşmasıyla kurtulabildiği çok iyi bilinen bir olaydır.)⁹³

Ağustos sonunda, General Kornilov'un başkente yürümesi üzerine bahriyeliler devrimi savunmak için toplandılar. Temmuz ayaklanmasının öncüsü olan *Petropavlovsk* krüzazörünün mürettebatı bir kere daha iktidarın sovyetlere devredilmesi ve Kornilov'un tutuklanıp idam edilmesi çağrısında bulundu. Karşı çıkan dört subay yakalanıp idam edildi.⁹⁴ Takip eden haftalarda denizciler, ihtilalci uzlaşmazlıkları hakkındaki ünlerini doğrular bir biçimde Geçici Hükümetin alaşağı edilmesi için baskılarını sürdürdüler. 25 Ekim'de Lenin, iktidarı alma yönünde harekete geçtiğinde onlara gün doğdu. Botlarına atlayan denizciler isyancılara destek olmak üzere başkentin yolunu tuttu ve onlar Kışlık Saraya saldıran Petrograd'daki Kızıl Muhafızlara katılırken, Petrograd krüzazörü *Aurora* da Sarayı savunan hükümete bağlı birlikleri demoralize etmek için Saray ve çevresini topa tuttu. Kronstadtlılar Ekim'de oynadıkları rolle, Troçki'nin Temmuz Günlerinde onlar için söylediği "devrimin gururu ve şerefi" sözlerini hakettiklerini gösterdiler.

Kerenski'nin düşüşünden sonra da Kronstadt'ın devrimci kararlılığında en ufak bir azalma olmadı. Aslına bakılırsa zafere ulaşmak, bahriyelilerin iktidardan uzaklaştırılan sosyal unsurlardan intikam alma hırslarını bilemişti. Onların şiddetli patlamalara olan düşkünlükleri, 6-7 Ocak 1918 gecesi bir kısım öfke-

93- N. N. Sukhanov, *The Russian Revolution, 1917*, New York, 1955, s.444-46. Petrograd'daki Haziran ve Temmuz olayları hakkında, bkz. Alexander Rabinowitch, *Prelude to Revolution*, Bloomington, Ind., 1968

94- Browder ve Kerensky, *The Russian Provisional Government*, III, 1581-82.

li Kronstadtlı bir Petrograd hastanesini basıp, burada gözaltında tutulan Geçici Hükümetin Kadet bakanları Shingarev ve Kokoshkin'i yataklarında öldürdüklerinde özellikle trajik bir noktaya ulaştı. Lenin'in talimatı üzerine Adalet Komiseri I. N. Steinberg bu olay hakkında kovuşturma başlattı, fakat Lenin yeniden düşününce, denizcilerle karşı karşıya gelmekten bu olayı kapatmanın daha doğru olacağına karar verdi.⁹⁵ Aslında Lenin'in, bahriyelileri tam da acımasızlıkları dolayısıyla yanında görmek istediği kesindir. O, Sovyetlerin davası için her an silâhı ele almaya hazır olan bahriyelilerin bir çeşit özel muhafız birliği rolü oynadığını gözardı ediyor değildi. Nitekim, bu cinayetlerden bir gece önce, Anatoli Zhelezniakov adlı ateşli genç bir anarşistin liderliğindeki bir Kronstadt birliğini Bolşeviklerin azınlıkta kaldığı Kurucu Meclis'i dağıtmaya göndermiştir.⁹⁶ Bahriyelilerin, Kurucu Meclis'e karşı olmaları için elbette kendi nedenleri vardı. Gördüğümüz gibi onlar, herhangi bir merkezi politik kurumdan zaten hazetmiyorlardı, nerede kaldı ki, onlara göre fazlasıyla muhafazakâr partilerin hakimiyetindeki böylesi kurumlardan hoşlansınlar. Bahriyelilerin gözünde, geleceğin politik dalgası yerel sovyetler aracılığıyla uygulanacak doğrudan demokrasiydi; bir ulusal parlamento ise tersine, ancak geriye doğru atılmış bir adım, tasfiye etmek için onca acılar çektikleri Geçici Hükümetin temsil ettiği türden bir "burjuva" toplumuna geri dönüş anlamına geliyordu.

1918-1920 yıllarındaki İç Savaş boyunca Kronstadt'ın ve tüm Baltık Donanmasının denizcileri ihtilalci kararlılığın öncüsü olarak kaldılar. 40.000'den fazla bahriyeli kendini Beyazlara karşı verilen savaşın en ön saflarına attı.⁹⁷ Savaşlardaki cesaret ve dövüşkenlikleri dikkate alınarak, nehir filolarına, zırhlı trenlere ve her cephedeki Kızıl Ordu saflarını takviye etmeye gönderildiler. Son derece kritik Sviiashsk muharebesinde —"Rus Devriminin Valmy'si"— en gayretli şok taburlarını oluşturarak, Bolşevik bölgesinin içlerine sızma tehdidinde bulunan büyük bir düşman gücünün bozguna uğratılmasında Troçki'ye en büyük yardımı yaptılar.

95- I. N. Steinberg, *Als ich Volkskommissar war*, Münih 1929, s.136-63.

96- Bkz. Paul Avrich, *The Russian Anarchists*, Princeton, 1967, s.156.

Türkçesi: *Rusya'da Anarşistler*, çev: Celal Kanat, Metis, 1993.

97- P. G. Solinov, *Istoricheskii povorot (perelohod k novoi ekonomicheskoi politike)*, Moskova, 1964, s.45.

Gerçi aynı zamanda denizcilerle hükümet arasında ciddi ayrılıklar da baş göstermeye başlamıştı. Kayda değer ilk uyuşmazlık Ekim darbesinden hemen sonra Lenin'in Bolşeviklerden oluşan kabineyi açıklamasıyla ortaya çıktı. Yetkenin merkezileşmesine karşı tam bir uyanıklık içinde bulunan Kronstadt Sovyeti'nin bütün sosyalist grupların temsil edildiği bir koalisyon hükümeti yönünde baskıya girişmesi, Kronstadt'ın 1921 Mart programının ilk işaretiydi. Denizcilerden yükselen hoşnutsuzluk mırıltıları yeni bir diktatörlük rejimi olasılığına karşı bir uyarıydı. Eğer yeni Halk Komiserleri Konseyi devrimin demokratik ideallerine ihanet etmeye cüret ederse, demek isteniyordu, o zaman Kışlık Saray'a yönelen silâhlar anında, yeni yönetimin merkezi durumundaki Smolni Enstitüsüne çevrilecektir.⁹⁸ 1917 Kasım'ında, bazı arkadaşlarının, diğer sosyalistlerin de hükümete alınması yolundaki taleplerine, "denizcilere başvurma" tehdidiyle yanıt veren Lenin ise, bu düşmanca duyguların pek farkındaymış gibi görünmemektedir.⁹⁹

1918 başlarından itibaren Komünist yönetimin keyfi ve bürokratik karakterinden şikayet etmek artık vaka-i adiyeden sayılıyordu. Aynı yılın Mart ayında donanmanın kendi seçtiği merkez komitesi (*Tsentrobalt*) dağıtılıp, görevleri, parti tarafından atanan bir komiserler konseyine aktarılınca durum daha da kötüye gitti. Gittikçe artan sayıda denizcinin devrimin ihanete uğradığı yönündeki inancı aynı ay imzalanan Brest-Litovsk anlaşmasıyla daha da güçlendi. Bir çoğu, Alman emperyalizmine teslim olmak ve dünya devrimi hedefinden vazgeçmek olarak gördükleri bu anlaşmaya karşı çıkan Sol Komünistlerle, anarşistlerle ve Sol SR'lerle aynı safta yer aldı. Nisan ayında Baltık donanmasının çeşitli gemilerindeki mürettebat, hükümeti, Alman taleplerine uygun olarak donanmayı tasfiye etmeyi planlamakla ağır şekilde suçlayan bir karar aldı. Bu karar, Bolşevikleri iktidardan indirmek ve devrimin ilkelerine daha büyük bir inançla bağlanacak yeni bir rejim kurmak üzere genel bir ayaklanma çağrısı yapacak kadar ileri gidiyordu. Bu, çok sayıda denizcinin, 1918 Temmuz'unda Moskova'daki Sol SR'lerin ayaklanmasına katılmasından, Çeka merkezlerine baskınlar düzenlemesinden ve yüksek rütbeli bir subay olan M. I. Latsis'in bahriyeliler

98- Voline, *La Revolution inconnue*, s.200.

99- Bkz. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, s.74.

tarafından kısa süreli olarak tutuklamasından başka bir sonuç vermedi.¹⁰⁰

Bundan sonraki olay, Ekim'de, Petrograd donanma üssündeki bir kitle mitinginde, Brest-Litovsk barışını tanımayan ve denizcilerin bir çoğunun memleketi olan Ukrayna'yı işgal eden Alman güçlerine karşı direnmeyi öngören bir karar alınmasıydı.¹⁰¹ Denizciler, aynı zamanda Bolşevik iktidar tekeline karşı çıkma kararı da aldılar. Anarşistlerin ve muhalif sosyalistlerin baskı altına alınmasını kınayarak, çeşitli sol parti temsilcilerinin sovyetlerde daha geniş ölçüde temsil edilebilmesi için özgür seçim çağrısında bulundular. Son olarak, hükümetin yeni başlattığı ürünlere zorla el koyma politikasını telin ederek, yiyecek müfrezelelerini "köylüleri yağmalayan hırsızlar" olarak damgaladılar.¹⁰²

Ekim 1918'deki bu başkaldırı, yayılma olanağı bulamadan, çağrılan askeri birlikler bahriyelileri kısa sürede hizaya soktu. Fakat onların talepleri kesinlikle, 1921 Mart Kronstadt programında atılan "özgür sovyetler" ve "komiserokrasiye son" sloganlarının habercisiydi. Aslında bu iki olay, uzun bir tarihi dönemin ayrılmaz bir parçasıdır. Baltık Donanmasının 1905'den 1921'e kadarki tutumuna bir göz attığımızda, kendisi de bir Kronstadtlı denizci olan, Bolşevik askeri lider Pavel Dibenko'nun, bahriyelilerin "ölümsüz isyan ruhu" dediği birçok ögede süreklilik olduğunu görürüz.¹⁰³ Bütün bu yıllar boyunca ayrıcalık ve otoriteden aynı tikslenme, denetlenmekten aynı nefret, yerel özerklik ve öz-yönetime aynı özlem değişmeden kalmıştır. Ayrıca, onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda güçlü bir bürokratik devletin yükselmesinden itibaren aşağı sınıflarda yer etmiş anarşist ve popülist geleneklerde derinden kök salan, merkezi hükümetle ve onun tarafından atanmış görevlilerle olan uzlaşmaz karşıtlık da değişmeden kalmıştır. Anakaradan tecrit edilmiş olan Kronstadt, Baltık'daki diğer kardeş üslerden de daha güçlü bir primitif anarşist isyan kalesi olmuştur.

Devrimci azimleri ve bağımsızlık ruhlarıyla ün salan Krons-

100- L. D. Troçki, *Kah vooruzhalas' revoliutsiia*, 3 cilt, Moskova, 1923-1925, I, 140, 278.

101- G.S. Pukhov, *Kah vooruzhalas' Petrograd*, Moskova, 1933, s.36.

102- I. Flerovskii, "Miatezh mobilizovannykh matrosov v Peterburge 14 oktiabria 1918 g.," *Proletarskaia Revoliutsiia*, 1926, No.8, s.218-37.

103- P. E. Dybenko, *Iz nedr tsarskogo flota k velikomu Oktjabriu*, Moskova, 1928, s.69.

tadt bahriyelilerinin ne türden olursa olsun hiçbir keyfilige ve zorlamaya en ufak bir hoşgörülerini yoktu. Kendiligindenlik ve ademimerkeziyetçilik onların düsturuydu. Kazak *krug*larını ve ortaçağ *veche*'lerini örnek alan yerel sovyetler temelinde yükselen özgür bir sosyal düzeni arzuluyorlardı. Yetkeyi elinde tutanlara, subaylara, bürokratlara, mülk sahibi ya da ayrıcalıklı kişilere karşı her an şiddetle galeyana gelme eğilimindeydiler. 1921 Mart'ında bütün bunlar kendilerini son ve en şiddetli biçimde ortaya koyma noktasına gelmişlerdi.

İç savaş sürecinde denizcilerin sıkıntıları iyiden iyiye birikmişti. Hoşnutsuzluk, geçmişte olduğu gibi, askeri disiplin üzerinde yoğunlaşıyordu. 1917 Devrimi, ordu ve donanmayı tam bir başıboşluk içine sokmuştu. Geleneksel komuta hiyerarşisi bir yana atılmış, meydana gelen otorite boşluğu, kendi liderlerini seçen ve yukardan gelen emirleri gözden geçiren sayısız denizci ve asker komitesi tarafından doldurulmuştu. Meydana gelen bu kaos, yerel fabrika komitelerinin bir işletmeden diğerine "işçi denetimi" kurduğu sanayideki duruma aşağı yukarı paraleldi. Ekim Devriminden sonraki ilk aylarda Bolşeviklerin politikası bu kendiliginden ademimerkezileşme sürecini teşvik etme eğilimindeydi. Hükümetin kararıyla geleneksel askeri rütbeler kaldırılmış ve "subayların seçilmesi ve karşılıklı yoldaşça disiplin ve saygı ilkesine dayalı aşağıdan inşa edilen" bir "sosyalist" savaş gücü kurulacağı ilân edilmişti.¹⁰⁴ Bu, pratikte merkezi otoritenin ve normal emir-komuta zincirinin çökmesine yol açtı ve Rus askerlerinde çok eski zamanlardan beri var olan öldürme tutkusu, çapul ve yağma düşkünlüğü eğilimlerini teşvik etti.

Gerçi, 1918'de İç Savaşın patlak vermesi, Bolşevik askeri politikasını çok kısa zamanda tersine çevirdi. Yetkenin kaotik ademimerkezileşmesine bir son vermek ve saflarda disiplini yeniden kurmak rejimin hayati talebi haline geldi. Savaş Komiseri olarak Troçki orduya bulaşan "partizan ruhunun" (*partizanshchina*) başta gelen muhalifiydi. Geleneksel askeri usulleri izleyen Troçki kısa zamanda yeni ve etkili bir savaş gücünü düzene soktu. Eski rütbeler geri getirilmedi, ancak binlerce eski Çarlık ordusu subayı politik komiserlerin gözetim ve denetimi altında "askeri uzman" (*voenspetsy*) olarak orduya geri alındı. Bu yolla, yeni Kızıl Kumandan birlikleri yetiştirilene kadar fena halde ihtiyaç du-

104 Wollenberg, *The Red Army*, s.41.

yulan kumanda deneyimi ve teknik bilgi sağlanmış oldu. Kızıl Ordu içindeki komite sistemi tasfiye edildi, emirlere itaat kesinlikle uygulandı ve tatile yollanan disiplin hızla ve aniden geri çağırıldı.¹⁰⁵

Çok geçmeden hükümet, bu önlemleri donanmaya da uygulamaya başladı. Fakat burada daha inatçı bir muhalefetle karşılaşıldı. Dibenko'nun belirttiği gibi, Bolşeviklerin gemi komitelerini tasfiye etme ve atanmış komiserlerin merkezi otoriteyi yerleştirme çabaları Baltık Donanmasında bir protesto fırtınasına yol açtı.¹⁰⁶ Dıştan dayatılan disiplinden tiksinnmeleriyle ün salmış denizcilere göre disiplini geri getirme yönündeki her girişim 1917'de uğruna mücadele ettikleri özgürlüğe ihanet anlamına geliyordu. Onlar, yalnızca Çarlık zamanındaki denetimin sertliğini hatırlatmakla kalmıyor, aynı zamanda dizginleri serbest bırakmanın ve kendi öziniyatıflarını harekete geçirmenin askeri bakımdan daha etkili olduğunu düşünüyorlardı. İktidara gelmesine yardımcı oldukları partinin, zaferin meyvalarını ellerinden almasına izin vermemeye kararlıydılar. Sonuç olarak, tabandaki askerlerle, Bolşevik komiser ve komutanlar arasındaki sürtüşme devam ediyor ve İç Savaşın bütün hızıyla sürdüğü bir dönemde, düzenli askeri birliklerin yanıbaşında savaşıyan Çeka birlikleriyle yer yer çatışmalar çıkıyordu.

İç Savaş sona erdiğinde durum iyiye gideceğine daha da kötüye gitti. Hükümetin aşırı sıkı politikalarının var olma nedeni ortadan kalkmıştı. Köylülerin, artık ürünlerine zorla el koymaya ve serbest pazara baskı yapmaya gerek kalmadığını gördükleri, işçilerin, sendikalarına boyun eğdirilmesinden, fabrika disiplininin, tek kişi yönetiminin ve "burjuva" teknik uzmanların geri getirilmesinden rahatsız oldukları gibi, denizciler ve askerler de askeri yaşamda demokratik ilkelere dönülmesini talep etmeye başlamışlardı. Disiplinin güçlendirilmesine, gemi komitelerinin ilga edilmesine ve komiserlerle "askeri uzmanların" kumanda mevkilerine atanmasına karşı Baltık Donanmasındaki şiddetli muhalefet tehlikeli boyutlara varmıştı. Ayrıca, Baltık garnizonlarındaki askeri birliklerde olduğu kadar, gemi mürettebatında da isyan ruhunu besleyen çeşitli yeni faktörler söz konusuydu. Her şeyden önce, Beyaz tehlikenin ortadan kalkmasıyla aylardan be-

105- Bkz. John Erickson, *The Soviet High Command*, Londra, 1962, s.25-52.

106- Dybenko, *Iz nedr tsar'shogo flota*, s.199.

ri ilk kez yerlerinden ayrılma ve memleketlerine dönme şansı elde eden askerler, ürünlere zorla el koyma ve devam etmekte olan şiddet yöntemleriyle doğrudan doğruya yüz yüze geldiler. Bazıları, yol kesme müfrezeleri tarafından yasa dışı yiyecek aramak üzere bizzat durduruldu. Şehirlerde savaşın getirdiği acıları enine boyuna gördüler. Her yerde halkın huzursuzluk ve hoşnutsuzluğunu farkettiler. Babalarının ve kardeşlerinin birçok bakımından kendilerinin otoritelerden çıktıklarına benzer şikayetlerini dinlediler. Kronstadt ayaklanmasının önde gelenlerinden biri olan Stepan Petrichenko, "biz cephelerde ya da denizdeyken, içerde olup bitenler yıllarca Bolşevik sansür tarafından gizlenmiş," diyordu, "evimize döndüğümüz zaman ana babamız bize zalimler için neden dövuştüğümüzü sordular. Bu, bizi düşündürdü."¹⁰⁷ Petrichenko gibi birçokları görevlerine dönüp olan biteni anlattıklarında, yoldaşlarının içine düştüğü huzursuzluğun boyutlarını gözönüne getirmek zor değildir. Tabii ki, hükümet, donanmadaki izinleri kısıtladığı zaman bunun bahriyeliler üzerindeki moral etkisi korkunç oldu. Bu, Şubat ve Mart olaylarında merkezi bir rol oynayacak Kronstadt limanındaki iki zırhlıdan biri olan *Sevastopol*'da 1920 Aralık'ında öfkeli bir protesto ya yol açtı. 1920-1921 kışında Baltık denizcileri arasında askerden kaçma oranı sürekli bir yükselme gösterdi. 1921 başında donanma örgütlü bir askeri güç olmaktan oldukça uzak bir konuma gelmişti.¹⁰⁸

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer büyük tehlike, donanmadaki, kapıya dayanan yiyecek ve yakacak kriziydi. Denizciler de, neredeyse sivil halk kadar açlığın ve soğğun acısını çekiyordu. Daha kışın başında kışlalardaki ve gemilerdeki yakacak kıtlığı hayatı dayanılmaz hale getirmişti. Kasım'la Nisan arasında Baltık bölgesini kasıp kavuran olağanüstü şiddetli soğğun etkilerini kısmen azaltacak ne bot, ne de kışlık giyecek stoku vardı. Daha da kötüsü, askerlere dağıtılan yiyecek tayınları hem kalite, hem de miktar olarak azalmıştı.¹⁰⁹ Geçmişte karışıklıklara yol açan, Rus donanmasındaki geleneksel kötü yiyecek şikayeti bir kere daha ortaya çıkmıştı. Ve şimdi, 1920 yılının sonuna doğru Bal-

107- New York Times, 31 Mart 1921.

108- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.44-54.

109- Age. s.42; Pukhov, "Kronshtadt i Baltiiskii flot pered miatezhem 1921 goda," *Krasnaia Letopis*, 1930, No.6, s.150-53.

tık Donanmasında bir de iskorpit salgını patlak vermişti. Helsingfors'daki göçmen kaynaklarına göre, Aralık'ta, Kronstadt bahriyelileri, Moskova'ya, tayınların düzeltilmesi için bir heyet göndermiş, ancak heyet Moskova'ya varır varmaz yöneticiler tarafından tutuklanmıştı. Adamları için arabuluculuk yapan donanma komutanı F. F. Raskolnikov, delegeler serbest bırakılmadığı takdirde Kronstadt'ın silâhlarını Petrograd'a çevireceği uyarısında bulundu. Ancak, onun bu kâhince sözlerine kulak bile asılmadı.¹¹⁰

Komünist parti üyesi denizciler bile donanmada yükselen muhalefetten etkilenmişti. Yoldaşlarının bağımsızlık ruhunu paylaşan bu denizciler, partiye ya da askeri disipline isteyerek boyun eğmeye hiç de gönüllü değildiler. Yerel inisiyatifte ve parti demokrasisinde ısrar eden, diğer yandan zorla düzene sokmaya ve sert merkezi kontrole karşı çıkan, Kızıl Ordu'daki "askeri muhalefet"in ve fabrikalardaki "işçi muhalefeti"nin bir benzeri olarak 1920 sonunda "donanma muhalefeti" de şekillenmişti. "Donanma muhalefeti," demode gördüğü geçmişteki hiyerarşik ve otoriter anlayıştan farklı olan "sosyalist" çizgide bir donanma örgütlenmesini savunuyordu. Seçilmiş gemi komitelerinin taraftarı olan muhalefet, donanmanın politik yönetimindeki Bolşevik görevlilerin "diktatörce tavırları"na (*diktatorstvo*) olduğu kadar "askeri uzmanların" geri dönmesine de horgörüyle bakıyordu.¹¹¹

Daha da uyarıcı olanı, "donanma muhalefeti"ni rahatsızlıklarını ifade etmekte yetersiz bulan çok sayıda Bolşevik bahriyelisinin parti kartlarını yırtarak daha da cesur bir adım atmalarıydı. Yalnızca 1921'in Ocak ayında yaklaşık 5.000 Baltık bahriyelisi Komünist Partiyi terketti. Ağustos 1920 ile Mart 1921 arasında Kronstadt parti örgütü 4.000 üyesinin yarısını kaybetti.¹¹² Bolşevik görevliler partiyi kitlesel olarak terkedenlerin, 1919 Ağustos'undaki "parti haftasında" olduğu gibi, I. Savaş sırasında parti üyeliği için kıstasların gevşetilmesi ya da tamamen kaldırılmasıyla parti saflarına akın etmiş olan güvenilmez unsurlar olduğunu ileri sürdü. Parti kaynaklarına göre, son zamanlardaki karşı

110- *Obshchee Delo*, 2 Ocak 1921.

111- Lazarevich, "Kronshtadtskoe vosstanie," *Bor'ba*, 1921, Nos. 1-2, s.3.

112- Ida Mett, *La Commune de Cronstadt: Crepuscule sanglant des Soviets*, Paris, 1949, s.26; Kornatovskii, Yayına hazırlayan., *Kronshtadtskii miatezh*, s.13-15.

saflara geçme dalgasını yaratanlar büyük ölçüde bu yeni üyelerdi. Öte yandan, bir ihtiyat tedbiri olarak kendi rızaları olmadan yüzlerce parti üyesinin üyeliği iptal edildi ve bunlardan bazıları Karadenize ve Hazar donanmasına ya da Uzak Doğu'daki görevlere gönderildi.¹¹³

Savaş Komiseri Troçki'nin, Petrograd parti şefi Zinovyev'e karşı donanmanın politik kontrolü konusunda açtığı mücadele ise, partinin otoritesini iyice sarstı. Zinovyev, Ekim 1917'de Lenin'in en yakın arkadaşı olma payesini elinden alan Troçki'ye zaten kızgındı. Donanma komutanı Fyodor Raskolnikov'a ve donanmanın politik yönetiminin (*Pubalt*) başı E. I. Batis'e göre her ikisi de Troçki'nin taraftarıydı— 1920'nin son aylarında Zinovyev, kendisini parti demokrasisi ve yerel inisiyatifin savunucusu olarak takdim ederken, Troçki'yi bir "diktatör" rolünde göstererek rakibini gözden düşürmeye çalıştı. 1920 Kasım'ında Petrograd parti komitesi'nin Zinovyev'in ısrarıyla, Baltık donanmasının politik yönetiminin *Pubalt*'tan alınıp kendine verilmesini talep etmesi üzerine Troçki'nin taraftarları inatçı bir direnişe geçti.¹¹⁴

Bu mücadelenin sonucunda komiserler ve diğer parti yöneticileri taban üzerindeki kontrollerini büyük ölçüde kaybettiler. Aralık başlarında kalabalık bir bahriyeli topluluğu Sekizinci Sovyet Kongresinde seçilen delegelerin tavırlarını protesto etmek üzere (belli ki seçimler, donanmanın yerel politik bölümünden parti görevlilerince yönlendirilmişti) Petrograd'daki deniz üsünde bir miting düzenlediğinde bu durum ayan beyan ortaya çıktı. Kışın bastırmasıyla birlikte ortaya çıkan öfke, 15 Şubat'ta toplanan Baltık Donanması Komünistleri İkinci Konferansı'ndaki fırtınayla zirveye erişinceye kadar yükselerek devam etti. Etkili bir güç olarak ortaya çıkan "donanma muhalefeti"nin politik kontrolün derhal âdemimerkezileştirilmesi yönünde çağrıda bulunan önergesi ezici bir çoğunlukla kabul edildi. Bu, geçen Kasım ayında yetkenin *Pubalt*'dan ve onun politik bölümlerinden yerel parti komitelerine geçmesini öneren Zinovyev ve arkadaşlarının başarı hanesine yazıldı. Önerge, *Pubalt*'ı kitle bağlarının olmaması ve tabandaki parti aktivistlerinden uzak durması

113- *Sotsialisticheskii Vestnik*, 18 Mart 1921, s.1.

114- Pukhov, "Kronshtadt i Baltiiskii flot," *Krasnaia Letopis'*, 1930, No.6, s.174-94. Cf. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, s.299.

nedeniyle eleştiriyordu. *Pubalt*, deniyordu önergede, taban üzerinde “hiçbir otoritesi olmayan bürokratik bir organa” dönüşmüştür; yerel inisiyatifin restore edilmesi, donanmanın tüm yapısını “demokratizm temelinde” yeniden canlandıracaktır. Delegelerden bazıları ise, donanmanın bütün politik bölümlerinin tümünden lağvedilmesi çağrısında bulundu, bu talep kısa süre sonra Kronstadt isyancıları tarafından yankılanacaktı. Ve bir parti görevlisi, reformlar yürürlüğe konmazsa “iki üç ay içinde ayaklanacağız,” diye uyarıda bulundu.¹¹⁵

Bu nedenlerle, 1921 Şubat'ının ortalarında Baltık donanmasındaki gerilim açıkça patlama noktasına gelmişti. Şubat ayı sona ermeden Petrograd'ı grev dalgası kaplamıştı. Petrograd'daki karışıklık haberleri, 1905 ve 1917'den beri “Kızıl Peter”in işçi sınıfıyla ihtilalci dayanışmayı gelenek haline getirmiş Kronstadt'a çok geçmeden ulaştı. İlk bilgilerle uydurma söylentiler birbirine karışınca denizcilerin tepesi attı. Örneğin, hükûmet birliklerinin Vasili Adası'nda göstericilerin üzerine ateş açtığı ve grev önderlerinin Çeka mahzenlerinde kurşuna dizildiği, gelen söylentiler arasındaydı.¹¹⁶ Bu huzursuzluk ortamı içinde böylesi hikâyelerin bir orman yangını gibi yayılması yerel komiserleri alarma geçirdi ve Kuzmin, Petrograd Sovyetine, grevciler hızla ezilmezse bir patlamanın kaçınılmaz olduğu uyarısında bulundu. Ne var ki, Kuzmin'in uyarısı artık çok geçti. Tam da aynı gün, 26 Şubat'ta *Petropavlovsk* ve *Sevastopol*'ün mürettehatı acil bir toplantı düzenledi ve ne olup bittiğini öğrenmek üzere Petrograd'a bir heyet göndermeye karar verdi. Şimdi donmuş Kronstadt limanında yanyana duran her iki savaş gemisi de uzun zamandır isyancı duyuların ve faaliyetlerin merkezi durumundaydı. Daha önce gördüğümüz gibi, 1917 Temmuz günlerinde *Petropavlovsk*, Geçici Hükûmete karşı militan muhalefetin örneği olmuş ve takip eden aylarda, dört subayını General Kornilov'u destekledikleri müphem suçlamasıyla kurşuna dizmişti. Bu yüzden, kendisi de aynı geminin mürettebatından olan Pavel Dibenko, anılarında, “*Petropavlovsk*'ün ölümsüz fırtınası”¹¹⁷ derken durumu abartmamaktadır. *Sevastopol*'ün tarihi de aşırı davranışlarla do-

115- Pukhov, *Kronshadtstskii miatezh*, s. 50-52; G. P. Maunoff, *The Guillotine at Work*, Chicago, 1940, s.169.

116- Dan, *Dva goda skitanii*, s.108; Goldinan, *Hayatımı Yaşarken*, s. 884-885.

117- Dybenko, *İz nedr tsarskogo flota*, s.159.

ludur, bu geminin mürettebatı daha geçenlerde donanmada izinlerin kısıtlanmasına karşı ayağa kalkmıştı.

Kronstadt heyeti Petrograd'a vardığında fabrikaların askeri birlikler ve subay okulu öğrencilerince sarıldığını gördü. Fabrikalar çalışıyordu, silâhlı Komünist müfrezeleri, denizciler yanlarına yaklaştığında sessizliğe bürünen işçilerin üzerinden gözlerini ayırmıyordu. Yakında patlayacak ayaklanmanın liderlerinden biri olan Petrichenko, "insan, bunları fabrika değil, çarlık zamanındaki, kürek cezasının çekildiği hapishaneler sanır," diyordu.¹¹⁸ 28 Şubat'ta temsilciler, tanık oldukları sahnelerden öfkeye kapılmış bir şekilde Kronstadt'a döndüler ve *Petroravlovsk'*ün güvertesinde yapılan tarihi toplantıya bulgularını sundular.

Elbette raporları grevcilerin taleplerini bütünüyle destekliyordu ve donanmada olduğu gibi fabrikalarda da daha geniş öz-denetim çağrısında bulunuyordu. Toplantı, Kronstadt isyanının politik ilkelerini belirleyen aşağıdaki uzun önergeyi oylayarak kabul etti:

Gemiler mürettebatının genel toplantısı tarafından Petrograd'daki durumu araştırmak üzere gönderilen delegelerin raporunu dinleyen bizler şu kararları aldık:

1. Bugünkü sovyetlerin işçilerin ve köylülerin isteklerini ifade etmediği gerçeği gözönüne alınarak, öncelikle bütün işçilerin ve köylülerin ajitasyon özgürlüğü ve gizli oy kullanma hakkı temelinde derhal yeni seçimlere gidilmelidir.
2. İşçilere ve köylülere, anarşistlere ve sol sosyalist partilere basın ve konuşma özgürlüğü verilmelidir.
3. İşçi sendikaları ve köylü örgütleri için toplantı özgürlüğü güvence altına alınmalıdır.
4. İşçilerin, kızıl ordu askerlerinin, Petrograd, Kronstadt ve Petrograd bölgesi denizcilerinin Partili olmayanlar konferansının 10 Mart 1921 tarihinden geç olmamak üzere toplanması için çağrı yapılmalıdır.
5. İşçi ve köylü hareketiyle bağlantı içindeki bütün işçi, köylü, asker ve denizci mahkûmlara olduğu kadar, bütün sosyalist partilerden politik mahkûmlara da özgürlükleri geri verilmelidir.

118- S. M. Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiakh*, n.p., 1921, s. 6; Petrichenko, "O prichinakh Kronshtadtskogo vosstaniia," *Znaniia Bor'by*, Nos. 14-15, Aralık 1925-Ocak 1926, s.6-7.

6. Toplama kamplarında ve hapisanelerde tutulanların davalarını gözden geçirmek üzere bir komisyon seçilmelidir.
7. Hiçbir partiye fikirlerinin propagandasında özel ayrıcalıklar verilemeyeceği ya da bu amaçla devletten mali destek sağlanamayacağı için bütün politik bölümler ilga edilmelidir. Bunların yerine, devlet tarafından finanse edilen ve yerel planda seçilen kültürel ve eğitsel komisyonlar kurulmalıdır.
8. Bütün yol kesme müfrezeleri derhal lağvedilmelidir.
9. Sağlığa zararlı işlerde çalışanlar hariç bütün işçilere eşit tayı verilmelidir.
10. Bütün ordu dallarındaki Komünist savaş müfrezelerinin yanı sıra, fabrika ve atölyelerde iş başında bulunan Komünist muhafızlar ilga edilmelidir. Böyle muhafızlar ya da müfrezeler, gerekli görüldüğü takdirde, askerlerce atanmalı ve fabrikalarda işçilerin kararına göre belirlenmelidir.
11. Köylüler, işçi çalıştırmamak koşuluyla, kendi araçlarıyla topraklarını tam bir özgürlükle işleyebilmeli ve hayvanlarına sahip olabilmelidir.
12. Ordunun bütün kesimlerinin olduğu kadar subay okulu öğrencisi yoldaşlarımızın da (*kursanty*) önerilerimizi onaylamalarını bekliyoruz.
13. Basının önerilerimize en geniş yeri vermesini talep ediyoruz.
14. Seyyar bir kontrol bürosu atanmalıdır.
15. Kendi emeğiyle üretim yapan zanaatkârlık serbest bırakılmalıdır.

PETRICHENKO, Filo Toplantısı Başkanı

*PEREPELKİN, Sekreter*¹¹⁹

Petropavlovsk'un bu kararı, yalnızca Baltık Donanmasındaki değil, aynı zamanda ülkenin bütün köy ve şehirlerindeki Rus halk kitlelerinin huzursuzluğunu dile getiriyordu. Kendileri de plep soyundan olan bahriyeliler, işçi ve köylü yakınlarının dertlerine derman olmak istiyorlardı. Aslında 15 maddelik karardan

yalnızca biri —donanmadaki politik bölümlerin lağvedilmesi— özel olarak kendi durumlarıyla ilgiliydi. Kararın geri kalanı, denizcilerin ve halkın büyük çoğunluğunun gözünde uzun zamandır geçerliliğini yitirmiş olan Savaş Komünizminin politikalarını hedefliyordu. Köylüler adına talepler ileri sürülmesinde, kuşkusuz, içlerinde Petrichenko'nun da bulunduğu kararın destekçilerinden bazılarının memleketlerine gittiklerinde köylülerin içinde bulunduğu kötü durumu kendi gözleriyle görmüş olmalarının etkisi olduğu da bir gerçektir. Bu, işçi kiralamayan köylülerin topraklarını özgürce işlemelerini talep eden 11. madde açısından özellikle doğrudur. Bu madde, ürünlere zorla el konmasına son verilmesinden, hatta muhtemelen devlet çiftliklerinin tasfiyesinden başka bir anlama gelmez. Aynı şekilde, denizcilerin Petrograd fabrikalarına yaptıkları araştırma gezisi, programlarına işçilerin başlıca taleplerini koymalarına —yol kesme müfrezelerinin ve silahlı fabrika birliklerinin lağvedilmesi— yol açmıştır.

Fakat Bolşevik yöneticileri *Petropavlovsk* toplantısının sonuçları kendilerine ulaştığında böylesine alarma geçiren bu ekonomik talepler değildi. Aslında yol kesme müfrezelerinin kaldırılması (Madde 8) gibi bazı talepler Zinovyev ve Petrograd'daki astları tarafından da savunuluyordu. Ayrıca, tam o günlerde hükümetin üzerinde çalıştığı yeni ekonomik politikanın taslağı halkın taleplerini dikkate almakta denizcilerin programından da ileri bir noktaya gitmişti. Yetkilileri Kronstadt hareketini acilen bastırma çağrısında bulunmaya teşvik eden daha çok, denizcilerin politik taleplerinin Bolşevik diktatörlüğün tam da kalbini hedef almasıdır. İşin aslına bakılırsa denizciler Sovyet hükümetinin alaşağı edilmesi talebinde bulunmadıkları gibi, Kurucu Meclis'in ihyasının ya da toprak sahiplerinin ve orta sınıfların politik haklarının savunuculuğunu da yapmamışlardı. Denizciler, Rus toplumundaki ılımlı ve muhafazakâr unsurlardan nefret ettiklerinden onların yeniden canlandırılmasını akıllarının köşesinden bile geçirmemişlerdi. Fakat duyurudaki bir karar —“bugünkü sovyetlerin işçilerin ve köylülerin isteklerini ifade etmediği”— Bolşeviklerin politik iktidar tekeline açıkça bir meydan okumaydı. Lenin ve takipçileri, sovyetlerde yeni seçim yapılması çağrısıyla bağlantılı olarak bütün işçilere, köylülere ve sol politik gruplara ifade özgürlüğü talep edilmesi gibi şeylere hoşgörü göstermeye hazır değillerdi. Gerçi *Petropavlovsk*'un kararın-

daki haklar ve özgürlükler bizzat Lenin tarafından 1917'de cesur bir şekilde ifade edilmiş ve Sovyet hükümeti bunları kendi anayasasına koymuştu. Özünde bu karar, "bütün iktidar sovyetlere" eski Leninist sloganını akla getiren Ekim'e bir geri dönüştür. Fakat Bolşevikler karara farklı gözlüklerle bakıyordu: Onların devrimin tek muhafızı, işçilerin ve köylülerin müstesna temsilcisi oldukları iddialarını reddeden bu karar karşı-devrimci bir manifestodan başka bir şey değildi ve ona göre muamele görmek zorundaydı.

Petropavlovsk kararının kabul edilmesiyle birlikte olaylar hızlandı. Ertesi gün 1 Mart'ta, Çapa Meydanında bahriyeliler, askerler ve işçiler bir kitle mitingi yaptılar. Mitinge Kronstadt'ın asker ve sivil nüfusunun dörtte birinden fazlasını oluşturan yaklaşık 15.000 kişi katıldı. Çeşitli görgü tanıklarının bize intikal eden anlatımlarından, Komünist olan ve olmayan kaynakların naklettiklerinden¹²⁰ bu mitingin son derece canlı ve ayrıntılı bir tasviri çıkmaktadır. Kürsüde durumu kurtarmak için Petrograd'dan gönderilmiş iki üst düzey Bolşevik görevli, M. I. Kalinin ve N. N. Kuzmin bulunuyordu. Bazı kaynaklara göre Zinovyev Oranienbaum'a kadar meslektaşlarına eşlik etmiş, fakat bahriyeliler tarafından kötü muameleye maruz kalacağı korkusuyla daha öteye gitmemeye karar vermişti.¹²¹ Tver bölgesindeki bir köylü ailenin çocuğu olan Sovyet Cumhuriyetinin başkanı Kalinin, öyle görünüyor ki, sıradan Ruslar tarafından seviliyordu. Son günlerde Petrograd'da grevcilerin sempatisini kazanan çok az sayıdaki Bolşevik konuşmacıdan biriydi. Sahip olduğu popüleritenin bahriyelilerle bağ kurmaya yardımcı olacağının düşünülmüş olması muhtemeldir.

Kalinin'in, müzik ve flamalarla ve bir şeref kıtası tarafından karşılanması, olayın iyice ciddi boyutlara varmasını önleme şansının hâlâ olduğuna ilişkin umut verici bir işaretti. Bunun yanı sıra Çapa Meydanındaki miting dostça bir havada başladı, Kronstadt Sovyetinin başkanı P. D. Vasiliev mitinge de başkan-

120- V. Kuznetsov, *Iz vospominanii politrabotnika*, Moskova, 1930. s. 67-68; *Revoliutsionnaia Rossiia*, 1921, No. 7, s.20; G. A. Cheremshanskii, "Kronshtadtskoe vosstanie, 28 fevralia-19 marta 1921," elyazması, Columbia Rusya Arşivi, Blz. Pukhov. *Kronshtadtskii miatezh*, s.61; ve Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s. 71-72.

121- "Prichiny, povody, technenie i otsenka Kronshtadtskikh sobytii," elyazması, Hoover Kütüphanesi; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619; *Novaia Russkaia Zhizn'*, 6 Mart 1921

lık ediyordu. Fakat Petrograd'daki olayları araştırmaya gönderilen delegelerin raporu okununca ortalık alevlenmeye başladı. *Petropavlovsk*'un kararı toplantıya getirildiğinde ise heyecan en üst noktasına vardı. Kalinin kalktı ve karara karşı konuşmaya başladı, fakat konuşması dinleyiciler tarafından sürekli kesildi. "Boş geç be Kalinchy, senin yerin nasılsa rahat." "Hadi hadi işin tıklarında. Bahse girerim cebini doldurmuşlardır." "Biz bize neyin gerekli olduğunu biliyoruz. Karının yanına dönsen iyi edersin ihtiyar." Kalinin sesini duyurmak için çok çabaladı, ama sözleri ıslık ve bağırışlarla kesilcli.

Donanma Devrimci Savaş Konseyine bağlı üst düzey bir komiser olan Kuzmin de aynı muameleyle karşılaştı. Kalabalığın dikkatini çekmek için onlara, kendilerinin Devrimdeki ve Iç Savaş'taki kahramanca mücadelelerini hatırlattı. O sırada kalabalığın içinden bir ses yükseldi: "Kuzey Cephesinde her on kişiden birini nasıl kurşuna dizdirdiğini unuttun mu? Alın götürün şu adamı!" Bunun anlamı pek açık değil, ancak Kuzmin Iç Savaş sırasında Kuzey Cephesinde (Archangel ve Murmansk bölgesi) bir komiser olarak bulunmuş ve bazı ayaklanmalardan ya da disiplin ihlallerinden sonra Bolşevik birliklerde meydana gelen kurşuna dizme olaylarına karışmış olabilir. (Bu tür olaylar alışılmamış şeyler değildi. Böylesi inşum olaylardan biri, bir grup Petrograd'lı askerin Volga üzerindeki bir botu ele geçirip Nizhni Novgorod'a doğru kaçmaya çalıştıkları sırada meydana gelmiştir; Troçki'nin emri üzerine, o sırada orada bulunan bir savaş gemisi asker kaçaklarının yolunu kesmiş, anında kurulan askeri mahkemede yargılanan komutan, komiser ve her on askerden biri ölüm cezasına çarptırılmıştı.)¹²² Bu sözler her ne anlama geliyor olursa olsun, Kuzmin'in yanıtı gözdağı verici niteliktedir: "İşçiler, davaya ihanet edenleri daima kurşuna dizerler ve gelecekte de böyle yapmaya devam edeceklerdir. Benim yerimde sen olsaydın on kişiden birini değil, beş kişiden birini kurşuna dizerdin." "Yeter be!" diye bağırdı biri, "bizi tehdit edemezsin. Atın şunu dışarı!" Dakikalarca süren yuhalar ve söz kesmeler Kuzmin'i bir süre susmak zorunda bıraktı. Ardından, konuşmak için son bir hamle yapıp, *Petropavlovsk* kararlarını karşı-devrimci bir belge diye suçlayarak, bu disiplinsizliğin ve ihanetin pro-

122 Bkz. Erickson. *The Soviet High Command*, s.39.

letaryanın demirden yumruğuyla ezileceğini haykırdı —bunun üzerine yuhalar arasında kürsüden indirildi.¹²³

Kalinin ve Kuzmin aşağı indirilince kürsü denizcilere ve askerlere kaldı. Birbiri ardından çıkarak yiyecek ve yakacak yokluğundan, ürünlere zorla el konmasından, yol kesme müfrezelelerinden ve İç Savaşın sona ermesinin üzerinden aylar geçmesine rağmen hâlâ bir çözüm bulunmayan bir sürü şeyden dolayı yöneticilere yüklendiler. Sıradan vatandaşlar sürünürken komiserlerin iyi beslendiklerini ve yakacak sıkıntısı çekmediklerini belirttiler. Başlıca konuşmacılar arasında, başından itibaren ayaklanmanın liderliğini yapan ve *Peropavlovsk*'un kıdemli görevlilerinden olan Petrichenko da bulunuyordu. Boyarları ve eski Moskof görevlilerini hedef alan geleneksel halk efsanesini yankılayarak Bolşevikleri, “gerçekleri halktan gizlemekle” suçladı. Bu tür halk efsaneleri, biraz ilerde göreceğimiz gibi, bu isyanın psikolojisinde derinden yer etmiş ve onun son derece primitif ideolojisinde merkezi bir yer tutmuştur. Petrichenko, *Petropavlovsk* (kendi imzasını taşıyan) kararlarını onaylanmak üzere kalabalığa sundu ve ülke çapında özgür sovyet seçimleri yapılması çağrısında bulundu.

Karar oya sunuldu ve Kalinin, Kuzmin ve Vasiliev'in protestolarına rağmen ezici bir çoğunlukla onaylandı. Ardından, geçerlilik süresi tam da o gün dolan Kronstadt Sovyetinin yeni seçimlerini düzenlemek için özel bir konferans toplanmasına karar verildi. Son olarak, halka toplantının talepleri konusunda bilgi vermek ve durumu birinci elden görmeleri için Kronstadt'a partili olmayan temsilciler yollamalarını istemek üzere Petrograd'a 30 kişilik bir heyet yollanması oylandı. Derhal yola çıkan bu heyet Petrograd'a varır varmaz tutuklandı ve bir daha onlardan haber alınamadı.¹²⁴

Miting dağılınca Kalinin ve Kuzmin bundan sonra ne yapacaklarını görüşmek üzere yerel parti merkezine gittiler. Olayları Petrograd'daki Astoria Otelinden izleyen tanınmış anarşist Emma Goldman'ın anlattığına göre, Kalinin Kronstadt'tan aynı dostça duygularla uğurlanmıştır.¹²⁵ Bütün olup bitenlerden son-

123- Berkman, *The Bolshevik Myth*, s.294; Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.127.

124- *Pravda o Kronshtadtc*, s.10.

125- Goldman, *Hayatımı Yaşarken*, s.885.

ra buna inanmak biraz güçtür. Sovyet kaynaklarına göre, Kalinin Adadan ayrılmasına izin verilmeden önce bir süre Petrograd Kapısında alıkonmuş ve sonradan Finlandiya'da yapılan röportajlar aracılığıyla isyancılardan öğrendiğimize göre, denizcilerden bir çoğu Kalinin'i içeri tıkmak istemiş, ancak bunun kendi kararlarında açıklanan özgürlükçü ilkelerin ihlali anlamına geleceği ile ri sürülerek böyle bir girişimden vazgeçilmiştir.¹²⁶ Her ne olursa olsun, bu tayin edici bir nokta değildir. Açıkça görülen şudur ki, Çapa Meydanında bahriyelilerin kararının kabul edilmesiyle birlikte olaylar tam bir isyana doğru hızla yol almaya başlamıştır.

Victor Serge, bu gelişmelerden, olumsuz tavırları ve her şeyi yüzüne gözüne bulaştıran konuşmalarıyla denizcilerin öfkesine neden olan Kalinin ve Kuzmin'in kibirli davranışlarını sorumlu tutmaktadır. Serge anılarında, bu iki görevlinin kızgın Kronstadtlıları yatıştırmak bir yana, serseri ve hainlere gösterilecek tavırlar sergileyip, acımasızca misillemelerle tehditlere başvurmaları bahriyelilerin akıllarını başlarına toplayabileceğini yazmaktadır.¹²⁷ Bu kesinlikle bir abartmadır, çünkü bu yaygınlaşmamış isyanın kışkırtıcı konuşmalardan çok daha derin sebepleri olsa gerektir. Ayrıca denizcilerin Komünistlere saldırmak için önceden hazırlıklı oldukları, daha ağızlarını açar açmaz konuşmalarını bağırışlarla ve yuhalarla kesmelerinden anlaşılmaktadır. Diğer yandan, Kalinin ve Kuzmin'in böyle parlamaya hazır bir dinleyici topluluğu önünde daha büyük bir basiret göstermeleri gerektiği de inkâr edilemez. Hiç kuşku yok ki, onların patavatsız konuşmaları bahriyelilerin Bolşevik görevlilere karşı düşmanca duygularını güçlendirmeye hizmet etmiştir.

Bu sırada yöneticiler, Çapa Meydanındaki mitingde Kronstadt Komünistlerinin kararlara muhalefet etmemeleri karşısında büyük bir telaşa kapılmışlardı. Kalinin ve Kuzmin, protesto ederek seslerini yükselttikleri zaman (Vasiliev'den başka) tek bir Bolşevigin onları desteklememesi şimdiden çok sayıda parti üyesinin isyan dalgasına kapıldığını gösteriyordu. Gerçekten de büyük çoğunluk *Petropavlovsk* kararı lehinde oy kullanırken, bir kısmı da çekimser kalmıştı. Leonard Schapiro'nun belirttiği gibi bu,

126- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.62; "Interv'iu s chlemani Vremennogo Revoliusionnogo Komiteta (s matrosami "Petropavlovsk" lakovenko, Karpenko i Arkhipovym)." elyazması. Hoover Library.

127- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.127.

Kronstadt ayaklanmasını Sovyet hükümetine karşı meydana gelmiş daha önceki bütün patlamalardan ayırt eden bir özelliktir.¹²⁸

Ertesi gün 2 Mart'ta, Kronstadt Sovyetinin yeni seçimini düzenlemek üzere bir konferans toplanması isyanın başlaması yönünde bir ileri adım oldu. Konferansta, her gemiden, askeri bölümlerden, fabrikalardan, sendikalardan ve bunun gibi yerlerden o sabah ya da bir gece önce aceleyle seçilmiş ikişer kişinin oluşturduğu 300 delege hazır bulundu. Öyle anlaşıyor ki, bu seçim toplantılarında Komünistlerin hakimiyet kurmalarına ve geçmişte olduğu gibi kendi delegelerini seçmelerine izin verilmemiştir. Yoldaşlarına seslendiklerinde, bir gün önce Kalinin ve Kuzmin'e yapıldığı gibi, sözleri laf atılarak kesildi. Örneğin, ana garnizondaki Bolşevik komiser topçu birliklerinde "askeri uzman" olarak görevli ve hikâyemizde bolca adı geçecek olan Kozlovsky adlı eski bir Çarcı general tarafından sözü kesilmeden önce bu alışılmamış uygulamaya itiraz edecek zamanı ancak bulabilmişti. "Senin devrin geçti artık," dedi Kozlovsky, "bundan sonra yapılacaklara ben karar vereceğim." Böylesi sahnelerin o sabah diğer bölümlerde de meydana gelmiş olması muhtemeldir. Partisiz delegeler çoğunluğu oluştursa da, Komünistlerin, her şeye rağmen, delegeliklerin üçte biri gibi küçümsenmeyecek bir kesimini kazanmayı başardıkları da bir gerçektir.¹²⁹

Konferans, şehrin en tanınmış binalarından biri ve eskiden Deniz Mühendislik Okulu olan Eğitimevi'nin büyük konferans salonunda toplandı. *Petropavlovsk* savaş gemisinden silahlı bahriyeliler toplantıya herhangi bir müdahaleyi önlemek amacıyla binanın dışında ve iç bölümlerde nöbet tutuyordu. Onların orada bulunuşunun varolan düzenin muhtemel gayretkeş savunucularına gözdağı vermek için tasarlanmış olması muhtemeldir. Bahriyelilerin gemi arkadaşı Petrichenko'nun konferansa başkanlık etmesi beklenmeyen bir şey değildi. Göreceğimiz gibi, Petrichenko daha başlangıcından, iki haftayı biraz aşan bir sürenin ardından acı bir sonla noktalanıncaya kadar Kronstadt hareketindeki liderlik rolünü aralıksız sürdürmüştür. Ukraynalı bir

128- Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, s.303. Cf. George Katkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No. 6, Londra, 1959, s.28
129- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.63. 2 Mart konferansının ayrıntıları için bkz. *Pravda o Kronshtadte*, s.115-17; ve *Revoliutsionnaya Rossia*, 1921, No. 7, s. 21-22.

köylü ailenin çocuğu olan Stepan Maksimovich Petrichenko, bir isyan liderinin bütün niteliklerine haizdi. Sağlam yapılı, yakışıklı, otuz yaşlarında genç bir denizci olan Petrichenko, insanları peşinden sürükleyen manyetik bir karaktere sahipti. Ukrayna aksanına rağmen, köylü kökeninden gelen basit ve doğrudan, etkiyici bir konuşma tarzına sahipti. Deneyimli bir denizciydi, şimdi içine girdiği trajik olaylardan yaklaşık on yıl önce, 1912'de katılmıştı donanmaya. Bundan önce kendi memleketinde su tesisatçısı olarak çalışmıştı. Bütün anlatılanlar, çocukluğunda yalnızca iki yıllık biçimsel bir eğitim gördüğünü yalanlarcasına keskin bir zekâyâ sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, enerjisi ve becerikliliği onu tanıyan herkes tarafından doğrulanmaktadır.¹³⁰

Petrichenko'nun başkanlığında açılan konferans beş kişilik bir divan seçti. Bundan sonra yeni Sovyet seçimlerinin örgütlenmesindeki ilkelerin tespitine geçilmeden önce delegeler birkaç konuşma dinlediler. Kürsüye ilk çıkanlar, bir gün önce Çapa Meydanında *Petropavlovsk* kararlarına karşı oy kullanan Komünist görevliler, Kuzmin ve Vasiliev'di. Dinleyicilerinin şaşkın bakışları arasında aynı eleştirel yolu izlediler. Özellikle Kuzmin'in konuşması delegelerin öfkesine yol açtı. Delegelere, Polonya'yla barış görüşmelerinin henüz bir sonuca ulaşmadığını hatırlatan Kuzmin, hükümetin otoritesindeki her türlü bölünmenin —her türlü *dvoevlastie* ya da ikili iktidar— Mareşal Pilsudski'nin yeniden düşmanca bir tutuma girmesini teşvik edeceği uyarısında bulundu. En küçük bir iç zaaf işareti yakalayabilmek için, dedi, Batı gözlerini Rusya'nın üzerine dikmiş bulunmaktadır. Petrograd'daki olaylar, diye devam etti, ciddiyeti ve boyutları bakımından Kronstadt'a tamamen çarpıtılarak aktarılmıştır. Petrograd'da gerçekten de anlık bir patlama meydana gelmişse de bu hızla geçip gitmişti, şimdi şehir sükûnet içindeydi. Kuzmin bir noktada, Baltık Donanmasındaki huzursuzluğa değinerek, son zamanlarda yapılan toplantılarda bahriyeliler tarafından aşağılık mahlûklarmış gibi davranılan kendisi gibi komiserlerin tutumunu savundu. Bu sözler dinleyicilerin hiç hoşuna gitmedi. Ancak onları her şeyden çok kızdıran, Kuzmin'in konuşmasını bağlarken önceki günkü konuşmasındaki aynı zımnî tehdidi savurması oldu. “Ben sizin merhametinize kalmışım,” diye seslendi dele-

130- Bkz. *Volia Rossii*, 15 Mart 1921; *Revollutsionnaya Rossia*, 1921, No. 8, s. 6-7; *New York Times*, 31 Mart 1921; ve Edmon Stratton'un Petrichenko ile yaptığı röportaj, 19 Mart 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8470.

gelere, “eğer canınız isterse beni kurşuna bile dizebilirsiniz. Fakat sakın ola hükümete karşı elinizi kaldırmaya cüret etmeyin, Bolşevikler kanlarının son damlasına kadar savaşmasını bilirler.”¹³¹

Kuzmin'in konuşmasındaki bu küstah ton dinleyicileri bütünüyle düşmanca bir havaya soktu. Salonun patlamaya hazır ortamında daha anlayışlı bir yaklaşım kesinlikle çok daha yararlı olurdu. O sözlerin orada hiç yeri yoktu. Üstelik, Polonya'yla henüz barış anlaşması imzalanmadığı (Ekim'den beri bir ateşkes yürürlükteydi ve barış görüşmeleri Riga'da sürüyordu), Fransız subayları tarafından bir kere daha desteklenen Polonya müdahalesi tehdidinin gündemde olduğu koşullarda Petrograd özellikle göz önündeydi ve Sovyet görevlilerinin iç zorluklara ilişkin her türlü işaretin pazarlık masasında Polonyalıların durumunu güçlendirmesinden, hatta toptan bir savaşın yeniden başlamasına yol açmasından ödleri kopuyordu. Öte yandan, Petrograd grevlerinin Şubat'ın son günlerinde zirveye ulaştıktan sonra sönüşe gittiği gerçektir. Fakat geniş çaplı ayaklanmalar olduğu ve ateş açıldığı söylentileriyle ayağa kalkmış denizciler, 2 Mart gibi, kargaşalıkların neredeyse tamamen yatıştığı bir tarihte şehrin “genel bir ayaklanmanın” eşiğinde olduğu türünden hatalı duyuruları (ertesi gün basılmak üzere) hazırlamakla meşgullerdi.¹³² Anakarada bir kitlesel ayaklanma olacağı görüşüyle körüklenen bu yanlış anlama, Kronstadtlıların daha sonra oldukça pişmanlık duyacakları ciddi eylemlere girişmelerine yol açmıştır.

Kuzmin'in arkasından kürsüye çıkan işi bitmiş Sovyetin başkanı Vasiliev'in konuşmasının da Kuzmin'inkinden aşağı kalır yanı yoktu. Konuşmasını bitirdiği zaman delegeler arasında çok sayıda Komünist olmasına rağmen toplantı açıktan açığa anti-Bolşevik bir havaya girmişti. Denizcilerdeki bu düşmanlık, Alexander Berkman'ın belirttiği gibi, doğrudan partiye karşı değil, örneklerini Kuzmin ve Vasiliev'in konuşmalarında gördüğümüz bürokratların ve komiserlerin kibrine karşı yönelmişti. Berkman, Kuzmin'in konuşmasının “ateşe benzin dökmekten” farksız olduğunu söylüyor.¹³³ Böylece çılgına dönen delegeler, bu talihsiz görevlilerle birlikte Kronstadt Filosu komiserini de (*Petro-pavlovsk* ve *Sevastopol* da içlerinde olmak üzere bütün savaş

131- *Pravda o Kronshadt*, s. 116.

132- *Age*, s.47.

133- Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.12-13.

gemileri üzerinde yetki sahibi olan Korshunov adında bir Bolşevik) anında tutuklayarak salondan dışarı çıkardılar. Bu, bir gün önce Kalinin'in kısa süreli alıkonuluşundan çok daha ciddi bir bariz itaatsizlik eylemi ve açıktan açığa isyana doğru giden yolda atılmış dev bir adımdı. Diğer yandan delegeler, orada hazır bulunan diğer Komünistlerin de tutuklanması önerisini reddettiler ve onları silâhsızlandırmakla yetindiler. Gürültülü bir azınlığın anti-Komünist duygularını güçlü bir şekilde ifade etmesine rağmen, büyük çoğunluk *Petropavlovsk* kararlarına bağlı kalmakta kararlı davrandı, daha tomurcuk halindeki bu hareketin açıklanan kararlarında Bolşevikler de içlerinde olmak üzere bütün sol politik grupların seslerini duyurabilecekleri garanti edilmişti.

Üç görevlinin tutuklanması, bütün ciddiyetine rağmen geri alınmaz bir adım değildi. Ne var ki, çok geçmeden bu adım da geldi. Muhafızlar tutukluları salondan çıkardıktan sonra Petrichenko toplantının düzenini sağladı. Şimdiden sağlam bir kurucu ritüel gibi görülmeye başlayan *Petropavlovsk* kararı yüksek sesle okundu ve bir kere daha coşkuyla onaylandı. Bundan sonra konferans, gündemin ana maddesi olan yeni Sovyet seçimine geçti. Fakat birdenbire salondan bir ses yükseldi. Bu, makineli tüfeklerle silâhlanmış 15 kamyonluk bir Komünist birliğin toplantıyı dağıtmak üzere yolda olduğunu yüksek sesle haykıran, *Sevastopol*'den bir bahriyeliydi. Haber, bir bomba etkisi yaparak delegeler arasında telaşa ve karışıklığa neden oldu ve bu karışıklığın, yerini, toplantının sürmesine elverecek bir sükûnete bırakması için bir süre geçmesi gerekti. Birisi, grevcilerle bağlantı kurmak üzere Petrograd'a yeni bir heyet yollanmasını önerdi, fakat bu öneri, gönderilen bu delegelerin de tutuklanacağı endişesiyle reddedildi. Sonra, Bolşevik saldırı ihtimalinin yol açtığı bulanık ortam içinde tayin edici bir adım atıldı. Konferans, yeni Sovyetin oluşturulmasını askıya alarak, şehrin ve garnizonun yönetimini üstlenen bir Geçici İhtilalci Komite kurmaya karar verdi. Komitenin seçimi için zaman dar olduğundan, Petrichenko'nun başkanlığındaki beş kişiden oluşan konferans divanı Geçici İhtilalci Komite olarak görevlendirildi. Kronstadt hareketi bu adımı atmakla bir protestoda bulunmuş olmanın boyutlarını aştı. İsyan başlamıştı.¹³⁴

Bu yüzden diyebiliriz ki, söylenti, Kronstadt'daki olayların yönünü belirlemede bir kere daha kritik bir rol oynamıştı. Evet,

Kuzmin ve Vasiliev'in delegelerin öfkesine neden olan konuşmalarının aceleci eylemlerin yolunu açtığı doğrudur. Ancak, denizcileri erken bir aşamada Geçici İhtilalci Komite kurarak geri dönülmez bir isyan adımı atmaya sevkeden, Komünistlerin toplantıya saldırmaya hazırlandıkları düzmece haberi idi. Bu söylenti'nin ortaya atılmasından kim sorumluydu? Petrichenko'ya göre bu, konferansı dağıtmayı kafalarına koymuş olan Komünistlerin işiydi.¹³⁵ İhtimal dahilinde olmakla birlikte elde bunu doğrulayacak bir delil yoktur. Bu haberi bağırarak ilân eden denizcinin ortalığı Komünistlere karşı alevlendirmek istemiş olması da muhtemeldir. Nitekim, bizzat Petrichenko'nun bu söylentiye sarılıp 2000 kişilik bir Komünist silâhlı birliğin toplantıyı dağıtmak üzere yolda olduğunu duyurması da kayda değer bir noktadır. Bu duyuru üzerine ortalık bir kere daha karıştı ve delegeler büyük bir heyecan içinde salonu terketti.¹³⁶

Eğitimevi'nde konferans sürerken, başlarında Kronstadt Çeka'sından bir görevlinin bulunduğu bir grup Komünist kursiyerin Parti Yüksek Okulu'dan ayrıldıklarının tespit edilmesi de malum söylentiye yol açmış olabilir. Aslına bakılırsa, bırakın toplantıya saldırmayı, onlar, anakaranın güneybatısındaki bir müstahkem mevki olan Krasnaya Gorka'ya gitmek üzere Kronsstadt'dan kaçıyorlardı. Önceki gün meydana gelen bir diğer olay da isyancıların korkusunu körüklemiş olabilir. Çapa Meydanındaki mitingten sonra bir grup sadık Bolşevik isyanı önlemek için bir askeri eyleme girişmeyi gerçekten düşünmüştü. Hatta, Kronstadt istihkâm mevkii komiseri Novikov tersaneden hafif toplar ve makineli tüfekler bile ele geçirmişti. Fakat çok geçmeden böyle bir eylem için yeterli destekten yoksun olduğunu gören Novikov'un grubu adayı terketmeye karar verdi. Karelian sahilinin yakınındaki Totleben müstahkem mevkiinde Novikov'un yolu kesildi, fakat at sırtında buzların üstünden geçerek kaçmayı başardı.¹³⁷

Bütün bunlar olup biterken isyancılar da boş durmuyorlardı. Yeni oluşan Geçici İhtilalci Komite iki gün önce isyanın maya-

134- *Pravda o Kronhtadte*, s. 46. Cf. Robert V. Daniels, "The Kronstadt Revolt of 1921: A Study in the Dynamics of Revolution," *Amerikan Slavic and East European Review* X (Aralık 1951), 244; ve John G. Wright, *The Truth About Kronstadt*, New York, 1938.

135- *Revoliutsionnaia Rossiia*, 1921, No.8, s.8.

136- *Pravda o Kronshtadte*, s.117.

137- *Age*, s.12, 48.

landığı *Petropavlovsk* amiral gemisine karargâh kurdu. Büyük bir süratle hareket eden komite, tersaneleri, telefon santralini, yiyecek depolarını, su pombalama istasyonunu, elektrik santrallerini, Çeka karargâhlarını ve diğer stratejik noktaları işgal etmek üzere silâhlı müfrezeler gönderdi. Gece yarısı, herhangi bir direniş olmaksızın şehir ele geçirilmişti. Ayrıca, bütün savaş gemileri, müstahkem mevkiller ve bataryalar İhtilalci Komitenin otoritesini tanımıştı. Gün doğmadan çoğaltılan *Petropavlovsk* kararları kuryelerle anakaraya yollanarak Oranienbaum'da, Petrograd'da ve diğer komşu kasabalarda dağıtıldı. O akşam, Oranienbaum'daki Donanma Hava Filosu İhtilalci Komiteyi tanıdı ve buzların üzerinden Kronstadt'a temsilciler gönderdi. İsyan yayılmaya başlamıştı.

Ertesi gün 3 Mart'ta, Geçici İhtilalci Komite, *Izvestiia Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta Marrosov, Krasnoarmeitsev i Rabotnikov gor Kronshtadta* (Kronstadt Şehri İşçi, Asker ve Bahriyelilerinin Geçici İhtilalci Komitesi'nden Haberler) adlı, isyancılara karşı belirleyici saldırıdan bir gün öncesi olan 16'sına kadar aralıksız çıkan bir günlük gazete yayımlamaya başladı. Gazetenin ilk günkü nüshasında Petrichenko, komitenin başkanı olarak Kronstadt halkından destek talep ediyor ve şöyle diyordu: "Yoldaşlar ve vatandaşlar, Geçici Komite tek bir damla kanın dökülmemesinde kararlıdır... Geçici İhtilalci Komite'nin görevi, dostça ve elbirliğiyle şehirde ve müstahkem mevkillerde organizasyonu ve yeni Sovyet seçimlerinin adil bir şekilde yapılma koşullarını sağlamaktır. VE BÖYLECE YOLDAŞLAR, BÜTÜN EMEKÇİ HALKIN REFAHINI GÜVENCE ALTINA ALAN YENİ VE SAĞLAM BİR SOSYALİST YAPI, DÜZEN, SÜKÜNET VE SEBATKÂRLIKLA SAĞLANMIŞ OLACAKTIR."¹³⁸ Aynı gün İhtilalci Komite özel izni olanların dışında şehre bütün girişleri yasakladı. Askerden bütün izinler kaldırıldı. Gece 11'den itibaren sokağa çıkma yasağı ilân edildi ve Zinovyev'in özel amaçlı Petrograd Savunma Komitesini taklit edercesine yerel *revtroiki* kuruldu.¹³⁹ Artık Kronstadt, geri dönülmez bir yola girmişti. Üç Bolşevik lideri hapseden ve şehri bütünüyle kontrol altına alan isyancıların hükümetle bir güç denemesine girmeleri kaçınılmaz hale gelmişti.

138- Age s.46.

139- Age, s.49; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.69.

4

kronstadt 1921

kronstadt ve rus siyasi göçmenleri

*Kronstadt isyanının liderlerinden Stepan Maksimovich Petrchenko,
isyanın bastırılmasından sonra, Finlandiya sınırında. (soldan üçüncü)*

Sovyet otoriteleri, Kronstadt'daki olayların yarattığı tehlikenin başından beri farkındalardı. Rus halkı arasında büyük bir hoşnutsuzluğun olduğu koşullarda Denizcilerin ayaklanması ülke çapında başlayacak muazzam bir yangının kıvılcımı olabilirdi. Muhtemel bir dış müdahale ve ciddi bir tehlike altında bulunan Neva üzerindeki Petrograd'a giriş yolunu tutan Kronstadt'ın bu stratejik pozisyonu endişeyi arttıran diğer unsurlardı. Tarihsel paralellikleri akıllarından çıkartmayan Bolşevikler dört yıl önceki, eski başkentte meydana gelen gösteri ve grevlerle aynı zamana rastgelen ve Çarlığın yıkılmasına yol açmış olan silahlı kuvvetlerdeki isyanları çok iyi hatırlıyorlardı. Şimdi kendi rejimleri aynı tehlikeyle yüz yüzeydi. "Kızıl Kronstadt" ve "Kızıl Peter" hükümete karşı bir konuma geçmişse ülkenin geri kalanından ne beklenirdi?

Bu yüzden, isyancıları gözden düşürmek için her çareye başvurulmasında şaşılacak bir şey yoktur. Kronstadt, uzun süredir devrimci sadakatiyle ün saldığından bu öyle kolay bir iş değildi. 1917'de, bizzat Troçki, Kronstadt bahriyelilerini Rus devriminin "onuru ve şerefi" diye nitelemişti. Fakat şimdi o, hiç tereddüt etmeden, isyancıların dört yıl önceki sadık devrimciler olmadığını

na, bunların farklı kumaştan dokunmuş yeni unsurlar olduğuna işaret ediyordu. Binlerce yiğit Kronstadt'ının İç Savaşta telef olduğunu ileri süren Troçki, sağ kalanların çoğunun da ülkenin çeşitli yerlerine dağıldığını söylüyordu. Böylece, en iyi unsurları telef olan donanmanın safları, çoğunlukla Ukrayna'dan ve batıdaki sınır boylarından, devrimci mücadeleye karşı kayıtsız, hatta bazan sınıfsal ve ulusal farklılıklardan dolayı Sovyet rejimine açıktan açığa düşmanca bir tutum içinde olan ham ve işlenmemiş köylülerce doldurulmuştu. İleri sürülen bir başka suçlama da yeni gelenlerin çoğunun, Mahno, Grigoriev ve diğer anti-Komünist gerilla hareketlerinin çok sayıda taraftar bulduğu bölgelerden geldikleri, onların "anarşist-çeteci" düşünce tarzını kapıtlıkları, hatta bazılarının bu partizan çetelerinde ya da Denikin ve Wrangel'in ordularında savaştıkları yolundaydı.¹⁴⁰

1921'deki Kronstadt bahriyelilerinin Devrimdeki ve İç Savaşta öncellerinden "sosyal ve psikolojik bakımdan farklı kumaştan" olduklarını ileri süren Bolşevikler onları şöyle tasvir ediyorlardı: en kötülerini ele alırsak, onlar, yozlaşmış ve ahlaksız kabadayılar, disiplinsiz, küfürbaz, ayyaş kumarbazlar; en iyilerini ele alacak olursak, "denizci kıyafetine bürünmüş köylüler," kadınları tavlama için saçlarını briyantınle arkaya doğru tarayan ve düşük belli pantolon giyen taşralı budalalardı.¹⁴¹ Bolşevikler, "eski toprak" bahriyelilerin bu yeni yetmelere aşağılayıcı lakaplar yakıştırdıklarını söylüyordu: Bahriyelilerin giydikleri bol bacaklı pantolonlardan türetilmiş bir terim olan *Kleshniki*; sonradan görme kiro anlamında *Zhorzhiki*; ve hepsinden kötüsü, İç Savaşta yer almış denizcileri onurlandırmak için kullanılan *Voenmoryun* (deniz savaşı) gülünç bir şekilde çarpıtılmasından türetilmiş *Ivanmory* (deniz dangağı) lakabı.¹⁴²

Bu nitelendirmeler ne ölçüde doğrudur? İç Savaş sırasında Baltık donanmasında gerçekten de geniş çaplı bir değişim oldu-

140- Trotskii, *Kak vooruzhalas' revoliutsiia*, III, Bölüm I, 203-204; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s. 40-41; Kornatovskii, Yayına hazırlayan: *Kronshtadtskii miatezh*, s. 12-13; M. L. Lur'e, "Kronshtadtskii miatezh 1921 goda v sovetskoi i beloi literature i pechati," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No. 2, s. 226.

141- Slepko, *Kronshtadtskii miatezh*, s. 20; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s. 42; Leon Trotsky, "Hue and Cry over Kronstadt," *The New Internationalist*, Nisan 1938, s. 104.

142- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s. 21; M. Kuz'min, *Kronshtadtskii miatezh*, Leningrad, 1933, s. 17. Cf. Katkov, "The Kronstadt Rising," *St Antony's Papers*, N. 6, s. 21.

guna ve çok sayıda eski bahriyelinin yerini, Rus köylülüğünün derinden hoşnutsuzluğunu taşıyan kırsal bölgelerden yeni ter-
tiplerin aldığına kuşku yoktur. Resmi rakamlara göre, 1917'de donanmanın önemli bir kısmını Petrograd bölgesinden endüstri işçileri oluştururken, 1921'e gelindiğinde denizcilerin dörtte üçten fazlasını köylü kökenli denizciler oluşturuyordu.¹⁴³ Bizzat Petrichenko, daha sonraları, silâh arkadaşlarının çoğunun evlerine döndüklerinde köylülere söz verdikleri için ayağa kalkan güney bölgesinden köylüler olduğunu kabul etmiştir. Ancak bu, donanmanın davranış biçimlerinin bu tür köklü değişikliklerle belirlendiği anlamına gelmese gerektir. Tersine, büyük ölçüde işçi sınıfından gelen teknik kadroların yanı sıra, denizciler arasında çok sayıda asi ruhlu, disiplin tanımaz ve en küçük bir kıskırtmada tepesi atıp sağa sola saldırma eğiliminde olan köylü unsurlar her zaman vardı. Aslında Kronstadt'a, 1905 ve 1917'de ihtilalci aşırılığın yatağı olma ünvanını kazandıran tam da bu kır kökenli gençlerden başkası değildi. Ve bütün Iç Savaş boyunca Kronstadtlılar fazlasıyla bağımsız, başına buyruk, kontrolü zor bir konumda kalmaya devam ettiler ve hükümete olan destekleri de istikrarlı olmaktan uzaktı. İşte tam da bu nedenledir ki, onların çoğu —özellikle iflah olmaz baş belâları ve asiler— Bolşevik iktidarın merkezinden uzak görevlere gönderildiler. Geri kalanlar da, yeni rejim ülke çapında tek parti diktatörlüğünü kurmadan önce, 1917'de kazandıkları özgürlüğün hasretiyle yanıp tutuşuyordu.

Aslına bakılırsa, eski bahriyelilerle yeni tertipler arasında pek fark yoktur. Her iki kesim de büyük ölçüde köylü kökenlidir; her ikisi de —biri askere alınmadan önce, diğeri silâh iznine çıktıktan sonra— köylerindeki acıları kendi gözleriyle görmüşlerdir; her ikisi de merkezi hükümetin zorlayıcı yetkesini reddetme özlemi içindedir. Bu bakımdan, sonunda isyan patlak verdiğinde daha tecrübeli bahriyelilerin, yıllardır görev yapan kıdemlilerin (bazıları Birinci Dünya Savaşı öncesinden beri) liderliği almaları beklenmeyen bir şey değildir. Petrichenko, donanmaya 1912 başlarında katılmıştır ve 1918'den beri *Petropavlosk*'da görev yapmaktadır. Geçici Devrimci Komite'de onun başkan yar-

143- Bkz. Pukhov'un verdiği rakamlar, *Kronshtadtskii miatezh*, s.43; Petrash, *Moriaki Baltiiskogo flota*, s.20-21; ve A. V. Bogdanov, *Moriakibaltiitsy v 1917 g.*, Moskova, 1955, s.15.

dımcılığını yapan Yakovenko adlı eski “toprak” 1917’de barikatlarda savaşmıştır. Devrimin eski kıdemlileri olarak yaşadıkları büyük hayal kırıklığını bir yana bırakın, ama pişmişlik ve deneyimlilikleri, yeni dönemdeki mavi ceketlilerin onlara isyanın ileri gelenleri olarak güvenmeleri için yeterliydi. Bu, özellikle en uyanık ve yeni tertiplerden dikkatle seçilen ve kendi inisiyatifleriyle çalışma alışkanlığı olan daha üst rütbelere geçmiş denizciler ve nitelikli teknikerler (örneğin Petrichenko bir savaş gemisinde kıdemli yazıcıydı) açısından doğrudur. Ayrıca, yoğun entelektüel ve politik bir yaşama sahip olan Petrograd’ın yakınlığı onların keskin bir politik bilinç kazanmalarına katkıda bulunmuş ve büyük çoğunluğunun 1917 ve sonrasındaki devrimci faaliyetlere dahil olmasına yol açmıştır.¹⁴⁴

Kronstadtlılar, bütün istikrarsızlık ve disiplinsizliklerine rağmen ihtilalci militanlığın öncüsü olarak büyük saygı kazanmış ve bütün İç Savaş boyunca ünlerine en ufak bir leke düşmemiştir. 1920’nin sonbaharı gibi geç bir zamanda bile Emma Goldman, denizcilerin yiğitliğin ve sarsılmaz cesaretin parlak örneği olarak bizzat Komünistler tarafından hâlâ el üstünde tutulduklarını; 7 Kasım’daki Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerinin üçüncü yıldönümü kutlamalarında onların en ön saflarda olduğunu ve Petrograd’daki Kışlık Sarayın denizciler tarafından alınmasının yeniden canlandırılmasının kalabalıklar tarafından çılgınca alkışlandığını hatırlatır.¹⁴⁵ O sırada kimse Kronstadt’daki “sınıfsal yozlaşmadan” söz etmiyordu. Donanmanın devrimci karakterini sulandıran, politik bakımdan geri kalmış *müjikhler* iddiası, görüleceği gibi, büyük ölçüde, bahriyeliler arasında boy gösteren muhalefet hareketini izah etmek amacıyla icat edilmiş ve Petrograd donanma merkezinde patlak veren olgunlaşmamış ayaklanmanın ardından, yani donanmanın sosyal bileşiminde herhangi bir değişiklik olmadığı 1918 Ekim’i gibi erken bir zamanda kullanılmaya başlanmıştır.

Kronstadtlıların büyük çoğunlukla Rus olmayan kesimlerden geldikleri —Sovyet rejimine karşı güçlü ulusal düşmanlık duyguları içinde bulunan Ukrayna, Letonya, Estonya ve Finlandiya gibi ülke ve bölgelerden askere alındıklarından— suçlamasını

144- Cf. D. Fedotoff White, *The Growth of the Red Army*. Princeton, 1944, s.155; ve Voline, *La Revolution Inconnue*, s.411-12.

145- Emma Goldinan, *Trotsky Protests Too Much*, Glaskow, 1938, s.7.

da ele almak gerekir. İsyancı hareketin gazetesinde yayımlanan makale, duyuru, mektup, şiir ve bunun gibi şeylerin altındaki üç yüz, dört yüz kadar imzadaki isimlere baktığımız zaman soyadlarının —bunun kesin sonuçlar verecek bir yöntem olmadığını kabul etmekle birlikte— ezici bir çoğunlukla Büyük Rus ismi olduğunu görüyoruz. Ukrayna, Alman, Baltık ve diğer bölgelerden isimler normal orandadır. Ancak, isyanın bu genel tabanının ötesinde, Geçici İhtilalçi Komite'nin üyelerine baktığımız zaman çıkan manzarada belli ölçüde bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır:¹⁴⁶

1. PETRİCHENKO, Kıdemli yazıcı, *Petropavlovsk* savaş gemisi
2. YAKOVENKO, Telefon operatörü, Kronstadt bölgesi
3. OSOSOV, makinist, *Sevastopol* savaş gemisi
4. ARKHIPOV, kıdemli makinist
5. PEREPELKIN, elektrikçi, *Sevastopol* savaş gemisi
6. PATRUSHEV, kıdemli elektrikçi, *Petropavlovsk* savaş gemisi
7. KUPOLOV, kıdemli tıbbi yardımcı
8. VERSHİNİN, denizci, *Sevastopol* savaş gemisi
9. TUKIN, işçi, elektro-mekanik fabrikası
10. ROMANENKO, tersanede bekçi
11. ORESHİN, Üçüncü İşçi Okulunda yönetici
12. VALK, bıçkılıhan işçisi
13. PAVLOV, mayın fabrikasında işçi
14. BAIKOV, müstahkem mevkiler arası ulaşım şefi
15. KILGAST, deniz altı harita uzmanı

15 komite üyesinden üçü (Petrichenko, Yakovenko ve Romanenko) açıkça Ukrayna ismi ve diğer ikisi de (Valk ve Kilgast) Alman ismi taşımaktadır. Ayrıca, Petrichenko, Yakovenko ve Kilgast komitede, başkan, başkan yardımcısı ve temsilci sekreter olarak kilit yerler tutmaktadırlar. Sovyet kaynaklarına göre, Pet-

146- *Pravda o Kronshadtde*, s.131. 158. Üyeler hakkında ilginç yorumlarla birlikte diğer bir liste için bkz. "Kak nachalos' vosstanie v Kronshadtde," Miller Arşivi, Dosya. 5M, No.5.

richenko'nun ulusal duyguları o kadar güçlüdür ki, arkadaşları ona tanınmış Ukraynalı lider "Petliura" lakabını takmışlardır.¹⁴⁷ Ve biz, bizzat Petrichenko'dan, Kronstadt garnizonunun "dörtte üçünün" Ukrayna doğumlu olduğunu, bunlardan bazılarının Sovyet donanmasına girmeden önce, güneyde anti-Bolşevik güçlere hizmet ettiklerini öğreniyoruz.¹⁴⁸

Ulusal duygular yönündeki bütün bu belirtilerin isyanın kıvılcımlanmasında belli bir rol oynamış olması muhtemeldir. Fakat ne kadar büyük bir rol oynamış oldukları, göreceğimiz gibi, kesinlikten uzaktır. Çok daha net olan, komite üyelerinin sınıf kökeni olarak aşağı sınıflardan geldikleridir. Denizciler —normalde, köylü ve işçi geçmişine sahip — büyük çoğunluğu oluşturmaktadır: Görüldüğü kadarıyla komite üyelerinden dokuzu, çoğunluğu ayaklanmanın barut fıçısı olan *Petropavlovsk* ve *Sevastopol*'den olma üzere nitelikli eleman durumundadır. Ayrıca aralarında dört işçi ve iki beyaz yakalı çalışan da (bir okul yöneticisi ve bir ulaşım görevlisi) vardır. Böylece hareketin liderliğinin, Beyazlardan farklı olarak, ezilen sınıflardan geldiği, onların anti-proleter sosyal gruplardan çıkmış çete liderleri olduklarını ispatlamaya çalışan Sovyet yetkililerini utandıracak ölçüde net ve inkâr edilemez bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Ayaklanmanın başlangıcında Bolşeviklerin eline düşen *Sevastopol*lu bahriyeli Vershinin'in bir "spekülatör," bir köylü kırması ya da *Zhorzhik* olduğu söylenmiştir. Dahası, Pavlov, eski bir hafiye, Baikov, Kronstadtlı bir mülk sahibi ve Tukin, bir zamanlar Petrograd'da en az altı ev ve üç dükkânın sahibi eski bir jandarma olarak tanıtılmıştır. Diğer bir komite üyesi olan Kilgast'ın, Kronstadt ulaşım bölümünde hükümetin parasını zimmetine geçirdiği ve Bolşevik Devriminin üçüncü yıldönümünde ilân edilen genel afa serbest bırakıldığı rivayet edilmiştir.¹⁴⁹

Geçici İhtilalci Komiteyi gözden düşürme çabaları isyan sona erdikten sonra da uzun süre devam etti. Komite üyelerinin itibar kırıcı karakterlerinin ötesinde, Sovyet yazarları politik muhalefette onların kimlerle işbirliği yaptıklarını da araştırdılar. Petric-

147- *Krasnaya Gazeta*, 11 Mart 1921.

148- Petrchenko ve diğerlerinden General Wrangel'e, 31 Mayıs 1921, Giers Arşivi, Dosya 88; Helsingfors'daki Birleşik Devletler görevlisinden Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 22 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8628.

149- *Petrogradskaya Pravda*, 11 Mart 1921; Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.34; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.77.

henko, ısrarla sol SR, Valk ve Romanenko, Menşevik, Oreshin ise popülist sosyalist olarak tanıtıldı. Komitede gözükmeyen, ancak hareketin baş ideologu ve günlük gazetenin editörü olduğu söylenen Lamanov da bir SR Maksimalistti.¹⁵⁰ Ne yazık ki, bu yakın ilişkileri doğrulayacak ya da yalanlayacak güvenilir bilgiler ortaya çıkmamıştır. Gerçi, günümüze ait Sovyet kayıtlarından, Petrichenko'nun, düzenli parti kayıtlarının durdurulması üzerine, 1919 yılı Ağustos'una doğru başlatılan "parti haftası"nda partiye kaydolan ve bundan sonraki kayıtların yenilenmesi döneminde partiden ayrılan bir "eski Komünist" olduğunu biliyoruz.¹⁵¹

Petrichenko'nun Komünistlerle kısa süren işbirliği tipik olmayan bir durum değildir —İhtilalci Komite'nin sekreteri Kilgast'ın durumu da aynıdır. Baltık donanmasındaki binlerce bahriyeli aynı yolu izlemiştir. Mart 1921'de Kronstadt'daki parti üyelerinin sayısı altı ay öncesine göre yarı yarıya azalmıştır. Parti saflarını terkedendenlerden bir kısmı ilk kez köylerine gitme fırsatı bulanlardı. Petrichenko, memleketine 1920 Nisan'ında döndü ve galiba Eylül ya da Ekim'e kadar orada kalarak Bolşevik yiyecek müfrezelerinin eylemlerini görecek ve hükümete karşı dikkate değer bir düşmanlık tutumuna girmesine yetecek bol zamanı oldu. Daha sonra bir Amerikan gazetecisine anlattığına göre, resmi makamlar onu karşı-devrimci eylemlerde bulunduğu şüphesiyle birkaç defa tutuklamışlardı. Hatta Beyazlara katılmayı dahi denemiş, ancak eski bir Bolşevik olduğundan geri çevrilmişti. Yine de o, Kronstadt İhtilalci Komitesi'nin herhangi bir politik grupta bağı olmadığına ısrarlıdır. "Bizim ayaklanmamız," der, "Bolşevik baskıyı defetmeye yönelik kendine özgü bir hareketti; halkın iradesinin bir ifadesiydi."¹⁵²

Bolşevik propagandanın baş amacı, bu ayaklanmanın kitle protestosunun kendiliğinden bir patlaması olmayıp, 1. Savaş-kilerin benzeri yeni bir karşı-devrimci komplo olduğunu göstermekti. Sovyet basınına göre, bahriyeliler, Kozlovsky adlı eski bir

150- Slepkov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.33; Kornatovskii, *1. Kronshtadtskii miatezh*, s. 156n; I. Vardin, *Revoliutsiia i men'shevizm*, Moskova, 1925, s.140. Beşinci bölümde Lamanov ve Maksimalistlerden daha geniş olarak söz edilecek.

151- *Krasnaia Gazeta*, 11 Mart 1921. Cf. Kornatovskii'deki arşivde bulunan döküman, Yayına hazırlayan., *Kronshtadtskii miatezh*, s.228.

152- *New York Times*, 31 Mart 1921; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 9 Nisan 1921. Ulusal Arşiv, 861.00/8740.

çarcı general tarafından liderlik edilen "Beyaz Muhafız"larla utanmazca işbirliği yolunu seçen saflarındaki Menşeviklerden ve SR'lerden etkilenmişlerdi. "SR'lerin ve Menşeviklerin arkasında," diye yazıyordu *Pravda*, "şimdiden dışlarını göstermeye başlayan eski Çarcı generallerdir."¹⁵³ Ayrıca bunun, Fransız karşı istihbaratıyla Rus göçmenlerinin Paris'te ayrıntılarını birlikte düzenledikleri bir kumpasın parçası olduğu söyleniyordu. Bunların yanı sıra, Kızıl Haç örgütlerinin oluşturduğu ağ —Uluslararası Kızıl Haç, Amerikan Kızıl Haç'ı ve Finlandiya'daki Rus Kızıl Haç'ı,— komplocular için bir cephe görevi yapmakla suçlanıyordu. 2 Mart'ta Emek ve Savunma Konseyi, Lenin ve Troçki'nin imzalarını taşıyan bir emir yayınlayarak General Kozlovsky ve müttetiklerini yasa dışı ilân etti ve *Petropavlovsk* kararlarını bir "Kara Yüz-SR" belgesi olmakla suçladı. Petrograd'daki sıkıyönetim bütün bölgeyi kapsayacak şekilde genişletildi ve Zinovyyev'in Savunma Komitesi isyan dolayısıyla olağanüstü yetkilerle donatıldı.¹⁵⁴

Bolşeviklerin sözcüleri, ayaklanmanın Paris'teki anti-Sovyet gruplarla bağlantılı olduğunun delili olarak, olaylar başlamadan iki hafta önce bir Fransız gazetesinin Kronstadt'da ayaklanma başladığına ilişkin yayımladığı haberleri göstermişlerdir. Britanya ve Amerikan basınına yaptığı bir açıklamada Troçki, bu haberlerin, Rus göçmenleri ile onların itilafçı destekçilerinin birlikte hazırlamış oldukları alçakça ihanet planlarının göstergesi olduğunu belirtmiştir. Troçki, onların kendilerine hedef olarak Kronstadt'ı seçmelerinin sebebi olarak da, Petrograd'a yakınlığını, batıdan geçişin kolay olmasını ve son dönemlerde güvenilir unsurların Baltık Donanmasına akın etmelerini göstermiştir.¹⁵⁵ Troçki'nin iddiaları, 8 Mart'taki Onuncu Komünist Parti Kongresinde Lenin tarafından da tekrarlandı. Lenin, ayaklanmanın arkasında "Beyaz Muhafız generallerinin hiç de yabancısı olmadığıımız hayaletleri durduğu" açıklamasını yaptı. *La Matin* ve *L'Echo de Paris*'deki haberlerden alıntılar yaparak, "şurası son derece açıktır ki," dedi, "bu, SR'lerin ve Beyaz Muhafız göçmenlerin işidir."¹⁵⁶

153- *Pravda*, 5 Mart 1921.

154- *Age*, 3 Mart 1921

155- Trotskii, *Kak vooruzhalas' revoliutsiia*, III, bölüm 1, 203-204.

156- *Desiatyi s'ezd RKP (b)*, s.33.

Bolşeviklerin, Beyaz komplo iddialarında merkezi bir rol oynayan Paris gazetelerinin haberlerinin kaynaklarına ve içeriğine iyi bakmak gerekir. Bu haberler kesinlikle onların dediği gibi midir? 13 Şubat tarihinde *Le Matin*'de, "Moskova Kronstadt'daki İsyanlara Karşı Önlemler Alıyor" başlığıyla çıkan haberde, Kronstadt deniz üssünde bir isyanın patlak verdiğinden ve Bolşevik resmi makamlarının isyanın Petrograd'a yayılmasının önüne geçmek için tedbirler aldığından söz edilmektedir. 14 Şubat'da *Matin*, ayaklanmayı, daha iyi tayin talep etmek üzere Moskova'ya giden denizci heyetinin tutuklanmasına yoran ikinci bir makale yayımlamıştır. *Matin*, Kronstadt'daki durumun elan kötüye gittiğini ve isyancıların "silâhlarını Petrograd'a çevirdiklerini" belirtmektedir. Aynı gün bu hikâye, bahriyelilerin donanmanın baş komiserini tutukladıkları ve birçok savaş gemisinin (tahminen bir buz kırma gemisinin yardımıyla) Petrograd'a doğru yola çıktıkları haberinin eklenmesiyle birlikte *L'Echo de Paris*'de de yer almıştır. 15 Şubat'taki ikinci habere göre, isyancılar Petrograd garnizonundan da büyük destek almış ve resmi makamlar Petrograd bölgesinde geniş çaplı tutuklamalara girişmişlerdi. 13 Şubat'la 15 Şubat arasında benzeri haberler diğer Batı gazetelerinde de çıkmıştır. *New York Times*'de yayımlanan bir haberde, bahriyelilerin Petrograd'ı tamamen ele geçirdikleri ve Troçki'nin kendilerini bastırmak için gönderdiği askeri birlikleri yenilgiye uğrattıkları bile yazılmıştır.¹⁵⁷

Elbette, 1921 Şubat'ında Kronstadt'ta ya da diğer herhangi bir Baltık üssünde bunların hiçbirisi olmamıştı. Bu tip uydurma söylentiler —kuşkusuz Rusya'daki genel mayalanmanın ve böyle şeyler olmasının arzulanmasının teşvikiyle— o sırada hiç de eksik değildi. Ancak Kronstadt olayında, bu tür söylentiler gerçekten de iki hafta sonra olacakları (bir donanma komiserinin tutuklanması da dahil olmak üzere) önceden haber verir gibidir. Bazı tarihçiler bu söylentilerin, bahriyelilerin, donanmanın politik yönetiminde daha geniş demokrasi için seslerini yükselttikleri Baltık Donanması Komünistleri İkinci Konferansının yarattığı fırtına tarafından tahrik edildiğini ileri sürmektedir.¹⁵⁸ Ancak bu varsayım kesinlikle geçersizdir, çünkü bu düzmece ha-

157- *New York Times*. 14 Mart 1921.

158- Bkz. Mett, *La Commune de Cronstadt*, s.80; ve Katkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6, s.55.

berler konferanstan (15 Şubat'ta toplandı) günlerce önce ortaya çıkmıştır. Aslında, Batı'daki bu haberlere temel teşkil eden benzeri hikâyeler Rus göçmen basınında daha da erken bir zamanda boy göstermiştir. Prag'da çıkan bir SR gazetesi olan *Volia Rossii* (Rusya'nın Özgürlüğü), 12 Şubat tarihli nüshasında, "Rus Baltık Donanmasında büyük bir isyan" patlak verdiğini yazıyordu. Ve bundan iki gün önce, eski popülistlerden Vladimir Burtsev'in çıkarttığı Paris *Obshchee Delo* (Halkın Davası), aynı haberi "Kronstadt'da Bahriyeli Ayaklanması" başlığıyla veriyordu. Bu belki de, onbeş gün sonra olacakları çarpıcı bir şekilde ve bütün unsurlarıyla veren bu tür haberlerin ilkiydi: haberde anlatıldığına göre, Kronstadt bahriyelileri hükümete karşı ayaklanmış, limanı ele geçirmiş ve donanma baş komiserini tutuklamışlardı; bahriyeliler, Petrograd'a karşı askeri bir operasyona girişmeyi planlıyorlardı; ve Petrograd resmi makamları şehri resmen kuşatma altına alarak geniş çaplı tutuklamalara girişmişlerdi.¹⁵⁹ Bu söylentiler tek bir kaynaktan çıkıyordu: meşum bir anti-Sovyet propaganda merkezi olan, Helsingfors'da üslenmiş "Russunion" haber üretme temsilciliğinden. Ne ki, söylentilerin ortaya çıkış biçimi yine de netlikten uzaktır. Donanmadaki genel huzursuzluğun yanısıra, Kronstadt'tan yollanan heyetin Moskova'da tutuklanmış olmasında da kısmen bu söylentilere yol açmış olabilir. Bu olayı takiben Baltık komutanı Raskolnikov, yoldaşlarının serbest bırakılmaması halinde bahriyelilerin Petrograd'a ateş açacakları uyarısında bulunmuş, fakat hükümet uyarıyı reddettiği gibi misillemede bulunup Kronstadt'ı tehdit bile etmiştir.¹⁶⁰

Kronstadt İhtilalci Komitesi, komplo suçlamalarını gerçekte en ufak bir ilgisi olmayan, desteksiz ve katıksız bir iftira olarak reddetmiş ve bunların yalnızca yetkililerin içine battıkları alçakça aldatınacayı gösterdiğini belirtmiştir. Komite, Rusya'nın işçi ve köylülerine yaptığı bir açıklamada hükümetin iddialarına şu öfkeli yanıtı vermiştir: "Düşmanlarımız sizleri aldatmaya çalışıp, Kronstadt isyanının, Menşevikler, SR'ler, İtilaf ajanları ve Çarcı generaller tarafından örgütlendiğini söylüyorlar. Liderlik rolünü Paris'e veriyorlar. Saçma! Eğer isyanımız Paris'te hazırlanmışsa ay da Berlin'de imal edilmiştir."¹⁶¹ Komite, hareketin liderliğinin Beyaz subaylarca yürütüldüğü suçlamalarına karşı da aynı sert-

159- *Obshchee Delo*, 10 Şubat 1921.

160- *Age*, 21 Ocak 1921.

161- *Pravda o Kronshadtte*, s.120.

likle yanıt vermiştir: "Kronstadt'da iktidar, iftiracı Moskova radyosunun açıkladığı gibi General Kozlovsky gibilerinin başında bulunduğu Beyaz Muhafızların değil, devrimci bahriyelilerin, Kızıl Ordu askerlerinin ve işçilerin elinde bulunmaktadır." İs-yancılar, alaycı bir şekilde "burada yalnızca tek bir general bulunmaktadır, o da Baltık Donanması komiseri Kuzmin'dir ve şu anda tutukludur,"¹⁶² diye açıklama yapmışlardır. İhtilalci Komite, ayaklanmanın halkçı karakterini göstermek için üyelerinin tam listesini yayımlamıştır. Bildiğimiz gibi, yayımlanan isimler arasında, bırakın generali, tek bir subay bulunmamaktadır, hepsi de sıradan bahriyeliler ve işçilerdir. Kronstadt *Izvestii*'sı. Bolşeviklerin kendi saflarındaki Çarcı subayların bolluğuna imada bulunarak "işte bizim generallerimiz; Brusilov'larımız, Kainev'lerimiz vb.." diye yazmıştır.¹⁶³

Bununla birlikte, General Kozlovsky diye birisi vardı ve 1921 yılının Mart'ında Kronstadt'daydı. İsyanı herhangi bir rolü olmuş muydu? Alexander Nikolaevich Kozlovsky uzun ve seçkin bir askeri sicile sahip, profesyonel bir subaydı. Petrograd yakınındaki Krasnoe Selo kasabasında 1861'de dünyaya gelen Kozlovsky, Suvari Subay Okulundan, Topçu Okulundan ve İmparatorluk Askeri Akademisinden mezun oldu ve Birinci Dünya Savaşı sırasında topçu sınıfından Tuğgeneral rütbesine yükseldi. Bolşevik Devrimini takiben "askeri uzman" (*voenspetsy*) olarak hizmet vermek zorunda bırakılan çok sayıdaki eski imparatorluk subayından biri olarak Kronstadt müstahkem mevkinde topçu komutanı olarak görevlendirildi. Mart başında olaylar patlak verince, Bolşevikler günah keçisi olarak derhal onu suçlama yoluna gittiler. Kozlovsky kanun dışı ilân edildi, karısı ve çocukları Petrograd'da rehin alındı. Onun komutası altında bulunan diğer üç eski Çarlık subayının da (Burkser, Kostromitinov ve Shirmanovsky) komplonun içinde bulundukları ilân edildi. Kozlovsky'nin ileri sürdüğüne göre, o sırada Kronstadt'da kendisinden başka eski Çarlık generali bulunmadığından resmi makamlar, devrimi ezmek için girişilmiş komploya kumanda eden Beyaz Muhafız hayali rolüne en uygun aktör olarak onu seçmişlerdi.¹⁶⁴

162- Age, s 57, 65.

163- Age, s 131, 158.

164- A. S. Pukhov, "Kronstadt vo vlasti vragov revoliutsii," *Krasnia Letopis'*, 1931, No.1, s.23; *Pravda o Kronstadte*, s.14.

Bu gerçekten doğru olabilir. Ancak, eldeki mevcut deliller Kozlovsky ve meslektaşlarının Mart 1921 olaylarında kısmî bir rol oynadıklarını göstermektedir. Ayaklanmanın ilk saatlerinde müstahkem mevki komutanı anakaraya kaçtığında Kozlovsky onu izlemeyi reddetti ve topçu komutanı olarak her zamanki görevinde kaldı. Geçici Devrimci Komite, bir diğer topçu uzmanı olan eski Yarbay E. N. Solovianov'u, Kozlovsky'le yakın işbirliği içinde çalışmak üzere Müstahkem Mevkiye atadı. Onların *voenspetsy* olan birçok meslektaşı da —özellikle topçu sınıfından— teknik alandaki tavsiye ve yardımlarından yararlanılmak üzere isyancılar tarafından uygun görevlere getirildiler. Bu eski subaylar, Bolşevik rejimden hoşlanmıyorlardı. Onların tavrını, Kozlovsky tarafından 2 Mart'ta Müstahkem Mevki Komiserine söylenen ve daha önce de alıntı olarak verdiğimiz şu sözler ifade etmektedir: "Sizin zamanınız geçti. Artık ne yapılacağına ben karar vereceğim."

Bu uzman subaylar, daha başından itibaren kendilerini isyan adına askeri operasyonlar planlama işine adadılar. Bizzat Kozlovsky'nin kabul ettiği gibi, 2 Mart'ta kendisi ve meslektaşları İhtilalci Komite'ye, Bolşeviklere karşı inisiyatif kazanmak için derhal saldırıya geçilmesini salık verdiler.¹⁶⁵ Subaylar, derhal Oranienbaum'a (anakara üzerinde, beş mil kadar güneyde) geçerek oradaki askeri malzemeyi ele geçirmek ve yandaş ordu birlikleriyle bağlantı kurmak, ardından da hükümet, etkili karşı önlemler almadan Petrograd'ın üzerine yürümek temelinde bir plan hazırladılar. Aynı zamanda, şimdiden hissedilen yiyecek kıtlığını önlemek için Oranienbaum'daki un fabrikalarına bir şok saldırı düzenleme teklifini getirdiler. Diğer bir planda ise, elde mevcut buz kırıcısı bulunmadığından (Kronstadt'ın büyük buz kırıcısı *Ermak* yakıt ikmali için Petrograd'a gitmişti) topçu uzmanlar bahriyelilere ısrarla müstahkem mevkiideki ve çevredeki bataryalarda bulunan silâhları kullanarak, buzlar içinde sıkıştıklarından kısmen birbirlerinin atış menzilini engelleyen *Petropavlovsky* ve *Sevastopol*'u buzlardan kurtarmayı ve aynı zamanda bu buz kırma işlemiyle adanın etrafında bir nevi su hendeği oluşturarak muhtemel bir piyade işgalini önlemeyi önerdiler.¹⁶⁶

165- *Sotsialisticheskii Vestnik*, 5 Nisan 1921, s.5-6.

166- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.83-85; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619.

Gerçi, bütün faaliyetlerine rağmen bu subaylar isyan boyunca kesinlikle askeri danışman düzeyinde kaldılar. Ayaklanmanın başlatılmasında ve yönlendirilmesinde, onların düşüncelerini de dile getiren politik programın şekillendirilmesinde bir payları olmamıştır. Hiçbir subay *Petropavlosk* kararlarının kaleme alınmasında bulunmamış, Çapa Meydanındaki kitle mitinginde konuşma yapmamış, Eğitimevi'nde 2 Mart'ta yapılan konferansa katılmamış, Geçici Devrimci Komite'de görev almamıştır. Onların rolleri daha çok, Bolşevik yönetim altında olduğu gibi, teknik tavsiyelerde bulunmakla sınırlı kalmıştır. Petrograd'da aynı hapisanede kaldıkları sırada bazı isyancılar, Fyodor Dan'a, Kozlovsky'nin yalnızca eskisi gibi görevlerini yerine getirdiğini ve isyanın diğer yetkililerinden de pek hazetmediğini anlatmışlardı.¹⁶⁷ Bahriyelilerin bağımsızlık ruhunu ve subaylara karşı duydukları geleneksel nefreti göz önüne alacak olursak, Kozlovsky ve meslektaşlarının bahriyeliler arasında herhangi bir etki sağlamalarının imkân ihtimal dahilinde olmadığını görürüz. Ayaklanma boyunca dizginleri sıkı bir şekilde elinde tutan Geçici İhtilalci Komite, doğru ve uygun olsalar bile, uzmanların tavsiyelerini mütemadiyen reddederek onlara olan güvensizliğini ortaya koymuştur. Subayların ısrarlarına rağmen bahriyeliler, adanın etrafındaki buzları kırmadıkları gibi, savaş gemilerini buzlardan kurtarmaya bile yanaşmamış, anakarada bir köprü başı ele geçirmeye ve Bolşevik kampta daha işin başında yaratılacak bir kargaşalıktan yararlanmaya teşebbüs etmemişlerdir. Bunların yerine onlar, atak yapmaya ilişkin çabalarını, Donanma Hava Birliğinin ayaklanmaya katılma kararı aldığı haberini duyduklarında 2-3 Mart gecesi Oranienbaum'a buzlar üzerinden bir müfreze yollamakla sınırlamışlar ve bu müfreze de üsse yaklaştığında yoğun makineli tüfek ateşiyle karşılaşınca geri dönmek zorunda kalmıştır.¹⁶⁸

Gerçi bütün bunlara rağmen en önemli soru halen cevapsızdır: Bolşeviklerin, ayaklanmanın Paris'teki Rus göçmenleri tarafından çekip çevrildiği iddialarında herhangi bir doğruluk payı var mıdır? Bu sürgünlerin anti-Sovyet bir ayaklanma arzusuyla yanıp tutuştuklarına kuşku yoktur. Özellikle Kadetler, Oktobristler ve diğer ılımlıların gevşek bir ittifakıyla oluşturulmuş,

167- Dan, *Dva goda skitanii*, s.154.

168- Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiiah*, s.8-9.

merkezi Paris'te bulunan ve diğer Avrupa başkentlerinde de çok sayıda şubesi bulunan Ulusal Merkez (Ya da Ulusal Birlik) olarak bilinen bir grup tarafından bu konuda çok şeyler yazılıp söylenmiştir. Örneğin, isyan patlak vermeden on gün önce *Obshchec Delo*'da çıkan —Ulusal Merkezin en önemli yayın organı—, önde gelen Kadet liderlerinden F. I. Rodichev tarafından yazılmış bir makaleyi ele alalım. "Petrograd'ı ele geçirmek," diye yazıyordu Rodichev, "hiç de öyle zor bir şey değildir. Zorluk, şehri beslemekte ve onu örgütlemektedir. Bir kere bu hazırlandıktan sonra eyleme geçme zamanı öyle uzak değildir. Petrograd batıya açılan sınırların en yakın noktasında bulunmaktadır. Bu nokta, Sovyet Rusya'da yürütülen yeniden doğuş mücadelesinde en kolay ulaşılabilecek yerdir... Bunun da zamanı gelmiştir." 169

Gerçi, o sırada, bu çeşit açık tehditler Bolşevik liderler arasında öyle büyük endişelere yol açmıyordu. Çok daha endişe verici olan, sürgünlerin gizlice yürüttüklerinden kuşkulanan bilinmeyen komplolardı. Ayrıca bu endişeler de tamamen temelsiz değildi. Bugüne kadar açıklanmamış bir kanıt Kronstadt'daki ayaklanma patlak vermeden haftalarca önce Ulusal Merkez'de böyle bir isyanın planlandığını ortaya koymaktadır. Bu kanıtın ayrıntılarına girmeden önce Ulusal Merkez'in geçmişteki faaliyetlerine kısaca bir göz atmak gerekiyor.

"Rusya'da, Bolşeviklere karşı mücadelede şekillenmiş yeraltı örgütü" olduğunu ilân ederek şişinen Ulusal Merkez, 1918'de, Iç Savaşın başlangıcında ortaya çıkmıştır.¹⁷⁰ Moskova'da, A. V. Kartashev, P. B. Struve ve diğer sabık Kadet partisi liderleri tarafından kurulan Merkez'in baş hedefi Lenin'in iktidarını yıkmak ve yerine meşruti bir rejim kurmaktır. Merkez, kaynaklarının büyük kısmını Moskova'ya ve Baltık kıyılarına yoğunlaştırdı; örgütün Petrograd'da, Krasnaya Gorka ve Kronstadt müstahkem mevkilerinde de şubeleri vardı. Merkez, General Yudenic'in 1919'daki, İngilizlerin yardımı ve donanma desteğiyle Petrograd'ı ele geçirme girişimine katılmıştır. Petrograd İlahiyat Akademisinde kilise tarihi profesörlüğü ve 1917'deki Geçici Hükümette Din İşleri Bakanlığı yapmış olan Kartashev, Yudenic'in beş kişiden oluşan Politik Konseyinin üyesiydi ve Sovyet kaynakla-

169- F. Rodishchev (sık.), "V poiskakh spaseniia," *Obshchec Delo*, 20 Şubat 1921.

170- "Obrazovanie severo-zapadnogo Pravitel'stva," *Arkhiv russkoi revoliutsii*, 1, 1922, s.295, Cf. A. S. Lukomskii, *Vospominaniia*, 2 cilt, Berlin, 1922, II, 116.

rina göre,¹⁷¹ Merkez'in Kronstadt'daki temsilcileri arasında bulunan Petrograd Üniversitesi eski rektörü D. D. Grimm, 1921 olaylarında önemli bir rol oynamıştır.

Yudenic saldırısı boyunca Kronstadt, çok sayıda savaş gemisinin batmasına ya da yara almasına neden olan İngiliz hava saldırılarına ve torpillerine göğüs gererek Bolşeviklere bağlı kalmıştı. Krasnaya Gorka ise tersine Beyazların tarafına geçti ve aynı yolu izlemeyi reddeden Kronstadt'ı ateşe tuttu. Bu noktada, muhtemelen İngiliz gizli servisiyle suç ortaklığı yapan¹⁷² Ulusal Merkez'in katkısı açıktır; ne var ki isyan, *Petropavlovsk*'un ağır bombardımanının ardından bir Kronstadt bahriyeli ve Kızıl ordu müfrezesi tarafından yapılan saldırıyla müstahkem mevkinin alınması sonucunda ezildi.

Yudenic yenilgisinin ardından Çeka tarafından tutuklanan Merkez'in birçok taraftarı ya idama ya da uzun süreli hapse mahkûm edildi. Fakat, aralarında Profesör Kartashev'in de bulunduğu Merkez'in çok sayıda lideri ülkeden kaçmayı başardı ve Paris'te yeni bir merkez kurarak derhal örgütün yeniden inşasına girişti. 1920'nin sonunda Ulusal Merkez, Londra, Berlin, Helsingfors (Profesör Grimm burada baş temsilciydi) ve Beyaz göçmenlerin yoğun olduğu diğer merkezlerde örgütlenmekle ovünüyordu. Kartashev, Struve ve Rodichev'in yanı sıra, Merkezin liderliğinde, V. D. Nabokov ve A. I. Guchkov gibi önde gelen Kadet ve Oktobrist liderler, keza *Obshchee Delo*'nun editörü V. L. Burtsev gibi sağ kanat popülistler de yer alıyordu. Gerçi, Pavel Miliukov ve M. M. Vinaver gibi, Müttefikler yardım etse bile Rusya'nın bir silâhlı işgal yoluyla kurtulacağına olan umutları sona eren en seçkin liberaller bu örgüte katılmayı reddetmişlerdi.¹⁷³

1920 sonlarında Ulusal Merkez Avrupa çapında bir Ulusal Kongre hazırlamak için kendine önemli ölçüde çekidüzen verdi.

171- A. S. Pukhov, *Baltiiskii flot na zashchite Petrograda (1919 g.)*, Moskova, 1968, s.65-66.

172- Age, s.68-74; *Izvestia VTSK*, 18 Haziran 1921. Aynı zamanda bkz. Louis Fischer, *The Soviets in World Affairs*, 2 cilt, Princeton, 1951, I, 206. Bu sırada Rusya'da bir İngiliz ajanı olarak bulunan ve Sovyetler tarafından bu işlere karışmakla suçlanan Paul Dukes, herhangi bir kişisel katkıyı ve İngiltere'nin Ulusal Merkez'le bağlantısını reddetmektedir. Bkz. kendi kitabı *Red Dusk and the Morrow*, New York, 1922, s.223; ve *The Story of "ST "25,"* Londra, 1938, s.314.

173- P. n. Miliukov, *Russia Today and Tomorrow*, New York, 1922, s.125-126

Sonunda kongre, Paris'te 1921 Haziran'ında toplanarak, Profesör Kartashev başkanlığındaki, hedefi "Rusya'yı Komünist kölelikten kurtarmak olan" Rus Ulusal Komitesini seçti.¹⁷⁴ Elbette bu, 1918 yılında kurulduğu andan itibaren Ulusal Merkez'in hedefi olmuştu, ama Beyaz generaller de —Yudenic, Kolçak, Denikin, Wrangel— o zamandan beri birbiri ardından yenilip gitmişlerdi. Gerçi Wrangel, emrindeki Rus Ordusunun büyük kısmını silâhlarıyla birlikte Rusya dışına çıkartmayı başardı. Askerlerinin 70 ya da 80 bini Kostantinopolis (İstanbul, çn.), Gelibolu ve Limni'de enterne edilirken, daha büyük sayıda binlercesi de kendi askeri rütbe ve disiplinlerini koruyarak Sırbistan ve Bulgaristan'da üslendi. Wrangel, güçlerini, Ağustos 1920'de Güney Rusya'da *fiilen* kurulan hükümetini tanıyan Fransa'nın (bu şerefi ona bahşeden tek ülkeydi) koruması altında yerleştirdi. Wrangel'in kaçışını gerçekleştiren bir deniz zırhlısı, çok sayıda destroyer ve içinde 5.000 kadar mürettebat bulunan Karadeniz Donanmasından bir düzine geminin oluşturduğu donanma gücü Tunus'un Bizerte limanında enterne edildi. Kasım 1920'de Paris, Wrangel'in müteveffa hükümetini tanıma kararını geri aldı, ancak, bir yandan ona kuvvetlerini dağıtması noktasında ısrar ederken, bir yandan da "insani temelde" askeri birliklerini beslemeye devam etti.¹⁷⁵ Fakat Fransız hükümetinin askeri birliklerin dağıtılması yönündeki çabaları sonuç vermedi. 1921 Mart'ında, Kronstadt isyanı sırasında, Kostantinopol'deki Britanya maslahatgüzarı, "Rusya dışındaki tek anti-Bolşevik güç olan ordusuna, ülkesinde şu anda meydana gelen olaylardan dolayı iyiden iyiye ihtiyaç duyulacağını iddia eden General Wrangel'in güçlerini dağıtması yönündeki her türlü öneriye şiddetle karşı çıkması beklenebilir," diye yazıyordu.¹⁷⁶

Ulusal Merkez'in faaliyetlerine dönecek olursak, bu örgütün arşivlerinde "Kronstadt'da bir İsyan Örgütlenme Sorunu Üzerine Notlar" başlıklı ve "Çok Gizli" damgasını taşıyan, imzasız, el yazması bir muhtıra bulunmaktadır.¹⁷⁷ "1921" tarihli muhtıra,

174- *Obshchee Delo*, 6 Haziran 1921.

175- P. N. Wrangel, *The Memoirs of General Wrangel*, Londra, 1930, s.338-39.

176- Sir H. Rumbold'dan Lord Curzon'a, 17 Mart 1921, Great Britain, *Documents on British Foreign Policy. 1919-1939*. Birinci Dizi. XII. 838.

177- "Dokladnaia zapiska po voprosu ob organizatsii vosstaniia v Kronshtade," el yazması, Columbia Rusya Arşivi. Metnin İngilizceden Türkçeye çevrilmiş tam metni için bkz, Ek A.

Kronstadt'da beklenen bir ayaklanmanın geleceğe yönelik ayrıntılarını tartışmaktadır. Muhtıranın içeriğinin incelenmesinden, bunun, Viborg ya da Helsingfors'da üslenmiş bir Ulusal Merkez ajanı tarafından 1921 yılının Ocak'ında ya da Şubat'ı başlarında yazıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Denizci ayaklanmasının "önümüzdeki bahar" patlak vereceği kehanetinde bulunan ajan, Bolşeviklere karşı huzursuzluğun "çok sayıda ve kuşku götürmez işaretleri" olduğunu kaydettikten sonra, eğer "küçük bir grup çabuk ve kararlı bir eylemle Kronstadt'da iktidarı alacak olursa," donanmanın ve garnizonun da gecikmeden onları izleyeceğini belirtmektedir. "Denizciler arasında," diye eklemektedir, "en enerjik eylemlere geçmeye hazır böyle bir grup şimdiden oluşmuş bulunmaktadır." Ve eğer dış destek sağlanabilirse "ayaklanmanın tam bir başarı sağlaması işten bile değildir," diye bağlamaktadır.

Metnin yazarı, Kronstadt'daki durum üzerine son derece malumat sahibidir. Üslerin istihkamları hakkında ayrıntılı bilgiye dayanan tahliller yer alan muhtırada, Krosnaya Gorka'dan açılacak topçu bombardımanı tehlikesi dikkate alınmakta, fakat bunun isyana büyük bir tehdit oluşturmayacağı belirtilmektedir. Muhtıra ayrıca, isyanın sağlıklı gelişebilmesi için isyancılara yiyecek temini hazırlıklarına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Yazar, bu noktanın üzerinde özellikle durmaktadır. Ajan, Fransızların yardımıyla, yiyecekler Kronstadt'a doğru harekete geçmek için Baltık'da hazır bekleyecek gemilere yerleştirilmelidir, diye yazmakta ve General Wrangel'in Rus Ordusu, bir Fransız deniz müfrezesinin ve Bizerte'deki Karadeniz Donanma birliklerinin desteğiyle bir askeri güç olarak seferber edilmelidir, diye devam etmektedir. (Muhtıra bir ön tahminde bulunarak, ayaklanmanın baharda buzların erimesine kadar başlamayacağını, buzlar eriyip Kronstadt karadan gelecek bir işgal tehdidinden azade olduğu, gerekli yiyecek tedariki sağlandığı ve Wrangel'in güçleri eyleme geçmeye hazır olduğu zaman başlayacağını belirtmektedir.)

Rus ordusunun varmasıyla birlikte, diye devam ediyor Muhtıra, Kronstadt'daki bütün yetke derhal bu ordunun kumandanının eline geçecektir. Sonra bu müstahkem mevki, "Rusya'daki Sovyet iktidarını alaşağı etmek" için "ele geçirilemez bir üs" görevi yapacaktır. Gerçi operasyonun başarısı Fransa'nın para, yi-

yecek, donanma desteği vermesine bağlıydı. Aksi takdirde, ayaklanma bundan öncekilerle aynı sonuca varacak ve kötü bir başarısızlığa uğrayacaktı. Muhtıra, eğer Fransız hükümeti kabul edecek olursa, "isyanı örgütleyen temsilcilerle konu üzerinde daha ayrıntılı anlaşmalara gidebilecek, ayaklanma planının ayrıntılarını ve sonraki eylemleri görüşecek ve aynı zamanda ayaklanmanın finansmanı ve organizasyonu için gereken fonla ilgili daha tam bilgi alacak" birisinin tayin edilmesinin arzu edilir olacağını belirterek bağlamaktadır.

Yazarın kimliği bilinmemekle birlikte, onun, Viborg'da bir Rus sürgünü olan Profesör G. F. Tseidler olduğuna ilişkin işaretler vardır. Bolşevik Devrimine kadar Rus Kızıl Haçı'nın müdürü olan Tseidler, Finlandiya'ya sığındıktan sonra bu ülkedeki Rus Kızıl Haç şubesinin başı oldu. O, Petrograd Üniversitesi'nden eski meslektaşı olan ve o sırada Helsingfors'da Ulusal Merkez'in baş temsilcisi (Tseidler'le de bağlantılı) ve General Wrangel'in Finlandiya'daki resmi görevlisi olarak çalışan David Grimm'le yakın teşrik-i mesaideydi. Bir Kızıl Haç görevlisi olarak Tseidler, Gizli Belgede merkezi bir yer işgal eden, Kronstadt'a ve Petrograd'a yiyecek tedariki sorunuyla özel olarak ilgilidir. Örneğin, 1920 Ekim'inde Petrograd'daki yiyecek krizi üzerine Amerikan Kızıl Haç'ının Paris'teki merkezine bir rapor göndermiştir.¹⁷⁸ Daha önemlisi, birkaç ay sonra, onun tarafından Paris'teki Ulusal Merkez'e çekilmiş telgraftır: "Durum, raporumda sözünü ettiğim gerekli yiyecek tedariki sorunu üzerinde acil olarak karar verilmesini gerektirmektedir. Gerçek faaliyet her an patlak verebilir."¹⁷⁹ Telgraftaki tarih "28/ /1921"dir. Ne yazık ki, ay belirtilmemiştir, ancak Şubat olması son derece muhtemeldir, Şubat'ın 28'i, Petrograd grevlerinin zirve noktasına ulaştığı ve *Petropavlovsk* kararlarının Kronstadt'da kabul edildiği gündür. Telgrafın altındaki el yazısıyla yazılmış "Tamam" kaydının yanında Ulusal Merkez'de askeri uzman olarak görev yapan eski Çarcı general G. L. Vladimirov'un imzası bulunmaktadır. Tseidler'in, "raporda sözü edilen gerekli yiyecek tedariki" derken, yukarda açıklanan Gizli Muhuraya atıfta bulunduğu açıktır. Tseidler'in metnin yazarı olduğuna ilişkin bir başka delil de, Bolşeviklerin Kronstadt'ı yeniden ele geçirmelerinden kısa bir süre sonra, 5 Nisan 1921'de Viborg'da, göçmen hareketinin isyancılara gerek-

178- New York Tribune, 7 Ekim 1921

179- Columbia Rusya Arşivi.

li teçhizatı sağlamadaki başarısızlığından yanıp yakınan ve yeni bir patlama halinde Petrograd'a yiyecek temini konusunda yeni bir plan sunan bir broşür yayımlamasıdır.¹⁸⁰ Göreceğimiz gibi, Mart isyanı sırasında Tseidler'in felaketi önlemek için isyancılara yiyecek temin etme yönündeki çabaları eksiksizdi.

Gizli Muhtıra bir yana, Ulusal Merkez'in 1921'in ilk haftalarında dikkatini Kronstadt'a çevirdiğine ilişkin başka belirtiler vardır. Örneğin, Ulusal Merkez'le yakın bağlara sahip bir göçmen gazeteciler örgütü olan Russunion temsilciliğinin ortaya sürdüğü, Şubat'da denizciler arasında isyan çıktığı yolundaki uydurma gazete haberleri kayda değer. Merkez'in önde gelen isimlerinden ve söylentilerin ilk olarak yayımlandığı Ulusal Merkez'in yayın organı *Obshchee Delo*'nun yönetmeni Vladimir Burtsev aynı zamanda Russunion temsilciliğinin başlarından biriydi ve *Obshchee Delo* Paris'teki merkezin şubesi olarak çalışıyordu.¹⁸¹ Bu söylentilerin, yakında bir isyanın patlak vermesini büyük bir arzuyla bekleyen sürgünlerin ateşli muhayyilesinin ürünü olduğu da düşünülebilir. Bolşevik yanlısı olduğundan zaman zaman eleştirelilikten uzaklaşsa da, bu konularda geniş bilgi sahibi, İşçi Partili sol bir gazete olan *Daily Herald* gerçi bu fikirde değildir. *Herald*'ın dünya haberleri muhabiri, *Matin* ve diğer gazetelerin Müttefiklerin kışkırtmasıyla Beyaz sürgünler tarafından hazırlanan karşı-devrimci bir komplonun varlığından haberdar oldukları için Kronstadt'da "olacağına kesin gözyle baktıkları" bu haberleri yayımladıklarını yazmaktadır.¹⁸² Bu iddia kuşku götürse de, Ulusal Merkez'in Fransa'yı en azından Baltık'taki planlarından haberdar ettiğini ve bu faaliyetlere devam etmek için yardımını istediğini ortaya koyan Gizli Belgenin ışığında hiç de ihtimal dışı görünmemektedir.¹⁸³

180- G. Tseidler, *O snabzhenii Peterburga, Viborg, 1921*. Gerçi, "L. G." baş harflerini kullanan başka bir yazarın metnin yazarı olması, az da olsa, ihtimal dahilindedir. Isyan sırasında, Kartashev ve Grinin'in arkadaşları tarafından Helsingfors'da yayımlanan bir gazetede çıkan "L. G." imzalı bir makale, Gizli Muhtıra'yla önemli benzerlikler arz etmektedir. Bkz. L. G., "Boesposobnost' Kronstadtia," *Novaya Russkaya Zhizn*, 15 ve 17 Mart 1921.

181- Aynı zamanda, Profesör Kartashev'in başkanlığındaki Rus Ulusal Komitesi'nin, 1921 yazındaki ilk toplantısını burada yaptığı da kaydedilmektedir. Bkz. *Obshchee Delo*'da, 23 Haziran 1921'de yayınlanan duyuru.

182- *Daily Herald*, 7 Mart 1921.

183- *Daily Herald*'ın Riga muhabirine göre, Kronstadt'da bir isyan çıkarmaya ilişkin Beyaz planları, Ocak 1921 gibi bir zamanda hem İngilizlere, hem de Fransızlara, tanınmış SR Boris Savinkov tarafından iletiliyordu: Açı, 18 Mart 1921.

Her neyse. Kronstadt'da beklenen isyanı desteklemek üzere Ulusal Merkez'de harıl harıl planlar yapıldığına ilişkin bir kuşku söz konusu değildir. Ve Gizli Muhtıraya göre, Merkez'in Baltık ajanları kendilerini yardımcı bir rolle sınırlama tutumu içinde olmayacaklardı; tersine, onların hedefi "isyanın hazırlanmasında ve yönlendirilmesinde" Fransız Yüksek Kumandanlığı ile işbirliğini sağladıktan sonra mümkün olan en erken zamanda isyancılarla aktif işbirliğine girmek olacaktı. Sonuç olarak, Merkez'in ayaklanmadan kendi amaçları için yararlanma niyetinde olduğu tartışma götürmez.

Acaba, isyana girişen bahriyelilerle gerçekten önceden kurulmuş bağlantılar var mıydı? 1921'in ilk haftalarında yazılmış olan Gizli Muhtırada yazar, "şu anda isyanın enerjik örgütleyicilerinden oluşan sıkı bağlara sahip bir grubun varlığından" söz etmekte ve "Kronstadt'dan alınan" bu bilginin muhtemelen Merkez'e dost kaynaklardan geldiğini belirtmektedir. Sözde isyancılar tarafından oluşan örgütlü bir grubun önceden ortaya çıkmış olması, denizciler arasındaki hoşnutsuzluk aylardır geliştiği için hiç de ihtimal dışı değildir, hatta çok muhtemeldir. Ve eğer varsa bir isyan örgütünün, Geçici İhtilalci Komitenin gelecekteki üyelerini barındırması da olanak dahilindedir. Petrichenko'nun daha ayaklanmanın ilk anlarından başlayarak hakim bir role sahip olması —*Petropavlovsk* kararlarındaki imzası, Çapa Meydanında konuşması, 2 Mart konferansında ve bu konferanstan çıkan İhtilalci Komite'de başkanlık yapması— onun isyan patlamadan önceki faaliyetleri hakkındaki spekülasyonları güçlendirmektedir. Ayrıca, diğer bir komite üyesi tarafından ileri sürülen, komitenin kurulmasından bir gün önce 1 Mart günü Kalinin'in tutuklanmasının "biz" adına iptal edilmesi iddiası da vardır.¹⁸⁴

Bu durumda, Petrichenko ve arkadaşlarının Gizli Muhtıra'nın umutlarını bağladığı "sıkı bağlara sahip grup"u oluşturmuş ve hatta Ocak ya da Şubat 1921'de Ulusal Merkez'in ajanlarıyla bağlantı kurmuş olmaları akla yakındır. İhtilalci Komite'nin —daha sonra inceleneceği gibi,— isyanın bastırılmasından ve komite

184- "Interv'iu s chlenami Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta," elyazması, Hoover Kütüphanesi. Cf. Kronstadt'dan yollanan 21 Şubat 1921 tarihli esrarengiz bir mektupta, mektubun yazarı kendisinin ve arkadaşlarının "isyan katılımcıları" olduğunu belirttikten sonra yoldaşlarıyla birlikte Bolşevikler alaşağı edilene kadar savaşıacaklarını belirtmektedir: Baron Rozen'den M. N. Giers'e, 12 Mart 1921, Miller Arşivi, Dosya. 5M, No5.

üyelerinin bazıları Finlandiya'ya sığındıktan sonra Merkez'le bir anlaşma içine girdiği inkâr edilemeyecek kadar açıktır ve bunun eski ilişkinin devamı olması ihtimali yabana atılamaz. Yine de, dikkatli bir araştırma sonucunda böylesi bir düşünceyi destekleyecek deliller yoktur ortada. Gizli Muhtıranın pratiğe geçirildiğine ya da ayaklanmadan önce göçmen hareketiyle bahriyeliler arasında bağlantı olduğuna ilişkin herhangi bir delil gün ışığına çıkmış değildir. Tersine, ayaklanma kendiliğindenliğin damgasını taşımaktadır ve bir grup kararlı liderin ön plana çıkması hiç de karşı bir argüman oluşturmaz. En ilkel olanları da dahil her ayaklanma, hoşnutsuzluğu eyleme dönüştüren, örgütleyen ve yönlendiren "ajitatörlere" ve "elebaşlarına" sahiptir. Kronstadt olayında, isyancıların tavrında ileriye dönük hazırlıklara herhangi bir özen göze çarpmamaktadır. Önceden hazırlanan plana göre, bahriyelilerin buzlar eriyinceye kadar birkaç hafta beklemeleri, böylece bir piyade saldırısı tehlikesinin ortadan kaldırılması, aynı zamanda iki savaş gemisinin harekete geçmek üzere buzlardan kurtulması ve batıdan gelecek yardım için yolun açılmış olması gerekiyordu. Ayrıca isyancılar, enikonu düşmanca bir tutum içine girmiş olan Kalinin'in Petrograd'a dönmesine izin vermişlerdi. Dahası, Oranienbaum'a buzlar üzerinde küçük bir birlik yollamanın dışında herhangi bir saldırı girişiminde bulunmamışlardı. Çok sayıda komünistin harekette yer alması da önemli bir noktadır. En azından başlangıçta, Kronstadtlılar kendilerini ihtilalci komplocular olarak değil, sosyal ve politik reformlar için bir baskı grubu olarak görmüşlerdi. George Katkov'un da belirttiği gibi, buna Petrograd'daki yetkililer de inanıyorlardı, aksi takdirde ne Kalinin ve Kuzmin'i 1 Mart'ta Kronstadt'a gönderirlerdi, ne de Kronstadt Sovyeti'nin Bolşevik başkanı Vasiliev *Petropavlosk* kararlarının oylamaya konduğu Çapa Meydanındaki mitinge başkanlık ederdi.¹⁸⁵

Bahriyelilerin isyan bayraklarını yükseltmek için dışardan teşvik edilmeye ihtiyaçları yoktu. Dertleri aylardır birikmişti: Yiyecek ve yakacak yetersizliği, ekmek somunlarının azaltılması, donanmadaki bürokratik yönetim, Bolşeviklerin ülke içindeki baskılarına ilişkin haberler. Daha önce de gördüğümüz gibi, en az

185- Katkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6, s.27. Cf. Daniels, "The Kronstadt Revolt," *American Slavic and East European Review*, x, 246-47.

5.000 Baltık denizcisi rejimin politikalarına duydukları tepkiyle Komünist partiden istifa etmişti. Askerden kaçma ve ordudan izinsiz ayrılma olayları iyice artmıştı. Sıla iznine çıkan denizciler yiyeceklere nasıl el konduğunu kendi gözleriyle görmüş ve her yerde hazır ve nazır yol kesme müfrezelerinin arama ve yakalama işlemlerine bizzat maruz kalmışlardı. Bu yüzden, 1921 Şubat'ında Kronstadt bir isyan için iyice olgunlaşmıştı. Orada bir isyanın başlaması, göçmen komplocularının ve yabancı istihbarat ajanlarının çevirdiği bir dolap değil, ülkeyi baştan başa saran köylü ayaklanmaları dalgasının ve yanibaşındaki Petrograd'da işçilerin çektiği acıların ürünüydü. Ve isyanın gösterdiği gibi, o, 1905'den İç Savaşa kadar Çarcı ve Bolşevik rejimin benzeri merkezi hükümetlere karşı daha önce patlak veren örneklerin yolunu izlemiştir. Yiyeceklere el konmasına ve politik komiserlerin yukardan atanmasına karşı protestosuyla, "özgür sovyetler" ve "komiserokrasiye son" sloganlarıyla ve Sol SR'lerin, Maksimalistlerin, anarşistlerin ve aşırı radikal çizgideki partisiz isyancıların ön planda rol almalarıyla, Kronstadt'ı haber veren Mart 1921'in halefi Ocak 1918 Petrograd deniz üssündeki ayaklanma özellikle dikkat çekicidir.

Gerek isyan sırasında, gerek daha sonra sürgündeyken bizzat Kronstadtlılar, hükümet tarafından ileri sürülen, içerde ve yurt dışında karşı-devrimci gruplarla işbirliği yaptıkları suçlamasını, özellikle eski düzeni yeniden kurmaya çalıştıklarını şiddetle reddediyorlardı. "Biz bütün emekçilerin iktidarının savunucularıyız," diyordu isyancı *Izvestiia* "ve her türlü tek partinin tiranca yetkesine karşıyız."¹⁸⁶ İhtilallerinin başından sonuna kadar tamamen kendiliğinden olduğunda ısrar ediyorlardı. Patlamadan önce aralarında ajitatörlerin bir faaliyeti olmamış, saflarında anti-Bolşevik yayınlar dağıtılmamış, hiçbir şekilde yabancı parası ya da yardımı almamışlardı. Son Bolşevik saldırısından sonra sağ kalıp Finlandiya'ya kaçanların ifadesi böyledir.¹⁸⁷

Bizzat Petrichenko'nun sürgündeki sözleri özellikle ilgi çekicidir. 1925'de yazdığı bir makalesinde, devrim muhafızlarının ta kendisi olan biz Kronstadt bahriyelilerinin karşı-devrimcilerle

¹⁸⁶- *Pravda o Kronstade*, s.120.

¹⁸⁷- Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/9619. Cf. "Interview s chelenami Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta," Hoover Kütüphanesi.

hiçbir ilişkisi yoktur. diye açıklıyordu. Iç Savaş sırasında, Rusya'yı ve Petrograd'ı Beyazlara karşı savunurken sarsılmaz bir cesaretle savaştık ve 1921 Mart'ında da davaya olan fedakârca bağlılığımızda hiç bir değişme olmamıştır. Dış dünyayla bağlantılarımızın kesildiği koşullarda istesek bile hiçbir dış yardım alamazdık. Dışardaki grupların temsilcileri olarak hareket etmiş değiliz: Ne kapitalistlerin, ne Menşeviklerin, ne de SR'lerin. İsyanımız, Bolşevik baskıyı ortadan kaldırmaya yönelik kendiliğinden bir harekettir. Önceden kararlaştırılmış bir eylem planımız yoktu, tersine yolumuz koşullar tarafından belirlenmiştir. Başkalarının bir isyan için bazı planlar yapmış olması mümkündür —böyle koşullarda bu tür şeylerin olması da normaldir. Fakat Geçici İhtilalci Komite kesinlikle böyle bir şey yapmamıştır. Ayaklanma boyunca inisiyatif daima bizim elimizde olmuştur. Ve bazı sağcı unsurların ayaklanmamızdan yararlanmaya çalıştığını duyduğunuz zaman taraftarlarımızı "Baylar ve Yoldaşlar" başlıklı makaleyle derhal uyarmışızdır.¹⁸⁸

Sözü edilen makale, isyancı *Izvestiia*'da, 6 Mart tarihinde çıkmış bir başyazıdır. Bu başyazıda şöyle deniyordu:

"Siz yoldaşlar, şimdi, Komünist diktatörlük üzerinde kazandığınız büyük ve kansasız zaferi kutluyorsunuz, fakat düşmanlarınız da sizinle birlikte bu kutlamaya katılıyor. Aslında sizin sevincinize yol açan saiklerle onlarınki birbirinin tamamen zıddıdır. Sizi ilham veren yakıcı istek sovyetlerin gerçek iktidarını yeniden kurmak, size ilham veren soylu umut işçilerin emeğinin özgürleşmesi ve köylülerin topraklarını tasarruf etme hakkına sahip olmalarıdır, onlara ilham veren Çarın kamçısının ve generallerin ayrıcalıklarının geri getirilmesi umududur. Sizin çıkarlarınız farklıdır ve bu yüzden onlar sizlerin yoldaşınız değildir. Sizler, Komünist düzeni barışçı yeniden inşa ve yaratıcı çalışma için alaşağı etmek istiyorsunuz; onlar ise, işçi ve köylüleri köleleştirmek için istiyorlar bunu. Sizler özgürlük istiyorsunuz; onlar ise, sizi yeniden prangaya vurmaktır. Dikkatli olun. Kurtların kuzu kıtlığına bürünüp sırat köprüsünden geçmesine izin vermeyin."¹⁸⁹

Gizli Muhtıraya rağmen Rus göçmenlerinin isyanı örgütleyip etkilemediğini kabul etsek bile, bir kere patlak verdikten sonra

188- Petrichenko, "O prichinakh Kronshtadtskogo vosstaniia," *Znamia Bor'by*, Aralık 1925-Ocak 1926, s.4-8.

189- *Pravda o Kronshtadte*, s.61.

ona ilgisiz kalmadıkları açıktır. Elbette, isyancıların hedefleri onlarınkinden epeyce uzaktı: Bahriyeliler yalnızca işçi ve köylülerin temsil edildiği bir özgür sovyet sistemi istiyordu; Kurucu Meclisin restorasyonunu planlamaları söz konusu olmadığı gibi, mülksüzleştirilmiş ve dışlanmış bir azınlık olan toprak sahiplerine ve burjuvaziye herhangi bir özgürlük ya da politik hak talepleri de yoktu. Buna rağmen isyan sürgünler arasında yeni bir umut uyandırmaktan geri kalmadı. Talihsiz Geçici Hükümetin başbakanı Alexander Kerensky'e göre bu isyan Bolşevizmin yakında çökeceğinin habercisiydi.¹⁹⁰ Aynı şekilde, silâhlı dış müdahalenin başarısından umudunu tamamen kesmiş olan Kadet lideri Miliukov da, ayaklanmayı yenilmez özgürlük hareketinin, Rus halk kitleleri tarafından başlatılması olarak selâmlıyordu. *New York Times*'in Paris muhabiriyle yaptığı görüşmede Lenin rejiminin günlerinin sayılı olduğuna ilişkin iyimserliğini dile getiren Miliukov Amerikan hükümetinden askeri birlik ve silâh talebinde bulunmayıp, isyancılara yiyecek göndermesini istiyordu. Gerçi, mesai arkadaşı Vinaver onun kadar iyimser değildi. "Bu kendine özgü hareketin başarı şansı olduğunu söylemek zordur," diyor ve ekliyordu: "Bolşevikler onu bugün ezebilirler, ama yok edemeyeceklerdir."¹⁹¹

Ulusal Merkez kendi adına fazlasıyla sevinçliydi. Gizli Muhtıra yazarının öngörülleri, Kronstadt'da, hem de beklenenden birkaç hafta önce tamı tamına gerçekleşmişti. Şimdi acil görev isyancılar için yardım toplamaktı. Merkez'in arşivindeki bir iç bültende "Rus göçmenleri Kronstadt isyanını tüm kalpleriyle desteklemektedirler," deniyordu. Bülten, Kızıl Haç bayrağı altında bir an önce yiyecek ve ilaç göndermeliyiz, dedikten sonra, Bolşevikler onları bastırmadan önce ayaklanmanın anakaraya yayılmasına yardımcı olmak için isyancılara uçak, motorbot, yakacak ve giyecek sağlamalıyız, diye devam ediyordu.¹⁹² 6 Mart'ta, Merkez'in yarı-resmi organı olan, Burtsev'in *Obshchee Delo*'su, bütün göçmen gruplarına Rusya'nın son kurtuluş şansının ortadan kalkmaması için isyancıları desteklemeye çağırان ateşli bir bildiri yayımladı:

"Bir daha geri dönmeyecek bir anda yaşıyoruz. Olaylara kayıtsız kalmak söz konusu bile olamaz. Bütün Ruslara —ve onlar

190- *Colos Rossii*, 13 Mart 1921.

191- *New York Times*, 9 Mart 1921.

192- Başlıksız el yazması bülten, Columbia Rusya Arşivi.

aracılığıyla müttefiklerimize,— Kronstadt ihtilalcilerine aktif maddi destekte bulunmaları çağrısında bulunuyoruz. İsyancılara silâh, Petrograd'a yiyecek. Bolşeviklere karşı mücadele hepimizin ortak davasıdır! Bu korkunç günlerde gevezelik etmeye devam edersek, kendimizi tartışma ve sonu gelmez öneriler bataklığından çekip çıkaramazsak yazıklar olsun bize, eyvahlar olsun Rusya'ya! Bugüne kadar sayısız fırsatlar kaçıran Avrupa bu son fırsatı da kaçırırsa ona da yazıklar olsun, yazıklar olsun bütün dünyaya!"¹⁹³

Göçmenler, gerçek bir ortak çaba gösteremeyecek kadar bölünmüş olsalar da Burtsev'in çağrısı karşılıksız kalmadı. Çağrının yayımlandığının hemen ertesi günü 7 Mart'ta, Paris'teki Rus Ticaret ve Endüstri Birliği Kronstadt'a yiyecek ve malzeme gönderme niyetinde olduğunu ve bu kararını Helsingfors'daki temsilcileriyle görüşüğünü açıkladı. Aynı zamanda bu kuruluş Kronstadt İhtilalci Komitesi'ne, isyancıları tamamen desteklediğine ilişkin bir radyo mesajı (*Petropavlovsk* radyo operatörü, Reval aracılığıyla yollanan mesajları alabiliyordu) gönderdi. Radyo mesajı, "Rusya'nın kurtuluşu kutsal davası" için Kronstadt'a yardım olarak ilk elde iki milyon Finlandiya markının taahhüt edildiğini ve ayrıca Geçici Hükümet'in Paris elçisi V. A. Maklakov'un, Fransız dışişleri bakanından isyancılara yiyecek yardımı sözü aldığını bildiriyordu. 9 Mart'ta Ticaret ve Endüstri Birliği, Kronstadt ve Petrograd'a etkili bir malzeme tedarik hattı örgütlemek üzere özel bir komite kurdu. Diğer anti-Bolşevik gruplar da çabucak harekete geçtiler ve ertesi gün bir ortak plan oluşturmak üzere birleşik bir toplantı düzenlendi.¹⁹⁴

Bu sırada, isyancılara malzeme gönderme hattı kurmak üzere Ulusal Merkez'in Helsingfors'daki merkezi tarafından bir komite örgütlendi. Wrangel'in Finlandiya'daki baş temsilcisi Profesör Grimm'in başkan seçildiği komite'nin en faal üyesi olan Profesör Tseidler, girişime para toplamak üzere derhal Rus göçmenlerinin mali merkezi olan Paris'e hareket etti. Ticaret ve Endüstri Birliği'nin başkanı N. Kh. Denisov'dan acilen 100.000 franklık bir meblağ aldı. Tseidler Finlandiya'ya döndükten sonra Çar II.

193- *Obshchee Delo*, 6 Mart 1921.

194- *Ru'*, 9. 11 ve 12 Mart 1921; *Poslednie Novosti*, 9 Mart 1921. Viborg'daki Ulusal Merkez'in, 1919'da, Yudenic'in Kuzeybatı Ordusuna yardım etmek için, Ticaret ve Endüstri Birliği'nden para aldığı, kaydedilmeye değerdir: *Arkhiv russkoi revoliutsii*, 1. 296.

Nikola zamanında başbakanlık ve maliye bakanlığı yapmış ve o sırada Paris'teki Enternasyonal Banka'nın Müdürü olan Kont V. N. Kokovtsov ona 5.000 İngiliz poundu gönderdi, ayrıca Rusya-Asyatik Bankası da 225.000 frank katkıda bulundu. Bunlara ek olarak diğer Rus bankaları, sigorta şirketleri ve Avrupa'daki mali çevreler tarafından yapılan yardımlar Kızıl Haç aracılığıyla bu kuruluşun Finlandiya'daki temsilcisi Tseidler'e aktarıldı. 16 Mart'ta Kokovtsov, Paris'teki Rus Bankası Komitesinden, şimdiden Kronstadt hesabına yatırılan miktarın 775.000 frankı geçtiği ve Ticaret ve Endüstri Birliği'nin isyancılar için iki milyon Fin markı taahhüt ettiği bilgisini aldı.¹⁹⁵

Sürgünler, bu enerjik para yardımı toplama kampanyasının yanı sıra Itilaf devletlerinin yardımını da sağlamaya çalıştılar. Ulusal Merkez'in temsilcileri Başkan Harding'e ve Amerikan Ticaret Sekreteri Herbert Hoover'e telgrafla başvurarak Kronstadt bahriyelilerine acilen yiyecek gönderilmesi talebinde bulundular. Benzeri talepler, Paris'teki Rus Parlamento Komitesi'nden ve aynı zamanda Kronstadt'da bulunan Kozlovsky'e bir mesaj yollayarak en kısa zamanda seferber olacak Rus ordusunun yardımlarını sunan Konstantinopolis'deki General Wrangel'den de geldi.¹⁹⁶ Lağvedilmiş Kurucu Meclis'in Paris'teki bir gayri-resmi toplantısı Washington'daki Geçici Hükümet konsolosu Boris Bakhmetiev'e bir telgraf çekerek Amerikalıları duruma müdahale etmeye ikna etmeye çalışmasını istedi. Fakat, Iç Savaşın müdahale politikalarına geri dönmekte isteksiz olan Birleşik Devletler hükümeti bu tür başvurulara karşı duvar gibi sağırdı. Beklenen Britanya yardımı bile pek umut verici görünmüyordu ve sürgünlerin Londra'nın desteğini kazanma yönündeki çabaları pek bir sonuç vermedi. Tam da o sırada, önceki yılların düşmanlıklarını sona erdirecek bir *modus vivendi*'nin* yansımalarından biri olarak Britanya ile Sovyet Rusya arasında bir ticaret anlaşmasının eli kulağındaydı.

Müttefik devletler arasında Bolşevik rejime en sert biçimde

195- Rul' 18 Mart 1921; Grinin'den Kartashev'e. 11 Mart 1921. Maklakov Arşivi, Dizi A, Paket 5, No.13. Grinin'in komitesinden bir üyenin,

Polonya'daki, Boris Savinkov'un anti-Komünist örgütüyle bağları vardı:

Grimm'den Giers'e. 15 Mart 1921, Giers Arşivi, Dosya 88.

196- General E. K. Miller, Paris, Helsingfors'daki Ulusal Merkez'e. 14 Mart 1921, Miller Arşivi, Dosya. 5M, No.5; *Obshchee Delo*, 7 Mart 1921; Rul'. 9 Mart 1921; *Za Narodnoe Delo*, 15 Mart 1921.

* Yazıya geçirilmemiş geçici anlaşma. çn.

karşı olan Fransa, gelecek yabancı yardımı için en büyük umuttu. Arşivdeki belgeler, Ulusal Merkez'in isyan boyunca Fransız dışişleri bakanlığıyla sürekli bağlantıda olduğunu gösteriyor.¹⁹⁷ Kerensky'nin Berlin'deki gazetesi, bir Fransız filosofun Kronstadt'a yardım göreviyle Baltık'daki Reval limanına hareket etmek üzere olduğunu yazmıştır,¹⁹⁸ ancak bunu doğrulayacak bir delil yoktur. İşçi Partisi taraftarı *Daily Herald*'da göre, isyancılar Fransa'dan mali yardım almışlardır. "Kesinlikle söyleyebilirim ki," diye yazıyordu *Herald*'ın dışişleri muhabiri, "Fransız hükümetinin Kronstadt'da parmağı vardır ve isyancılar için harcanan büyük miktarda para Fransızlar tarafından Viborg'daki malum bir profesöre [belli ki Steidler] gönderilmiştir. Aynı şekilde Kızıl Haç adıyla kamufle edilerek her türlü malzeme de gönderilmektedir."¹⁹⁹

Elbette, Paris'teki göçmenler tarafından bu kadar kısa sürede toplanan ve Viborg'daki Tseidler'e gönderilen böyle büyük bir meblağın Fransız hükümetinden gelmiş olması ihtimal dahilindedir. (Bütün bu dönem boyunca Fransa'nın Türkiye'deki Wrangel güçlerini beslemeye devam ettiği de kaydedilmelidir.) Diğer yandan, Fransa da —İngiltere kadar hızlı olmasa da— Sovyet rejimiyle bağlar kurmaya hazırlanıyordu ve Kronstadt'a yaptıkları yardım önemli bir yekün tutsa bile, muhtemelen çok büyük bir meblağ da değildi. Pavel Miliukov'un zengin haber kaynaklarına sahip gazetesine göre, Fransa krize politik ya da askeri müdahalede bulunmayı reddetmiş ve kendini, Finlandiya'dan, açlık içindeki Kronstadt halkına yiyecek ulaştırılabilmesi için sınırdan geçiş izni verilmesi talebinde bulunmakla sınırlamıştı. Viborg'daki Amerikan elçisi Harold Quarton'un Washington'daki Dışişleri Sekreterliğine gönderdiği ayrıntılı ve son derece değerli raporlardaki kayıtlarda, bütün yabancı güçler içinde Fransa'nın muhtemelen işin içine en fazla giren ülke olduğu kabul edilirken, sonuçta sağlanan yardımın önemsiz olduğu belirtilmektedir.²⁰⁰

197- Bkz. Millet arşivlerindeki, General Miller ile Fransız Dışişleri Bakanlığı arasındaki yazışmalar, Dosya. 5M, No.5.

198- *Golos Rossii*, 13 Mart 1921.

199- *Daily Herald*, 14 Mart 1921.

200- *Poslednie Novosti*, 9 Mart 1921; *Za Narodnoc Delo*, 15 Mart 1921; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619: "Analysis of Foreign Assistance Rendered to the Cronstadt Revolution."

Öte yandan, Bolşeviklerin (ve *Daily Herald*'ın). Kızıl Haç'ın olaylara dahil olmasıyla ilgili iddiaları daha sağlam bir zemine dayanmaktadır. Ulusal Merkez'in Kronstadt'a malzeme hattı örgütlenme çabalarını Kızıl Haç perdesi altında yürüttüğüne kuşku yoktur. Bu, Baltık'daki Merkez ajanlarının özel mektuplaşmalarında da kabul edilmektedir.²⁰¹ Ayrıca Sovyetler, Uluslararası Kızıl Haç'ı ve Amerikan Kızıl Haç'ını, üstüne vazife değilken olaya burnunu sokmakla suçlamıştır. Profesör Tseidler, isyancılara yardım için Uluslararası Kızıl Haç'ın Stettin ve Narva'daki yiyecek depolarını kullanmayı umuyordu; Paris'teki Rus Kızıl Haç'ı, Cenevre'ye bu yönde izin verilmesi için telgraf çekmiş, fakat hiçbir yanıt alınamamıştı. Tseidler, aynı zamanda, Albay Ryan adlı, Amerikan Kızıl Haç Baltık şube müdüründen Viborg'daki depolarını hizmete vermesini istemiştir. (Ulusal Merkez bu yiyecekler için özel bir talepte bulunurken kabul edileceğinden hiç kuşku yoktu, çünkü bunlar, 1919'da Bolşeviklerden kurtarılacak Petrograd halkını beslemek için General Yudenitç tarafından satın alınmış, ancak daha sonra Baltık bölgesindeki Rus sığınmacılarına yardım olarak Amerikan Kızıl Haç'ına devredilmişti.)²⁰² Yardıma istekli olan Ryan, Amerikan Kızıl Haç'ının Avrupa temsilciliğindeki üstlerine danışmak üzere 11 Mart'ta Paris'e gitti. Ancak, görüşmeler bir sonuç vermedi. Ryan'ın, *Obshchee Delo*'nun bir muhabirine söylediği gibi, iki engel söz konusuydu: Birincisi, örgütü, herhangi bir politik ya da askeri gruba yardım etmeye kurum olarak kapalıydı, ikincisi, bir şekilde bu engel aşılsa bile, Finlandiya hükümeti sınırından yiyecek nakline izin vermemekteydi.²⁰³ Bolşevikler her ne kadar Finlandiya'yı Beyazlarla işbirliği yapmakla suçlamışlarsa da, ayaklanma boyunca Finliler Sovyet hükümetiyle yapılan barış andlaşmasına (14 Ekim 1920), Harold Quarton'un sözleriyle, "kıskançlıkla sadık

201- General Kliuev'den General Miller'e, 14 Mart 1921, Miller Arşivi, Dosya. 5M, No.5; Grimm'den Giers'e. 15 Mart 1921, Giers Arşivi, Dosya. 88.

202- *Poslednie Novosti*, 15 Mart 1921; *Novaya Russkaya Zhizn'*, 12 Mart 1921. Bkz, Maklahov Arşivlerindeki (Dizi A, Paket 5, No 13) ve Miller Arşivlerindeki (Dosya, 5M, No. 5), Ulusal Merkez'in Paris'teki ve Finlandiya'daki liderleri arasındaki yazışmalar (Kartashev, Kliuev, Miller, Grimm, Tseidler).

203- *Obshchee Delo*, 17 Mart 1921. Paris'teki Rus Kızıl Haç'ına yazdığı bir mektupta Tseidler, ne Britanya, ne de Amerikan Kızıl Haç'ından bir yardım gelmediğini belirtmektedir. Tseidler, Amerikan Kızıl Haç görevlilerinden (Hopkins adlı) birinin, kendisine, "muzafferane bir havada", "size unumuzdan vermemişsek iyi yapmışız," deyişini asla unutamayacağını yazmaktadır. Tseidler'den B. A. Ivanitskii, 20 Mart 1921, Giers Arşivi, Dosya. 88.

kalmışlardı.” Fin Genel Kurmayı, isyanın erken patladığını ve başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünmekte ve Bolşeviklere askeri bir misilleme için bahane vermek istememektedir. Tseidler’in daha sonradan belirttiği gibi, Finlilerin tek olumlu davranışı, insani bir jest olarak tıbbi yardıma izin verebileceklerini bildirmek olmuş, fakat bu önerinin de arkası gelmemiştir.²⁰⁴

Paris’te, Ulusal Merkez ve taraftarları, bu beklenmedik engeller karşısında hop oturup hop kalkıyorlardı. Kerenski’nin selefi olarak Geçici Hükümette başbakanlık yapmış olan Prens G. E. Lvov, Finlandiya elçisinden durumu yeniden gözden geçirmelelerini istirham ettikten sonra bir kere daha Fransız müdahalesini sağlamaya çalıştı. Aynı zamanda, Amerikan Kızıl Haç’ının temsilciliğine giderek, Viborg’daki yiyecek stokunun devreye sokulması talebinde bulundu, fakat bütün çabaları sonuçsuz kaldı.²⁰⁵ Bu sırada zaman hızla ilerliyordu. Kronstadt’daki yiyecek stokları tükenmeye yüz tutmuştu, öyle ki, 13 Mart günü Petrichenko, Profesör Grimin’e telgraf çekmiş ve Finlandiya’yla diğer ülkelerin yardımını sağlaması konusunda ona yetki vermiştir. Quarton’a göre, Finlandiya Genel Kurmayı (olayların gösterdiği gibi, doğru olarak) isyancıların yiyecek stokunun ay sonuna kadar zor idare edeceği kanaatindeydi. Buna rağmen Quarton, kızakla yapılacak bir yiyecek naklinin yolunun kesileceği endişesiyle Washington’a, bu yönde herhangi bir girişimde bulunulmamasını salık veriyordu.²⁰⁶ Bazı mülteciler tarafından dayatılan herhangi bir dış müdahalenin Rusya’nın yeni bir yabancı işgali karşısında birleşmesine yol açıp, içinde bulunduğu zor durumda Lenin’e yardımcı olacağını ileri süren Berlin’deki Birleşik Devletler temsilcisi de aynı fikirdeydi; bundan dolayı, Paris sürgünlerinin yardım talebi, insani temelde bir talep bile olsa, diye bağlıyordu temsilci, “zamansızdır ve yanlış anlamalara yol açabilir.”²⁰⁷ Bu mesaj, bana kalırsa, Amerikan Dış İşleri Sekreteri tara-

204- Quarton’dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 11 Mart 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8319; Helsingfors’daki Görevliden Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 22 Nisan 1921, Agv. 861.00/8628; Tseidler, *O snabzhenii Peterburga*.

205- *Poslednie Novosti*, 8 Mart 1921; *Rul’*, 10 Mart 1921, *Obshchee Delo*, 17 Mart 1921.

206- Petrichenko’dan Grimin’e, 13 Mart 1921, Grimin Arşivi; Quarton’dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 11 Mart, Ulusal Arşiv, 861.00/8318.

207- Dresel’den Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 14 Mart 1921, Agv. 861.00/8323.

fından Washington'daki Amerikan Kızıl Haç'ının merkezine ulaştırıldı ve muhtemelen bu örgütün müdahalede bulunmama kararında etkili oldu. "Kızıl Haç," diye yazıyordu, Kızıl Haç'ın ulusal sekreteri ayaklanmadan birkaç hafta sonra, "Kronstadt'daki isyancılara herhangi bir yardımda bulunmamış ve bu yönde herhangi bir girişimi de olmamıştır."²⁰⁸

Öte yandan, Rus Kızıl Haç'ı isyancılara bütün gücüyle yardım etmek için son ana kadar çaba gösterdi. Finlandiya şubesinin başı olarak Tseidler Avrupa'daki sempatizanlardan para toplamaya devam etti, fakat şimdi o esas olarak, kuşatma altındaki denizcilere yardım ulaştırmanın bir yolunu bulmakla ilgileniyordu. 16 Mart'ta isyan nihai çatışmaya yaklaşıırken, Tseidler ve Grimm'in çalışına arkadaşlarından biri olan Baron P. V. Vilken, bir Rus Kızıl Haç'ı sorumlusu kisvesi altında, Kronstadt'a buzlar üzerinden yardım ulaştırma önerisinde bulundu. Vilken, Baltık Donanmasında mayın döşeme birliğinin başı ve *Sevastopol*'ün komutanı olarak görev yapmış eski bir İmparatorluk donanması kaptanıydı. Amerikan ya da Uluslararası Kızıl Haç'ını perde olarak kullandığı iddiası doğru olmamakla birlikte, Bolşevikler onu bir Beyaz ajanı olarak nitelerken haklıydılar. Quarton'un deyişiyle, onun "gizli misyonu," Geçici İhtilalci Komiteye, bir malzeme nakil hattı kurulur kurulmaz Kronstadt'a yiyecek ve ilaç sevkiyatına başlama teklifinde bulunmaktı.²⁰⁹ Geçmişte olsa böyle bir teklif kuşkusuz sert bir şekilde geri çevrilirdi. Fakat şimdi denizciler korkunç bir yiyecek sıkıntısı içindeydiler ve ilaçları tamamen tükenmişti. Vilken'in ne amaçla hareket ettiği hakkındaki her türlü kuşku (isyanın liderleri onun geçmişinden haberdardılar) bir yana itildi ve İhtilalci Komite onun teklifini kabul etti. Petrichenko, Kızıl Haç'ın "politik olmayan ve insani amaçlarla yardımda bulunan bir örgüt olduğu" açıklamasını yapmıştır.²¹⁰

Fakat, Petrichenko'nun işaret ettiği ve Komünistlerin kendilerinin de kabul ettiği gibi, isyancılara dışardan herhangi bir yar-

208- Amerikan Kızıl Haç'ı Ulusal Sekreterinden, Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 21 Mayıs 1921, Agy. 861.00/8572. İkinci bir mektupta (24 Mayıs, 861.00/8627) yalnızca Finlandiya'daki Kronstadt sığınmacılarına yardım edildiği belirtilmektedir.

209- Krasnyi Arkhiv, 1927. No. 6, s.93; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619; Krasnaya Gazeta 20 Mart 1921; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.59.

210- *Znaniya Bor'by*, Aralık 1925-Ocak 1926. s.8.

dım gelmemiştir.²¹¹ Finli kaçakçılar yük kızaklarıyla birkaç ton un ve domuz yağı ulaştırmaya çalışmış, ancak bu yetersiz sevkiyat bile çok geç kaldığından Bolşeviklerin eline geçmişti.²¹² Böylece, Kadet göçmenlerin Kronstadt'a yardım sağlama yönünde gösterdikleri devasa çabalar tam bir başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Kızıl Haç'ın yiyecek stokları devreye sokulamadı; Finlandiya'nın ambargosu kırılmadı; buz kırma gemileri sağlanamadı ve ulaşım gemileriyle hiçbir şey gelmedi. Finlandiya ve diğer ülkelerin tarafsızlık politikalarını yeniden gözden geçirmelerini kesin olarak önleyen ve *Obshchee Delo*'nun "arkadan hançerlemek" sözleriyle sert bir şekilde tepki gösterdiği²¹³ son darbe 16 Mart'ta imzalanan Anglo-Sovyet ticaret anlaşması oldu. Kısaca, Gizli Muhtıra'da öngörülen hiçbir şey gerçekleşmediği gibi, metnin yazarının yaptığı bütün uyarılar doğru çıktı. Belki de ayaklanma bu kadar erken patlamasa ve göçmenleri hazırlıksız yakalamasaydı gerekli hazırlıklar yapılabilecekti. Sonuç olarak, isyancılara yardımın ulaşması ancak isyan bastırıldıktan sonra Finlandiya'daki sığınmacı kamplarında nasip olmuştur.

Burtsev'in, Bolşevikleri iktidardan uzaklaştırmak "ortak davasında" tek yumruk olma çağrısına rağmen Rus sürgünlerinin bölünmüşlüğü olduğu gibi devam etti. Isyan boyunca Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Ulusal Merkez'in liberalleri kendi farklı yollarında ilerlemeye devam ettiler; aralarında ne bir işbirliği, ne de çabaların ve kaynakların birleştirilmesi söz konusuydu. Gerçi SR'ler, isyancılara malzeme tedarikine ilişkin kendi planlarını —başarısızlıkla sonuçlansa da— uygulamaya koydular.

Kronstadt olayları, sürgündeki SR örgütüne yeni bir canlılık ve enerji kazandırmıştı. Paris, Berlin ve Prag'daki en ünlü parti liderleri —Geçici Hükümetin başı Alexander Kerensky ve kısa ömürlü Kurucu Meclis'in başkanı Victor Çernov,— isyancıları ayakta tutmak için gereken yiyecek erzağı ve diğer malzemeyi satın almak üzere para toplama işine bütün güçleriyle sarıldılar. Sonradan Sovyet hükümeti tarafından yayımlanan Bolşevik gizli istihbaratının ele geçirdiği özel mektuplaşmalardan onların

211- Bkz, Jane Degras., *The Communist International, 1919-1943*. 3 Cilt, Londra, 1956 1965, I, 213-15.

212- Helsingfors'daki görevliden Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine,

22 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 961.00/8628.

213- *Obshchee Delo*, 18 Mart 1921.

önemli miktarda bir para topladıklarını biliyoruz. Paris'teki SR Merkez Yönetiminin bir üyesi olan Prag'daki V. M. Zenzinov'un yazdığı iki mektup (6 ve 13 Mart tarihli), 100.000 Fransız frankını aşkın meblağdan artı Kerensky'nin Birleşik Devletler'deki elçisi Boris Bakhmetiev tarafından New York'dan yollanmış 25.000 dolardan söz etmektedir. Mektuplar, Kronstadt'a yollanmak üzere Amsterdam'da toplanan 800 ton una değinmektedir.²¹⁴

Tüm yardımlar, Baltık'taki Reval kentinde üslenmiş olan ve Kadet Ulusal Merkezi açısından Tseidler ve Grimm'in oynadığı role benzer bir rolü SR'ler açısından yerine getiren Victor Çernov kanalından geçiyordu. Ayaklanmanın ilk haftasında Çernov, Geçici İhtilalci Komite'ye aşağıdaki telgrafı gönderdi:

"Kurucu Meclis başkanı Çernov, 1905'den bu yana tiranlığın boyunduruğunu üçüncü kez kıran kahraman bahriyelilere, Kızıl Ordu askerlerine ve işçi yoldaşlara kardeşçe selâmlarını gönderir ve Kronstadt'a yurtdışındaki Rus dayanışma örgütlerinin insan ve erzak yardımlarını sunar. Neye ne kadar ihtiyacınız olduğunu bize bildirin. Ben şahsen gelmeye, tüm enerjim ve gücümle halk ihtilaline hizmet etmeye hazırım. Emekçi kitlelerin nihai zaferi kazanacağına inanıyorum. Selâm halkın kurtuluşu bayrağının bir kere daha yükselişine. Sağ ve sol her türlü despotizme son!"²¹⁵

İhtilalci Komite bu teklifi görüşmek üzere özel bir toplantı yaptı. Perepelkin önerinin derhal reddedilmesi yönünde oy kullanırken, yalnızca Valk önerinin kabul edilmesi lehinde oy verdi; Petrichenko ve Kilgast'ı izleyen diğerleri ise, en iyi yolun işi zamana bırakınak olduğunu savundu.²¹⁶ Sonuç olarak Çernov'a şu yanıt verildi: "Kronstadt Geçici İhtilalci Komitesi gösterdikleri dayanışmadan dolayı, yurt dışındaki bütün kardeşlerine en derin minnettarlık duygularını ifade eder. Geçici İhtilalci Komite Çernov'un teklifine müteşekkik kalmakla birlikte, bundan sonraki gelişmeler içinde durum netliğe kavuşana kadar beklemek kararındadır. Bu süre içinde her şey değerlendirilecektir."²¹⁷ Yanıtın tonunun dostça olmadığı söylenemez. Ayaklan-

214- *Rabota eserov žagyanitsej*, Moskova, 1922, s.66-70.

215- *Revoliutsionnaya Rossiia*, 1921, No.8, s.3-4; Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.16.

216- *Pravda*, 7 Nisan 1921.

217- *Revoliutsionnaya Rossiia*, 1921, No.8, s.3-4.

malarının Rusya çapında yayılmasını bekleyen Bahriyeliler o anda dış yardıma gerek duymasalar bile, daha sonra gerekli olması ihtimalini dikkate alarak kapıyı tamamen de kapamak istememişlerdi. Sonuç olarak, ne SR yardımı talep edildi, ne de Kronstadt'a herhangi bir yardım ulaştı.

Kadet'lerin ve SR'lerin tersine, anti-Bolşevik tertiplerden uzak duran sürgündeki Menşevikler isyancılara yardım konusunda herhangi bir girişimde bulunmadılar. Lenin ve takipçileri iktidarı aldıklarından beri Menşevikler politik iktidardan pay almaya ve sovyet seçimlerine engellenmeden katılmaya çalışan yasal bir muhalefet partisi gibi davranmışlardı. İç Savaş sırasında Bolşevikleri Beyazlara göre ehven-i şer görerek rejime karşı silahlı isyana karşı çıkmış ve karşı-devrime katılan üyelerini partiden atmakla tehdit etmişlerdi. (Gelecekteki Sovyet diplomatı Ivan Maisky, Saniara'daki anti-Bolşevik SR hükümetine katıldığı için partiden ihraç edilmişti.) Bolşeviklerin despotizmi ve terörü konusundaki bütün suçlamalarına rağmen Menşevikler, 1921 gibi geç bir tarihe kadar Lenin hükümetine karşı silahlı mücadeleye girişmenin yalnızca karşı-devrimin işine yarayacağı inancına bağlı kalmışlardı ve yurt dışındaki en önemli Menşevik yayın organı *Sotsialisticheskii Vestnik* (Sosyalist Haberci), Kronstadt bahriyelilerinin tek parti diktatörlüğüne ve Savaş Komünizmi politikalarına muhalefetini sempatiyle karşılarken, kendini Kadet'lerin ve SR'lerin müdahaleci politikalarından dikkatle ayırıyordu. Yayın organı, bizim hedefimiz Bolşeviklerle silâh yoluyla değil, işçi kitlelerinin önünde durulmaz baskısı yoluyla mücadele etmektir, diye açıklama yapıyordu.²¹⁸

Özet olarak, sürgündeki Ruslar (Menşevikleri kısmen hariç tutmak koşuluyla) isyanı sevinçle karşıladılar ve isyancılara mümkün olan her yoldan yardım etmenin yollarını aradılar. Bu bağlamda, Sovyetlerin onlara yönelttiği suçlamalar doğrudur. Fakat göçmenlerin isyanı yönettikleri gerçek değildir. Tam tersine, Paris ve Helsingfors'daki bütün entrikalara rağmen Kronstadt ayaklanması başından sonuna kadar kendiliğinden ve kendi başına bir hareketti. Ayaklanmanın bir komplonun sonucu olmadığı; yurt dışındaki Rus çevrelerinde bir komplo girişiminin ön hazırlıkları göze çarpmakla ve bahriyelilerin var olan rejime karşı husumetini paylaşmakla birlikte, komplocuların ortaya çı-

218- *Sotsialisticheskii Vestnik*, 18 Mart 1921, s.1-3.

kan ayaklanmada bir rol oynamadıkları açıkça görülmektedir. Ulusal Merkez, patlamanın ortaya çıkmasını beklemiş, onun örgütlenmesi için planlar yapmış, Fransa'nın yardımıyla isyancılarla yiyecek, ilaç, askeri birlik ve silâh sağlamanın yollarını aramıştı. Merkez'in nihai hedefi isyanın kontrolünü ele geçirmek ve Kronstadt'ı, Bolşevikleri iktidardan uzaklaştırmak için yeni bir müdahalenin sıçrama tahtası yapmaktı. Gerçi, görüldüğü gibi, bu planları yürürlüğe koymak için zaman olmamıştı. Ayaklanma, çok erken, komplonun temel şartları —buzların erimesi, malzeme ulaştırma hattının kurulması, Fransa'nın desteğinin sağlanması, Wrangel'in 'dağınık durumda bulunan ordusunun olay alanına yakın bir yere nakledilmesi— yerine gelmeden haftalarca önce patlak verdi.

Kadet'lerin ve SR'lerin ayaklanmayı kendi yararlarına çevirmeye teşebbüs etmelerinde hayret edecek bir şey yoktur. Fakat ayaklanmaya sonuna kadar rengini veren bahriyeliler ve ihtilalci Komite oldu. İsyanlarının Rusya'nın diğer yerlerindeki kitle-sel ayaklanmaya örnek olacağı beklentisi içinde olan bahriyeliler durum kötüye gidinceye kadar ne dış yardım talebinde bulundular, ne onları donatmak için çırpınan göçmenlerden herhangi bir yardım aldılar ve ne de Baron Vilken'in 16 Mart'taki kısa ziyareti dışında, isyan boyunca sözde destekçileriyle herhangi bir dogrudan temasları oldu. Üstüne üstlük, herhangi bir Beyaz kompoda işbirliği yapmaları son derece mantıki olan Kronstadt'daki eski çarlık subaylarıyla sürgünler arasında herhangi bir bağlantı olmadığı da gün gibi ortadadır.

Gerçi, isyan bastırıldıktan ve isyanın liderleri Finlandiya'ya kaçtıktan sonra Kronstadtlılarla göçmenler arasında aktedilen bir çeşit anlaşmadan söz edilebilir. 1921 Mayıs'ında Fort Ino kampında bulunan Petrichenko ve sığınmacı arkadaşlarından bir çoğu General Wrangel'in ordusunda gönüllü olarak görev almaya karar verdiler. O ayın sonunda Wrangel'in Helsingfors'taki temsilcisi Profesör Grimm'e mektup yazarak, Bolşevikleri devirmek ve "1917 Şubat Devriminin kazanımlarını" yeniden tesis etmek üzere yürütülecek yeni bir kampanyaya güçlerini katmayı önerdiler. Bahriyeliler, herhangi bir ortak girişim için altı maddelik temel bir program ileri sürdüler: (1) Bütün topraklar köylülere, (2) İşçiler için özgür sendikalar, (3) Sınır devletlerine tam bağımsızlık, (4) Kronstadt sürgünlerine eylem özgürlüğü,

(5) Askeri üniformalardan bütün rütbelerin kaldırılması, (6) "Bütün iktidar partilere değil, sovyetlere" sloganlarının uygulanması. Gerçi, bu sloganın Komünistler devrilene kadar "uygun bir politik manevra" olarak kalacak olması şaşırtıcıdır. Bir kere zafer kazanıldı mı, bu slogan rafa kaldırılacak ve ülkenin anarşi tarafından yutulmasını önlemek için bir geçici askeri diktatörlük kurulacaktı. Bu son nokta kuşkusuz, Wrangel'e sus payı olması niyetiyle düşünülmüştü. Her ne olursa olsun, bahriyeliler, halkın "ne çeşit bir hükümet istediğine karar vermekte özgür olmasında" ısrar etmişlerdir." ²¹⁹

Grimm, bu inaddeleri derhal kabul etti ve Wrangel de haftalarca sonra olumlu bir yanıt verdi. Ayrıca bu paktın gerçekleştiği anlaşıyor. Eğer Sovyet gizli polisinin raporlarına güvenilecek olursa, Grimm ve Baron Vilken'le işbirliği içinde olan Petrichenko, 1921 yazında örgütlediği bazı sığınmacı denizcileri Komünistlere karşı, uygun bir zamanda, yeni bir köprübaşı tutulmasına yardımcı olmaları için Petrograd'a göndermiştir. Bahriyeliler şehre ulaştıkları andan itibaren Ulusal Merkez'le bağlantılı olan ve başkanlığını Petrograd Üniversitesinin eski coğrafya profesörlerinden V. N. Tagantsev'in yaptığı Petrograd Savaş Örgütünün yönetimi altında çalışmışlardır. Sonuç olarak, öyle görünüyor ki, General Wrangel'in güçleri oyuna dahil olacaktı, fakat bunlar olamadan Savaş Örgütü açığa çıkarıldı ve tasfiye edildi. ²²⁰

Gerçi sığınmacılar, cesaretlerini kaybetmemişlerdi. Anti-Bolşevik bir cihat konusunda anlaşmış göçmenleri birleştiren Ulusal Merkez tarafından 1921 Haziran'ında toplanan Ulusal Birlik Kongresi, Finlandiya'daki bir grup Kronstadtlıdan programlarının onaylandığını bildiren sıcak bir mesaj aldı. ²²¹ Ayrıca, Ulusal Merkez'in arşivlerinde bulunan 30 Ekim 1921 tarihli ve Petrichenko ile Yakovenko tarafından (Geçici Devrimci Komite'nin başkan ve başkan yardımcıları olarak) imzalanmış gizli bir belgede, Vsevolod Nikolaevich Skosyrev'in "Komünistlere karşı si-

219- Petrichenko'dan Grimm'e, Fort Ino, 31 Mayıs 1921 ve Wrangel'e, 31 Mayıs 1921. Grimm Arşivi ve Giers Arşivi. Dosya. 88.

220- *Iz istorii Vserossiiskoi chrezvychainoi komissii, 1917-1921 gg. 058 sbornik dokumentov.* Moskova, 1958, s.433-36, 445-58; "O rasskrytom v Petrograde zagovorov protiv Sovetskoi vlasti," Vecheka Başkanlığı, 29 Ağustos 1921, Columbia Rusya Arşivi. Tagantsev, Ağustos 1921'de idam edildi. Petrograd Savaş Örgütü hakkında aynı zamanda bkz. Vardin, *Revoliutsiia i men'shevizm*, s.141-54; Pukhov, s.18-19; ve *Voprosy Istorii*, No.1, s.133-36.

221- *Obshchee Delo*, 13 Haziran 1921.

lâhlı mücadele platformunda yer alan diğer örgütlerle yapılacak aktif çalışmayı koordine etmek" üzere Paris'teki Rus Ulusal Komitesi'ne katılmakla görevlendirildiği belirtilmektedir.²²²

Elbette bunların hiçbirisi ayaklanma öncesinde ve sırasında Merkez ile İhtilalci Komite arasında herhangi bir bağ olduğunu kanıtlamaz. Görünen o ki, daha çok, her iki tarafın da yaşadığı mağlubiyet duygusu ve Sovyet rejimini devirmekteki ortak kararlılık onları yenilgi sonrasında bir araya getirmiştir. İsyanın kendiliğinden karakterini ısrarla reddeden Bolşevikler, Rus muhalefet gruplarının hepsini —Sağda monarşistlerden, Solda anarşistlere kadar— Müttefiklerin gizli servisleriyle işbirliği yapmakla suçlamışlardır. Fakat bu iddiaları kanıtlayacak ikna edici bir delil ortaya konmamıştır. Bizzat Lenin, 15 Mart'ta, Onuncu Parti Kongresinde, Kronstadtlıları kastederek, "Beyaz Muhafızları istemiyorlardı, ama bizi de istemiyorlardı,"²²³ derken bunu kabul etmiş oluyordu. Göçmenlerin olaylarda önemli rol oynadığında ısrar etse de, Lenin, ayaklanmanın İç Savaş'taki Beyaz hareketlerin bir tekrarı olmadığını farkındaydı. O bunu daha çok, partisiyle Rus halkı arasında meydana gelen derin uçurumun bir işareti olarak görmüştür. "Bu hareket," demiştir, "Beyaz Muhafızların katılımının ötesinde, bir küçük burjuva karşı-devrimi, küçük burjuva anarşist kendiliğindenciliğidir." Aslında bu sözlerle o, ayaklanmanın ardında, topraklarını devlet için ve onun kontrolünde değil, kendi uygun gördükleri ve istedikleri şekilde kullanmak isteyen küçük mülk sahiplerinin, Rus köylülüğünün hoşnutsuzluğunun bulunduğunu anlatmak ister. "Hiç kuşkusuz," diye ekler Lenin, "bu küçük burjuva karşı-devrimi, Denikin, Yudenic ve Kolçak'ın toplamından daha tehlikelidir. Çünkü yıkıma giden köylü mülkiyetinin hakim olduğu bir ülkede yaşıyoruz ve öte yandan ordunun terhis edilmesi, isyancı potansiyel taşıyan çok sayıda unsurun başıboş kalmasına yol açmıştır."²²⁴

Lenin'in mesai arkadaşı Buharin de benzer görüştedir. Onuncu Kongrede, Kronstadt'dan çok daha tehlikeli olanın köylülerden işçi sınıfının bir bölümüne yayılan "küçük burjuva bulaşıcı hastalığı" olduğunu söylemiş, bunun, bazı generallerin ya da başkalarının yol açtığı Kronstadt'daki bir askeri isyandan çok

222- "Mandat," 30 Ekim 1921, Columbia Rusya Arşivi.

223- *Desiatyi s'ezd RKP (b)*, s.414.

224- *Ibid.*, s.33-34.

daha büyük bir risk doğurduğunu belirtmiştir. Buharin, birkaç ay sonra aynı konuya yeniden dönmüştür. 1921 Temmuz'undaki Üçüncü Komintern Kongresinde, "belgelerin ortaya çıkarttığı gibi," demiştir, "olaylar kesinlikle Beyaz Muhafız merkezlerinden kışkırtılmıştır, fakat aynı zamanda Kronstadt isyanı ekonomik zorlama sosyalist sistemine karşı bir küçük burjuva ayaklanmasıdır."²²⁵

Resmi propaganda makinesinin bütün sayıp sövmelerine rağmen Lenin ve Buharin, bu sözleriyle Kronstadt ayaklanmasının gerçek özünü açıkça ortaya koymuşlardır. Bahriyelilerin ayaklanması Beyaz komplosu olmaktan çok, bütün ülkeyi baştan başa saran işçi huzursuzluğunun ve kendiliğinden köylü isyanlarının ürünüdür. Bu hareketlerin tümü, Bolşevik diktatörlüğe ve onun modası geçmiş Savaş Komünizmi programına karşı bir kitle protestosunu temsil ediyordu. Bu, hükümete karşı bir halk protestosuydu ve Kronstadt'daki ayaklanma bu protestonun en dokunaklı ve dramatik ifadesiydi.

225- Age, s.224-25; N. Buharin, *The New Policies of Soviet Russia*. Chicago 1921, s.56.

5

kronstadt 1921

ilk saldırı

Kronstadt konseyinin işçi ve asker üyeleri.

Bolşevikler, mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde sona erdirilmesi gereken sarsıcı bir iç krizle yüz yüze gelmişlerdi. Hükümet olarak varlıkları tehlikedeydi. 2 Mart'ta isyan liderleri tarafından benimsenen "Geçici İhtilalci Komite" adı başlıbaşına bir kışkırtma ve meydan okumaydı. Fakat daha da tehdit edici olanı, *Petropavlovsk* kararlarının başta gelen talebiydi. "Bugünkü sovyetlerin işçilerin ve köylülerin isteklerini ifade etmediği gerçeği"nden hareketle yeni sovyet seçimleri talebinde bulunmakla isyancılar Bolşevik iktidarın yasallığını sorgulamış oluyorlardı. Bu tema, 3 Mart'ta Kronstadt *Izvestiid*'sının ilk sayısında yine ele alındı. Başyazı, Komünist partisinin halkı kendisinden uzaklaştırdığını açıklıyordu. Yalnızca emekçi kitlelerin ortak çabalarıyla yürürlüğe konacak özgür sovyet seçimleri ulusu yoksulluk ve baskıdan kurtarabilirdi.²²⁶ Moskova ve Petrograd'daki son karışıklıklar ve kırsal bölgeleri hâlâ kasıp kavurmakta olan köylü ayaklanmaları ortamında böylesi açıklamalar resmi makamların gözünde tam bir yıkıcılıktı. Hükümet, hızla harekete geçilmezse Kronstadt'ın genel bir başkaldırıya önayak olacağından korkuyordu.

226- *Pravda o Kronshtadte*, s.45.

Rusyalı göçmenler arasında düşmanca manevraların yeniden canlanması daha da büyük bir telaşa yol açtı. Yaklaşık üç yıl süren Iç Savaş'tan sonra karşı-devrimci komplo korkusu Sovyet liderliğinde kök salmıştı. Sonu gelmez söylentilerle beslenen "Beyaz Tehlike" korkusu (Batı'daki "Kızıl Tehlike" korkusuyla kıyaslanabilir) parti saflarını pençesine almıştı. Bolşeviklerin çoğunun —özellikle durumun çok karışık olduğu ve doğru dürüst bilginin gelmediği isyanın ilk günlerinde— Kronstadt'ın bir anti-Sovyet komplo olduğundan hiçbir kuşkusu yoktu. İtilaf Devletleri ve Rus muhalefeti tarafından desteklenen uzun bir Beyaz generaller —Kornilov, Krasnov, Miller, Yudenic, Kolçak, Denikin, Wrangel— dizisinden sonra General Kozlovsky benzerlerine tıpa tıp uyuyordu. Ayaklanma haberi Petrograd'a ilk ulaştığında, Zinovyev'in kayınbiraderi Astoria Otelinde Victor Serge'yi uyandırır ve heyecanla "Kronstadt beyazların eline geçti," der, "hepimiz silâh altındayız."²²⁷

O sırada Bolşevikler Ulusal Merkez'in Gizli Muhtıra'sının farkında değillerdi, yoksa isyancılara karşı propagandalarında bunu kullanacaklarından kimsenin kuşkusu olmasın. Yine de, Kronstadt'a yiyecek malzemesi gönderme ve isyancılara destek olmak üzere askeri birlik ve teçhizat yollama planlarından haberdardılar. Daha önce de gördüğümüz gibi, Sovyet ajanları SR liderleri arasındaki yazışmaları ele geçirmişlerdi. Çernov'un isyancılara yardım teklifinde bulunduğunu da biliyorlardı. Ayrıca, Kadet'lerin ve Oktobrist'lerin para toplama kampanyaları göçmen basınında açıkça yer alıyordu ve Tseidler'le Grimm'in Finlandiya'daki faaliyetleri bilinmeyen bir şey değildi.²²⁸ Paris, Berlin ve Helsingfors'daki göçmenlerin Moskova ve Petrograd'daki olaylarla hız kazandığına kuşku olmayan yeni bir heyecan ve umutla işe sarılmaları, hükümetin ayaklanmayı bir an önce ve kararlı bir şekilde tasfiye etme kararını güçlendirmeye hizmet etmiştir.

Öyle görünüyor ki, Sovyetlerin karşı-devrimci komplo suçlamaları yalnızca isyancılara karşı propaganda amacıyla imal edilmiş değildi, hatta bu propagandada bir Beyaz canlanış ihtimalinden duyulan gerçek bir endişenin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Her ne hal ise, Bolşevikler Kronstadt'ı halkın gözünden

227- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.124.

228- *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 16 Mart 1921.

düşürebilmek için her yolu denemişlerdir. Bu ayaklanmanın orduyu etkilemesinden özellikle endişe ediyorlardı. Eğer ayaklanmayı bastırmak için Sovyet askeri birliklerine ihtiyaç olacaksa, onun bir karşı-devrimci hareket olarak takdim edilmesi zorunluydu. Böylece Kozlovsky, Baltık'tan Petrograd'ı tehdit eden "yeni Yudenic" olarak damgalanıp Iç Savaşın Beyaz generalleriyle ilişkilendirildi.²²⁹ Ve Kızıl Ordu'da dağıtılan özel bir yayında isyan, Riga'da Polonyalılarla yapılan barış görüşmelerini engelleme girişimi olarak suçlanıyordu; fakat, Kronstadt'a rağmen, diye sesleniliyordu askerlere, terhis edilecek ve evlerinize döneceksiniz.²³⁰

Ayrıca ayaklanmanın, "Sovyet Rusya'nın uluslararası pozisyonunu bozmak amacıyla içerde olay çıkartmaya yönelik büyük bir planın parçası olduğu" söyleniyordu.²³¹ Beyaz komplo yalnızca Polonya işgalinin yenilenmesine çalışmakla kalmıyor, aynı zamanda Batı'yla anlaşma yapılmasını da sabote etmeyi amaçlıyordu. Komplocular, özellikle Amerikan politikasında Sovyetlerle uzlaşmaya yönelik bir değişiklik olmasını önlemeye çalışıyorlardı. Bolşevik basına göre, yeni Cumhuriyetçi başkan (Harding), Washington'la yakın ilişkilere sahip zengin bir işadamı olarak Lenin'le de tanışmış W. B. Vanderlip adlı bir Amerikan girişimcisinin çabalarıyla sonunda ikna edilerek Rusya'yla ticari ilişkileri yeniden geliştirmeyi düşünmeye başlamıştı. Aynı şekilde, Lev Kamenev de Onuncu Parti Kongresinde karşı-devrimcilerin, eli kulağındaki Britanya'yla ticaret antlaşmasını bozguna uğratmak istedikleri uyarısında bulunmuştur.²³² Londra'daki Sovyet temsilcisi Leonid Krasin de şöyle demektedir: "Bilinen meşum ortaklar, görüşmeleri ertelemek, mümkünse kesmek için uğraşmaktadırlar." Kronstadt'ın da bundan önceki bütün Beyaz Muhafız komplolarının kaderine uğrayacağından emin olan Krasin devamla, "Sovyet Hükümetinin geçmiş üç yıl boyunca üstesinden geldiği büyük sıkıntıları göz önüne getirirseniz Kronstadt'ın pek de önemli olmadığını ve bunun da aynı şekilde halledileceğini görürsünüz," diyordu.²³³

229- *Petrogradskaia Pravda*, 4 Mart 1921.

230- "Prikaz voiskam Krasnoi Armii Moskovskogo garnizona," No.226, 3 Mart 1921, Maklakov Arşivi, Dizi B, Paket 5, No.5.

231- *Pravda o Kronhtadte*, s.71.

232- *Desiatyi s"ezd RKP (b)*, s.456.

233- *Daily Herald*, 7 Mart 1921.

Bolşevikleri daha fazla endişelendiren, göçmenlerin Kronstadt'ı bir köprübaşı olarak tutmak ve orayı anakaraya adım atmak için bir üs olarak kullanmaktaki kararlılıklarıydı. Bu, ülkenin takatsiz kaldığı koşullarda Sovyet rejiminin sonunu hazırlayacak yeni bir İç Savaşı başlatmaktan başka bir anlama gelmiyordu. Bir başka deyişle, yöneticiler ayaklanmanın kendisinden çok, yol açacağı sonuçlardan korkuyorlardı. Lenin, Onuncu Parti Kongresinin açılış oturumunda, gerçek tehlikenin, Kronstadt'ın Beyaz restorasyonuna "bir adım, bir merdiven, bir köprü" olarak hizmet etmesi olduğunu söylemiştir.²³⁴ Lenin ve yoldaşları, aslında, bahriyelilerden bu anlamda karşı-devrimci olarak söz etmektedirler. "Bize destekçilerinizi gösterin *siz* kim olduğunuzu söyleyelim," der gibidirler. Onlar, isyancılardan halkın amansız düşmanları olarak değil, ne yazık ki kabahat işlemiş, dikbaşlı kardeşleri olarak söz ederler. Troçki, ayaklanmayı ezen askeri birliklerin resmi geçitinde yaptığı konuşmada, "bahriyeli yoldaşlarımız isyanın nelere yol açtığını kendi gözleriyle görsünler diye sonuna kadar bekledik," demiştir. Ve Buharin de Üçüncü Komintern Kongresinde aynı şekilde konuşmuştur: "Kim demiş Kronstadt isyanının bir Beyaz isyanı olduğunu? Hayır. Yoldan sapmış kardeşlerimizin ayaklanmasını ezmek zorunda kaldıysak bunu ideal adına, görevlerimiz adına yaptık. Kronstadt bahriyelilerini düşmanlarımız olarak göremeyiz. Kendi kanımızdan, kendi canımızdan öz kardeşlerimiz olarak severiz onları."²³⁵

Victor Serge ve Andre Morizet gibi Rusya'daki yabancı komünistlere göre bu türden açıklamalar aşırı ölçüde tedirgin ediciydi. Kronstadt'ın İç Savaştaki anti-Bolşevik hareketlerin bir tekrarıydı ibaret olduğuna inandırılan bu insanlar Sovyet liderleri arasında Beyaz lejyonlara ve işbirlikçilerine karşı duyulan düşmanlığın esamesine rastlamadıklarında "şaşıyor ve altüst oluyorlardı"; tersine, liderlerin konuşmalarının "sessiz bir sempatiyle" noktalanması bu yabancılara partinin vicdanında bir rahatsızlık olduğunu düşündürüyordu. Sonunda bu yabancılar, Bolşevik yoldaşlarının ikilemini anladılar: Bu ikilem, bir yandan

234- *Desiatyi s'ezd RKP (b)*, s. 34

235- Isaac Deutscher, *The Prophet Armed*, New York, 1954, s. 514 (*Silahlı Peygamber Troçki*, Ağaoğlu Yayınları, çev. Rasih Güran, 1969); Raphael R. Abramovitch, *The Soviet Revolution, 1917-1939*, New York, 1962, s. 203. Cf. Andre Morizet, *Chez Lenin et Trotsky*, Moskou 1921, Paris, 1922, s. 78-84

devrimci ideallerini korurken, bir yandan da iktidarı ellerinde tutmaktı. Serge, kendi dediğine göre, büyük bir ruhsal mücadeleden ve “tarif edilmez acılardan” sonra, Kronstadt doğruyu temsil ettiği, parti ise ikbal avcılarının akınıyla şiştiği ve halka en ufak bir güven vermediği halde kendini isyancılara karşı Komünistlerin safında ilân etti. Çünkü eğer Bolşevikler devrilirse, diye akıl yürütüyordu, kısa süren bir kaos, genel bir köylü ayaklanması, eski zamanlardaki gibi bir *Pugachevshchina* ve Komünist katliamından sonra göçmenlerin kısır ve demode politikalarıyla geri dönüşü gelecek ve sonunda, bu kez anti-burjuva değil, anti-proleter başka bir diktatörlük kurulacaktı. Yine de Serge, dayanmanın sınırına gelmiş aç işçi ve denizcilere karşı eline silâh almayacağına kendi kendine yemin etmişti.²³⁶

Sonunda isyancıları bastırmak için gerçekten de silâhlar kullanıldı. Fakat zor gerçekten gerekli miydi? Bolşevikler silâhlarını devreye sokmadan önce barışçı bir anlaşmaya varmak için ne ölçüde ciddi bir çaba gösterdiler? Kendileri her ne kadar kan dökülmesinden kaçınmak için ellerinden geleni yaptıklarını söylüyorlarsa da aslında çok daha fazlasını yapabilirlerdi. Gerçekten de isyanın ilk haftasında isyancılara aklın sesini dinlemeleri yönünde birçok çağrıda bulunuldu; bildiğimiz gibi, 1 Mart'ta Kalinin ve Kuzmin barış sağlamak için Kronstadt'a gittiler, Çapa Meydanındaki açık hava mitinginde konuşma yaptılar ve Kuzmin ertesi gün Eğitimci'nde yapılan toplantıda da konuştu. Yine de, örneğin, grevci Petrograd işçilerine yaptıkları türden herhangi bir bağışta bulunmadılar. Durum anlayış ve uzlaşmayı gerektirdiği halde, bu iki görevlinin konuşmaları, apaçık ortadadır ki, bundan yoksundu. Tavırları, küstahça, kavgacı ve sertti ve öyle tehdit edici bir hava içindeydiler ki, bu, zaten istim üstündeki bahriyelileri tahrik etmekten başka bir sonuç vermedi. Başından itibaren yetkililerin tutumu ciddi görüşmeler yapmak yerine ültimatom vermek olmuştur: Ya aklınızı başınıza toplarsınız ya da sonuçlarına katlanırsınız.

Bu gerçekten trajik bir talihsizlikti, çünkü muhtemelen, daha sempatik ve esnek bir yaklaşım olsaydı isyancılar da olumlu bir tutum alacaklardı. Ne var ki, tarihlerindeki en ciddi krizle karşı karşıya olan Bolşevikler uzlaşma ruh hali içinde değillerdi. Sınırları fena halde yıpranmıştı. Polonyalılardan, göçmenlerden, İti-

236- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.126-29.

laf Devletlerinden korkuyorlardı ve Kronstadt muhtemelen yeni bir müdahale kampanyasının öncüsü olacaktı; ayaklanmanın, zaten huzursuzlukla kaynayan ve köylü isyanlarıyla çeşitli yöreleri tutuşan anakaraya yayılmasından korkuyorlardı; ardından anarşi ve sonra da Beyaz restorasyon geleceği için iktidarı kaybetmekten korkuyorlardı. Bu koşullarda isyancılarla görüşmelere girişmek oldukça riskli görülüyordu. Yıkıcılık ve meydan okuma karşısında her türlü duraksama, her türlü zayıflık işareti otoritelerinin genel çöküşünü getirebilirdi. İktidarı aldıktan ve üç yıllık kanlı çatışmalarda onu elde tuttuktan sonra her şeyi disiplinsiz ve öfkeli bahriyelilerin isyanına mı kurban edeceklerdi? Ayaklanmanın kendi kendine yatışmasını ummak ve beklemek gibi bir kumarı kaldıracak halleri var mıydı? Zaman onlardan yana değildi. Buzların çözülmesine az zaman kalmıştı. 15 Mart tarihli isyancı *Izvestiia*'dan Kronstadt sokaklarındaki karların erimeye başladığını öğreniyoruz.²³⁷ Birkaç haftaya kadar Finlandiya Körfezinin buzları eriyecek ve müstahkem mevzilere piyade saldırısı imkansız hale gelecekti. Kronstadt limanında buzlar içinde sıkışmış savaş gemileri buzların erimesiyle serbest kalıp savaşa katılabilecekti. Dahası, Finlandiya sınırından yardım geçirilmesine izin vermemekte ısrar etse bile, o zaman Kronstadt'a malzeme ve takviye deniz yoluyla ulaştırılabilecekti. Bolşevikler, bütün bunları önlemek için hızlı bir şekilde harekete geçmeleri gerektiğinin farkındaydılar. Düşmanların yeni bir işgal için sıçrama tahtası olarak göz diktikleri bu en stratejik üste meydana gelen bir donanma isyanına hükümet haddinden fazla hoşgörü göstermemiş miydi? "Sonuna kadar bekledik," diyordu Troçki, isyanın bastırılmasından kısa bir süre sonra, "fakat buzların erimesi tehlikesiyle yüz yüze geldiğimizden saldırıyı... başlatmak zorunda kaldık."²³⁸

Yetkililerin başta gelen endişeleri içinde belki de en acilleri şu ikisiydi: İsyanın anakaraya yayılması ve isyancıların ordu ve donanmadaki diğer birliklerle temas kurmaları. Bu iki endişe de, 2 Mart'ta Oranienbaum'da meydana gelen olaylarla iyice artmıştı. O gün öğleden sonra Kronstadt'dan temsilciler buzların üzerinden geçerek Petrograd'da ve komşu birkaç kasabada *Petropavlovsk* kararlarını dağıttılar. Oranienbaum'daki Birinci Donanma

237- *Pravda o Kronshtadte*, s.162.

238- Deutscher, *The Prophet Armed*, s.514.

Hava Birliği'nin askerleri kendi kulüplerinde bir toplantı yaparak kararları oy birliğiyle onayladılar ve Kronstadt örneğini izleyerek kendi İhtilalci Komitelerini seçtiler. Bu toplantının hemen ardından yakındaki bir hangarda yeniden toplandılar ve buzların üzerinden geçerek Kronstadtlılarla doğrudan bağlantı kuracak üç kişilik bir delegasyon seçtiler. O gece yarısı —muhtemelen Hava Birliğinden delegeler harekete katılma önerisini Kronstadt'a ulaştırmışlardı,— Kronstadt İhtilalci Komitesi, Oranienbaum'a 250 kişilik bir kuvvet gönderdi, fakat bu grup makineli tüfek tarrakasıyla karşılaşınca geri çekilmek zorunda kaldı. Hava Birliğinin üç delegesi ise üslerine geri dönmeye çalışırken Çeka tarafından tutuklandı. Oranienbaum garnizon komiseri henüz başlangıç durumunda olan isyanı öğrenmiş ve Zinovyev'in Savunma Komitesi'ne başvurarak acil takviye talebinde bulunmuştu. Oranienbaum'daki tüm Komünistlere silâh dağıtılmış ve olayın yiyecek sorunundan kaynaklandığı düşünülerek huzursuzluğu yatıştırmak için askerlere fazladan tayın verilmişti. 3 Mart günü sabaha karşı 5'te Petrograd'dan zırhlı tren içinde bir *Kursanty* müfrezesi ve üç hafif topçu bataryası geldi. Hava Birliği derhal kuşatmaya alındı ve içerde bulunanlar tutuklandı. Birkaç saat sonra, yoğun bir sorgulamadan sonra aralarında Kızıl Donanma Havacılar Birliği başkanının ve yeni kurulan İhtilalci Komitenin başkan ve sekreterinin de bulunduğu 45 kişi seçildi ve kurşuna dizildi.²³⁹

Oranienbaum isyanının bastırılması Kronstadt liderleri açısından ilk büyük aksilikti. Ayaklanmalarının anakara yayılacağına, bu yüzden Bolşeviklerin, taleplerini kabul etmek zorunda kalacağına inandıklarından saldırıya geçmeyi reddetmiş ve Oranienbaum'a feci bir sonuçla karşılaşacak olan küçük bir kuvvet yollamakla yetinmişlerdi. (Aynı safça düşüncelere sahip olan Oranienbaum isyancıları da silâhlanmak için bir çaba göstermemiş ve kendi üslerini kontrol altına almamışlardı.) Hava Birliğini ele alacak olursak, Oranienbaum —Kozlovsky ve meslektaşlarının ısrar ettiği gibi— küçük bir direnişle ele geçirilebilirdi. O zaman isyancılar Petrograd'a yürüyecek ve şehir halkını hükümete karşı ayaklanmak için cesaretlendirmiş olacaktı. Fakat bu yöndeki bütün tavsiyeler inatla reddedildi. Bahriyeliler ana-

239. *Pravda o Kronshtade*, s.92-94; Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiiah*, s.8-9.

karada alışık olmadıkları piyade rolü oynamaktansa adanın tabyalarında kendilerini çok daha güvende hissediyorlardı. Sayılarının bir saldırı için yetersiz olduğu endişesiyle kendilerini zaptedilmez görünen kalelerine kapamayı, silâhlarını dört bir yana çevirmeyi ve hükümet taleplerini kabul edene kadar beklemeyi tercih ettiler.

Bundan sonra, saldırı girişiminde bulunmaları yolundaki bütün önerilere kulaklarını tıkadılar. "Askeri uzmanların" bir piyade saldırısını önlemek için Kotlin adasının çevresindeki buzların topçu ateşiyle kırılması önerisi İhtilalci Komite tarafından, bunun için yeterli top mermisi bulunmadığı ve buzlar kırıldıktan kısa süre sonra suyun yeniden donacağı gerekçesiyle reddedildi.²⁴⁰ Böylece, dışardan olayları gözleyenler tersini farzetmelerine rağmen isyan boyunca ne buzların kırılması yoluyla ada hendekle çevrildi, ne de buzlara sıkışmış savaş gemileri kurtarıldı.²⁴¹ Aynı şekilde, uzmanlar Petrograd Kapısı'na yakın ve saldırıya açık olan şehrin doğu tarafındaki sokaklara barikatlar kurulmasını salık verdiklerinde (ki, basiretli bir öneri olduğu ortaya çıktı) İhtilalci Komite aslında her ikisi de bol bol yetip arttığı halde bu iş için elde yeterince insan ve malzeme olmadığına ısrar etti. Kozlovsky daha sonra, bahriyelilerin genelde yüksek rütbelilere ve subaylara karşı duydukları doğuştan gelen güvensizlikleri nedeniyle işbirliği yapmayı reddettiklerini izah etmiştir. Bahriyelilerin dik kafalılıklarından ve disiplinsizliklerinden aşağılamayla söz eden Kozlovsky Finlandiya Körfezindeki buzlar eriyinceye kadar ayaklanmanın başlamaması gerektiğini ve bahriyelilerin Komünist boyunduruktan bir an önce kurtulmak için gösterdikleri sabırsızlığın isyanın erken başlamasına neden olduğunu belirtmiştir.²⁴²

239- *Pravda o Kronshtadtc*, s.92-94; Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiakh*, s.8-9.

240- Müfettiş R. Kelli'nin raporu, Quarton'dan Amerika Dış İşleri Sekreterliğine yollanan mektubun içinde, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619. Göçmen basınında hatalı bir şekilde (örneğin, *Rul'*, 8 Mart 1921) *Ermak*'ın Oranienbaum'a yol açmak üzere isyancılar tarafından kullanıldığı yazılmaktadır. Oysa bu buz kırma gemisi, isyan patlamadan yalnızca bir gün önce yakıt almak için Petrograd'a gitmişti.

241- Bkz., Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 8 Mart 1921, Agy, 861.00/8296: "Her iki kıyı arasında kalın bir buz tabakası var, fakat ihtilalciler muhtemelen buzları kırıp kendilerini su hendeğiyle çevirerek koruyorlar."

242- *Novaia Russkaia Zhizn'*, 19 Mart 1921; *Londra Times*, 21 Mart 1921; *Sotsialisticheskii Vestnik*, 5 Nisan 1921, s.5-6.

Bu sırada isyan anakarayı tutuşturmakta başarılı olamamıştı. Yalnızca birkaç yerde —kayda değer olanları Oranienbaum, Peterhof ve Petrograd— isyancıların davasını benimseyen muhalefet hareketleri çıktı. Fakat Komünistler herhangi bir fesat faaliyetine karşı bölge çapında seferber olmuşlardı ve ortaya çıkan her girişim anında bastırıldı. Örneğin, Petrograd'da Kronstadt bahriyelilerinden bir heyet, muhtemelen *Sevastopol* ve *Petropavlovsk* gemilerini buzlardan kurtarmak, bir piyade saldırısına karşı Kotlin adasının çevresinde su hendeği oluşturmak ve belki de Batı'ya bir kanal açmak amacıyla *Truvor* (bazı kaynaklara göre *Ermak*) buzkırıcısının mürettebatını kazanma girişiminde bulundu. Fakat gemiye derhal Bolşevik birlikler sevk edildi ve Kronstadtlılarla sempatizanları gözaltına alındı.²⁴³ Öte yandan Kronstadt isyanı çok az yayabildi. *Petropavlovsk* kararlarını Petrograd bölgesinin kasabalarında dağıtmak için gönderilen 200 temsilciden çok azı yakalanmaktan kurtulabildi; yanlarında bildiriler olduğu halde güneyde, Petrograd'dan Vitebsk'e giden tren yolu kavşağı üzerindeki Dno'ya kadar ulaşabilen bahriyelilerin burada yolu kesildi. İsyancılar telefon yoluyla Petrograd ve Krasnaya Gorka'yla bağ kurup durumlarını izah etmeye çalıştılar, ancak bu çabalar da sonuç vermedi. Diğer yandan yetkililer telefonla İhtilalci Komite'yi arayıp durumlarının umutsuz olduğuna ikna etmek için boşuna dil döktüler. Aynı zamanda, Kronstadt'daki sadık Komünistler de açık telefon hatlarını cephane, yiyecek ve isyancıların morali hakkında bilgi vermekte kullandılar.²⁴⁴

Bunun üzerine isyancılar adayı kesinlikle zaptedilmez hale getirecek olan buzların erimesine kadar direnebileceklerini düşünerek savunma stratejisini benimsediler. Bu sırada adanın iç durumuna çeki düzen vermekle uğraştılar, özellikle savunma noktalarını güçlendirmeye çalıştılar. İsyancılar hükümetin uzlaşmaya yanaşacağını umut ediyor, fakat bir silâhlı saldırı olasılığını da gözden uzak tutmuyorlardı. Geçici Devrimci Komite 4 Mart günü "Kronstadt'ı işgal etmek, otoritelerini yeniden tesis etmek ve bizleri açlığa, soğuğa ve yıkıma mahkûm etmek için

243- "Prichiny, povody, techeme i otsenka Kronshtadtskikh sobytiy," elyazması, Hoover Kütüphanesi; Pukhov, *Krasnia Letopis'*, 1931. No. 1. s.17.

244- Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiiah*, s.12; Katkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6. s.33.

Komünistlerin bir saldırı başlatmasını her an beklemeliyiz,” diye uyarıda bulunuyordu.²⁴⁵ Gerçi ilk hafta isyancılar yalnızca sınırlı savaşı yaptılar.

Hükümet saldırıya geçmeden önce neden o kadar uzun süre bekledi? Görüleceği gibi, bu gecikmenin nedeni barışçı bir çözüme ulaşma isteği kadar, —belki de daha ağırlıklı olarak— yeterli askeri hazırlık yapma ihtiyacıdır. Mart’ın ilk günlerinde Bolşevikler eski başkenti olduğu kadar bölgedeki stratejik noktaları, özellikle Krasnaya Gorka, Oranienbaum ve Karelian Sahilindeki Lisy Nos ve Sestroretsk’i güvenlik altına almaya önem vermişlerdi. Petrograd ve komşu kasabalardaki bütün Komünistler için seferberlik ilân edildi ve silâh dağıtıldı. 5 Mart’ta Genç Komünistlerden ve yerel sendikalardan gelen gönüllülerle takviye edilmiş 4.000 kişilik bir milis gücü oluşturuldu. Ayrıca, Moskova, Orel ve Nizhni Novgorod gibi uzak bölgelerden bile bölgeye yüzlerce *Kursanty* getirildiği gibi, özel Çeka birliklerinin (*Vokhr*) yanısıra yol kesime müfrezelerinde görev alanlar da devreye sokuldu. İsyancılarla herhangi bir teması önlemek için Petrograd’dan Kronstadt yönünde seyreden trenler sıkı gözetim altına alındı. Oranienbaum’daki akim kalan ayaklanmayla iyice endişelenen Sovyet liderleri (belki, 1919’da Krasnaya Gorka’da meydana gelen anti-Bolşevik ayaklanmayı da hatırlayarak) önemli noktalardaki garnizonları takviye edip, herhangi bir fesat eylemini önlemek için personelini tahkikattan geçirdiler.

Petrograd’da grev ve gösteriler bitmiş olsa da karamsar bekle-yiş ruh hali paniğe dönüşmenin eşiğine gelmişti. Mart başlarında bir sabah kaldığı Astoria Hotel’inden çıkan Victor Serge, bir sürü paket yüklenmiş sessizce uzaklaşan yaşlı bir hizmetçiye rastlar. “Bu paketlerle sabahın köründe nereye böyle anacım” diye sorar. “Şehrin üstünde bela dolaşıyor,” diye yanıt verir yaşlı kadın, “hepinizin boğazını kesecekler benim zavallı yavrularım ve yine her şeyi yağma edecekler.”²⁴⁶ Yahudiler üzerindeki tehditler yaygınlık kazanmıştı. Şehrin birçok fabrika ve atölyesi olayların yeniden patlak vereceği yolundaki sürekli söylentiler nedeniyle kapılarını kapatmışlardı. 3 Mart günü, şimdi bütün bölgede mutlak iktidarı temsil eden Petrograd Savunma Komitesi herhangi bir karışıklığı önlemek için şiddetli önlemler aldı.

245. *Pravda o Kronshadtte*, s.51.

246- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.125.

Şehir, asker müfrezelerinin her köşe başında devriye gezdiği geniş bir garnizona dönüşmüştü. Duvarlara yapıştırılan ilanlarda herhangi bir şekilde bir araya gelen vatandaşların derhal dağıtılacağı ve direnenlerin anında kurşuna dizileceği duyuruluyordu. Gündüzleri sokaklar hemen hemen boştu, akşam 9'da başlayan sokağa çıkma yasasıyla hayat bütünüyle duruyordu.²⁴⁷

Partinin patronu, Petrograd Sovyetinin başkanı ve Savunma Komitesinin Başkanı olarak üçlü bir rol oynayan Zinovyev bütün iktidarı elinde toplamıştı. Çabuk telaşlanma ya da paniğe kapılma eğiliminde olduğu yönündeki yaygın ününe rağmen Zinovyev işini etkili ve hızlı bir şekilde sürdürüyordu. 4 Mart günü gündeminin baş konusu Kronstadt olan özel bir Sovyet toplantısı düzenledi. Sovyet üyelerinin yanı sıra diğer kurumlardan da temsilciler —sendikalardan, fabrika komitelerinden, askeri birimlerden, gençlik örgütlerinden— çağırılmıştı. O sırada hükümete karşı hâlâ dost bir tutum içinde bulunan anarşist liderler Alexander Berkman ve Emma Goldman da toplantıda hazır bulundular ve o zamanki basının anlattıklarına ek olarak bize birkaç ayrıntı da içeren canlı tasvirler bıraktılar.²⁴⁸

Toplantı başından sonuna kadar bir fırtınadan farksızdı. Zinovyev ve Kalinin ayaklanmayı Menşeviklerin, SR'lerin ve İtilaf devletlerinin gizli servis ajanlarının yardımıyla tezgâhlanmış bir Beyaz Muhafız komplosu olarak suçladılar, bunun üzerine ön sıralardan bir adam, Tersane fabrikasından bir işçi ayağa kalkarak isyancıları savundu. Parmağıyla Zinovyev'i göstererek şöyle bağırdı: “Bizi greve sürükleyen ve Devrim’de bizimle omuz omuza dövüşmüş bahriyeli kardeşlerimizin bu grevle dayanışmaya girmesine yol açan siz ve partinizin vurdumduymazlığıdır. Kronstadtlıların bu tavrınıza tepki göstermekten başka bir suçları yoktur. Bunu çok iyi bildiğiniz halde kardeşlerimizi karalamaktan ve imhaları için ferman çıkartmaktan çekinmiyorsunuz.” “Karşıdevrimci,” “hain,” ve “Menşevik çeteci,” bağırışlarıyla —Emma Goldman’ın anlatımıyla— toplantı tımarhaneye döndü, fakat işçi yerine oturmadı ve sesi gürültülerin arasından yeniden yük-

247- *Petrogradskaia Pravda*, 3 Mart 1921; *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 3 Mart 1921.

248- Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.30-31; Goldman, *Hayatımı Yaşarken*, II. Cilt, s.887-889; *Krasnia Gazeta*, 5 Mart 1921; *Izvestiia TsIK*, 6 Mart 1921. Ayrıca bkz., Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.40-42; ve *Pravda o Kronshtadte*, s.165-66.

seldi: “Daha üç yıl önce Lenin, Troçki, Zinovyev ve hepiniz ha-
in ve Alman ajanı olarak suçlandınız. Biz işçiler ve denizciler
yardımaınıza koşarak sizi Kerenski Hükümetinin elinden kurtar-
dık. Sizin de başınıza aynı şeyin gelebileceğini unutmayın!”

O sırada bir Kronstadt bahriyelisi konuşmacıyı savunmak
üzere ayağa kalktı. Denizci kardeşlerinin devrimci ruhlarının
hiçbir şekilde değişmediğini açıkladı. Devrimi son nefeslerine ve
kanlarının son damlasına kadar savunmaya hazırdılar. Ardından
Petropavlovsk kararlarını okumaya başladı ve toplantı, Emma
Goldman’ın deyişiyle, meydana gelen karışıklık ve bağırışlarla
bir pandomime dönüştü. Zinovyev’in bu kargaşalığın ortasında
verdiği cevap, Kronstadtlıların derhal teslim olmalarını, aksi tak-
dirde ölüm cezasına çarptırılacaklarını belirtmekten ibaretti. Bir-
çok delegenin protestosuna rağmen, bahriyelileri, aptallığı bıra-
kıp Kronstadt Sovyetinin meşru otoritesini tesis etmeye çağıran
bir karar benimsendi. Karar, eğer kan dökülecek olursa bunun
sorumluluğu sizin sırtınızda kalacaktır, diyordu. “Derhal karar
verin. Ya ortak düşmana karşı bizimle birliktesiniz, ya da karşı-
devrimcilerle birlikte olmanın utanç ve şerefsizliğiyle telef olup
gideceksiniz.”²⁴⁹

Toplantıya hükümetin kriz dönemlerindeki sorunları çözen
en yetenekli adamı Troçki’nin de katılması bekleniyordu, fakat
zamanında yetişemedi. İsyan çıktığında, büyük ölçüde köylü ka-
rışıklıklarına sahne olan batı Sibirya’da bulunuyordu. Haberi du-
yar duymaz Lenin’le bir değerlendirme yapmak üzere derhal
Moskova’ya döndü. ardından acilen Petrograd’a hareket etti ve 4
ya da 5 Mart’ta eski başkente vardı. İlk işi isyancı bahriyelilerin
kayıtsız şartsız ve derhal teslim olmalarını isteyen (5 Mart’ta ba-
sıldı) sert bir ultimatoma yayımlamak oldu:

“İşçi ve Köylü Hükümeti Kronstadt’ın ve isyancı gemilerin
Sovyet Cumhuriyetinin otoritesine derhal boyun eğmesi kararı
almıştır. Bu yüzden, sosyalist anavatana karşı el kaldıran sizlere
bir an önce silâhlarınızı bırakmanızı emrediyorum. Karşı koyan-
lar silâhsızlandırılacak ve Sovyet otoritelerine teslim edilecektir.
Tutuklanan komiserler ve hükümetin diğer temsilcileri derhal
serbest bırakılmalıdır. Yalnızca kayıtsız şartsız teslim olanlar
Sovyet Cumhuriyetinin merhametinden yararlanabileceklerdir.

Su anda, isyanı bastırmak ve isyancıları silâh zoruyla yola getirmek yönünde hazırlıklar yapılması için emirler yayınlıyorum. Sivil halka gelecek her türlü zarardan bütünüyle karşı-devrimci isyancılar sorumludur. Bu son uyarıdır.”²⁵⁰

Eğer bu, silâhlı çatışmadan kaçınma yönünde samimi bir girişimse kesinlikle başarısızlığa mahkûmdur. Bahriyelilerin ruh halini hesaba katmayan bu ültimatoma olsa olsa onları reformlar gerçekleşene kadar direnme noktasında daha sarsılmaz bir kararlılık içine sokabilirdi. “Troçki’nin bahriyelilere böylesi sözlerle hitap etmesi,” diye yazıyor, biyografi yazarı İsaac Deutscher, “tarihin bir diğer ironisiydi. Bu onun Kronstadt’ıydı, ‘devrimin onuru ve gururu’ dediği Kronstadt. 1917’nin o sıcak günlerinde donanma üssünde kaç kere nutuk atmıştı! Bahriyeliler kaç kere onu omuzlarında taşımış ve arkadaşları, liderleri olarak çılgınca alkışlamışlardı! Tauride Sarayı’na, Kresty’deki hapis hücresine, Volga üzerindeki Kazan’ın duvarları arkasına giderken onu nasıl özveriyle izlemiş, nasıl her zaman tavsiyelerini dinlemiş ve emirlerini neredeyse körükörüne yerine getirmişlerdi! Ne çok sorunu paylaşmış, ne kadar çok tehlikeyi birlikte cesaretle göğüslemişlerdi!” Fakat şimdi zaman farklıydı ve Geçici İhtilalci Komite Troçki’ye, onunkine benzer bir ültimatomla yanıt veriyordu: “Emekçi Devriminin dokuzuncu dalgası (bu, denizdeki fırtınanın en yüksek noktaya ulaşan dalgasıdır) yükselmiştir ve bu dalga Sovyet Rusya’yı bütün yozlaşmışlıklarıyla birlikte alçak iftiracılar ve tiranlardan temizleyeceğinden —sizin merhametinize Bay Troçki, ihtiyacımız olmayacak bizim.”²⁵¹

Aynı gün 5 Mart’ta, Petrograd Savunma Komitesi başka bir bildiri yayımladı ve bu bildiri Kronstadt semalarına uçakla bırakıldı. Doğrusu, bunun dili Troçki’nin ültimatomundan da kıskırtıcıydı. SR’lerin ve Menşeviklerin arkasından, deniyordu bildiride, Beyaz Subaylar azı dışlarını gösteriyorlar. İsyanın gerçek lideri General Kozlovsky ve yardımcıları, Kaptan Burkser, Kostrominitov, Shirmanovsky ve diğer Beyaz Muhafızlardır, bunlar sizi demokrasi ve özgürlük vaadleriyle kandırmaktadırlar. Aslında, bunlar çarlığı geri getirmek ve yeni bir Viren’i (1917 Şu-

250- Trotskii, *Kak vooruzhalas’ revoliutsiia*, III. bölüm 1, 202. Bu ültimatoma, Kızıl Ordu Genel Kurmay Başkanı S. S. Kamenev ve Petrograd’daki Yedinci Ordu Komutanı M. N. Tukaçevski tarafından da imzalanmıştır.

251- Deutscher, *Prophet Armed*, s.512; *Pravda o Kronshtadte*, s.68.

bat'ında öldürülünceye kadar Kronstadt donanma üssünün komutanı) sırtınıza oturtmak için savaşıyorlar. Petrograd, Sibiry ve Ukrayna'nın sizi desteklediği küstahça bir yalandır. Doğru olan, dört bir yandan sarıldığınız ve durumunuzun umutsuz olduğudur. Bildiri şu kâhince uyarıyla son buluyordu: Son anda, Kozlovsky'ler ve Petrichenko'lar sizi öylece bırakıp Finlandiya'ya kaçacaklardır. O zaman ne yapacaksınız? Onların peşinden giderseniz Finlandiya'nın sizi besleyeceğini mi sanıyorsunuz? Wrangel'in adamlarının açlık ve hastalıktan sinekler gibi öldüğünü duymadınız mı? 24 saat içinde teslim olmadığınız takdirde aynı kader sizleri de bekliyor. Teslim olursanız affedileceksiniz; fakat eğer direnirseniz "keklik gibi vurulacaksınız."²⁵²

"Keklik gibi" vurulma tehdidi her ne kadar Troçki'ye atfedilirse de bu sözlerin gerçek faili Zinovyev'in Savunma Komitesi'dir. Denizciler doğal olarak büyük bir öfkeye kapıldılar. Troçki ve Zinovyev, onların baş düşmanı ve Sovyet rejimindeki bütün kötülük ve iğrençliklerin sembolü haline geldi. (O ana kadar geri planda kalan Lenin, ertesi haftaya kadar Kronstadt'ın gazabına uğramadı, o zaman bile ona meslektaşları ölçüsünde dış bilmedi.) Petrograd'daki yetkililer Kronstadtlıların ailelerinin rehin olarak tutuklanması emrini verdiği zaman öfke doruk noktasına ulaştı. Rehin alma sistemi, Iç Savaş sırasında kumandası altında bulundukları Kızıl güçlere ihanet etmeye kalkışacak "askeri uzmanlara," eski Çarlık subaylarına uyarı olmak üzere Troçki tarafından yürürlüğe konmuştu. "Dönekler bilmeli ki," diyordu Troçki, 30 Eylül 1918 tarihli emrinde, "onlar aynı zamanda, kendi aile fertlerine - babalarına, annelerine, kız ve erkek kardeşlerine, karılarına ve çocuklarına ihanet etmiş oluyorlar."²⁵³ Gerçi Kronstadt olayında, çok sayıda anlatımın gösterdiği gibi, rehin alına kararı Troçki tarafından değil, o şehre varmadan önce Petrograd Savunma Komitesi tarafından alınmıştır. Savunma Komitesi 2 Mart'ta bahriyeliler tarafından tutuklanan Komünist görevlilerin derhal serbest bırakılmasını talep ederek şöyle demiştir: "Tutuklu yoldaşlarımızın saçının teline zarar gelirse, buna rehinelerin hayatıyla yanıt verilecektir."²⁵⁴ Bu duyurunun yapıldığı 5 Mart günü hükümet isyancılara ultimatomu-

252- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.188-89.

253- Trotskii, *Kak vooruzhalas' revoliutsiia*, I, 151.

254- *Pravda ve Izvestiia TsIK*, 5 Mart 1921.

nu yayımladı. 7 Mart günü Kronstadt *Izvestiia* rehinelerin 24 saat içinde serbest bırakılmasını talep ederek yanıt verdi: "Kronstadt garnizonu buradaki Komünistlerin tam bir özgürlük ve ailelerinin kesinlikle güvenlik içinde bulunduğunu açıklar. Petrograd Sovyetinin örneğini burada izlemeyecek olan bizler böylesi yöntemlerin umutsuzca bir öfkeyi kışkırtmanın ötesinde son derece utanç verici ve rezilce olduğunu düşünüyoruz. Tarih daha önce böylesi bir fiile tanık olmamıştır."²⁵⁵ Bu talebe hiç bir yanıt gelmedi.

O sırada Bolşevik ultimatomundan haberdar olan Alexander Berkman ve Emma Goldman kan banyosunu önleyebileceklerini düşündüler. 5 Mart'ta iki yoldaşlarıyla birlikte, Zinovyev'e, çatışmada arabuluculuk yapmak üzere tarafsız bir komisyon oluşturulmasını öneren bir mektup gönderdiler. İkisi anarşist beş kişiden oluşan komisyon Kronstadt'a gidecek ve barışçı bir çözüm yolu bulmaya çalışacaktı. Mektupta, açlık ve soğukla birlikte dertlerine bir çare bulunamamasının bahriyelileri açık bir protestoya sevkettiği, fakat silâh kullanmak yerine barışçı anlaşmalar yoluyla acil bir çözüme varılmadığı sürece gerçek karşıdevrimcilerin durumu istismar etmeye çalışacakları belirtiliyordu. Şiddet uygulanması yalnızca olayların daha da büyümesine ve Beyazların davasına hizmet edecekti. Aynı zamanda, İşçi ve Köylü hükümeti tarafından işçilere ve köylülere zor uygulanması uluslararası devrimci hareket üzerinde büyük bir moral bozukluğuna yol açacaktı.²⁵⁶

Bahriyelilerin anakarada destek bulmalarının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra onları sakinleştirecek ve ardından gelecek trajediyi önleyecek böylesi yatıştırıcı bir adım iyi bir şanstı. Berkman'ın başvurusuna yanıt verilmemekle birlikte, ertesi gün 6 Mart'ta, Petrograd Sovyeti İhtilalci Komiteye bir telgraf çekerek Sovyetin partili ve partili olmayan üyelerinden oluşan bir heyetin durumu gözden geçirmek üzere Kronstadt'ı ziyaret etmesini istedi. Bu öneride anarşistlerin başvurusunun rolü olmuş mudur bilinmez ama bu, ayaklanma patlak verdiğinden beri Bolşeviklerin yaptığı ilk yapıcı ve uzlaşmacı jestti. Ne yazık ki, bu yüzden de reddedilecekti. Karılarının ve çocuklarının tutuklan-

255- *Pravda o Kronshitate*, s.73.

256- Berkman, *The Bolshevik Myth*, s.301-302; Goldman, *Hayatımı Yaşarken*, II. Cilt, s.890-891. Bu mektup Berkman tarafından kaleme alınmıştır.

ması dolayısıyla hükümete karşı öfke içinde bulunan isyancılar, “sizin partili olmayan temsilcilerinizin partili olmama statülerine inanmıyoruz” yanıtını verdiler. Bunun yerine, Petrograd halkının Krostadtlı gözlemciler huzurunda kendi gerçek partili olmayan işçi, asker ve denizci temsilcilerini seçmelerini, buna ek olarak cla heyetin azami yüzde 15’ini oluşturacak Komünist delegelerin de Petrograd Sovyeti tarafından atanmasını önerdiler.²⁵⁷ Bu sert ve haşın yanıt öneriyi geçersiz hale getiriyordu. Bundan sonra hükümet isyancılarla herhangi bir uzlaşma girişiminde bulunmadı.

7 Mart’ta süre bitti. 5 Mart’ta verilen 24 saatlik ultiatom ertesi güne kadar 24 saat için uzatılmış ve bu süre de her iki tarafta hiçbir değişiklik olmaksızın sona ermişti. Artık hükümet zor kullanmaya hazırды. Verilen mühlet süresince Petrograd’a ve yakınındaki müstahkem mevzilere sürekli asker ve silâh yığılmıştı. Ülkenin çeşitli bölgelerinden getirilen Kızıl Ordunun en güvenilir birliklerinin, *Kursantı* ve Çeka müfrezelerinin gün be gün bölgeye vasil oldukları görölüyordu. Ayrıca, “askeri uzmanların” ve Kızıl Komutanların en ünlülerinden bir kısmı saldırı planını düzenlemek üzere çağırılmıştı. Genç yaşına rağmen yetenekli ve deneyimli bir subay olan Tukaçevski, 5 Mart günü Yedinci Ordunun ve Petrograd Askeri Bölgesindeki diğer bütün birliklerin komutanlığına getirilerek Zinovyev’in Savunma Komitesinde D. N. Avrov’un yerini aldı. Penza bölgesinden soylu bir ailenin çocuğu olan Tukaçevski İmparatorluk Harbokulundan yetişti ve Birinci Dünya Savaşında Çarlık Ordusunda yüzbaşı olarak görev yaptı, ancak Ekim Devrimi’nden sonra Bolşeviklere bağlılığını ilân ederek İç Savaşın önde gelen askeri liderlerinden biri oldu. 1920’de, henüz 27 yaşındayken Kuzey Polonya cephesinde Kızıl güçlere kumanda etti ve Mareşal Pilsudski tarafından püskürtölmeseydi neredeyse Varşova’yı alacaktı.²⁵⁸

Tukaçevski, şimdi mesleğinin en zor göreviyle karşı karşıyaydı. İç Savaş boyunca Petrograd bölgesinde üslenen (1919’da Yudenic’in ilerlemesini durdurmuştu) Yedinci Ordu şimdi “saflarını yenileme seferberliği” içindeydi.²⁵⁹ Savaşın bitmesiyle birlikte

257- *Pravda o Kronshadtte*, s.73-74.

258- Tukaçevski’nin, Kronstadt’ın basurılmasındaki rolü için bkz, L. V. Nikulin, *Tukhachevskii*, Moskova, 1964, s.134-50.

259- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.44; S. E. Rabinovich, “Delegaty 10-go s”ezda RKP(b) pod Kronshtadtom v 1921 godu,” *Krasnaia Letopis’*, 1931, No.2, s.26-31

askerler evlerine dönmek için sabırsızlanmaya başlamıştı. Bu askerlerin çoğunluğu köylü kökenliydi ve kırsal bölgelerin huzursuzluğunu paylaşıyorlardı, bırakın isyancıların programını eleştirmeyi aslında Kronstadt'ın sloganları onların arasında olumlu yankılar buluyordu. Ayrıca, Petrograd'daki işçi gösterileri de onların moralini etkilemişti. Bu durumda bu askerleri, devrimin "onuru ve gururu" ününe sahip kardeşleriyle savaşmaya sürmek önemli bir risk almak anlamına gelecekti. İsyancılara ateş açmayı reddetme ya da onların safına geçmeleri ihtimali yüksekti. Bu yüzden Tukaçevski, askerlerini elinden geldiği ölçüde yedirip giydirerek acılarını azaltmaya ve ruh hallerini düzeltmeye çalıştı. Fakat onun saldırıda esas güvendiği güçler subay okulu öğrencileri, Çeka'nın özel müfrezeleri ve diğer bölgelerden getirilen Komünistlerin oluşturduğu birliklerdi.

Bu sırada Kronstadt kendini bir saldırıya hazırlıyordu. O. kilit noktalarındaki ileri karakolları, kocaman garnizonu ve mükemmel savunmasıyla öğreniyordu. İsyancıların sayısı 13.000 denizci ve askerle, sivil halktan silâhlanmış muhtemelen 2.000 kişiden oluşuyordu. Kotlin Adası, çoğu ondokuzuncu yüzyılın başlarında ünlü Rus askeri mühendisi General E. I. Totleben'in planlarına göre inşa edilmiş çok sayıda müstahkem mevzi ve bataryayla sarılmıştı. Kuzey tarafta Totleben ve Krasnoarmeets kalelerinin yanı sıra, Karelian Sahiline kadar uzanan ve numaralarla adlandırılmış yedi kaleden oluşan bir zincir vardı. Güneyde ise, Peter, Paul, Konstantin ve Alexander kalelerinin yanı sıra, numaralarla adlandırılmış iki kale daha bulunuyordu. Bütün bataryalar ve müstahkem kaleler kalın zırhlarla korunuyordu ve taretlere yerleştirilmiş ağır makineli silahlarla teçhiz edilmişlerdi. Şehir sağlam surlarla çevriliydi ve tabyalardaki çok sayıda makineleyle korunuyordu. Kronstadt, müstahkem mevkilere ve gemilere yerleştirilmiş, toplam olarak 135 top ve 68 makineli tüfeğe sahipti. *Petropavlosk* ve *Sevastopol* gemilerinin her birinin birer düzine 12 inçlik makineli tüfekleri ve onaltışar 120-milimeter makineli tüfekleri vardı. Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde tamamen modern savaş gemileri olarak inşa edilen bu gemiler Rus Çarlık Donanmasının ilk zırhlıları arasındaydı. *Petropavlovsk*, 1919'da bir Britanya gemisi tarafından torpedoyla vurulup ciddi bir hasar gördüyse de tamir edilmiş ve yeniden hizmete sokulmuştu. Gerçi, baştan başa donmuş limanda sıkışmış bu iki savaş gemisi kesinlikle her zamanki etkilerini gösterebilecek durumda

değillerdi. Çevrelerindeki buzlar kısmen kırılmıştı, ama bu da yeterli manevra imkanı sağlamamıştı, bu büyük gemiler birbirlerinin atış sahasını kapatıyorlardı. Bununla birlikte bu gemilerin makineli tüfekleri Krasnaya Gorka'nın ve anakaradaki en güçlü müstahkem mevzilerin makineliyelerinden çok çok üstündü. Krasnaya Gorka, 1919'daki isyanda ağır zarar gördüğü ve bu zararlar henüz bütünüyle giderilemediğinden, yalnızca 12 inçlik dört adet çalışan topa sahipti. Diğer müstahkem mevziler ise, Kronstadt'ın bulunduğu uzaklığa zarar verecek yeterli kalibrede toplara sahip değillerdi. Bu yüzden, Gizli Muhtıra yazarının da işaret ettiği gibi, bir topçu müsademesi söz konusu olduğunda Krasnaya Gorka, yirmi dört 12 inçlik, oniki 11 inçlik ve beş 10 inçlik çalışan makineli tüfeğe sahip olmakla övünen adayla ve gemileriyle baş edemezdi. Ayrıca, *Petropavlovsk* ve *Sevastopol*'un yanısıra, Kronstadt limanında sekiz diğer savaş gemisi beklemekteydi ve tamir tezgâhlarında bir savaş gemisi, üç ağır krüvazör, onbeş gambot ve yirmi römorkör bulunuyordu. Ancak elde buzkırıcı bulunmadığından bu teknelerin hiçbir çatışma alanına sokulamıyordu.²⁶⁰

Ayrıca, Kronstadt müstahkemini ele geçirmek öyle kolay iş değildi. Mükemmel savunmasına ilaveten Kronstadt kendisini anakaradaki Bolşevik müstahkem mevzilerinden ayıran geniş buzlu alandan da yararlanıyordu. Bu buzlu alan, ada ile Körfezin güney kıyısındaki Oranienbaum arasında beş, Krasnaya Gorka ile altı, kuzeydeki Karelian Sahilinde bulunan Lisy Nos'la yedi ve Sestrorets'le onbir mil tutuyordu. Bu yüzden, saldıran ordu bu muazzam açık buzlu araziye, çelik ve beton sığınaklara gizlenmiş makineli tüfeklerin ve topların ölümcül ateşi karşısında hiçbir korunak olmadan geçmek zorundaydı. Fin Körfezi kıyılarında harekât emrini bekleyen Komünist güçlerin moralini çökertecek —savaş yorgunluğundan ya da Kronstadtlılara duyulan sempati-den de daha fazla— daha büyük bir kâbus düşünülemezdi.

Ancak, Kronstadt müstahkeminin görünürdeki zaptedilemezliğine rağmen bazı ciddi zaafırları da söz konusuydu. Diğer şeylerin yanısıra, cephane stoku uzun bir kuşatmaya dayanacak yeterlikte değildi; savunmadakilerin kışlık giyecek ve ayakkabıları

260- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, Kronstadt'ın savunması üzerine bilgiler, s.80-81; Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.43, 95; *Pravda o Kronshtade*, s.24, 90; *Bol'shaia sovetskaia entsiklopediia*, 1. baskı, xxxv, 223; *Rul'*, 12 Mart 1921; ve *Londra Times*, 16 ve 30 Mart 1921.

son derece yetersizdi, genel yakıt yetersizliği sebebiyle *Petropavlovsk'a* yalnızca 300 ton (her gün için 40 ton tüketmek üzere) ayrılmıştı ve *Sevastopol'a* hiç yakıt kalmamıştı. Daha da kötüsü yiyecek hızla azalmaktaydı. Kronstadt halkının kendi yetiştirdiği patateslerden bir miktar mevcut ise de, konserve ve at eti stokları son derece azalmıştı. Elde un da kalmamıştı, yalnızca az miktarda kötü kaliteli ekmek vardı, o da (güvenilir kaynakların tahminlerine göre) günde yarım poundluk tayın dağıtıldığı takdirde ancak iki hafta daha idare ederdi.²⁶¹ Bir şey son derece açıktı: isyan, doğal sonuna varmadan önce her iki taraf da büyük acılar çekecekti.

Askeri operasyon 7 Mart günü başladı. Akşam 6.45'de kuzey sahilindeki Sestroretsk ve Lisy Nos üslerindeki Komünist bataryalar Kronstadt'a ateş açtı. Baraj ateşi, bir piyade saldırısı için isyancıların savunmasını yumuşatmak amacıyla esas olarak dış hattaki müstahkem mevzileri hedef alıyordu. Müstahkemlerin aynı şekilde karşılık verdiği sırada karşı sahildeki Krasnoya Gorka'nın topları devreye girdi, onları da *Sevastopol'un* 12 inçlik makineliileri yanıtladı. Tam bir topçu düellosu söz konusuydu. Petrograd'da, Alexander Berkman, Nevsky Bulvarında kendisine kadar ulaşan uzaktaki top gürlemelerini işitti. Kronstadt saldırı altındaydı! Bu sesler, anarşist liderde sarsıcı bir etki yaparak Bolşevik rejime olan inancının son bağlarını da kopartır. "Bombardıman ve acıyla dolu günler," diye yazar günlüğüne. "Yüreğim umutsuzlukla uyuşmuş; içimde bir şeyler ölmüş. Sokaklardaki insanlar şaşkınlık ve acıyla ezik. Kimse birbirine güvenmediği için konuşmuyor. Ağır makineliilerin gümbürtüsü gökyüzünü parçalıyor."²⁶²

7 Mart İşçi Kadınlar Günü'ydü. Kronstadt radyosu patlayan top mermilerinin gümbürtüsü içinde, dünyadaki bütün kadın işçileri selâmladı. Komünistleri, "emekçi halkın düşmanı" olarak suçlayan isyancılar her çeşit tiranlık ve despotizmin son bulması çağrısında bulundular. "Şiddetin ve baskının her çeşidinden yakında kurtulmanız dileğiyle. Yaşasın özgür devrimci işçi kadınlar! Yaşasın Dünya Sosyal Devrimi!"²⁶³

261- Yüzbaşı R. Kelley'in raporu, Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine yollanan mektubun içinde, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv 861.00/8619.

262- Berkman, *The Bolshevik Myth*, s.303.

263- *Pravda o Kronshadt*, s.80

Topçu ateşinin teati edilmesi çok uzun sürmedi; kar ve kesif sisin görüş mesafesini sifıra indirmesi sonucu her iki taraf da baraj ateşini kesti. Kronstadt'da zarar hafifti ve yaralı sayısı ikiyi geçmiyordu. Buna rağmen İhtilalci Komite öfkesini ifade etmekten geri kalmadı. Ertesi sabah Kronstadt *Izvestiia*, ilk top atışları teati edildi, bilinsin ki, Bolşevik "korsan gemisini" yakında batıracağız, açıklamasını yapıyordu. "Bütün iktidar sovyetlere! Ellerinizi sovyet iktidarından çekin, bu eller, Beyaz Muhafızlara, toprak sahiplerine ve burjuvaziye karşı mücadelede özgürlük davası için canını verenlerin kanıyla lekelenmiştir!"²⁶⁴

Tukaçevski'nin planına göre, topçu ateşinin ardından müstahkemleri ele geçirmeye yönelik saldırı başlayacaktı. Bu saldırı, ertesi sabah şafak sökmeden anakaranın kuzey ve güney sahillerinden başlatıldı. Fin Körfezinin beyazlığına uyarak gizlenmek için beyaz tulumlar giymiş Tukaçevski'nin askeri birlikleri korkunç bir kar fırtınası altında buzları geçmeye başladılar. En öndeki subay okulu öğrenci müfrezelerinin ardından toplanmış Kızıl Ordu birlikleri ve en arkadan da herhangi bir kaçıışı önlemek üzere Çeka makineli tüfekçileri geliyordu. Savunmadakiler hazır vaziyette bekliyordu. Yaklaşan birlikler adanın çevresindeki müstahkem ve bataryalardan açılan makineli tüfek ve topların ölümcül baraj ateşiyle karşılaştılar. Bazı top mermileri buzları kırdı ve saldıran taraftaki çok sayıda askeri sudan mezarlarına gömdü. Serge, bunun korkunç kardeş katliamının başlangıcı olduğunu yazıyor.²⁶⁵ Körfez ilk kurbanları yuttuktan sonra bir Peterhof *Kursanty* birliği de dahil olmak üzere Kızıl Ordunun bazı askerleri isyancıların safına geçmeye başladılar. Diğerleri, herhangi bir tereddütte ateş açma emri almış arkalarındaki makineli tüfekçilerden gelen tehditlere rağmen ilerlemeyi reddettiler. Kuzey grubunun komiserleri emirlerindeki askeri birliklerin isyancıların taleplerini öğrenmek üzere Kronstadt'a heyet göndermek istediklerini rapor ettiler. Öyle anlaşıyor ki, bir gece önce az sayıda Bolşevik asker isyancılarla yayın alışverişinde bulunmak için buzların üzerinden geçmişti.²⁶⁶ Sonuç olarak, saldırı birliklerinin ancak çok küçük bir bölümü en dıştaki müstah-

264- Agy.

265- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.130.

266- Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiiah*, s.12; Mett, *La Commune de Cronstadt*, s.51.

kemlere kadar yaklaşabildi, onlar da yoğun yayılım ateş karşısında geri çekilmek zorunda kaldı.

Şafakla birlikte kar fırtınası durulduğunda geniş buzluk alanda çok sayıda cesedin her tarafa saçılmış olduğu görüldü. Görüş mesafesi açılınca Komünist bataryalar Kronstadt'ı yeniden yoğun bir topçu ateşine tuttular, bunun üzerine Kronstadt ağır makineliyle cevap verdi, açılan bu ateş sonucu Peterhofla Oranienbaum arasındaki demir yolu hasar gördü ve çok sayıda binada yangın çıktı. Sovyet piyadesinin bir sızma saldırısı herhangi bir sonuç alamadan başarısızlıkla sonuçlandı. Öğleden sonra Körfez üzerinde uçan Komünist uçaklar Kronstadt müstahkemlerini bombaladılar, ada, 1919'daki Yudenic'in Baltık kampanyasından beri ilk kez hava saldırısına uğruyordu. Hava saldırıları günün geri kalan kısmında zaman zaman tekrarlanmasına rağmen çok az zarar verebildi. Akşam 6'da bir bomba şehrin içine düşerek bir evi hasara uğrattı ve onüç yaşında bir erkek çocuğu hafif yaralandı. Ayaklanma boyunca Bolşeviklerin hava saldırıları ağır uçaksavar ateşi ve görüş koşullarının sürekli kötü olması sayesinde hiçbir zaman etkili olamadı.²⁶⁷

8 Mart çarpışmaları daha yeni başlamıştı ki, Petrograt Sovyeti isyancıların "tam bir bozguna" uğradığını muzafferane bir havada açıkladı. Aynı gün, Lenin de, Moskova'daki Onuncu Parti Kongresinin açılışında yaptığı konuşmada aynı güvenle sonucu bildirdi. "Kronstadt'la ilgili en son haberleri henüz almış değilim," dedi, "ancak, arkasında Beyaz Muhafız generalinin bildik hayaleti bulunan bu isyanın birkaç saat içinde değilse, birkaç gün içinde tasfiye edileceğinden hiç kuşkusuz yoktur."²⁶⁸ Görüldüğü gibi bu açıklamalar erkendi. Aslında 8 Mart saldırısı başarısızlığın daniskasıydı. Komünistler Kronstadt savunmasında en ufak bir gedik açmadan yüzlerce adam kaybetmişlerdi.²⁶⁹ Ayaklanmayı çabucak bastırmak için yetersiz güçlerle —muhtemelen tamamı 20.000— ve yetersiz bir hazırlıkla güçlü müstahkem

267- 8 Mart saldırısının ek ayrıntıları için bkz. Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.44-46, 67-68; Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiiah*, s.14-15; ve *Pravda o Kronshtadte*, s.23, 90, 106, 180.

268- *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 8 Mart 1921; *Desiatyi s"ezd RKP(b)*, s.33.

269- Güvenilir kaynaklara göre Bolşevikler yaklaşık 500 ölü ve 2.000 yaralı vermişlerdi: "Kak nacholos' vosstanie v Kronshtadte," 12 Mart 1921, Miller Arşivi, Dosya 5M, No.5.

mevzilere başarısız bir saldırı yapmışlardı. Güvenilir seçilmiş birlikler kısmen kendileri gibi sıradan denizci ve askerlerin üzerine ateş açmakta gönülsüz olduklarından, ama esas olarak Kronstadt batarya ve müstahkemlerinden açılan yıldırıcı çapraz ateş karşısında herhangi bir korunma olmaksızın açık buzlu arazide ilerlemekten korktukları için bu kritik anda tereddüt göstermişlerdi.

O akşam bir Bolşevik birliği beyaz bayrak taşıyarak güneyden Kronstadt'a yaklaştı. Geçici İhtilalci Komitenin iki üyesi Vershinin ve Kupolov at sırtında onları karşılamaya çıktı. Bolşevik birliğin içinde bulunan bir *kursantı*'nın anlattığına göre, *Sevastopol*'den bir denizci olan Vershinin bağırarak, Yahudi ve Komünist zalimlere karşı ortak eylemde bulunmayı talep etmiş ve özgür sovyetlerin oluşması için gerçek bir ihtilalci otoritenin seçilmesi çağrısında bulunmuştur.²⁷⁰ Sonuçta, Vershinin olay yerinde ele geçirilmiş, Kupolov ise dörtlüye kaçarak kurtulmayı başarmıştır.

İsyancılar bu ihanete çok öfkelenmiş, ancak kızgınlıkları, ölen Bolşevik askerlere duydukları merhametle biraz olsun yatışmıştır. "Bütün Dünya bilsin," başlıklı bir başyazıda İhtilalci Komite, "Feld Mareşal" Troçki'yi dökülen kandan sorumlu tutarak sert bir şekilde suçlamıştır. Komite, hiç değilse bundan sonra şiddeti önlemek için hareketlerinin gerçek niteliğini öğrenmek üzere Kronstadt'a bir partili olmayan heyetin gönderilmesini yeniden önermiştir. "Bütün dünyanın emekçileri bilmelidir ki, biz sovyet iktidarının savunucuları, Sosyal Devrimin zaferlerinin bekçileriyiz. Bizler, ister kazanalım isterse Kronstadt'ın yıkıntıları altında mahvolalım yalnızca emekçi kitlelerin davası için savaşıyoruz. Dünya emekçileri bize hak vereceklerdir. Masum insanların kanının dökülmesinden iktidarla sarhoş olmuş Komünist fanatikler sorumludur. Yaşasın sovyetlerin iktidarı!"²⁷¹

270- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.95-96. Cf. *Pravda o Kronshtadte*, s.94-98, 129.

271- *Pravda o Kronshtadte*, s.82.

İsyancıların çıkardığı Izvestiia gazetesi.

Kronstadt isyanı iki haftadan biraz daha fazla sürdü. Bu kısa süreye rağmen, üyelerinin uzun dönemli bir stratejiye sahip olmadıklarını söylemeye bile gerek olmayan Geçici İhtilalci Komitenin önderliği altında kurulan olağanüstü tipteki bir devrimci komün sorunlara çözüm getirmede ve öz-örgütlenmede önemli bir beceri gösterdi. Daha önce de gördüğümüz gibi, İhtilalci Komite, 2 Mart'da Eğitimevi'nde yapılan konferansın başkanlık divanını oluşturan beş kişiden oluştu. Fakat kısa zamanda şehrin ve garnizonun yönetim ve savunmasının altından kalkabilmek için daha geniş bir komiteye ihtiyaç olduğu görüldü. Bunun üzerine 4 Mart akşamı, Kronstadt fabrika ve askeri birimlerinden 200 kadar delege —muhtemelen iki gün önce Eğitimevi'nde toplanan delegeler— işten sonra Garnizon Kulübü'nde toplandı ve “Ya zafer, ya ölüm” bağırışları arasında, 15 üyeden oluşan genişletilmiş İhtilalci Komiteyi seçti.²⁷²

Kronstadt'ın sivil ve askeri işlerini daha kolay yürütebilmek için yeni komite, karargâhını *Petropavlovsk* savaş gemisinden şehir merkezindeki Halkevi'ne taşıdı. Komite başkanı Petrichen-

272- *Pravda o Kronshtadte*, s.56-57.

ko'nun yardımcılıklarına Yakovenko ve Arkhipov, komitenin sekreterliğine ise Kilgast seçildi. Diğer üyelerin her biri özel bir alanın sorumluluğunu aldılar: Sivil işler Valk ve Romanenko; adalet Pavlov; ulaşım Baikov (kendisi daha önceden de müstahkem inşa dairesinin ulaşım şefi olarak çalışıyordu); levazım Tukin; ajitasyon ve propaganda Perepelkin tarafından yürütülüyordu.²⁷³

Petropavlovsk kararlarının 9. maddesine uygun olarak tayin dağıtımındaki ayrımcılık ilga edildi. Yalnızca hastanelere ve çocuk yuvalarına özel tayin dağıtımı yapılıyor ve doktor reçetesiyle hastalara fazladan yiyecek veriliyordu. Bunun dışında, Kronstadt'daki yiyecek kupon karşılığında eşit olarak dağıtılıyordu. Yiyecek dağıtımı, İhtilalci Komite'nin yakın gözetimi altındaki Gorkommuna ve Görprodkom adlı iki kuruluş tarafından yapılıyordu. Yiyecek dağıtım noktaları, Geçici İhtilalci Komite'nin günlük olarak çıkarttığı isyancı gazete *Izvestiia*'da belli zamanlarda ilân ediliyordu. Komite, şehir halkına yapacağı özel duyurularda ve dış dünya ile haberleşmelerde *Petropavlovsk*'un radyosunu da kullanıyordu.²⁷⁴

Ayaklanmanın ilk günlerinde gece 11'den itibaren sokağa çıkma yasağı kondu ve şehre giriş çıkışlar sıkı kontrol altına alındı. Okullar ikinci bir duyuruya kadar kapatıldı. Aynı zamanda İhtilalci Komite Kronstadt'ın politik yapısını etkileyecek bir dizi karar yayımladı. *Petropavlovsk* kararlarının 7. Maddesine uygun olarak Kronstadt müstahkeminin politik bölümü ilga edildi ve Garnizon Kulübü'nde yeni bir eğitsel program başlatıldı. Herhalde *Petropavlovsk* kararlarının 14. Maddesinde belirtilen "seyyar kontrol bürosu" için bir model olmak üzere bir sendika delegeleri komisyonu yerel İşçi ve Köylü Teftiş kurulunun yerine geçti. Ayrıca, her kamu kurumu, sendika, fabrika ve askeri birimde İhtilalci Komite'nin emirlerini yerel düzeyde yerine getirecek bir ihtilalci troyka —Komünist üyeler dışında— seçildi.²⁷⁵

İhtilalci Komite'nin yanısıra, 2 Mart'ta Eğitimevi'nde toplanan

273- *Novaia Russkaia Zhizn'*, 11 Mart 1921: Pukhov, *Kronshtadtskii miatezli*, s.76.

274- *Pravda o Kronshtadte*, s.52-54, 77-78; Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s. 20-21. *Izvestiia*'nın yayınlanmış on dört nüshasının tamamı, isyancıların program ve faaliyetleri hakkındaki en değerli kaynakları içeren *Pravda o Kronshtadte*'de yeniden yayınlanmıştır.

275- *Pravda o Kronshtadte*, s.177.

konferansın iki ilâ üç yüz arasında değişen denizci, asker ve işçi delegesi isyan boyunca çalışmalarını sürdürdü. 4 Mart'ta toplanan konferans İhtilalci Komite'yi genişletti, 8 ve 11'inde ise, diğer şeylerin yanı sıra Komünist Parti'nin hakimiyet ve kontrolünden kurtulmuş yeni bir Kronstadt Sendika Konseyi kurdu. Elbette, konferansın gündeminin başta gelen maddelerinin savunma, yiyecek ve yakacak sorunlarını içermesinde şaşılacak bir şey yoktur.²⁷⁶ Yetkililerden birinin tanımladığı gibi, konferans Kronstadt'ın kendine özgü parlamentosuydu,²⁷⁷ daha doğrusu, muhtemelen, isyancıların ayaklanmada ortaya attıkları "özgür sovyet"lerin prototipi olan bir çeşit geçici Sovyet görevi yapıyordu.

Bu faaliyetlerin arkasındaki itici güç, Kronstadt halkının en militan unsuru olan bahriyelilerdi. Mavi ceketliler örgütlenme, planlama ve propaganda işlerinde başından itibaren inisiyatif aldılar ve hareketin kısa tarihi boyunca hakim bir rol oynamaya devam ettiler. Tek bir asker (hele hele subay) Geçici İhtilalci Komite'de yer almadığı gibi, sivil işçi ve memurlar Komite'de ancak küçük bir azınlığı oluşturmuşlardır. Fakat bahriyelilerin liderliği almasıyla birlikte Kronstadt garnizonu — "askeri uzmanlar" ve müstahkemlerle bataryaları kuşatmakla görevlendirilmiş Kızıl Ordu Birlikleri— kısa sürede isyanın yanında saf tuttu; ve denizcilerden her zaman etkilenen kasaba halkı da onlarla yakın ilişkiye geçti ve aktif destek verdi. Kronstadt kayıtsızlık ve kederinden kısa bir süre için de olsa silkinmişti. İsyanın en yüksek noktasında adayı ziyaret eden Finlandiyalı bir gazeteci, ada halkının "coşkusu" ve insanların görev duygularının canlılığı karşısında şaşkına dönmüştü.²⁷⁸

Kronstadt, sık sık belirtildiği gibi,²⁷⁹ 1917'nin büyük coşku ve taşkınlığına geri dönüş ruh hali içindeydi. Kendilerini "Komünarlar" olarak adlandıran bahriyelilere göre 1917 Altın Çağdı ve onlar, disiplin engellerinin ortadan kaldırıldığı ve ideallerinin henüz iktidarın zorunluluklarıyla kirlenmediği devrim döneminin ruhunu yeniden kazanmayı özlüyorlardı. Dört yıl önce Bolşeviklerle kaderlerini birleştirdiklerinde aynı hedefleri paylaştık-

276- Agy, s.56-57; *Revoliutsionnaia Rossiia*, 1921, No.7, s.22.

277- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.85.

278- *Za Narodnoe Delo*, 15 Mart 1921.

279- Örneğin bkz, Voline, *La Revolution inconnue*, s.462; Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.18; ve Katkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6, s.70.

larını düşünmüşlerdi; Bolşevikler, nereden bakılsa aşırı Solda yer alan ihtilalci yoldaşlar, zorlama ve adaletsizliği ortadan kaldıracak ve özgür sovyetler temelinde bir emekçi cumhuriyetini kuracak kitlesel bir ayaklanmanın öncüleriydiler. Bizzat Lenin “sosyalizm,” diye açıklıyordu 1917 Kasım’ında, “yukardan emirlerle yaratılamaz. Bürokratik devlet otomatizmi onun ruhuna yabancıdır; canlı ve yaratıcı olan sosyalizm halk kitlelerinin kendi eseri olacaktır.”²⁸⁰ Gerçi bu başarılı ayların ardından merkezileşmiş bir diktatörlüğün dayatmaları geldi ve bahriyeliler ihanete uğradıklarını düşünmeye başladılar. Uğrunda mücadele ettikleri demokratik ilkelerin yeni bir ayrıcalıklı elit tarafından ortadan kaldırıldığını gördüler. İç Savaş sırasında Bolşeviklere bağlı kaldılar, ancak devrimi eski yoluna geri döndürme konusundaki kararlılıklarını korudular. Ve Beyaz tehlikesi ortadan kalkar kalkmaz Ekim’in taleplerini yeniden yükselttiler.

Bir politik hareket olarak Kronstadt ayaklanması, isyancı *Izvestiia*’nın tanımladığı gibi,²⁸¹ hayal kırıklığına uğramış devrimcilerin, Komünist diktatörlüğün “karabasan yönetiminden” kurtulma ve sovyetlerin etkili iktidarını yeniden kurma girişimiydi. Tarihi olarak, bu sovyet geleneksel Rus yerel özyönetim kurumu olan köy komününün izlerini taşıyordu. Emma Goldman’ın gözlemlediği gibi bu, “eski Rus *mir*’inin ileri ve daha devrimci biçiminden başka bir şey değildi. O, halkın içinde öylesine derinden kök salmıştı ki, tarladaki çiçekler gibi Rusya toprağından doğal olarak fişkırmıştı.”²⁸² Gerçi Lenin parti kontrolünden bağımsız özgür sovyetleri daima aforoz etmiştir. Onda, halkın kendiliğinden eylemine karşı içgüdüsel bir güvensizlik vardı. Yerel demokrasi organlarının reaksiyona köprü görevi yapma potansiyeli taşımasından ya da ekonomik ve sosyal kaosa yol açmasından korkuyordu. Bununla birlikte, devrim gelip her yerde yerel sovyetler fişkırdığı zaman eski düzeni yıkmada ve iktidarı fethetmede bir araç ve bir güç olarak bu yerel sovyetlerin değerini takdir etti. “Bütün iktidar sovyetlere” sloganı partisinin başta gelen parolası oldu. Gerçi Lenin, Ekim darbesinden sonra anarşik ve disiplinsiz kitleler üzerinde ihtilalci bir diktatörlük kurarak orijinal merkeziyetçiliğine geri dönmekte gecikmedi. Ve sovyet sis-

280- Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, xxxv, 57.

281- *Pravda o Kronshadtte*, s.55.

282- Avrich, *The Russian Anarchists*, s.252. (Rus Devriminde Anarşistler, çev: Celal Kanat, Metis, 1993.)

temi yeni ve daha yüksek bir hükümet biçimi, Marx tarafından ortaya atılan “proletarya diktatörlüğü” olarak takdim edilmeye devam edilmekle birlikte sovyetler sürekli olarak parti kontrolüne alındı ve 1921’e gelindiğinde artık yeni bürokrasinin onay mühründen başka bir anlamı kalmamıştı.

Bahriyelilerin ayaklanması devrimin saptırılmasına karşı bir protestoydu. Gördüğümüz gibi, bir Bolşevik diktatörlükte, halkın “emekçi iktidarı” fikriyle “proletarya diktatörlüğü” fikri arasında bir çatışma çıkması kaçınılmazdı. Herhangi bir tek partinin olağanüstü yönetimine karşı olan bahriyeliler, işçilerin ve köylülerin konuşma, basın ve toplanma özgürlüklerini güvence altına alarak ve sovyetlerde yeni seçimlerin yapılmasını sağlayarak Komünist iktidar tekeli kırımayı hedefliyorlardı. Berkman’ın belirttiği gibi, bahriyeliler sovyet sisteminin ateşli savunucularıydı; onların savaş narası 1917’nin Bolşevik sloganıydı: “Bütün iktidar sovyetlere.”²⁸³ Fakat Bolşeviklerin tam tersine onlar, bütün sol kanat örgütlerin temsil edildiği —SR’ler, Menşevikler, anarşistler, Maksimalistler— ve halkın gerçek isteklerini yansıtan serbest ve özgür sovyetleri talep ettiler. Böylece bu düstur, asi *Izvestiia*’nın alt başlığında yeni bir şekil aldı: “Bütün iktidar sovyetlere, partilere değil.” “Bizim davamız,” diye açıklıyordu *Petropavlovsk* radyosu 6 Mart’taki yayınında, “emekçi temsilcilerinin özgürce seçildiği sovyet iktidarıdır, parti iktidarı değil. Sovyetler, taleplerimize ve ihtiyaçlarımıza daima kulaklarını tıkamış olan komünist partisi tarafından gaspedilmiş ve yönlendirilmiştir; taleplerimize verilen tek yanıt kurşun olmuştur.”²⁸⁴

Fakat özgür sovyetler çağrısında bulunan isyancılar yine de eşit hakları ve herkes için özgürlüğü savunan demokratlar olarak görülemezler. Suçladıkları Bolşevikler gibi onlar da Rus toplumunda şiddetli bir sınıf tavrının savunucusu olmuşlardır. Onların sözünü ettikleri özgürlük yalnızca işçiler ve köylüler içindir, yoksa toprak sahipleri ya da burjuvazi için değil. Aslında “emekçi cumhuriyeti” ile kasdettikleri de budur —emekçi kitlelerinin ortak iradesiyle eski sömürücüler ve baskıcılar üzerinde uygulayacakları bir cumhuriyet yönetimi. Onların programında Batı Avrupa çizgisinde liberal bir parlamentoya yer yoktu ve

283- Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.24-25.

284- Agey, s.19, *Pravda o Kronshtadte*, s.65.

Kronstadt denizcilerinin 1918 Ocak'ında Kurucu Meclis'in dağıtılmasına önayak olmaları bu tutumu çok güzel sembolize ediyordu. Üç yıl sonra da denizcilerin Kurucu Meclis ya da benzeri kurumlara karşı tavırlarında herhangi bir değişiklik olmamıştı. Onlara göre, bir ulusal parlamento kaçınılmaz olarak devrimin kovaladığı unsurların tamı tamına aynısı olmasa bile yeni bir ayrıcalıklı azınlık tarafından belirlenecekti. Temsili hükümete taraftar değillerdi, istedikleri sıradan halkın özgür sovyetler aracılığıyla uygulayacağı doğrudan kitle demokrasisiydi. "Emekçilerin siperi Kurucu Meclis değil, sovyetlerdir," diye açıklıyordu Geçici İhtilalci Komite'nin yayın organı.²⁸⁵ Kısaca, isyancılara göre, parlamento ve sovyetler, biri burjuvazinin, diğeri emekçilerin üstünlüğünü getiren hükümet biçimleriydi. Fakat onlar, yeni bir Kurucu Meclis'in yalnızca Bolşeviklerin mutlak iktidarına yol açacak bir diğer alet olmasından büyük korku duyuyorlardı. Kronstadt'ın düşmesinden sonra bir sovyet muhabiri, sağ kalan bir grup Kronstadtlıya neden Kurucu Meclis'in restorasyonu çağrısında bulunmadıklarını sormuştu. "Parti listeleri demek komünistler demektir," (*a raz spiski - znachit kommunistty*) yanıtını vermişti onlardan biri acı bir gülümsemeyle. Bizim istediğimiz, demişti, işçilerin ve köylülerin kaderlerini gerçekten tayin etmeleridir ve bu da yalnızca sovyetler aracılığıyla mümkün olabilir.²⁸⁶

Kronstadt programı ekonomik alanda savaş komünizmini hedef almıştır. Bu program yaklaşık üç yıldır uygulanan zorlama politikalarını başlarından atmak isteyen işçi ve köylülerin kararlılıklarını yansıtmaktadır. Kronstadtlılar (eski bir Rus pratiğini izleyerek) ülkeyi kedere boğan hastalıklardan hükümeti —yalnızca ve yalnızca hükümeti— sorumlu tutmuşlardır. Kaos ve yıkımla ilgili olarak İç Savaşı, orduların çatışmasının yol açtığı kaçınılmaz tahribatı, Müttefiklerin müdahale ve ambargosunu, kaçınılmaz ham madde ve yakacak sıkıntısını ya da salgın hastalıklar ve açlık ortamında hastalıkların iyileştirilmesindeki ve açların doyurulmasındaki güçlükleri çok az suçlamışlardır. Tersine, bütün acıların ve zorlukların sebebi Bolşevik rejimde yatıyordu: "Komünist yönetim tüm Rusya'yı benzeri görülmemiş bir yoksulluk, açlık, yakacaksızlık ve benzeri yoksunlukların içine at-

285- *Pravda o Kronshtadte*, s.132.

286- *Agy*, s.31.

miştir. Fabrika ve atölyeler kapanmış, tren yolları çökmenin sınırına gelmiştir. Kırsal bölgelerdeki insanlar bir deri bir kemik kalmıştır. Ne ekmegimiz var, ne hayvanımız, ne de aletimiz toprağı sürmek için. Ne giyeceğimiz var, ne ayakkabımız, ne de yakacağımız. İşçiler aç ve yakacaksınız. Köylüler ve şehir halkı yaşamalarının düzeleceğine ilişkin umutlarını yitirmiş durumda. Ölüme gün be gün biraz daha yaklaşıyorlar. Komünist hainler bütün bunları size reva gördüler.”²⁸⁷

Denizciler, çoğunun içinden geldiği köylüler gibi, Bolşevik rejimin “yeni serflik” düzenini, özellikle de silâhlı toplama birlikleri tarafından ürünlere el konmasını şiddetle suçluyorlardı. Kronstadt *Izvestiia*, “Sekizinci Sovyet Kongresinde köylüler, ‘her şey çok güzel —topraklar bizim, ürünler sizin, su bizim, balıklar sizin, ormanlar bizim, odunlar sizin,’ derken haklıydılar,”²⁸⁸ diye yazıyordu. “Hükümetin yağmasına karşı çıkan her köylü, nasıl fakirleştiğine ve umutsuz bir durumda olduğuna bakılmaksızın ‘kulak’ ya da ‘halk düşmanı’ olarak suçlandı,” diye ekliyordu gazete. *Izvestiia*, bundan sonra bazı eski ağa topraklarından en iyilerinin üzerinde devlet çiftliklerinin kurulmasını kınıyor ve bunun yalnızca köylülerin hakettikleri mülklerinden yoksun bırakılması değil, aynı zamanda Çarlık rejimindeki emek kiralama sisteminin yeniden yürürlüğe konması anlamına geldiğini belirtiyordu. Bu, isyancıların belirttiği gibi, sömürünün her biçimini ve “ücretli köleliği” ortadan kaldıran ihtilalin ruhunun yok edilmesi demekti. *Izvestiia*, köylülerin kendi çabalarıyla ve kendi yararlarına küçük çaplı üretime devam etme haklarını savunuyordu. Devlet çiftlikleri “yeni toprak sahibinden başka bir şey olmayan devletin mülkiyetidir. Köylülerin yeni kazandıkları topraklarını kullanmak yerine Bolşevik sosyalizminden aldıkları budur işte. Ürünlere el koyma, sığırların ve atların müsaderesi karşılığında onlara verilen, Çeka baskınları ve idam ınangalarıdır. Bir işçi devletinde ne hoş bir değiş tokuş sistemi. Ekmek karşılığında kurşun ve süngü!”²⁸⁹

Endüstri alanında, aynı şekilde isyancılar, işçiler ve zenaatkarların kendi emekleriyle üretim yapmaları ve kendi kaderleri-

287- Agy. s.164-65.

288- Agy. s.82-84. 163. Kongrenin resmi tutanaklarında bu sözler yer almamaktadır, fakat Lenin’in hazır bulunduğu ve 1. Bölümde sözü edilen bir kapanış oturumundaki tartışmalarda bu sözler kullanılmış olabilir.

289- Agy. s.172-74.

ni tayin etmeleri için özgürlük istiyorlardı. Gerçi, genellikle sanıldığıının tersine, onlar “işçi kontrolünden” yana değillerdi. Gördüğümüz gibi, yerel fabrika komitelerinin yalnızca denetim yapmaları yetersiz ve etkisizdi: Yetersizdi, çünkü bu, işçilerin fabrikaları kendilerinin işletmesi yerine eski menajerlere ve teknikerlere kilit mevkilerde sorumluluk vermek demekti ve etkisizdi, çünkü bu, diğer işletmelerle gerekli eşgüdümü sağlamıyordu. Onlar, menajer ve teknik uzmanların atanması yoluyla üretimi devlet kontrolüne alan ulusallaştırılmış endüstriyi de onaylamıyorlardı. “İşçi kontrolü” adı altında üretimi altüst ederek,” diye açıklıyordu Kronstadt *Izvestiia*, “Bolşevikler fabrika ve atölyeleri ulusallaştırmaya giriştiler. İşçiler kapitalist kölelikten devlet işletmelerinin köleliğine geçmiş oldular.” Aynı zamanda sendikalar, “merkezileşmiş Komünist yapılara” dönüştürülerek, işçilerin eğitsel ve kültürel ilerlemelerine yardımcı olacaklarına kırtasiye işlerine boğuldular. Yalnızca yeni seçimler sendikaları işçilerin “kendi kaderlerini tayin etmelerine” yarayan özgür kurumlara dönüştürebilirdi. Esnaf ve zenaatkârlara gelince, emek kiralamak yoluna gitmedikleri sürece onlara tam özgürlük veril-meliydi. “İhtilalci Kronstadt,” diyordu Geçici Komite, “farklı bir sosyalizm için, üreticinin kendi efendisi olduğu ve üretimini kendi uygun gördüğü şekilde düzenlediği bir emekçi Sovyet Cumhuriyeti için mücadele ediyor.”²⁹⁰

İsyanın en başta işaret ettiği şey Komünist yönetime karşı uyanıştı. Bolşeviklerin, diyordu, asi *Izvestiia*, iktidarı kaybetmekten ödleri kopmaktadır, öyle ki, bunun için “her araç mu-bahtır —iftira, şiddet, aldatma, cinayet, isyancıların ailelerin-den intikam alma.”²⁹¹ Devrimin anlamı karikatürize edilmiş, işçilere ve köylülere boyun eğdirilmiş, bütün ülke parti ve gizli polis tarafından susturulmuş, hapishaneler karşı-devrimcilerle değil, emekçilerle ve aydınlarla doldurulmuştu. “Eski rejimin yerine,” diye yakınmaktadır *Izvestiia*. “yeni bir keyfilik, küstahlık, kayırmacılık, hırsızlık ve vurgunculuk rejimi kurulmuştur; bu öylesine korkunç bir rejimdir ki, insanlar her ekmek dilimi için, en ufak bir şey için resmi makamlara dilenmek zorundadırlar; öyle bir rejimdir ki, emeğini denetleyemediği bu rejimde in-

290- Agy, s.92, 173-74.

291- Agy, s.83. Bu son deyim, elbette, Petrograd'da rehin alınma olayına gönderme yapmaktadır.

sanın kendisi bile kendisine ait değildir; öyle bir kölelik ve aşağılanma rejimidir ki... Sovyet Rusya bütünüyle bir toplama kampına dönüşmüştür.”²⁹²

O zaman ne yapılmalıydı? Devrim nasıl olacaktı da kendi yoluna dönecekti? Bolşevikler 8 Mart'ta büyük saldırılarını başlatıncaya kadar isyancılar barışçı reform umutlarını korumuşlardı. Davalarının haklılığına olan inançla bütün ülkenin —ve özellikle Petrograd'ın— desteğini kazanarak hükümeti büyük politik ve ekonomik tavizlere zorlayacaklarına güveniyorlardı. Ancak komünist saldırı isyanda yeni bir aşamanın işaretiydi. Görüşme ve uzlaşma yolundaki her türlü beklenti bir anda sona ermişti. Artık her iki taraf için de tek açık kapı şiddetti. 8 Mart'ta denizciler yeni bir slogan ilân ettiler: Bütün Rus halkını, Şubat ve Ekim 1917'de başlayan görevi sona erdirmek üzere başlayan “üçüncü devrimde” kendilerine katılmaya çağırdılar: “İşçiler ve köylüler, Kurucu Meclis'i, burjuva rejimiyle ve Komünist parti diktatörlüğünü de, emekçi kitlelerin boynuna ilmiği geçiren ve boğarak öldürmekle tehdit eden Çeka'sıyla, devlet kapitalizmiyle başbaşa bırakarak sebatkâr adımlarla ileriye doğru yürümeye devam etmektedir... Kronstadt, emekçi kitlelerin son kalan prangalarını da söküp atacak ve sosyalist yaratıcılık için yeni ve geniş bir yol açacak olan üçüncü devrimin temelini atmış bulunuyor.”²⁹³

Batılı tarihçiler kadar Sovyet tarihçileri de, Kronstadt programında soldaki şu ya da bu anti-Bolşevik partinin izlerini bulmak yönünde sürekli çaba göstermişlerdir. Ne ölçüde böyle bir kıyaslama yapılabilir? İsyancılarını ileri sürdükleri birçok talep gerçekten de bu sol muhalefetin talepleriyle uyuşmaktadır. Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve anarşistler, Bolşevik iktidar tekeline ve Savaş Komünizmi sistemine her zaman karşı çıkmışlardır. Hepsi de özgür sovyetler ve sendikalar, işçiler ve köylüler için sivil özgürlükler, terörün sona erdirilmesi ve tutuklanmış sosyalist ve anarşistlerin serbest bırakılması yönünde çağrıda

292- Agy, s.128, 165

293- Agy, s.83-84. İsyancıların yukarıda özetlenen umutları ve talepleri en net bir şekilde şu üç belgede yer almaktadır: 28 Şubat-1 Mart tarihli *Petropavlovsk kararları* ve asilerin gazetesinde yayınlanan iki uzun başyazı olan: 8 Mart tarihli “Ne İçin Mücadele Ediyoruz,” ve 16 Mart'ta son olarak yayınlanan sayıdaki “Tırnak İçinde Sosyalizm”. Bu üç belge bir arada, Kronstadt programının en tam ve belîğ anlatımını sunarlar. *Petropavlovsk kararları*, 2. Bölümde verilmişti. sözü geçen iki başyazı ise Ekler bölümünde yer almaktadır.

bulunmuşlardır. 1917 Ekim'i gibi erken bir tarihte SR'lerle Menşevikler tarafından ortaya atılan, bütün sosyalist grupların temsil edildiği koalisyon hükümeti talebi sözünü sakınmayan bir grup Bolşevik tarafından da desteklenmiştir: "Biz, bir sosyalist hükümetin Sovyetlerdeki bütün partiler tarafından oluşturulması gerektiği düşüncesindeyiz. Bunun dışında yalnızca tek bir yol olduğunu iddia ediyoruz: Yalnızca Bolşeviklerden oluşan hükümetin politik terör yoluyla korunması. Bunu kabul edemeyiz ve etmeyeceğiz. Biliyoruz ki bu... sorumsuz bir rejimin kurulmasına. ülkenin ve devrimin yıkımına yol açacaktır."²⁹⁴

İsyancılar, Sosyalist Devrimcilerle, köylülerin ve küçük üreticilerin ihtiyaçlarına fazlasıyla kafa yormak ve aynı şekilde büyük çaplı endüstrinin sorunlarına ilgisizlik gibi önemli bir özelliği paylaşmaktadırlar. Fakat diğer yandan isyancılar, SR'lerin merkezi talebi olan Kurucu Meclis'in restorasyonunu onaylamamış ya da SR'lerin saygıdeğer lideri Victor Çernov tarafından yapılan yardım teklifini kabul etmemişlerdir. Bu bir yana bırakılırsa, SR'lerin isyan hareketi içinde hakim bir rol oynamak için çaba sarfetmedikleri açıktır. Bu, Menşevikler açısından da doğrudur. Elbette Menşevikler, 1905'te ilk ortaya çıktığı günden beri sovyetlerin en önde gelen savunucularıydılar ve Kronstadt'ın partili olmayan işçi, asker ve denizciler konferansı fikri, orijinal Petersburg Sovyetinin oluşmasına teorik temel teşkil eden Menşevik lider Akselrod'un önerisini hatırlatmaktadır. Bununla birlikte, Menşeviklerin aşırı solun geleneksel kalesi olan Kronstadt üzerinde pek fazla etkisinin olduğu söylenemez. Şehirdeki ve doktaki zenaatkârlar ve işçiler arasında bir miktar Menşevik vardı (Sovyet kaynakları, İhtilalci Komitenin iki üyesini, her ikisi de işçi olan Valk ve Romanenko'yu Menşevik olarak nitelemektedirler), ancak Kronstadt programı endüstri proleteryasını etkileyen sorunlara nispi olarak az yer vermiştir. Ayrıca, isyanın belkemiğini oluşturan denizciler arasındaki Menşeviklerin sayısı önemsizdir. Öte yandan, Petrograd'daki ve yurtdışındaki Menşevik liderliğin ayaklanmanın seyri boyunca Bolşeviklerin silâh zoruyla devrilmesini onaylamaktan imtina ettikleri de kayda değer bir noktadır.

Bu durumun tersine, anarşistlerin donanma içindeki etkisi her zaman güçlü olmuş ve onlar zaman zaman ayaklanmaya

294- Daniels, *The Conscience of the Revolution*, s.66.

önayak olmakla suçlanmışlardır. Fakat bu büyük ölçüde gerçek dışıdır. Bir kere, son yılların en ön plandaki anarşistleri artık sahnede değildir: Kurucu Meclisi dağıtan ateşli, genç bahriyeli Anatoli Zhelezniakov Beyazlara karşı mücadele sırasında hayatını kaybetmişti;²⁹⁵ 1917'de Çapa Meydanının popüler hatiplerinden I. S. Bleikhman ayaklanmadan birkaç ay önce ölmüştü ve ayaklanma sırasında Kronstadt Sovyetinde önde gelen şahsiyetlerden olan yoldaşı Efim Yarchuk o sırada Moskova'daydı ve hapse değilse de Çeka tarafından sıkı gözetim altında tutuluyordu. Yarchuk'un kendi Kronstadt tarihi anarşistlerin 1921'de önemli bir rol oynamadıklarını göstermektedir, bu dönemde herhangi bir başka anarşist kaynak da bunu ileri sürmüş değildir. İç Savaş sırasında ölen ya da 1920'lerin başlarında Bolşevik zulmüne uğrayan anarşistleri içeren eksiksiz bir listede Zhelezniakov, Yarchuk ve Bleikhman dışında başkaca Kronstadtlının adı geçmemektedir.²⁹⁶ Geçici Devrimci Komitenin yalnızca bir üyesinin (Perepelkin), o da dolaylı olarak, anarşistlerle bağlantısı vardır. Ayrıca, isyan hareketinin gazetesinde anarşistlerin adı yalnızca bir kere, *Petropavlovsk* manifestosunun metninde "işçilere, köylülere, anarşistlere ve sol kanat sosyalist partilere konuşma ve basın özgürlüğü" talep edilirken geçmiştir.²⁹⁷

Ancak 1917'de Kronstadt'da öylesine güçlü olan anarşizm ruhunun birdenbire ortadan kalkmış olması mümkün değildir. Perepelkin, isyancı liderler arasında bilinen tek anarşist olabilir, ancak *Petropavlosk* kararlarını kaleme alan ve ajitasyon ve propagandanın başında bulunan kişi olarak liberter görüşlerinin propagandasını yapmak açısından iyi bir pozisyonda bulunuyordu. Hareketin bazı anahtar sloganları —"özgür sovyetler," "üçüncü devrim," "komiserokrasiye son,"— İç Savaş sırasındaki anarşist sloganlardı ve "bütün iktidar sovyetlere, partilere değil" sloganı da anarşist bir tını taşımaktadır. Ama öte yandan, anar-

295- Avrich, *The Russian Anarchists*, s.198. Bugün Zhelezniakov'un Kronstadt'da heykeli bulunmaktadır: *Kronstadt: kratkii putevoditel'*, s.116.

296- *Goneniia na anarkhizm v Sovetskoï Rossii*, Berlin, 1922.

297- Dan, *Dva goda skitanii*, s.156; *Pravda o Kronshtadte*, s.46. Cf. Katkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6, s.29-62. Tanınmış anarşist Volin'e göre (*La Revolution inconnue*, s.469-70). Geçici İhtilalci Komite onun Bolşevikler tarafından hapsedildiğini bilmeden. Petrograd'a temsilciler göndererek Yarchuk'un isyana yardım etmek üzere Kronstadt'a gelmesini sağlamaya çalışmıştır. Volin, Petrichenko'nun da anarşist sempatzımanı olduğunu eklemektedir, ancak bu iddiayı doğrulayacak herhangi bir kanıt bulmuş değilim.

şistlerin çoğu herhangi bir “iktidar” talebinden uzak dururlarken, denizciler hiçbir zaman, her anarşist platformun merkezi maddesi olan devletin bütünüyle tasfiyesi çağrısında bulunmamışlardır.

Ne olursa olsun ayaklanma Rusya'nın her yanındaki anarşistleri sevindirmiştir. Onlar, Kronstadt'ı “İkinci Paris Komünü” olarak alkışlamış ve Kronstadt'ın üzerine askeri birlikler yollayan hükümeti şiddetle suçlamışlardır.²⁹⁸ İsyanın en yüksek noktasında Petrograd sokaklarında bir anarşist bildiri dağıtıldı; bu bildiri, Finlandiya körfezinden top sesleri gelirken sessiz kalarak Kronstadt'ı yalnız bıraktığı için halkı eleştiriyordu. Bildiri, denizciler sizin için, Petrograd halkı için ayağa kalkmıştı, diyordu. İçinde bulunduğunuz ataletten silkinip uyanmalı ve ardından anarşizmin zaferinin geleceği Komünist diktatörlüğe karşı mücadeleye katılmalısınız.²⁹⁹ Bu sırada Berkman ve Goldman gibi diğer anarşistler ise, çatışmada arabuluculuk yapmak ve kan banyosunu önlemek için boşuna çabalıyorlardı.

Kısacası ayaklanma, herhangi bir parti ya da grup tarafından etkilenmiş ya da planlanmış değildir. Ona katılan farklı eğilimlerdeki radikallerin —SR'ler, Menşevikler, anarşistler, tabandaki Komünistler— ne sistematik bir ideolojileri, ne de eylem için önceden düşünülmüş bir planları söz konusudur. Onların amentüsü, tutarlı ve yapıcı bir programdan çok, çeşitli ihtilalci eğilimlerden unsurların birlikte oluşturdukları muğlak ve belirsiz bir karşı çıkış, baskı ve yoksunluğa karşı bir protesto çılgılığı, acıların ve dertlerin bir dökümünden ibaretti. Özellikle tarım ve endüstride özel öneriler getirmek yerine isyancılar, özgürce seçilmiş sovyetler aracılığıyla hayata geçecek olan, Kropotkin'in deyişiyle “kitlelerin yaratıcı ruhu”na bel bağlamayı tercih etmişlerdir.

Onların ideolojilerini en iyi tanımlayacak olan belki de, kökleri, aşağıdan örgütlenen tam ekonomik ve politik özgürlüğe dayanan, işçilerin ve köylülerin uyumlu bir işbirliği içinde yaşadıkları özel komünlerin gevşek bağlarla örülmüş federasyonu kadim rüyasının gerçeğe dönüştüğü, “toprak ve özgürlük” ve “halkın iradesi”nin eski *Narodnik* programına kadar uzanan anarko-popülizmdir. Mizaç ve görüş bakımından isyancılar en yakın politik grup olan ve Sosyalist Devrimci Partinin aşırı-militan çok kü-

298- Avrich, *Russian Anarchists*, s.230 (Türkçe baskısında s.179)

299- Kornatovskii, ed., *Kronshadtskii miatezh*, s.164-66.

çok bir kanadını oluşturan SR Maksimalistler, devrimci yelpazede, her ikisinden de özellikler taşıdığı Sol SR'lerle anarşistler arasında bir yer işgal eder. Kronstadt programı ve asi *Izvestii*'de ortaya atılan görüşler hemen hemen bütün önemli noktalarda Maksimalistlerin görüşleriyle örtüşmektedir ki, Sovyet iddialarına inanılacak olursa, bu gazetenin editörü de (Lamanov adlı) bir Maksimalistti.³⁰⁰ Maksimalistler topyekûn devrim doktrinini vadediyorlardı. Onlar, Kurucu Meclis'in restorasyonuna karşıydılar ve bunun yerine, özgür sovyetlerin seçimiyle kurulacak, merkezi devlet otoritesi asgariye indirilmiş bir "emekçi sovyet cumhuriyeti" çağrısında bulunuyorlardı. Politik olarak bu, Kronstaddlıların hedefinin aynısıydı ve "bütün iktidar sovyetlere, partilere değil," sloganı, köken olarak bir Maksimalist mücadele sloganıydı.

Ekonomik alandaki paralellikler de daha az çarpıcı değildir. Maksimalistler, tarımsal alanda ürünlere zorla el konmasını ve devlet çiftlikleri kurulmasını eleştiriyor ve bütün toprakların, engellenmeksizin kullanmaları için köylülere geri verilmesini talep ediyorlardı. Endüstri alanında, burjuva yönetimi üzerinde işçi kontrolünü reddediyor, "üretimin toplumsal örgütlenmesini ve bu örgütlenmenin emekçi halkın temsilcileri tarafından sistematik olarak yönetilmesi"ni savunuyorlardı. İsyancılara göre olduğu gibi Maksimalistlere göre de bu, fabrikaların ulusallaştırılması ve merkezileştirilmiş bir devlet yönetimi sistemi anlamına gelmiyordu; tersine, onlar sürekli olarak, merkezileşmenin doğrudan "bürokratizme" yol açacağı ve emekçinin objektif devasa bir makine içinde yalnızca bir çarklının dişlisi haline geleceği uyarısında bulunmuşlardı. Onların düsturu, hükümetin planlama ve eşgüdüm işlerini üstlendiği bir "devlet yönetimi ve işçi kontrolü değil, işçi yönetimi ve devlet kontrolü" sistemiydi. Kısacası, gerekli olan, üretim araçlarının onları kullanan halka devredilmesi idi. Her Maksimalist sloganda bu mesajı görmek mümkündür: "Toprak köylünün," "Fabrika işçinin," "Ekmek ve ürün emekçinin."³⁰¹

300- Slepkov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.33; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.77. Gerçi bu kaynaklar, 1921 isyanında onun adından söz etmezler. A. Lavanov aslında 1917 Devriminde aktif bir Maksimalist ajitatördü.

301- Soiuz S-R Maksimalistov, *Trudovaia sovetskaiia respublika*, Moscova, 1918 ve *rabochem kontrole*, Moscova, 1918; G. Nestroev, *Maksimalizm i bol'shevizm*, Moscova, 1919; *Maksimalist*, No.2, 25 Ağustos 1918, s.5-9 ve No.16, 15 Nisan 1921, s.15-16.

İsyanın esaslı bir anarko-popülist mantaliteye sahip olduğu dilinden ve katılımcılarının efsanelerinden de anlaşılmaktadır. Kronstadt'daki propaganda, köylülerin ve işçilerin duygularını yakalamasını bilen bir dille konuşan adamlar tarafından yürütülüyordu. Halkın ruh halini esaslı bir şekilde yakalayan basit sloganlar, özdeyişler ve sıradan halk dili kullanılıyordu. İsyancı ajitatörler (daha sonra bir röportajcının belirttiği gibi)³⁰² kulağa yabancı gelen ifadelerden ve Marksist jargondan uzak, temiz ve basit bir dille konuşuyor ve yazıyorlardı. "Proletarya" kelimesini kullanmak yerine, tam da popülist tarza uygun olarak, toplumda belirleyici rol oynayacak "emekçi"lerden —köylüler, işçiler ve "emekçi aydınlar"— söz ediyorlardı. Onlar, dar anlamda endüstri işçileriyle burjuvazi arasındaki sınıf çatışması görüşüne dayanan "sosyalist" devrim yerine, yoksulluk ve sömürülmelelerinden toprak sahipleri ve kapitalistler kadar politikacıları ve bürokratları da sorumlu tutan emekçi kitlelerinin duygularını dile getiren geleneksel *Narodnik* anlayışa uygun olarak "sosyal" devrimden söz etmeye eğilimliydi. Batı ideolojileri —Marksizm, liberalizm vb.— onların zihninde çok az yer tutar. Parlamento hükümete güvensizliklerinin popülist ve anarşist mirastan derin kökleri vardır: Herzen, Lavrov ve Bakunin, geleneksel Rus komünü temelinde yerel özyönetim yoluyla kurtuluş yolunu bulacak olan reddedilmişlerin ve dışlanmışların taleplerine karşı çıkan üst ve orta sınıfların çıkarlarının bekçisi bir "kadınlar hamamı," yoz ve yabancı bir kurum olarak parlamentoyu bütünüyle reddetmişlerdir.

Ayrıca Kronstadtlıların ağır basan köylü kökenlerine uygun olarak güçlü bir Slav milliyetçiliği sergilemeleri şaşırtıcı değildir. Kendilerini enternasyonalistler olarak takdim etmelerine rağmen bahriyeliler dünya ihtilalci hareketine çok az ilgi göstermişlerdir. Konuşmaları daha çok Rus halkını, onun kaderini merkez almaktadır ve onların "üçüncü devrim" teması taşıdığı mesihî tını dolayısıyla onaltıncı yüzyıl kadim Rusya'sının "üçüncü Roma" doktriniyle önemli bir benzerlik içindedir: "Otokrasi alaşağı edildi. Kurucu Meclis cehennemin dibini boyladı. Komiserokrasi çöküyor. Emekçilerin gerçek iktidarını, Sovyet iktidarını kurmanın zamanı geldi."³⁰³ Gerçi, dövüşürken ölen isyancıların

302- "Beseda s Kronshtadtsami," *Revoliutsionnaya Rossia*, 1921, No.8, s.6-8.

Çapa Meydanındaki Denizci Katedralinde yapılan Ortodoks cenaze töreninin “Marseillaise”nin nağmeleriyle sona ermesinde olduğu gibi, denizcilerin köylü yerelciliklerinin Avrupa devrimci geleneğinin unsurlarıyla tuhaf bir şekilde karıştığı da oluyordu.³⁰⁴ Fakat, hareketin hakim popülist niteliği kendini yalnızca katılımcılarının dinsel törenleriyle ve toplumsal itikatlarıyla ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda isyanın ideolojik kumaşının geleneksel halk mitleriyle dokunmasında da görülür.

Merkezi devleti Rus toplumuna zorla oturtulmaya çalışılan yapay bir yapı, halkın çektiği acılardan sorumlu, halkın sırtına bütün ağırlığıyla çökmüş yabancı bir yük olarak ele alan böyle bir mit köylünün psikolojisini derinden yansıtır. Onyedinci ve onsekizinci yüzyıl Kazak ve köylü isyanlarında görüldüğü gibi, hükümete ve onun görevlilerine karşı halk nefretinin Rus tarihinde derin kökleri vardır.³⁰⁵ Stenka Razin ve Pugachev’e göre, yönetici sınıf Rus halkından, *narod*’dan değildir, bu kesim farklı bir sınıftan, köylünün kanını emerek beslenmiş parazitlerden çıkmıştır. Onlarınki, iyiliğin gücünün sıradan halkta cisimleştiği ve bu gücün devletin ve görevlilerinin şahsında cisimleşen şeytanın gücüne karşı direndiği şeklindeki bir Manichanean* inanışdır. Bürokratik despotizme karşı kendiliğinden ayaklanma (*buntarstvo*) geleneğinin mirasçısı olan Kronstadt bahriyelileri bu ilk isyancıların soyundan gelirler. Razin ve Pugachev nasıl “boyarlara ve memurlara” karşı savaştıysa, onlar da “komiserlere ve bürokratlara” karşı savaşılmaya hazırdırlar. O zamanki asillerin kötülüklerinin yerini şimdi halkın uğradığı bütün talih-sizliklerin —açlık ve iç savaştan, kölelik ve sömürüye kadar— kendisine atfedildiği komünist partisinin, yeni yönetici tabakanın kötülükleri almıştır. Devlet bürokrasisine karşı çok eskiden gelen bu nefret duygusu buzların üzerinden ilk Bolşevik saldırısının başlamasından hemen sonra basılan “Biz ve Onlar” başlıklı bir başyazıda son derece özlü bir şekilde ifade edilmiştir. Bu makalede aynı zamanda bahriyelilerin Sovyet rejimine uygun buldukları “komiserokrasi” lakabı da kullanılmıştır: “Lenin, ‘ko-

303- *Pravda o Kronshadtte*, s.128. “Üçüncü Roma” doktrini şöyle der: “İki Roma yıkıldı, fakat üçüncüsü ayakta ve dördüncüsü de olmayacak.”

304- Petrichenko, *Pravda o Kronshadtshikh Sobytiakh*, s.18.

305- Bu mitler, başka bir çalışmada enine boyuna ele alınacaktır. *Rus İsyanları, 1600-1800*, şu anda üzerinde çalışılıyor.

* Şeytanı ve iyiliği dünyevi güçlerde cisimleştiren bir mezhep, ç.n.

münizm eşittir Sovyet iktidarı artı elektrifikasyon' dedi. Fakat halk, komünizmin Bolşevik biçiminin komiserokrasi artı idam mangası olduğuna inanıyor."³⁰⁶ Bolşevik bürokrasi, sıradan halktan daha yüksek ücret, daha fazla yiyecek tayını alan ve daha sıcak yerlerde çalışan çıkarıcılardan oluşan yeni bir ayrıcalıklı kast olmakla suçlanıyordu. Kalinin'in Çapa Meydanından, "senin yerin nasılsa rahat" ve "hadi hadi işin tıklarında. Bahse gireyim cebini doldurmuşlardır" bağırışlarıyla uzaklaştırılışını yeniden hatırlayalım. Parti görevlileri, tekrar tekrar, devrimin meyvalarına el koymakla ve Rusya'nın "bedeni ve ruhu" üzerinde köleliğin yeni bir biçimini kurmaya çalışmakla suçlanmışlardır. "Bize sosyalizmin ışık saçan krallığı diye sunulan Komünist partinin diktatörlüğünden başka bir şey değildir," diye şikayet ediyordu, son çıkan sayısında asi *Izvestiia*. "Bizde geçerli olan, parti komitesinin ve onun yanılmaz komiserlerinin dikte ettirerek seçtirdikleri memurlardan oluşan sovyetlere dayanan devlet sosyalizmidir. 'Çalışmaya ekmek yok,' sloganı yeni 'sovyet' düzeni tarafından 'her şey komiserler için' şekline dönüştürülmüştür. İşçilere, köylülere ve emekçi aydınlara kalan ise yalnızca kasvetli bir hapishane ortamında aralıksız çalışmadır."³⁰⁷

Kronstadt öfkесinin baş hedeflerinin, "Çarlık saraylarının ısıll ısıll salonlarında yumuşak koltuklarına gömülerek isyancıların kanını en iyi nasıl dökeceklerini düşünen"³⁰⁸ Zinovyev ve Troçki olması hiç de şaşırtıcı değildir. Zinovyev, işçi grevini bastıran ve şimdi de kendi ailelerini rehin alan Petrograd parti patronu olarak bahriyelilerin nefretini kazanmıştı. Fakat isyancıların en büyük nefreti Troçki üzerinde toplanıyordu. Savaş Komiseri ve İhtilalci Savaş Konseyi'nin başkanı olarak Troçki 5 Mart'taki sert ultimatomu ve bundan üç gün sonra başlayan saldırı emrini vermekle suçlanıyordu. Bütün tersane lakapları onu hedef alıyordu: "Kanlı Feld Mareşal Troçki," "Trepov'un dirilmiş hali," "Komünist *oprıchnina*'nın başı Maliuta Skuratov...", "bir atmaca gibi yiğit kentimize saldıran," "Rusya'nın iblisi," "boğazına kadar işçinin kanına batmış" istibdadın ucubesi. "Dinle Troçki," diye yazıyordu Kronstadt *Izvestiia*, 9 Mart günü, "Üçüncü Devrimin

306- *Pravda o Kronhtadte*, s.79-80.90. Lenin'in konuşması için (Sekizinci Sovyet Kongresinde yapılmıştır) bkz. *Ves'moi vserossiiskii s'ezd sovetov*, s.30.

307- *Pravda o Kronshtadte*, s.172-74.

308- *Agy*, s.106.

liderleri komiserler zulmüne karşı gerçek Sovyet iktidarını savunuyorlar.”³⁰⁹

İsyancılar popülist zihniyetlerine uygun olarak, aynı hain bo-yarlarla halkın dertleriyle ilgilenen Çar arasında yapılan ayrıma benzer bir şekilde, Troçki ve Zinovyev’le Lenin arasında kesin bir çizgi çekiyorlardı. Rusya’nın ezilen sınıfları geleneksel olarak öfkelerini, Çarın kendisine yöneltmek yerine, bütün kötülük ve belaların cisimleşmiş şekli olarak gördükleri yoz ve entrikacı da-nışmanlarına yöneltirler. Fakirleri ezen uzaktaki otokrat de-ğil-dir: “Tanrı göklerde,” der eski bir atasözü, “Çar da çok uzaklar-da.” Aslında, şehir halkını ve köylüleri soyup soğana çeviren, onları yoksunluk ve onur kırıcı koşullara mahkûm eden toprak sahibi ve hükümet görevlisiydi topun ağzında olan.

Daha da ilginç, Lenin’in Kronstadt isyanına karşı tavrı bu imajı destekleyici yöndeydi. İlk hafta Troçki ve Zinovyev Petrog-rad’da tehditler yayımlayıp isyancılara karşı saldırının hazırlıkla-rını yaparlarken, Lenin Moskova’da kalıp, Kozlovsky ve onun sözde suç ortaklarını kanun dışı ilân eden 2 Mart tarihli emri im-zalamakla yetindi. Troçki ve Zinovyev’i, o karakteristik diliyle “gerçekleri halktan gizleyen” “jandarmalar” olmakla suçlayan Kronstadt gazetesinde Lenin’in adından bir kere dahi söz edil-memiştir.³¹⁰ Gerçi, Onuncu Parti Kongresi’nin 8 Mart’taki açılış oturumunda Lenin perde gerisinden çıkarak ayaklanmayı Beyaz Muhafız generallerinin ve halkın içindeki küçük burjuva unsur-ların işi olarak suçlamıştı. Kronstadt İhtilalci Komitesi, bu ko-nuşmadan sonra Lenin’i ilk kez hedef aldı. “Troçki ve Zinov-yev’in tek bir sözüne bile inanmayan” işçiler ve köylüler Lenin’in onların “ikiyüzlülüğüyle” birleşeceğini umut etmezlerdi, diye yazıyordu asi *Izvestiia*. Aynı gazetede yayımlanan bir şiir ona is-tihzayla “Çar Lenin” diye hitap ediyordu ve daha önce “kana su-samış Troçki ve ortaklarından”³¹¹ söz eden gazete artık “Lenin, Troçki ve ortakları” suçlamasını ileri sürmeye başlamıştı.

Buna rağmen, Lenin’e diğer meslektaşlarından ayırarak bir öl-çüde sempatiyle yaklaşıldı. 14 Mart tarihli asi *Izvestiia*’ya göre

309- Agy, s.80-82, 91, 120. Trepov, II. Nikola döneminde meş’um bir polis şefiydi. Maliuta Skuratov, onaltıncı yüzyıldaki terör rejimini yöneten, korkunc Ivan’ın gizli polis örgütü *oprichniki*’nin eli kanlı başı.

310- Agy, s.158.

311- Agy, s.89, 162, 179.

Lenin, son zamanlarda sendika sorunu üzerine yapılan tartışmada meslektaşlarına şöyle demişti: “Bütün bunlar beni çileden çıkarıyor. Eğer hasta olmasaydım her şeyi bir yana bırakıp, neresi olduğu önemli değil, bir yerlere giderdim.” “Fakat” diye yorumluyordu *Izvestiia*, “Lenin’in hempaları onu serbest bırakmayacaklardır. Onlar Lenin’i hapsedmişlerdir ve Lenin onların iftiralarını tekrarlamak zorundadır.”³¹² Burada, iyiliksever Çarın onun ihanet halindeki boyarlarının elinde çaresiz bir tutsak olduğu kadim efsanesiyle karşı karşıyayız. Lenin’e bir baba figürü olarak saygı gösterilmeye devam edilmektedir. Nitekim, Troçki’nin ve diğer liderlerin resimleri Kronstadt’daki ofislerin duvarlarından indirilirken Lenin’in resimlerine dokunulmamıştır.³¹³ Aynı tavır, isyan kanla boğulduktan sonra bile ısrarla sürdürülmüştür. Geçici İhtilalci Komite’nin başkan yardımcısı Yakovenko, bir Fin enterne kampında Lenin’le diğer meslektaşları arasında keskin bir ayrım yapmıştı. Sakallı, uzun boylu, güçlü kuvvetli bir bahriyeli olan Yakovenko Ekim Devriminde Bolşeviklerin safında savaşmış ve partinin ideallerine ve verdiği sözlere ihanet etmesi üzerine öfkeye kapılmıştı. Yüzü öfkeden kıpkırmızı bir şekilde, “canı Troçki” ve “alçak Zinovyev” diye konuşan Yakovenko, “Lenin’e saygım var” diyordu. “Fakat Troçki ve Zinovyev onu kendi taraflarına çektiler. Bu ikisinin hesabını kendi ellerimle görmek isterdim.”³¹⁴

Özellikle Troçki, bahriyelilerin karşı oldukları her şeyin, Savaş Komünizminin canlı sembolüydü. Onun adı, merkezileştirmeye, militarizasyonla, demir disiplinle ve ürünlere el koymayla özdeşleşmişti. Sendika sorununda, Lenin’in yumuşak ve uzlaşmacı yaklaşımının tersine Troçki sert ve dogmatik bir çizgi izledi. Lenin, iktidarı kazanmak ve sürdürmek için kırsal nüfusla işbirliği yapmanın gerekliliğinin her zaman farkındayken, Troçki *Narodnik* sapkınlığın kalıtına küçümsemeyle bakan ortodoks çağdaşlığına uygun bir tavırla, bir devrimci güç olarak köylülüğe çok az saygı göstermiştir. Troçki, Lenin’in ünlü “vasiyetnamesinde” işaret ettiği gibi, “kendisine çok fazla güvenen,” hoşgörüsüz, gösterişçi ve kibirli bir kişiliğe sahipken, Lenin basit yaşama alışkanlıkları ve kişisel gösterişken uzak duruşuyla saygı kazanmıştır.

312- Agy, s.150-52. Cf Katkov, “The Kronstadt Rising,” *St. Antony’s Papers*, No.6, s.49-50.

313- *Za Narodnoe Delo*, 17 Mart 1921; *Novaia Russhaia Zhizn’*, 19 Mart 1921.

314- *Revoliutsionnaia Rossia*, 1921, No.8, s.6.

Ayrıca Lenin Rus köylülüğünün kalbi olan orta Volga'dan bir Büyük Rus'tur. Halkın endişelerini paylaşan ve insanların acılı zamanlarında onlarla kolayca bağ kurabilen, Rusya'nın sıradan bir çocuğu olarak Lenin, sade, gösterişsiz ve basit bir görüntü vermiştir. Troçki ve Zinovyev ise tersine Yahudi kökenliydi ve Rusya'dan çok, komünist hareketin enternasyonal kanadında tanınıyorlardı. Nitekim Zinovyev Komintern'in başkanıydı. Troçki ise, Kronstadt İhtilalci Komitesi'ne göre, İç Savaş sırasında "kendi milliyetinden farklı bir milliyetten" binlerce masum insanın ölümünden sorumluydu.³¹⁵ İsyançılar, anti-Semitik bir önyargı içinde olduklarını bir solukta inkâr etseler de, çoğu, Rusya'daki anti-Semitizmle zehirlenmiş klasik bölgeler olan Ukrayna'dan ve batının sınır bölgelerinden gelen Baltık bahriyelileri arasında Yahudi karşıtı duyguların bir hayli yoğun olduğuna kuşku yoktur. Köylü ve işçi kökene sahip bu insanlar için Yahudiler zorluk ve bunalım dönemlerinin değişmez günah keçisiydiler. Ayrıca, geleneksel nativizm* onlarda, aralarında yaşayan "yabancılar" karşı bir güvensizlik doğurmuştu ve devrimin toprak sahiplerini ve kapitalistleri tasfiye etmesinden sonra onların düşmanlık duyguları biri diğerini akla getiren Komünistlere ve Yahudilere yönelmişti.

Bahriyeliler, yalnızca İç Savaş sırasında Beyazlar tarafından ortaya sürülen anti-Semitik propaganda furçasının etkisiyle değil, aynı zamanda bir Yahudi komplosuyla Komünizmin bağlantısını kurma çabasıyla Troçki ve Zinovyev'in Yahudi kökenlerini vurgulamaya önem vermişlerdir. "Bronstein (Troçki), Apfelbaum (Zinovyev), Rosenfeld (Kamenev), Steinberg — bunların hepsi diğer binlerce gerçek İsrailoğullarındandır," diye yazıyordu, dünya üzerindeki Yahudi-Bolşevik komplosunu suçlayan bir Beyaz bildirisi.³¹⁶ Baltık donanmasında dağıtılan bu tür fantazilere benzeyen bir metnin de Kronstadt isyanı sırasında Petrograd donanma üssünde bulunan bir denizcinin belleğinden çıktığı açıktır.³¹⁷ Bolşevik rejime "ilk Yahudi Cumhuriyeti" diye saldırılan hırçın bir pasajda bu özellikle belirgindir ve Yahudiler,

315- "Interv'in s Chlenami Vremennogo Revoliutsionnago Komiteta," elyazması, Hoover Kütüphanesi.

* Yabancıları dışlayan yerlililik. ç.n.

316- Norman Colin, *Warrant for Genocide*, Londra, 1967, s.120.

317- "K vospominaniyam matrosa sluzhby 1914 goda," elyazması, Columbia Rusya Arşivi.

“Sovyet prensleri” sınıfı, yeni “ayrıcalıklı sınıf” olarak damgalandığında, ünlü Rus popüler miti olan “habis boyar” teması açıkça ortaya çıkmaktadır. En büyük düşmanlığı Troçki ve Zinovyev’e (ya da onlardan söz ederken sık sık kullandığı adlarıyla Bronstein’e ve Apfelbaum’a) gösteren metnin yazarı Kronstadt’a verilen hükümet ultimatoomunu “Yahudi Troçki’nin ultimatoomu” diye adlandırmaktadır. Yazar, bu duyguların, devrimden gerçekten yararlananların Rus köylü ve işçileri değil, Yahudiler olduğuna inanan bahriyeli arkadaşları tarafından da büyük ölçüde paylaşıldığını iddia etmektedir: Yahudiler, Komünist parti ve Sovyet devleti içinde lider görevler üstlenmişlerdi; bütün hükümet dairelerini istila etmiş, özellikle Yahudi dostlarını açıktan korumak için Yiyecek Komiserliğine üşüşmüşlerdi; yüzde 90’ı gerçek Ruslardan oluşan yol kesme müfrezelerine —o nefret edilen kuruma— bile hemen hemen genellikle Yahudiler kumanda ediyordu. Kuşkusuz böylesi inançlar, Kronstadt’da olduğu gibi Petrograd’da da en azından etkiliydi. İhtilalci Komite üyesi Vershinin’in 8 Mart günü Kronstadt’dan çıkıp buzların üzerinden ilerleyerek görüşme yapılacak Sovyet müfrezesine söylediği şu sözler de bunu kanıtlamaktadır: “ ‘Hurra’ diye bağırmanız ve Yahudilerin pataklanmasında bize katılmanız yeterlidir. Biz işçi ve köylüler olarak onların lanet olası istibdadına tahammül etmek zorunda bırakıldık.”³¹⁸

Gerçi isyancılar yalnızca Komünist bürokrasiyi hor görmüş, parti tabanına ya da Komünizm idealine karşı düşmanca bir tavra girmemişlerdir. Bazı Geçici İhtilalci Komite üyelerinin Finlandiya’da sonradan yapılan röportajlarda, “halkın haklarını gaspeden”³¹⁹ Komünistler hakkında ağır ithamlarda bulundukları doğrudur. Ancak onların düşmanlıkları ayaklanmanın kanla bastırılmasıyla keskinleşmiştir ve her halükârda kastettikleri, sıradan parti taraftarlarından çok, parti liderliğidir. Aslında, İhtilalci Komite’nin başkan ve sekreteri olan Petrichenko ve Kilgast da dahil olmak üzere devrimin ideallerine ihanet edildiğini düşünen, bu ideallerin orijinal saflığını restore etme eğiliminde olan eski Komünistlerin sayısı da isyancılar arasında az değildi. Hâlâ parti üyesi olan bir bahriyelinin, “Komünist maskesi ardına gizlenerek cumhuriyetimizde kendilerine hoş bir yuva inşa

318- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.95-96.

319- *Revoliutsionnaia Rossiia*, 1921, No.8, s.6-8.

eden azınlık komünist bürokratlar çevresinin” Rusya’yı “korkunç bir bataklığa”³²⁰ çevirdiği yolundaki iddiası onların düşüncelerini çok iyi karakterize etmektedir.

Bolşevik hiyerarşiye duydukları bütün kine rağmen bahriyeliler hiçbir zaman partinin dağıtılması veya Rus hükümetindeki ya da toplumundaki rolünün ortadan kaldırılması çağrısında bulunmamışlardır. “Komünistsiz Sovyetler” sloganı, hem Sovyet, hem de Sovyet olmayan yazarlar tarafından sık sık ileri sürüldüğü gibi bir Kronstadt sloganı değildir. Böyle bir slogan mevcut: Bu, İç Savaş sırasında Sibiryadaki köylü çeteleri tarafından ortaya atılmıştır ve güneydeki Mahno’nun partizanları benzer bir şekilde kendilerinin “komünistlere karşı, ama Sovyetler için”³²¹ mücadele ettiklerini ilân etmişlerdir. Fakat bahriyeliler bu sloganları hiçbir zaman uygun bulmamışlardır. Öyle görünüyor ki, bunlar, Paris’te isyancıların hedeflerini “Bolşevikler yerine Sovyetler” (*Sovety vmesto Bol’shevikov*) ve “Bolşevikler alaşağı, yaşasın Sovyetler” sloganlarıyla özetleyen sürgündeki Kadet lider Miliukov tarafından icat edilmiş bir efsanedir. Miliukov, bahriyelilerin, iktidarın varolan tek parti diktatörlüğünden, sosyalistlerin ve partisiz radikallerin, Komünistlerin uzaklaştırıldığı Sovyetler aracılığıyla çalışacak koalisyonuna geçmesini istediklerini yazıyordu. O, böyle bir anlaşmanın ulusal düzeyde Kurucu Meclis’in restorasyonuna olanak tanıyacağını söylüyordu.³²² Gerçi bu, diğer sol kanat politik örgütlerin yanı sıra sovyetlerde Bolşeviklere de yer veren ve Kurucu Meclis’i açıkça reddeden Kronstadt programının tanımlamalarından oldukça uzak bir açıklamadır. Ayaklanma sırasında kurulan yerel *revtroiki*’den Komünistlerin uzaklaştırılması anlamında bu doğrulanmış olsa bile, aynı komünistler, Kronstadt’ın düşü olan özgür Sovyetlere en yakın şey olan delegeler konferansı seçimine güçlü bir şekilde katılmışlardır.

O sırada isyancıların hedefi Komünizmi toptan tasfiye etmek değil, onu düzeltmek, İç Savaş sırasında içine düştüğü diktatörcü ve bürokratik eğilimlerinden arındırmaktı. Bu bağlamda Kronstadt, benzer hoşnutsuzlukları ve sol kanat idealizminin benzer görüşlerini paylaşan parti içindeki muhalefet hareketini

320- *Pravda o Kronshhtade*, s.66.

321- Trifonov, *Klassy, Klassovaia bor’ba v SSSR*, s.106-107.

322- *Poslednie Novosti*, 11 Mart 1921.

—”donanma muhalefeti,” Demokratik Merkeziyetçiler ve İşçi Muhalefeti— andırmaktadır. Bazılarının dahil olduğu kuşku götürmeyen “donanma muhalefeti” gibi isyancıların da hedefi, içlerindeki politik komiserlerin keyfi ve zalimce yöntemleriydi. Demokratik Merkeziyetçiler gibi onlar da Bolşevik liderliğin artan otoriteryanizmine karşıydılar ve hem partinin, hem de Sovyetlerin “demokratize” edilmesi çağrısında bulunuyorlardı. İşçi Muhalefeti gibi onlar da tek kişi yönetiminde ve fabrikalardaki demir disiplinde ifadesini bulan emeğin “militarizasyonuna,” sendikalara boyun eğdirilmesine ve “burjuva uzmanların” eski otoriter mevkilerine geri dönmelerine karşı protestoya girişmişlerdi. Son olarak, bütün muhalefet gruplarıyla birlikte Kronstadtlılar da partinin halktan gittikçe soyutlanmasından rahatsızlık duyuyor ve devrimin ruhuna aykırı hareket ettikleri —iktidar ve çıkar uğruna demokratik ve eşitlikçi idealleri kurban ettikleri için Bolşevik liderlere saldırıyorlardı.³²³

Gerçi bu paralellikler çok ileri bir noktaya da götürülmemelidir. Her şeyden önce isyancılar köylülükle yakın bir ilişki sergilerken, hem İşçi Muhalefeti, hem de Demokratik Merkeziyetçiler köylülerin ihtiyaçlarına çok az ilgi gösteren fabrika işçilerinin ve aydınların oluşturduğu kentsel gruplardan oluşuyordu. Daha da önemlisi, bu muhalefet gruplarının Bolşevik iktidar tekelini korumaya çalışmaları, bunun sağlanması için terör yoluna gidilmesine göz yummaları isyancılarla keskin bir karşıtlık oluşturmaktadır. Bunlar taleplerini parti içi reformlarla kısıtlıyor ve diğer sosyalist örgütlerle politik otoritenin paylaşılmasını kesinlikle savunmuyorlardı. Dahası, Kronstadt programıyla kendi programları arasındaki ortak noktalar bu muhalefet liderlerine sıkıntı veriyor ve kendilerini isyancılardan ayırmak için büyük çaba gösteriyorlardı. Bu, özellikle Onuncu Kongre’de, sözcüleri Shliapnikov ve Kollontay’ın, isyanla kendi aralarında herhangi bir bağlantı kurulmasını öfkeyle reddeden ve Lenin’in Kongre açılış konuşmasındaki sözlerini yankılayarak isyanı “küçük burjuva anarşist kendiliğindenciliğin” etkisinde kalmış bir hareket olarak niteleyen konuşmalar yaptıkları İşçi Muhalefeti açısından doğrudur. Oturduğu yerden söz alan Kollontay, İşçi Muhalefeti taraftarlarının cepheye gidecek ve isyancılarla dövü-

323- Cf Daniels. *The Conscience of The Revolution*, s.145-146; ve Schapiro. *The Origin of the Communist Autocracy*, s.305-306.

şecek ilk gönüllüler arasında olduğunu ilân etmiştir.³²⁴ İşçi Muhalefetine üçüncü lideri olan Yuri Lutovinov ayaklanma sırasında Berlin'de Sovyet ticaret heyetinin başkan yardımcısı görevinde bulunuyordu. Kendisiyle yapılan bir röportajda, resmi makamlar tarafından ileri sürülmüş olan Menşevik ve SR karşıdevrimcilerin yardımıyla bir Beyaz Muhafız komplosunun söz konusu olduğu hikâyesini tekrarlayarak isyancıları suçlamıştır. Eğer hükümet isyanı ezmek için kuvvet kullanmakta gecikiyorsa, demiştir, bunun tek sebebi şehrin sivil halkını esirgemektir, fakat "Kronstadt macerasının tasfiyesi de an meselesidir."³²⁵

Bu sırada, Kronstadt'daki yerel Komünist örgüt de muhalefet mikrobunu kapmış bulunuyordu. İsyan, Troçki'nin de kabul ettiği gibi, "saflarına küçüksenmeyecek sayıda Bolşeviği çekmişti," bazıları misillemeye uğrama korkusuyla, ama büyük çoğunluğu isyan programına gerçek bir sempati duyduklarından katılmışlardı. Daha da kesin olan, Troçki'nin tahminiyle, Kronstadt Komünistlerinin yüzde 30'u ayaklanmaya katılırken, yüzde 40'ının "nötr bir konumda" kalmış olmasıdır.³²⁶ Bu elbette, yalnızca, Iç Savaş sonunda ortaya çıkan isyan ruh halinin dramatik bir göstergesi olarak, 1920 Eylül'ü ve 1921 Mart'ı arasında parti üye sayısının 4.000'den 2.000'e düştüğü, safları terketme büyük dalgasının zirve noktasına ulaştığı duruma işaret etmektedir. Geriye kalan Kronstadt parti örgütü ayaklanma sırasında çabucak dağıldı: 300'ü aday üye olan 500 kadar üye istifa ederken, geri kalanlar, aralarından birinin ifadesiyle, fena halde demoralize oldu, ayaklanma karşısında tereddütte ve kararsız kaldı.³²⁷

Ayrılma dalgasının yansıması olan uzun partiden istifa listeleri zaman zaman Kronstadt *Izvestii*'sında yayımlanıyordu. İki sayıdaki 200'den fazla isim gazetenin sütunlarını doldurmuştu. Bu ayrılma eylemine yol açan tayin edici neden 7-8 Mart'taki Bolşevik saldırısıydı. "Masum insanların kanının dökülmesinde suç ortağı olma düşüncesiyle tüylerim diken diken oluyor" diye yazıyordu Kronstadtlı bir kadın öğretmen ilk bombardımandan sonra, "bundan sonra bu vahşice atakla kendi kendini gözden

324- Desiatyi s"ezd RKP (b), s.72, 300.

325- "Beseda s İu. Kh. Lutovinovym," *Novyi Mir*, 13 Mart 1921

326- Leon Trotsky, *The Revolution Betrayed*, New York, 1937, s.96 (*İhanete Uğrayan Devrim*, Çev: ? , Köz Yayınları); Desiatyi s"ezd RKP (b), s.253.

327- Kornatovskii, Yayına hazırlayan, *Kronstadtskii miatezh*, s.13-15, 86; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.50, 95.

düşüren bir partiye inanamayacağımı ve propagandasını yapamayacağımı hissediyorum. Bu yüzden, daha ilk ateş açıldığı andan itibaren Komünist parti'nin aday üyesi olarak kendime saygı duymam mümkün değildi.”³²⁸ Bundan sonra, anakaradaki Bolşevik müstahkem mevkilerden daha ağır top ateşi Kronstadt'daki parti üyelerinin daha büyük kitleler halinde partiyi terk etmelerine yol açtı. Asi *Izvestiia*'nın sayfaları her gün, hükümeti şiddet kullanmakla suçlayan ve ihtilalci Komite'nin karşı önlemlerini onaylayan yerel Komünist gruplardan gelen mektuplarla dolup taşı. Bu mektuplarda, partiden Komünizm ideallerinden vazgeçtikleri için çekilmedikleri açıklanıyor, tersine, parti liderlerine bu idealleri kendi çıkarları için çarpıttıklarından dolayı saldırılıyordu. Örneğin, Kronstadtlı bir öğretmen, partiye akın ederek “harika Komünizm idealini kirleten” kariyeristleri kınıyordu.³²⁹ Bir diğer mektup, 1870'lerdeki ünlü “193'ler Davasında” sürgüne mahkûm olmuş bir popülistin oğlu olan Kronstadt garnizonundaki kızıl bir komutandan geliyordu. “Farkettim ki,” diye yazıyordu komutan, “Komünist partinin politikaları ülkeyi içinden çıkılmaz bir yola sürüklemektedir. Parti bürokratlaşmıştır... Kendi iradesini dayatan parti kitlelerin sesini dinlemeyi reddetmektedir... Yalnızca üretici seçimlerinin yeniden yürürlüğe konması yoluyla konuşma özgürlüğünün ve ülkenin yeniden yapılandırılması için daha büyük fırsatların yaratılması ülkeyi partinin ataletinden kurtarabilir... Bundan böyle kendimi Rus Komünist partisinin bir üyesi olarak düşünmem imkansızdır. 1 Mart'ta şehir çapında yapılan toplantıda kabul edilen kararları tamamen onaylıyor ve bunun sonucu olarak bütün enerjim ve yeteneklerimle [ihtilalci Komite'nin hizmetinde] yer alıyorum.”³³⁰

İsyan boyunca Kronstadt Komünist örgütünden herhangi bir ciddi direnme gelmedi. 2 Mart günü partiye son derece bağlı 200 kadar partili Yüksek Parti Okulunda toplandı ve isyancılara karşı silâhlandı. fakat bunlar kısa sürede durumun umutsuz olduğunu görerek buzların üzerinden Krasnaya Gorka'ya kaçtılar.³³¹ İsyanın ilk aşamalarında diğer sadık parti üyeleri anakaraya git-

328- *Pravda o Kronshtadte*, s.108.

329- *Agy*, s.133.

330- *Agy*, s.59.

331- Kornatovski, ed., *Kronshudtskii miatezh* . s.31; Petrichenko, *Pravda o kronshtadtskikh sobytiakh*, s.8.

mek üzere adadan ayrıldılar ya da muhasara altındaki müstahkemlere giderek oraları isyancılara karşı gelmeye ikna etmek için boşuna çaba gösterdiler. Bu sırada İhtilalci Komite belli başlı Bolşevik liderleri gözaltına almaya başlamıştı. İlk tutuklananlar —Eğitimevi'nde 2 Mart'ta yapılan konferansta tutuklanan— donanına komutanı Kuzmin, feshedilen sovyetin başkanı Vasilev ve Kronstadt savaş gemileri filo komiseri Kurshunov'du. Ertesi gün, *Pubalt*'ın başı E. I. Batis, Totleben müstahkemine buzlar üzerinden geçmeye çalışırken bir isyancı devriye birliği tarafından yakalandı.³³² Diğer tutuklananlar arasında Kronstadtlı kıdemli Bolşevik ve parti bölge komitesi sekreteri Dr. L. A. Bregman da vardı.

Çok sayıda görevli isyancılarla işbirliği yaparak tutuklanmaktan kurtuldu. 2 Mart günü, "Rus Komünist Partisi Kronstadt Örgütü Bölgesel Bürosu, üç yerel Bolşevik olan, Yiyecek Tedarik Komiseri Ia Ilyin, Sovyet eski liderlerinden F. Pervushin ve Kronstadt Sendika Konseyi başkanı A. Kabanov tarafından oluşturuldu. Büro, 4 Mart'ta bir deklarasyon yayımlayarak yeni Sovyet seçimlerinin gerekli olduğunu kabul etti ve bütün Kronstadt komünistlerini işlerinin başında kalmaya ve İhtilalci Komite'nin emirlerine uymaya çağırdı. Duyuru ayrıca, İtilaf devletlerinin ajanlarının, Komünistleri, isyancıları alaşağı etmeye kışkırtmaya yönelik "kötü niyetli söylentilerine" karşı uyarıyor, bu tür girişimlerde bulunacak parti üyelerinin isyancılar tarafından kurşuna dizileceğini belirtiyordu.³³³ Sonradan ortaya çıkacağı gibi, Ilyin'in işbirliği, anakaradan yardım gelinceye kadar zaman kazanmaya yönelik bir aldatmacaydı. Ilyin, Kronstadt'ın yiyecek durumunu Krasnaya Gorka'ya telefonla gizlice bildiriyordu. Bu hile gerçi kısa sürede açığa çıkarıldı. Ilyin tutuklandı ve Bürosu da muhtemelen dağıtıldı, çünkü ayaklanmanın bundan sonraki safahatında Büroya ilişkin hiçbir şey işitilmedi.³³⁴

Sonuç olarak, isyan boyunca 300 Komünist tutuklandı, bunların çoğu, çok azı kaçmaya çalışırken yakalanmış ya da İhtilalci Komite tarafından tehlikeli bulunmuş yerel görevlilerdir. Otoritelerin Oranienbaum'da kırk beş denizciyi idam ettiği ve

332- *Pravda o Kronshtadte*, s.58.

333- *Agy.* s.50-51.

334- *Agy.* s.130; Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.228; *Krasnaia Gazeta*, 18 Mart 1921.

Kronstadtlıların ailelerini rehin tuttuğu dikkate alındığında, birçoğu daha sonradan serbest bırakılan ya da taciz edilmeyen ve Kronstadt'daki üyelerin yaklaşık beşte birini oluşturan bu tutuklamalar kesinlikle önemli bir yekûn tutmamaktadır.

Belki de isyancıların öfkesini arttıran, onlarda bir misilleme tavrının gelişmesine yol açan ailelerin rehin alınması hareketi olmuştur. Her ne olursa olsun, Kronstadt'ın, gerginliğin arttığı ve heyecanın yükseldiği o ortamda hasımlarına karşı insanca bir muamele göstermesi önemli bir noktadır. 300 Bolşevik mahkûma herhangi bir zarar gelmemiştir; idam vakası olmamış, işken-ce yapılmamış, dayak atılmamıştır. Her şeyden önce ayaklanma, bahriyelilerin ölümüne nefret ettikleri ve gözlerini kırpmadan kırım kırım kesecekleri beyazlara karşı değil, aynı idealleri paylaştıkları ve yalnızca reforma sevketmeye çalıştıkları devrimci arkadaşlarına karşı yapılmıştı. Yine de insan, Troçki ya da Zinovyev isyancıların eline düşselerdi hal-i pürmelâlleri ne olurdu acaba diye düşünmekten kendini alamıyor.

Her ne olursa olsun, en sevilmeyen görevliler bile kıllarına hâlel gelmeden kurtulmuşlardır. Kuzmin'in kötü muamele gördüğü, yerinde infazdan kıl payı kurtulduğu yolundaki haberler inandırıcılıktan uzaktır. Victor Serge, Kuzmin'e ayaklanmadan sonra Smolny'de rastlamış, zinde ve sağlıklı görünen Kuzmin bu tür hikâyelerin "abartma" olduğunu, kendisine ve yoldaşlarına kötü muamele yapılmadığını itiraf etmiştir. Petrichenko'nun, ihanetine büyük öfke duyduğu Ilyin bile kurtulmuştur.³³⁵ Üstelik İhtilalci Komite, Komünistlerin ailelerinin boykot edildiği ya da işlerinden kovulduğu yolundaki haberleri işittiği zaman halkı intikamcı tavırlara karşı uyarmıştır: "Komünistlerin rezilce eylemlerine rağmen kendimizi yalnızca, onları kamu hayatından tecrit etmekle sınırlamalıyız, böylece onların kötü niyetli ve yalana dayanan ajitasyonları devrimci çalışmamızı önleyemeyecektir."³³⁶

Öte yandan, Bolşevik hükümet tutuklu parti üyelerinin kaderine en ufak bir ilgi göstermedi. Resmi makamlar, ilk tutuklama

335- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.126-27;
Pravda o Kronshadtte, s.130

336- *Pravda o Kronshadtte*, s.75, 84. İsyancılarla yerel Komünistlerin ilişkisi konusunda bkz. Karkov, "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6, s.45-48.

dalgasına, aileleri rehin alarak ve Komünistlerin kılına hanel gelmesinin ciddi sonuçlar doğuracağı uyarısıyla yanıt verdiler. Tutuklular, kendi ifadelerine göre, sürekli kurşuna dizilme korkusu içinde yaşıyorlardı.³³⁷ Krasnoarmeets müstahkemindeki 50 komünistin Karelian Sahiline kaçma girişimleri de durumu düzeltmedi ve bunlar da tutuklandılar. Ayrıca, partiye bağlı unsurlar sahile el feneri ile işaret vermiş ve gece hedeflerin görülmesi amacıyla ateş yakmışlardır. Sonuç olarak, özellikle 8 Mart saldırısından sonra isyancılar aralarındaki Bolşeviklere karşı daha sert davranmaya başladılar. 10 Mart'ta, bütün Komünistlerin silâhlarını ve el fenerlerini teslim etmeleri emredildi. Bundan kısa süre sonra, İhtilalci Komite, halka, düşmana sinyal veren hainlere karşı uyanık olunması uyarısında bulundu. *Izvestiia*, "şu anın dikte ettiği yasalara göre, herhangi bir yargılama yapılmaksızın adaletin yerinde infaz yoluna gideceği" uyarısında bulundu. Az sayıda taciz vakası da meydana geldi. Örneğin iki parti üyesi yiyecek istif etmekle suçlandı ve 11 Mart'taki delegeler konferansında, buzlar üzerinde mevzilenmiş isyancıların kullanması için Bolşevik tutuklulardan 280 çift botun alındığı ve yerine hasır sandal verildiği açıklandı. Duyuru, alkışlarla ve "çok doğru bir karar! Paltolarını da alın!" bağırışlarıyla karşılandı. Ve bu muhtemelen de yapıldı, çünkü bir tutsak daha sonraki ifadesinde, hem botlarına, hem de paltosuna el konduğunu açıklamaktadır.³³⁸

"İsyanımız, Bolşevik baskıyı defeden temelli bir harekettir; bir kere daha olan, halkın iradesinin kendi kendisini ortaya koymasıdır." Finlandiya'da bir Amerikan gazeteciyle yapılan bir röportajda, Mart ayaklanmasını karakterize ederken böyle diyordu Petrichenko.³³⁹ Bu basit cümleyle o, isyanın ruhunu ifade etmiştir, çünkü Kronstadt'ın ayırdedici özelliği kendiliğindenciliktir, ki bu, aynı dönemdeki köylü ayaklanmalarının ve işçi karışıklıklarının da özelliğidir. Bu hareketlerin, Razin ve Pugachev geleneğine bağlı kitlelerin ayaklanması temelinde yapılandıkları, bahriyelilerin örgütlü despotizme karşı aniden bir öfke patlaması eğiliminde olan Kazakların ve *Strel'tsy*'nin rolünü üslenerek

337- Bkz. *Krasnaia Gazeta*'da Vasiliev'le yapılan röportaj, 19 Mart 1921.

338- *Pravda o Kronshtadte*, s.96, 101, 122, 130, 138, 156; Pukhov, *Kronshtadtskii miatech*, s.99; Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatech*, s.77.

339- Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 9 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8470.

onların mirasını tam anlamıyla devraldıkları açık bir olgudur. Bu, kendini 1917'de de ifade eden aynı geleneğin, Puşkin'in onsekizinci yüzyıldaki *Pugachevshchina*'yı tanımlarken söylediği gibi, klasik "kör ve acımasız Rus ayaklanması"nın yeni bir şeklidir. Anarşistlere, Maksimalistlere ve diğer sol kanat aşırılarına göre, "sosyal devrim" sonunda zuhur etmiştir. Bu devrimciler, kaderlerini, bazıları sendikalistlerden ve SR'lerden ödünç alınmış sloganlarını Bolşeviklerinkiyle birleştirdiler, ruh hallerini ve özlemlerini onlarla uyumlu hale getirdiler. "Toprak köylünün! Geçici hükümet alaşağı! Fabrikaların kontrolü işçilere!" İhtilalci bir program olarak bu, Marksizmdense *narodnichestro*'ya daha yakındır ve Rus halkının eğitimsiz kesimlerinin anarko-popülist içgüdülerine güçlü bir şekilde hitap etmektedir.

Gerçi Ekim'den sonra Lenin ve partisi, iktidarlarını pekiştirme ve ülkeyi sosyal kaostan kurtarma eğilimine girdiler, aşağıdan devrimi merkeziyetçi ve otoriter kanallara yöneltmeye çalıştılar. Onların çabaları köylülerin ve işçi sınıfının taleplerine karşıydı, çünkü devrim, merkeziyetçiliği ve otoriterliği kesinlikle reddediyordu. Halk net bir şekilde yerel inisiyatif ve öz-denetim temelinde kurulan âdemimerkezleştirilmiş bir toplum istiyordu. Hükümet ve ajanları tarafından rahat bırakılmak alt sınıfların değişmeyen düşüydü. Nitekim, köylülerin, soyluları tasfiye eden ve kendilerine toprak veren "Bolşeviklerle," devlet çiftlikleri kuran ve kırsal bölgelere ürünlere el koyma müfrezeleri gönderen "Komünistler" arasında ayrım yapmaları da bundan başka bir şey değildir; Bolşevikler, anarko-popülist bin yıllık mutluluk için söz vermişlerdi. Ne var ki, 1917'de bir kere iktidara gelince, eski orijinal devletçi konumlarına geri dönmekte gecikinediler.

Önemsiz istisnaları dikkate almazsak Rus devrimci geleneğinde birbirine zıt iki temel eğilim vardır. Bunlardan biri, Lenin ve partisi tarafından temsil edilen ve eski düzenin yerine devrimci bir diktatörlüğü geçirmeyi hedefleyen eğilimdir; diğeri ise, takipçiliğini anarşistlerin ve SR'lerin yaptığı, âdemimerkeziyetçi özyönetime, güçlü hükümet otoritesinin reddine ve halkın demokratik içgüdülerine güvenmeye yönelen eğilimdir. Kökleri köylü özgüncülüğünde ve kendiliğinden isyancılıkta olan Kronstadt açıkça ikinci kategoriye aittir. Merkeziyetçi despotizmin her biçimine karşı olan bahriyeliler, eski Bolşevik müttefiklerine ve onların seçkin devlet sosyalizmine karşı çıktılar. As-

linda onlar. Bolşevik programın sosyalizm olduğunu reddetme noktasına kadar gittiler. İsyancılara göre, onlardan önce Bakunin'in belirttiği gibi, kişisel özgürlükten ve öz-yönetimden yoksun bir sosyalizm eski düzeni aratacak yeni tür bir tiranlıktan başka bir şey değildi.

İşte, 1921 Mart'ındaki çatışmanın köklerinde bu görüş ayrılığı yatmaktadır. Bolşevizmin ayırddedici özelliği kitlesel kendiliğindencilige karşı güvensizliğidir. Lenin, kendi hallerine bırakıldığı takdirde işçi ve köylülerin ya kendilerini kısmi reformlarla sınırlandıracaklarına ya da daha kötüsü reaksiyon güçlerinin aleti olacaklarına inanıyordu. Bu yüzden, onun görüşüne göre, kitlelere "dışardan," kendini adanmış bir devrimci öncü tarafından liderlik edilmelidir. Bu, Lenin'in politik felsefesinin temel ilkesidir ve bunu Kronstadt'daki duruma da uygulamıştır. Lenin'in Onuncu Kongre'de bu olayın politik ve ekonomik dersleriyle ilgili olarak söylediklerini dikkatle incelemeliyiz. "Bu, ne anlama gelmektedir? Bu, politik erki, Bolşeviklerin biraz sağında ya da hatta belki solunda görünen ne idüğü belirsiz karmakarışık unsurlardan oluşan bir ittifaka devretmek anlamına gelmektedir. Kimse, Kronstadt'da iktidarı ellerine geçirineye çalışan politik grupların bileşiminin böyle bir şekilsizlik içinde olmadığını söyleyemez." Ayaklanmayı bir Beyaz Muhafız komplosu olarak suçlamakla birlikte, onun gerçek öneminin tamamen farkındaydı. Bu hareket, diyordu, "küçük burjuva anarşik kenliğindenciliğin" karşıdevrimidir ki, aynı hareket, işçi ve köylülerin huzursuzluğuyla yakından bağlantılı bir kitle ayaklanmasıdır. Dolayısıyla bu, Bolşevizmin yaşamı açısından, Denikin, Kolçak ve Yudenic'in toplamından çok daha büyük bir tehlikedir.³⁴⁰

Lenin her şeyden çok yeni bir *Pugachevshchina*'nın patlak vermesinden korkuyordu. Bolşevikleri iktidara taşıyan aynı anarkopopülist dalganın bu sefer kendilerini yutacağı korkusu uykularını kaçırıyordu. Bahriyelileri özellikle tehlikeli hale getiren, onların, Beyazların tersine, sovyetler adına ayaklanmış olmalarıydı. Victor Serge'nin işaret ettiği gibi, isyancılar bedenlen ve ruhen ili-

340- *Desiatyi s"ezd RKP (b)*, s.33-34. Lenin, bir başka seferinde Kronstadt'ın, "Sovyet iktidarı açısından, İrlanda Ordusunun Britanya İmparatorluğuna karşı oluşturduğu tehliitten daha önemsiz bir tehdit" olduğunu söyleyerek, Kronstadt tehlikesini küçük göstermeye çalışmıştır." *Polnoe sobranie sochinenii*, XLIII, 129.

tilale aittiler.³⁴¹ Onlar, halkın acılarını ve isteklerini dile getiriyor ve bu yüzden Bolşevik liderliğin vicdanını, diğer muhalefet hareketlerinden çok daha fazla rahatsız ediyorlardı. Lenin, isyanın kitlelerin talebinden doğduğunu anlamıştı. Çeyrek yüzyıl önce Popülistlerin geçmişte kalmış komünler çağı ve zanaatkar kooperatifleri romantik rüyasına nasıl saldırmışsa, şimdi de bu harekete “küçük burjuva” ve “yarı-anarşist” diye saldırıyordu. Böyle bir görüş, Bolşevik anlayışa tamamen ters düşer; yalnızca ilkel ve verimsiz olduğu için değil, aynı zamanda reaksiyoner bir görüş olduğu için ve böyle bir görüşün, merkezileşmiş devletin ve merkezleşmiş endüstriyel makinenin her yerde zafer kazandığı yirminci yüzyılda ayakta kalması mümkün değildir.

İşte bu yüzden Lenin için Kronstadt İç Savaşındaki Beyaz ordulardan daha tehlikelidir. Onun savunduğu ideal, ulaşılmaz olsa bile, Rusya'nın ezilen sınıflarının en derindeki dürtülerine hitap etmektedir. Fakat eğer Kronstadt başarılı olacak olsaydı, diye akıl yürütür Lenin, bu, her türlü otoritenin ve birlikteliğin sona ermesi ve ülkenin binlerce parçaya bölünmesi anlamına gelecekti, 1917'de olduğu gibi bir kaos ve atomizasyon dönemi yaşanacaktı, ancak bu sefer bu hareket doğrudan yeni düzene karşı çıkmıştı. Çok geçmeden başka bir merkeziyetçi rejim —Sol'dan ziyade Sağcı bir rejim— doğan boşluğu dolduracaktı, çünkü Rusya anarşi koşullarında uzun süre yaşayamazdı. Bu yüzden, Lenin'e göre izlenecek yol açıktı: Bedeli ne olursa olsun asiler ezilmeli ve Kronstadt'da Bolşevizm restore edilmeliydi.

341- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.131.

7

kronstadt 1921

isyanın bastırılması

Kızıl Ordu askerleri buzları geçerken.

9 Mart günü isyancıların kalesine yapılan sonuçsuz saldırıdan bir gün sonra Bolşevik lider Kamenev Moskova'daki Onuncu Parti Kongresi'ne seslendi. Kronstadt'daki askeri durum, dedi, herkesin beklediğinden "çok daha fazla zaman aldı," öyle ki, isyanın tasfiyesinin "erken bir aşamada" başarılması mümkün değildi.³⁴² İlk saldırı başarısız olmuştu. İsyanı dış yardım almadan ya da anakaraya yayılmadan ezme endişesiyle çok acele hareket eden resmi makamların hazırlık sırasında yaptıkları hatalar ve yetersiz sayıda askeri birlik kullanmaları nedeniyle saldırı ağır kayıplarla ve geri püskürtölmeyle sonuçlanmıştı.

Fakat artık zamanın baskısı iyice artmıştı, çünkü buzların erime zamanı yaklaşıyordu. Nitekim Bolşevik komutan Tukaçevski, derhal öncekinden çok daha güçlü bir saldırının hazırlıklarına girişti. Operasyon alanına top ve uçaklar da sokuldu. Kotlin Adasına bakan her iki kıyı da ülkenin her yanından hızla akın eden yeni birliklerle doldu. 8 Mart felaketine yol açan moral bozukluğu olduğundan, bu sefer askerler özel bir dikkatle seçilmişti. Subay okulu öğrencilerinin ve Genç Komünistlerin oluş-

342- *Desiatyi s"ezd RKP (b)*, s.167.

turduğu kıtalar, Smolensk, Vitebsk, Riazan ve Nizhni Novgorod gibi uzak şehirlerden devrimci sadakatlerinin belirtisi olan “Enternasyonal”i söyleyerek geldiler.³⁴³ Seçilmiş Komünist müfrezeler ve özel Çeka birlikleri yeni saldırı gücünün çok büyük bir kısmını oluşturunuyordu. Ayrıca, Ukrayna’dan ve Polonya cephesinden çağrılan sadık birliklerin yanısıra, isyancılara ateş açarken elleri Büyük Ruslardan daha az titreyecek olan Çinli, Tatar, Başkir ve Letonyalı birlikler de getirilmişti. Bir gözlemcinin belirttiği gibi, Komünistler ve Rus olmayanlar (*inorodtsy*) halka karşıydı.³⁴⁴

Fedko, Uritsky, Dibenko gibi deneyimli askeri liderler saldırıya doğrudan yardımcı olmak üzere Kurmay Akademisinden celp edildiler. Kendisi de *Petropavlovsk* mürettebatından eski bir görevli ve Devrim sırasında donanmada ünlü bir Bolşevik olan Dibenko, “Kronstadtlı Eski Bahriyeli Yoldaşlara” başlığıyla yayımladığı bir bildiride Petrichenko’yu bir “Poltava Kulak”ı olmakla suçladı ve isyancıları silâhlarını bırakmaya çağırdı.³⁴⁵ Aynı zamanda hükümet, askeri birlikleri bahriyelilerin karşı-devrimci olduğuna inandırmak için elinden geleni ardına koymadı. Basın ve radyo, “Beyaz Kronstadt” isyancılarının siyasi göçmenlerin ve onların ortağı Müttefik devletlerin emriyle hareket ettiğini ısrarla tekrarladı. Bir Petrograd gazetesi, “Kahrolsun Kronstadt hainleri,” diye başlık atmıştı, “Kronstadt Kızıl olacaktır.”³⁴⁶

Bu sırada eski başkentte gergin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Son askeri hazırlıklar yapılırken, yeni bir karışıklığın patlak vermesini önlemek için Zinovyev, halka, ileriye dönük ödünlerin ve diğer şeylerin yanısıra parti ve hükümet içindeki “bürokratizmi” önleme ve partisiz işçilerin şehir çapındaki konferansını toplama sözü de vermişti.³⁴⁷ Moskova’da, isyan gittikçe artan bir ilgi konusuydu. 10 Mart’ta Troçki durum hakkında acımasız bir raporla Moskova’ya döndü ve raporunu Onuncu Kongre’nin kapalı oturumuna sundu. O akşam toplam delegelerin dörtte birinden fazlasını oluşturan 300 kadar delegenin gönüllü olarak

343- *Grazhdanskaia voina. 1918-1921*, I, 369; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.150; *Vogne revoliutsii*, Moskova, 1933, s.56.

344- *Dar, Dva goda skitanii*, s.154-55; *New York Times*, 12 Mart 1921; *Novaii Russkaia Zhizn*, 22 Mart 1921; “Priching, povody techenic otsenka kronshtadtskikh sobytii,” elyazması, Hoover Kütüphanesi.

345- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.226-27.

346- *Krasnaia Gazeta*, 10 Mart 1921.

347- *Petrogradskaia Pravda*, 11 Mart 1921.

cepheye hareket etmesi, patlak vermesinden on gün sonra isyanın arzettiği ciddiyetin dramatik boyutlara ulaştığını gösteriyordu. İşçi Muhalefeti ve Demokratik Merkezîyetçiler hiziplerinden üyelerin ilk gönüllüler arasında yer alması onların sadakatinin göstergesiydi.³⁴⁸

M.A. Rafail adlı Demokratik Merkezîyetçi bir gönüllüden geriye, Kronstadt müstahkemine yapılan son saldırıda delegelerin oynadığı rolün hikâyesi kalmıştır. Delegeler, Petrograd'a 11 Mart'ta varınca derhal Kronstadt'ın güney ve kuzeyindeki kıyılara yerleştirilmiş askeri birliklere dağıtıldılar. Rafail ve onun içinde bulunduğu parti, gelişlerinde olduğu gibi "Enternasyonal" söyleyerek Oranienbaum'a hareket etti.³⁴⁹ Bazıları sıcak çatışmada yer almakla birlikte delegelerin esas görevi eratin moralini geliştirmek, onları düşmanlara karşı devrimi savunduklarına ikna ederek ateş açmada duraksamalarını yenmekti. Ayrıca, korumasız bir şekilde buzların üzerinden geçme korkusunu hâlâ yene-memiş birliklerin bu korkusunu yenmeye çalıştılar; 8 Mart yenilgisinden sonra erat, makineli tüfek ateşiyle biçilme ve yağın top mermileriyle sulara gömölüp boğulma ihtimali karşısında korkuyla titriyordu. Diğer bir kısım delege ise, isyancıları mücadeleden vazgeçirmeye çalışıyordu. "Özgür sovyetler" diye açıklıyorlardı, Kronstadt'a hitaben yazdıkları bir bildiride, "burjuvazinin, toprak sahiplerinin, generallerin, amirallerin, soyluların, prenslerin ve diğer parazitlerin" geri gelmesi demektir; bu slogan yalnızca "Sovyet iktidarını devirmek, sömürü düzenini ve kapitalist sömürücülerin iktidarını yeniden kurmak" isteyenleri gizlemeye hizmet eden bir sis perdesidir. Bu yüzden seçiminizi hemen yapmalısınız: "Ya Beyaz Muhafızlarla bize karşı ya da bizimle Beyaz Muhafızlara karşı."³⁵⁰

Gerçi, başlangıçta delegeler pek başarı elde edemediler. Kronstadtlıların ruhunda herhangi bir çözölme işareti görülmezken Komünist birliklerin moral bozukluğu devam ediyordu. Bu durumun doğmasından kısmen Sovyet askeri stratejisi so-

348- Kongrenin tutanaklarında yer alan 279 kişilik tanımlanmamış bir gönüllüler listesinde, K.E. Voroshilov, A.S. Bubnov (Demokratik Merkezîyetçilerden), V.P. Zatonsky ve G.L. Piatakov gibi tanınmış şahsiyetler de vardı: *Desiatyi s"ezd RKP (b)*, s.765-67.

349- M. Rafail, *Kronshtadtskii miatezh* (Iz dnevnika politrabotnika), Harkov, 1921, s.4-6. Cf. Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.152.

350- Rabinevich, "Delegaty 10-go s"ezda RKP (b) pod Kronshtadtom," *Krasnaia Letopis*; 1931. No.2, s.50-54.

rumluydu: Amerikan Viborg konsolosu, Bolşeviklerin “küçük saldırıların boşunalığını öğrenememiş olmaları”³⁵¹ karşısındaki şaşkınlığını ifade ediyordu. 9 Mart günü başlatılan yeni yoklama saldırıları tetikteki bahriyeliler tarafından derhal savuşturuldu. Ertesi gün Sovyet uçakları Kronstadt’ı bombaladı ve akşam karanlığı bastırdıktan sonra anakaranın her iki yakasındaki toprak isyancıların savunma hatlarını acımasızca dövmeye başladı. Bunun ardından, 11 Mart’ın erken saatlerinde güney sahilinden ağır zaiyatla ve püskürtülmeye sonuçlanan bir işgal girişimi oldu. O günün geri kalan zamanı, Fin Körfezindeki yoğun sis herhangi bir askeri operasyonu önlediğinden sakın geçti. Görüş mesafesi o kadar azdı ki, Oranienbaum’dan Petrograd’a gitmek üzere havalanan Komünist pilot yanlışlıkla Kronstadt’a indi. Yaptığı hatanın farkına varan pilot uçağın motorunu yeniden çalıştırdı ve ağır makineli tüfek atışı altında havalanıp Petrograd’a ulaşmayı başardı.³⁵²

Tekrarlanan geri püskürtülmelere rağmen Sovyet komutanları buzlar erimeden önce isyanı ezmekte ve daha iyi hazırlanana kadar saldırı operasyonlarını durdurmayı reddetmekte kararlıydılar. 12 Mart’ta hava ve topçu bombardımanı yeniden başladı, gün boyu aralıklarla devam etti, fakat verdiği zarar önemsizdi. Göçmen kaynaklarına göre, bir Bolşevik uçağı Kronstadt uçaksavarları tarafından vurulmuş ve Fin Körfezine düşmüştü,³⁵³ bu, isyan sırasında meydana gelmiş bu çeşit tek kayıptı. Ertesi sabah, önceki birkaç günküne benzeyen bombardıman güney sahilinden başlatılan bir şafak öncesi saldırısıyla tamamlandı. Beyaz tulumlarla kamufle edilmiş olmalarına rağmen Komünist birlikler fazla ileri gidemedi. Ön cephedeki isyancı müstahkem mevzilerden açılan çapraz ateşle geri çekilmek zorunda kaldılar.

Fakat saldırı durmadı. 14 Mart sabahı henüz ortalık karanlıkken yeni Bolşevik birlikler, yoğun topçu ve makineli tüfek ateşi altında ilerlediler ve buzların üzerinde çok sayıda ölü ve yaralı bırakarak geri çekilmek zorunda kaldılar. Gerçi bu, küçük ölçekli saldırıların sonuncusuydu. Bundan sonraki 72 saat boyunca hava ve topçu ateşi eskisi gibi devam etmekle birlikte, isyan-

351- Quarton’dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 11 Mart 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8318.

352- *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 11 Mart 1921.

353- *Za Narodnoe Delo*, 18 Mart 1921.

cıların kalesini bir büyük saldırıyla ele geçirmek üzere bütün kara saldırıları, Komünistler tarafından büyük bir gayretle yürütülen hazırlıklar için durduruldu.

Askeri durumdaki aksiliklerin zirve noktasında Bolşevikler ciddi sorunlarla karşılaştılar. Örneğin Petrograd'ın güneydoğusunda bir demiryolu kavşağında bulunan Krasnoe Selo'daki demiryolu işçilerinin Kronstadt'a sevk edilen askeri birlikleri taşımayı reddettikleri bildiriliyordu. Bir başka olayda, Moskovalı bir Genç Komünist Petrograd'dan Oranienbaum'a yaptıkları kısa yolculukta trenlerinin sık sık durduğunu, makinistin kötü yakaktan şikayet etmesine rağmen gönüllülerin sabotajdan kuşku landıklarını belirtmektedir.³⁵⁴ Nihai saldırının hemen arifesinde 16 Mart günü meydana gelen ise, çok daha ciddi bir olaydı. Oranienbaum'da bulunan ve İç Savaş'ta Beyazlara karşı mücadeleleriyle temayüz etmiş 27. Omsk Tümeninin eratı, "Petrograd'ın üzerine yürüyerek Yahudileri tepelemek" sloganıyla bir isyan başlattı. Kurnıay Akademisindeki askeri uzmanlardan biri olan I. F. Fedko'nun komutası altındaki sadık birlikler üssü derhal kontrol altına aldılar, Omsk isyancılarının kışlalarını sardılar ve elebaşları tutukladılar. Fakat uyanış virüsü öylesine güçlüydü ki, güvenilir *kursanty* bile ona karşı bağışıklı değildi: Aşağı yukarı aynı saatlerde Peterhof Subay Okulundaki askeri öğrenciler arasında anti-Bolşevik bir komplo ortaya çıkarıldı, tutuklanan çok sayıda öğrenci Petrograd'a sevk edildi.³⁵⁵

Bu başarısızlık örneklerine rağmen tayin edici saldırıdan önceki son iki günden itibaren Kızıl güçlerin moralinde düzelme işaretleri görülmeye başlandı. Delegelerin yeni bir güçlü silâhla donanmış olmaları bu durumun başlıca nedeni gibi görünüyor: 15 Mart'ta, Moskova'daki kongre, ürünlere zorla el koyma yerine aynı vergiyi kabul etti. Lenin, Kongre'de yeni programı açıkladığı zaman Sibiryalı bir konuşmacı, "köylü ayaklanmalarını durdurmak için gerekli olan tek şey bu kararı bütün Sibirya'ya duyurmaktır" dedi.³⁵⁶ Haberi alan delegeler bunu derhal askeri birliklere aktardılar. Haberin etkisi olağanüstü oldu. Bütün olup biteni anımsayan bir komiser, çoğu köylü kökenli olan askerle-

354- *New York Times*, 16 Mart 1921; *Vögné revoliutsii*, s.58.

355- Kornatovski; ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.100-101; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.147-148.

356- *Desiatvi s"ezd RKP (b)*, s.430, 468.

rin “ruh halinde köklü bir değişikliğin” meydana geldiğini belirtmektedir.³⁵⁷ Savaş Komünizminin sona erdiğinin işareti olan bu kararın duyulması nihai çatışmada Kızıl güçlerin performansı üzerinde tayin edici bir etki yaptı.

Tam o sırada, Kronstadt’daki ruh hali ters yönde gelişmekteydi. Mart’ın ortasına kadar rakiplerinin ezici üstünlüğüne rağmen isyancıların morali son derece yüksekti. “Bugün otokrasinin devrilişinin yıldönümü ve komiserokrasinin düşüşünün arifesidir” diye övünüyordu Kronstadt *Izvestiia*, 12 Mart’ta.³⁵⁸ Aynı gün Kronstadt’ı ziyaret eden Viborg’daki Amerikan Konsolosluğundan bir kurye, “garnizonda ve halk arasında son derece disiplinli ve yüksek bir ruh hali var” diye yazıyordu. Bir SR muhabir ise benzer bir raporda, şehrin her tarafında tam bir düzen ve sükûnet hüküm sürdüğünü ve işyerlerinin çalışmaya devam ettiğini belirtiyordu. “Biz Rusya’nın kurtuluşu işine başlamak istiyoruz,” demişti ona Petrichenko. “Petrograd halkını tarafımıza kazanmaya çalışıyoruz... Gerçek sovyet iktidarını kuracağız.”³⁵⁹ Kronstadt, davasının haklılığına ve ayaklanmanın yakında anakaraya yayılacağına inanmaya devam ediyordu. 11 Mart’ta *Izvestiia*, Rusya’ya, Bolşevik baskıya karşı mücadeleye katılması çağrısında bulunuyordu: “Kronstadt, sizler için, açlar, üşüyenler, çıplaklar için savaşıyor... Yoldaşlar, Kronstadtlılar isyan bayrağını yükselttiler ve on milyonlarca işçi ve köylünün, çağrılarına yanıt vereceğine inanıyorlar. Öncelikle bütün Petrograd ve Rusya’nın tamamı için burada aydınlık bir gün doğmadıkça şafak hiç sökmeyecektir.”³⁶⁰

Bu sırada, İhtilalci Komite başlamak üzere olan saldırıya karşı adanın savunmasını güçlendirmeye çalışıyordu. Düşman bombardımanının hedefleri vurmasını zorlaştırmak için geceleri karartma yapılması emri verildi. Yoğun bombardımana rağmen o ana kadar verilen zaiyat son derece hafifti; Kronstadt’ı ziyaret eden yabancılar çok az yaralı olduğunu, binaların ve tesislerin pek fazla zarar görmediğini bildiriyorlardı.

Kronstadt’ın kendi kayıtlarına göre, 10 Mart’a kadar yalnızca

357- Rabinovich, “Delegaty 10-90 s”ezda RKP (b) Pod Kronshtadtom,” *Krasnaia Letopis*, 1931, No.2, s.32.

358- *Pravda o Kronshtadte*, s.126.

359- Quartin’dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 13 Mart 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8319; Londra Times, 17 Mart 1921; Volie Rossii, 15 Mart 1921.

360- *Pravda o Kronshtadte*, s.120-21.

14 kişi ölmüş ve 4 kişi yaralanmıştı (2 bahriyeli, 1 asker ve 1 sivil). 12 Mart'ta asi *Izvestiia*, 14 yaşında bir erkek çocuğunun devriye gezerken yaralandığını önemli bir haber olarak veriyordu (gazete, onu hiçbir şeyin durduramadığını, çünkü babasının, geçen yıl köyünde Bolşevikler tarafından öldürülen bir köylü olduğunu açıklıyordu).³⁶¹

Fakat işler kötüye gidiyordu. Beklentilerin tersine, Petrograd'da isyancılara katılma yönündeki belirtiler çok zayıftı. Kronstadt *Izvestiia*'sının birkaç nüshası fabrika duvarlarına asılmış ve bir seferinde bir kamyon, şehir sokaklarından isyancılardan bildirilerini atarak geçip gitmişti. 7 Mart'ta Tersane fabrikası işçileri Kronstadt kararlarını onayladılar ve isyancıları desteklemek için genel greve gitme talebiyle diğer fabrikalara delege gönderdiler.³⁶² Fakat bu tür çabalar hiçbir sonuç vermedi, tavizlerle uyuşan ve askeri birliklerden gözü yılan şehir sessiz kaldı. Bahriyeliler ihanete uğradıkları hissine kapıldılar, bu, isyan ezildikten sonra da uzun süre devam eden bir hayal kırıklığı duygusuydu. Daha sonra, Finlandiya'daki sığınmacılar Petrograd işçilerinin "istem üstünde" olduğunu ve grevcilerin olgunlaşmış bir devrime doğru ilerlediğini sandıklarını söylemişlerdir. Aynı şekilde, Dan'ın hapishanede karşılaştığı tutuklanmış bahriyeliler işçileri "yarım kilo ete" hükümete satılmakla suçlamışlardır.³⁶³

Evet, hiçbir yerden yardım gelmedi. Sürekli hava saldırılarına uğrayan ve anakaradan açılan ağır topçu ateşi altında bulunan Kronstadt yalnız kaldı ve tecrit oldu. Bolşevik hücum kıtalarının gece saldırıları yüzünden Kronstadtlılar çok az uyku uyuyabiliyorlardı; şiddetli kar fırtınası ortamında, botların azlığı nedeniyle isyancı devriyeler buzlar üzerinde hasır sandallarla yürüyorlardı. Yakacağın iyice azalması üzerine Kronstadt *Izvestiia*, kuşatma altındaki halktan elektriği mümkün olduğunca kısıtlı kullanmasını istedi. Keza cephane de giderek azalıyordu. 11 Mart'ta Kronstadtlılara, Komünistlerin uçaklarına tüfek ve makineli tüfekle ateş ederek çok değerli olan mermileri boşuna harcamama-

361- *Ibid.*, s.122,132; *New York Times*, 16 Mart 1921. Başka bir kaynak, Kronstadt'da ve müstahkemlerinde çok sayıda yaralı olduğunu belirtmektedir: "Kak nachalos' vesstanie v kronshtade," 12 Mart 1921, Miller Arşivi, Dosya 5M, No.5.

362- Mett, *La Commune de Cronstadt*, s.46.

363- Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619; Dan, *Dva goda skitanii*, s.153.

ları emredildi. Aynı zamanda, "askeri uzmanlar" uzun mesafedeki belirsiz hedeflere rasgele topçu ateşi açılmasına ilişkin şikayetlerini belirttiler. Ve isyancıların zaiyatları çok olmamakla birlikte hızla artmaktaydı. Ayın ortalarında ilaç stoku tükendi ve ölüm olayları aniden büyük oranlarda yükselmeye başladı. 14 Mart'ta, Kronstadt Donanma Hastanesinde kolektif cenaze törenleri düzenlendi ve 16'sında da, Komünist topçu şehri döverken Denizci Katedralinde bir diğer tören yapıldı. O akşam, Krasnaya Gorka'dan atılan 12 inçlik bir bombanın *Sevastopol*'ün güvertesine düşüp 14 denizcinin ölümüne ve 36'sının yaralanmasına yol açması isyancıların moralini fena halde sarsmıştı.³⁶⁴

Bir İhtilalci Komite üyesinin anımsadığı gibi, bu koşullar altında ayaklanmanın başlangıçta yarattığı coşkunun devam etmesi umudu yoktu.³⁶⁵ Sürekli saldırılar, yiyecek ve yakacak sıkıntısı, soğuk ve uykusuz uzun geceler, Berkman'ın belirttiği gibi, isyancı kentin takatini tüketmişti.³⁶⁶ Kronstadtlılar artan bir endişeyle, başlayacağından emin oldukları saldırıyı bekliyor, gerginlik ve belirsizlik sinirlerini bozuyordu. Kronstadt'ın erzak durumu, isyan patlak vermeden haftalarca önce Gizli Muhtıranın öngördüğü gibi başlıca endişe kaynağıydı. Ada, dış dünyayla ilişkileri kesilmiş olarak 50.000 kişilik nüfusu ne kadar süre besleyebilirdi? İlk haftanın sonundan itibaren, kişi başına günde verilen 250 gram ekmek ve çeyrek kutuluk konserve tayınının sürdürülmesi imkansız hale gelmişti. 8 Mart'ta, dört gündür kişi başına verilen az miktardaki yulaf da bitti. 9'unda, undan yapılan 250 gram kara bisküvi ve kuru patates dağıtıldı. Ertesi gün, Kronstadt metal işçileri özel payları olan at eti konservelerini topluluğun kullanımına verme kararı aldılar. Bunun dışında, ayaklanma boyunca kişi başına bir kutu yoğunlaşmış süt, arasıra et konservesi ve yalnız çocuklar için 250 gram tereyağı dağıtılmıştı. 15 Mart'ta un bitti, ekmek tükenmeye yüz tuttu ve elde yalnızca az miktarda konserve yiyecek kaldı.³⁶⁷

364- *Pravda o Kronshtadte*, s.75, 138; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterlığına, 23 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8619; Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiakh*, s.18.

365- "Interv'iu s chlenami Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta," elyazması, Hoover Kütüphanesi

366- Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s. 36. Cf. Goldman, *Hayatımı Yasarken*, 893.

367- Mett, *La Commune de Crnstadt*, s.77-78; Volia Rossii, 15 Mart 1921; "Prichiny, povody, techenie i otsenka Kronshtadtskikh sobytii," elyazması, Hoover Kütüphanesi.

Halk açtı ve Petrograd Sovyetinin belirttiği gibi, "açlık, halklar arasındaki savaşlarda kalelerin teslim olmasındaki başlıca etken"di.³⁶⁸ Kronstadt'ın buzlar çözülünceye kadar dayanma umudu sönmeye yüz tuttu ve isyanın liderleri dış yardım almayı düşünmeye başladılar. Ayaklanmanın ilk günlerinde Çernov'un önerisi kibarca reddedilmişti. Fakat 16 Mart'ta adaya gelip, Rus Kızılhaçı adına yiyecek ve ilaç teklif eden Baron Vilken'in bu önerisi memnuniyetle kabul edildi.

Gerçi, bildiğimiz gibi, hiçbir yardım gelmedi. Çünkü, tam da 16 Mart'ta Tukaçevski isyancı üsse nihai saldırı için ordusunu yeniden düzenlemişti. İki saldırı gücü söz konusuydu, büyük olanı Fin körfezinin güney sahiline yerleştirilmişti, küçük olanı ise, kuzeye ya da Karelian sahil şeridinde. Komünist birliklerin toplam sayısı, çeşitli tahminlere göre 35.000'le 75.000 arasında değişmektedir, karşı taraftaki, gayet iyi korunaklarda mevzilenmiş isyancıların sayısı ise 15.000 kadardır.³⁶⁹ Gerçek sayı muhtemelen 50.000 civarındadır (8 Mart'taki ilk saldırıdaki asker sayısının iki misli) ki, bunun 35.000 kadarını Güney Grubu oluşturmaktadır. Eldeki en iyi Bolşevik komutanlardan bazıları saldırıya liderlik ediyordu. Aralarında, Kurmay Akademisinden Fedko ve Dibenko'nun ve 27. Omsk Tümeninin isyanını bastıran Vitovt Putna'nın da bulunduğu bu komutanların çoğu İç Savaş'ta yeteneklerini kanıtlamışlardı. Hükümetin Kronstadt'a yaptığı Beyaz Muhafız generallerle ve eski Çarlık subaylarıyla işbirliği suçlamasına rağmen bu tür unsurlar, saldırı güçlerinin içinde, savunmadakilerden çok daha büyük rol oynamışlardır. Üstleri Tukaçevski ve S. S. Kamenev (parti lideri L.B Kamenev'le ilgisi yoktur) gibi, Kuzey ve Güney Gruplarının komutanları olan E. S Kazansky ve A. I. Sediakin de İmparatorluk Ordusunun da subaydılar.

Şimdi Kızılordu saflarındaki moral, gelen çok sayıda takviye, subayların kalitesi ve parti delegelerinin yorulmak bilmez ajitasyonu sayesinde öncesine göre çok daha güçlenmişti. "Üç yıl boyunca açlığa, soğuğa vb. dayanmışken şu ihanete bakın. Onları ezeceğiz!"³⁷⁰ Sovyet propaganda makinesi böyle bir ton kullanı-

368- *Izvestiia Petrogradskogo Soveta*, 14 Mart 1921.

369- *New York Times*, 18 Mart 1921; *Novaia Russkaia Zhizn'*, 22 Mart 1921; "Prichiny, povody, techenie i otsenka Kronshtadtskikh sobytii," Hoover Kütüphanesi; Tseidler'den Rus Kızılhaçı başkanına, 20 Mart 1921, Giers Arşivi, Dosya 88.

370- *Krasnaia Gazeta*, 17 Mart 1921.

yordu ve bu propaganda ayaklanmayı bir an önce ve tamamen ezme kararlılığındaki askerlerden yanıt alıyordu. Beyaz tulumlarla ve kışlık botlarla donanmış bu askerlere yeni ve bol cephaneye, Kronstadt müstahkemlerini ve tabyalarını koruyan dikenli telleri kesecek özel makaslar dağıtılmıştı. Yiyecek konusundaki her türlü homurdanmayı önlemek üzere bütün askerlere iki günlük ekmek tayını ve iki kutu konserve et dağıtılmıştı. Gerçi, Kuzey Grubundaki bir komutan moralin güçlendirilmesini pek hesaba katmadan, askerlerine, yemek yedikten sonra karından alınacak yaranın daha tehlikeli olacağını, bu yüzden çatışmadan önce yemek yememelerini salık vermiştir.³⁷¹

Tukaçevski'nin planı, yoğun bir bombardımanın ardından üç yerden birden başlayacak piyade saldırısı üzerine kurulmuştu. Kuzey Grubu, Kotlin Adasının kuzey ucuna saldırırken, Güney Grubu, adanın güney ve doğu uçlarına yönelecekti. Topçu ateşi, 16 Mart günü öğleden sonra 2'de başladı ve gün boyunca devam etti. Ölen Kronstadtlılar için gömme töreninin yapıldığı kabristanının yakınına bile top mermileri düşüyordu. Isyancılar buna, müstahkemlerden, bataryalardan ve limandaki iki zırhlıdan açılan ağır baraj ateşiyle karşılık verdiler. Bu ateş teatisi sırasında Komünistlerin attığı bir topçu mermisi *Sevastopol*'ün güvertesine isabet etti ve gemiye fazla zarar vermemekle birlikte 50 denizcinin ölmesine ya da yaralanmasına yol açtı. *Petropavlovsk* aynı kaderden korunmak için duman kamuflajına alındıysa da, ertesi gün o da isabet aldı ve 5 kişi öldü, 7 kişi de yaralandı.³⁷² Kıyılardan açılan baraj ateşine ek olarak, Körfezden havalanan uçaklar Kronstadt müstahkemlerini ve savunma ağlarını bombalıyordu. Kıyıdan ve havadan yapılan bu birleşik bombardımana rağmen uğranılan fiziki zarar önemsizdi ve isyancıların zaiyatı görece azdı. Kronstadtlıların zaten zayıflamakta olan morali üzerindeki esas sarsıcı etkiyi yapan bombardımanın psikolojik yönüydü.

371- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.89.

372- Petrichenko, *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiiax*, s.18; *New York Times*, 19 Mart 1921. Saldırının ayrıntıları esas olarak günlük basının haberlerinden ve olayı yaşayanların anılarından derlenmiştir. Bkz. özellikle, Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.45-51, 89-91; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.162-70; *Grazhdanskaia voina*, 1, 367-73; Rafail, *Kronshtadtskii miatezh*, s.20-26; ve K.E. Voroshilov, "Izistorii podavleniia Kronshtadtskogo miatezha," *Voenno-Istoricheskii zhurnal*, 1961, No.3, s.15-35. Ne yazık ki, bu konuya ayrılmış olan *voennoe Znanie*, 1921, No.8'i elde edemedim.

Akşam karanlık çökünce bombardıman kesildi. Geçen haftaki örneği dikkate alan isyancılar bunun ardından saldırının başlamasını bekliyorlardı. Çoğu iki üç gündür uyumamış olmasına rağmen herkes görevinin başındaydı. Uzun süre tam bir sessizlik hüküm sürdü, Kronstadt müstahkemlerinden ve gemilerden projektörler herhangi bir saldırı belirtisi yakalamak üzere buzluk alanı sürekli tarıyorlardı. Sonunda, 17 Mart sabaha karşı 3'te saldırı başladı. Büyük kısmını Petrograd bölgesinden subay okulu öğrencilerinin oluşturduğu Kuzey Grubu karanlıktan ve körfezi saran yoğun sis perdesinden yararlanarak Sestroretsk'den ve Lisy Nos'dan iki kol halinde ilerledi, bunlardan biri Totleben ve Krasnoarmeets'in üzerine yürüdü, diğeri ise, Kotlin Adasıyla Karelialı anakarası arasında dizili bulunan birden yediye kadar numaralanmış müstahkem mevzilerini. Her kolordunun ön tarafında saldırının yolunu açmak görevini alınıp gönüllü şok taburları bulunuyordu. Farkedilmemek için her türlü çaba gösteriliyordu. Karşılıklı konuşma yasaktı ve emirler kısık sesle veriliyordu. Dikkatle hazırlanmış ilerleme sırasında iletişim elfenberleriyle sağlanıyordu. Bunun dışında kesin bir karanlık hüküm sürüyordu, sigara içmek yasaktı.

Sabaha karşı 5'te Lisy Nos'tan hareket eden beş taburluk sol kanat kolordu isyancı kalelerin en önünde bulunan 5 ve 6 nolu müstahkemleri uzaktan hayal meyal gördü. Kendilerine ayağa kalkmamaları emredilen askerler aralarındaki mesafeyi koruyarak buzlar üzerinde sürünerek ilerlediler, beyaz tulumları buzların üstündeki suyla sıırıslam olmuştı. Askerler, sık dikenli tel örgülere gelip telleri kesmeye başladıkları sırada, aniden üzerlerine isyancıların projektörleri ve fenerleri tutuldu. Işıklar o kadar yoğundu ki, bir asker bunu sonradan, "ortalık bir anda gündüze döndü" diye anlatmıştır. 6 Nolu müstahkemden askerlere teslim olmaları çağrısı yapıldı. "Bizler sizin arkadaşınız. Sovyet iktidarı için mücadele ediyoruz. Size ateş açmak istemiyoruz."³⁷³ Bu çağrıya aldırış etmeyen *kursanty*, kaleye süngülerle ve el bombalarıyla saldırıya geçti, fakat subay okulu öğrencileri müthiş yoğun makineli tüfek ateşi karşısında ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldılar. Bundan sonra subay okulu öğrencileri, "hurra" nidalarıyla yeniden ve yeniden saldırdılar, sonunda isyancı savunma hatlarını yarıdılar ve göğüs göğüse korkunç bir mücadeleden sonra iki kaleyi ele geçirdiler.

373- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.90. 105.

Sabah olunca sis dağıldı, 17 Mart aydınlık ve güneşli bir gün olacağı benziyordu. Komünistler artık gizlenmeye gerek duymaksızın, geri kalan kaleleri ele geçirmek üzere saldırıya geçtiler. Her iki taraf da bağnazca savaştı ve ağır kayıplar verdi. İsyançıların açtığı topçu ateşinin buzları kırmasıyla oluşan küçük göller ilerlemeye çalışan çok sayıda askerin mezarı oldu. Kurmay Akademisinden bir komutan olan S. P. Uritsky'e göre, bir Komünist taburda yalnızca 18 kişi hayatta kalmıştı.³⁷⁴ Fakat direniş tedricen zayıfladı ve akşama doğru bütün numaralı kaleler ele geçirildi ve *kursanty*, Kronstadt kentinin kuzeydoğu surlarına doğru ilerlemeye başladı. Bu sırada, yalnızca iki bölükten ibaret olan sağ kanattaki kolordu Totleben müstahkem kalesini ele geçirmek için başarısız denemelerde bulunuyordu. Bütün bitkinliklerine rağmen isyancılar umutsuzluğun verdiği vahşetle savaştılar, kaleye saldıranları defalarca yenilgiye uğrattılar, her iki tarafta da korkunç zaiyat vardı. Yoğun piyade saldırısı karşısında kalenin topları kullanışsız hale gelse de, isyancıların makinelili tüfekleri ve elbombaları karşı tarafa büyük kayıp verdirdi. Bir grup subay okulu öğrencisi bir mayın alanına düştü ve patlama sonucu buzlar kırılınca çoğu boğularak öldü. En sonunda, saldıran taraf kaleye sızmayı başardı, göğüs göğüse çatışma bütün gün boyunca sürdü. Totleben sonunda teslim alındığında 18 Mart yeni başlamıştı, saat gece yarısı 1'di, bunun ardından yakındaki Krasnoarmeets de ele geçirildi.

Kuzeyin saldırıya geçtiği saatlerde Güney Grubu da şehrin güney ve doğu uçlarına karşı saldırıyı başlatmıştı. Kuzey Grubunun harekete geçmesinden yaklaşık bir saat sonra, 17 Mart günü sabaha karşı 4'de Oranienbaum'dan hareket eden büyük bir kuvvet yanlarında makineli tüfeklerini ve hafif toplarını da çekerek üç kol halinde Kronstadt'ın askeri limanına doğru ilerlediler, dördüncü kol ise, şehre girişteki en nazik nokta olan Petrograd Kapı'sına yöneldi. 79. Piyade Tugayına bağlı birlikler limanın tabyalarından açılan ağır makineli tüfek ateşiyle karşılaştıklarında ortalık hâlâ karanlıktı. Projektörler dört bir yana ışık saçıyordu, fakat karanlık ve sis, kamufle edilmiş birlikleri isyancılardan gizliyordu. Şehrin güney ucuna ulaşan Komünist şok müfrezeleleri dış kısımdaki çoğu bataryanın başında bulunan isyancıları çabucak zararsız hale getirdiler. Bundan sonra ilerlemeye devam

374. *Grazhdanskaia voına*, I, 370.

eden saldırı birlikleri, kuşatma altındaki isyancı müstahkem mevzilerden açılan ağır topçu ve makineli tüfek baraj ateşiyle karşılaştılar. Top mermileri ve elbombaları buzda delikler açarken, buzlardan seken binlerce mermi havaya kar taneleri gibi saçılıyordu. Açık alanda bu ölüm kasırgasıyla yüz yüze gelen askeri birlikler büyük bir cesaret göstererek umutsuzca ilerlemelerini sürdürmeye çalışıyorlardı. Ayrıca arkalarından ikaz ve tehditlerle ileri doğru sürüldükleri de dikkate alınmalıdır. Gerçi, bazı askerlerin paniğe kapılarak ilerlemek istememeleri pek şaşırtıcı bir durum değildir. İki asker korkuya kapılıp buzlara sıkışmış bir tekneye saklanınca, komutanları onları anında kurşuna dizdirdi, böylece diğerleri de ilerlemek zorunda kaldılar.³⁷⁵ Gerçi buna, isyancılar kamyonlar dolusu takviye alıp karşı atağa geçerek Komünistleri geri çekilmeye zorlayınca karar verilmişti. Muharebe boyunca, içinde çok sayıda Onuncu Kongre delegesinin de bulunduğu 79. Tugayın yarısından çoğu ölmüş ya da yaralanmıştı.³⁷⁶

Şehrin doğu yakasında saldıran tarafın durumu daha cesaret vericiydi. Şafak sökmeden az önce 95. ve 96. Piyade Alayları tarafından desteklenen 32. Piyade Tugayı Petrograd Kapısı'nın kuzey surlarında gedik açmayı başardı ve şehre girmek için mücadeleyi sürdürdü. Aşağı yukarı aynı zamanda Fedko'nun komutasındaki ve ön kısmında askeri okul öğrencilerinin oluşturduğu bir şok taburu bulunan 187. Piyade Tugayı Petrograd Kapısı'nı zorlamaya başladı, onu çok yakından 167. ve 80. Tugaylar takip ediyordu. O ana kadar zaten çok ağır zaiyat veren saldıran taraf, bir kere surların iç kısmına adım atınca, o günleri anlatan birinin deyişiyle, "tam anlamıyla bir cehennemle karşı karşıya geldi."³⁷⁷ İstisnasız bütün pencere ve çatılardan üzerlerine makineli tüfek ve tabanca mermisi yağıyordu. Karlı ve buzlu kaldırımlar kısa sürede kızıla boyandı. Savaş, sokak sokak ve ev ev devam ederken her iki taraftan da ölü ve yaralı sayısı hızla artıyordu. İsyancılar, kardeş kanının döküldüğü bu ortamda, müstahkem mevzilerin çoğu düştüğü ve muharebe şehre yayıldığında bile Komünist mahkûmlardan intikam alma yoluna gitmediler. Petrograd Kapısı'nın yakınlarındaki bir kurtarma birliği yoldaş-

375- Alexander Barmine, *One who Survived*, New York, 1945, s.95.

376- Kornnatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.246-47.

377- "Khod sobytiï v Petrograde vo vremia Kronshtadtskogo vosstaniia," elyazması, 19 Mart 1921, Columbia Rusya Arşivi.

larının kapatıldığı hapishaneye saldırdı, kurtulmaları ve derhal savaşa katılmaları için pencereleri kırarak içerdekilere silâh ulaştırdı.³⁷⁸

Çatışma gün boyu kesintisiz devam etti. Bazı anlatımlara göre, Kronstadtlı kadınlar mücadeleye katılarak isyancılara cephaneye taşımış ve ağır ateş altında yaralıları şehir hastanesindeki ilk yardıma götürmüşlerdi.³⁷⁹ Öğleden sonra 4'de isyancılar Bolşevikleri sarsan ve geri çekilmeye zorlayan ani bir karşı saldırı başlattılar. Fakat bu kritik anda, 27. Suvari Alayı ve Petrograd'dan parti gönüllülerinin oluşturduğu bir müfreze yardıma yetişti. Güneş batmadan önce Oranienbaum'dan gelen topçu şehre girdi ve isyancıların ağır kayıp vermesine yol açan yoğun bir topçu ateşi başlattı. Savaş bütün şiddetiyle devam ederken her iki tarafın savaşçıları da yara bere içinde kalmış ve bitkin düşmüştü. Akşam hava kararınca Kuzey Grubundan *kursanty*'ler kuzeydoğudan şehre sızdılar ve Kronstadt'ın kurmay karargahını ele geçirerek çok sayıda esir aldılar. Bundan sonra, o ana kadar şehrin merkezine girmek üzere Petrograd Kapısı'nda bir gedik açmak için çarpışan Güney Grubundan yoldaşlarıyla bağlantı kurdular. Gece yarısı savaş hızını kaybetmeye başladı. Son müstahkem mevziler de teker teker ele geçirildi. Zaferin kazanıldığı artık ayan beyan ortadaydı.

5 Mart'ta, Kronstadt'da henüz kan dökülmeden önce, Petrograd Savunma Komitesi, elebaşları olan "Kozlovsky'lerin ve Petrichenko'ların" onları kendi kaderleriyle başbaşa bırakıp Finlandiya'ya kaçacakları konusunda isyancıları uyarmıştı.³⁸⁰ Bu öngörü şimdi gerçekleşiyordu. 17 Mart gecesi karanlık bastırıp gözü gözme görmez olunca, İhtilalci Komite'nin 11 üyesi (Petrichenko da içlerinde olmak üzere) buzların üzerinden Terijoki'ye kaçtı. (Valk, Pavlov ve Perepelkin muharebe sırasında tutsak düşmüşlerdi, Vershinin ise, hatırlanacağı gibi, 8 Mart'taki ilk saldırı sırasında buzluk alanda esir alınmıştı.) Kozlovsky, Solovianov ve isyancılarla işbirliği yapan diğer "askeri uzmanlar" da kaçtılar. Geceyarısından biraz önce, içlerinde isyancı liderliğin büyük kısmı da olmak üzere, 800 kadar sığınmacı Fin sahillerine ulaş-

378- Kornatovskii, ed., *Kronstadtskii miatezh*, s.78, 88.

379- Petrichenko, *Pravda o Kronstadttskikh sobytiakh*, s.21; Voline, *La Revolution Inconnue*, s.499; "Khod sobytii v Petrograde," Columbia Rusya Arşivi.

380- Kornatovskii, ed., *Kronstadttskii miatezh*, s.189.

11. Karelian kıyı şeridinde yakın numaralanmış müstahkemlerden bir grup hariç, büyük ölçüde yakalanma korkusuyla adayı ilk terkedenler bunlardı. Yerinde infaza uğrama ihtimalinin bu grubun tahliye kararı vermesinde en büyük rolü oynadığına kuşku yoktur. Her halükârda, onların adadan ayrılışı Kotlin Adasında ve çevresindeki müstahkemlerde bulunan Kronstadtlıların bir kitlesel göçe kalkışacaklarının işaretiydi. Bundan sonraki 24 saat içinde, Fin sınırlarına, çoğunluğunu bahriyelilerin oluşturduğu ardı arkası kesilmez bir sığınmacı akını başladı. Toplam 8.000 kadar sığınmacı bütün isyancı gücün yarısını oluşturuyordu. Sığınmacılarla birlikte 400 kadar at da buzları geçti ve Fin sınırı muhafızları kıyıya yakın yerlerde 2.500 terkedilmiş tüfek topladı.³⁸¹

11 gün boyunca aralıksız devam eden Komünist bombardımanının Kronstadt savunmasına çok az zarar vermesi şaşılacak bir noktadır. Fakat şimdi, geri çekilen bahriyeliler son bir savunma jesti yaparak müstahkemlerdeki ve bataryalardaki topların kilitlerini almışlar, dinamoları, projektörleri, makineli tüfekleri ve diğer teçhizatı tahrip etmişlerdi. Komünistler, ele geçirdikleri Kuzey müstahkemlerinde çalışan yalnızca birkaç silâh bulabilmişlerdi.³⁸² 17 Mart gecesı, *Petropavlosk* ve *Sevastopol* gemilerinin komutanları, mürettebata gemileri havaya uçurma talimatı vermiş, ancak liderlerinin kaçtığını öğrenen mürettebat bu emri yerine getirmeyi reddetmişti. Tam tersine mürettebat, görev başındaki subaylarını tutuklamış ve Sovyet komutanlığına haber göndererek teslim olmak istediğini bildirmiştir. Gece saat 11.50'de Kronstadt'daki Komünist karargâh Petrograd Savunma Komitesi'ne şu zafer mesajını gönderdi: "*Petropavlosk* ve *Sevastopol*'da yuvalanmış karşı-devrimciler temizlenmiştir. İktidar Sovyet makamlarının ve taraftarlarının eline geçmiştir. *Petropavlosk* ve *Sevastopol* gemilerindeki askeri operasyon tamamlanmıştır. Fin sınırına doğru kaçmakta olan subayların yakalanması için acil önlemler alınmaktadır."³⁸³ 18 Mart'ın ilk saatlerinde *kursanty* müfrezeleri her iki savaş gemisini de teslim aldı. Bu sırada, direnmekte ısrar eden bir avuç isyancının dışında, geri kalan isyancılar da teslim olmuş ve 18'inde ögle vakti, müstahkem

381- *Novaia Russkaia Zhizn'*, 22 ve 24 Mart 1921.

382- *Londra Times*, 30 Mart 1921.

383- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.243.

mevziler, gemiler ve hemen hemen bütün şehir hükümet kuvvetlerinin eline geçmişti. Geriye, hâlâ direnmekte olan tecrit olmuş isyancı gruplarının temizlenmesi kalıyordu. Öğleden sonra son direnme noktaları da yenilgiye uğratıldı ve Kronstadt'ta silâhlar sustu.

Kronstadt'daki bu çatışmanın vahşeti ancak İç Savaşın en kanlı olaylarıyla kıyaslanabilir. Her iki taraf da çok ağır kayıp vermekle birlikte, esaslı bir şekilde mevzilenmiş isyancılara karşı açık buzlu arazide saldırıya geçmek zorunda kalan Komünistler çok daha büyük bir bedel ödemişlerdir. Resmi sağlık raporlarına göre, 3 Mart'la 21 Mart tarihleri arasında Petrograd hastanelerine 4. 000'den çok yaralanma ve şok vakası intikal etmiş ve hastanelerde 527 ölüm vakası kaydedilmiştir. Elbette bu rakamlara muharebe sırasında ölenler dahil değildir. Çatışmanın ardından buzların üzerinde öylesine çok ceset kalmıştı ki, Fin hükümeti buzlar eriyince bu cesetlerin kıyıya vuracağı ve sağlık açısından büyük tehlike yaratacağı korkusuyla Moskova'dan bunların toplanmasını istedi.³⁸⁴ Resmi kaynaklar tarafından ileri sürülen düşük rakamlı bir tahmine göre Komünistlerin kaybı 700 ölü, 2.500 yaralı ya da savaş şoku vakasıdır, fakat savaşa katılan bir Bolşevik, 6 Numaralı müstahkemde tanık olduklarından hareketle, bu sayının son derece az olduğunu belirtmektedir. Bir diğer tahmine göre, Kızıllar 25.000 ölü ve yaralı vermiştir. Öte yandan, iyi bilgi kaynaklarına sahip Viborg'daki Amerikan elçisi Harold Quarton'a göre, ölü, yaralı ve kayıplar toplamı olarak Sovyet zaiyatı yaklaşık 10.000'e ulaşmaktadır.³⁸⁵ Kampanya sırasında 15 kadar Onuncu Kongre delegesi yaşamını yitirmiştir. Ölen diğer Bolşeviklerle birlikte bu delegeler için 24 Mart'ta kitlesel bir askeri cenaze töreni yapılmıştır.³⁸⁶

İsyancıların kayıpları daha azdır, fakat kesinlikle önemsiz değildir. Elde güvenilir rakamlar olmamakla birlikte, bir rapor 600 ölü, 1000'den fazla yaralı ve savaş sırasında esir alınmış 2.500 tutsaktan söz etmektedir.³⁸⁷ Ölenlerin çoğunluğunu mücadele-

384- Mett, *La Commune de Cronstadt*, s.56; Londra Times, 31 Mart 1921.

385- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.107; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.169; "Khod sobytiï v Petrograde," Columbia Rusya Arşivi; Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 19 Mart 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8372. Yzh. Kelley'in 25-30 binlik tahmini ise çok yüksektir: Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterine, 23 Nisan 1921, 861.00/8619.

386- *Petrogradskaia Pravda*, 25 Mart 1921.

387- Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.168; *Granzdanskaia voïna*, I. 372.

nin son aşamasında katledilenler oluşturmaktadır. Saldırıda yer alan askeri birlikler kalelerden içeri girer girmez kan dökme tutkusuna kapılarak ölen yoldaşlarının intikamını almaya giriştiler. Bir askerin, buzlar üzerinden Finlandiya'ya kaçan isyancıların uçaklardan makineli tüfek ateşiyle taranmamış olması karşısında hayıflanması, saldırı sırasında askerlerde gelişen nefretin derecesini ortaya koymaktadır. Troçki ve onun başkomutanı S. S. Kamenev, isyancılara karşı kimyasal silâh kullanılmasını onaylamışlardı ve eğer Kronstadt'ın direnişi daha uzun sürseydi, Yüksek Askeri Kimya Okulunun öğrencileri tarafından tasarlanan, top mermileri ve balonlar yoluyla bir zehirli gaz saldırısı planı yürürlüğe konacaktı.³⁸⁸

Isyanın bastırıldığı haberinin hızla yayılması, farklı merkezlerde çeşitli tepkilere yol açtı. Batı Avrupa'daki Rus siyasi göçmenleri kedere boğuldu. Isyancılara yardım göndermedeki başarısızlıklarından yakındılar ve mücadelenin en kızgın anında Bolşeviklerle ticaret anlaşması imzalayan Büyük Britanya'ya ateş püskürdüler. Göçmen gazetelerinden biri ise, yeise kapılmanın yanlış olduğunu belirtti. "Kronstadt'ın Dersleri" başlıklı bir başyazıda gazete, Rusya'nın kurtuluşu için mücadelenin zafere kadar devam edeceğini açıkladı. Profesör Grimm de bir meslektaşına, Petrograd'da yeni bir ayaklanma halinde gruplarının yine hazırlıksız yakalanmaması gerektiğini yazacak kadar iyimserdi.³⁸⁹

Rusya içinde ise Bolşevikler zor kazanılmış zaferleriyle coşmuşlardı. Gerçi coşkularının, "yoldan sapmış bahriyeli yoldaşları" için üzüntülerini ifade ederken bulandığı gözden kaçacak gibi değildi. Olayların seyri konusunda çok net olmadıkları halde rejimi desteklemeye devam eden yurtdışından gelmiş Komünistler de yerli yoldaşlarının coşkusunu paylaşıyorlardı; çünkü, diye akıl yürütüyorlardı, Bolşevik Rusya bütün kusurlarına rağmen tarihteki ilk sosyalist devlet, toprak sahiplerinin ve burjuvazinin iktidardan uzaklaştırıldığı ilk ülkedir. Onların gözünde, bunun ötesindeki diğer düşünceler ikincil öneme sahipti. Victor Serge gibi bazı yabancı Komünistler ise, olup bitenler karşısında

388- V. Pozdnyakov, "Thechemical Arm," in *The Red Army*, ed., B.H. Liddle Hart, New York, 1956, s. 384-85. Planı geliştiren öğrencilerden biri de Albay Pozdnyakov'du.

389- *Za Narodnoe Delo*, 19 Mart 1921; Grimm'den Giers'e, 31 Mart 1921. Giers Arşivi, Dosya 88.

derin endişe içindeydiler. Öte yandan, Kronstadt'ın bastırılması, Emma Goldman ve Alexander Berkman gibi anarşistler üzerinde sarsıcı bir etki yapmıştı. Goldman'ın anılarında anlattığına göre, 17 Mart gecesini top sesleri sustuğunda, Petrograd'ın üzerine, o ana kadar aralıksız devam eden top seslerinden çok daha ürkütücü bir sessizlik çökmüştü. Bu son saatlerde, "Bolşeviklere olan inancının son halkası da kopan" Berkman sokaklarda deliler gibi dolaşırken, Goldman, "bütün sinirleri felç olmuş," tarifsiz acılar içinde, otelinde karanlığa gözlerini dikmiş oturuyordu. "Petrograd, siyah bir kefen içindeki korkunç bir ceset gibi asılı duruyor, sokak lambaları, bu cesedin baş ve ayak uçlarında yanan mumlar gibi solgun sarılıklarıyla titreyordu." Ertesi sabah 18 Mart günü, Petrograd gazetelerinin manşetlerinde Paris Komününün ellinci yıldönümü anılıyordu. Komünistler askeri bando eşliğinde "Enternasyonal"i söyleyerek yürüyüş yapıyorlardı. Goldman, "Enternasyonal'in, bir zamanlar kulaklarıma büyük bir neşeyle çarpan nağmeleri, insanlığın alev alev yanan umudu için söylenen bir cenaze ağıdı gibi geliyordu şimdi" diye yazmaktadır. Berkman ise, günlüğüne şu acı satırları düşmüştür: "Galippler, 1871 Paris Komününün yıldönümünü kutluyorlar. Troçki ve Zinovyev, Thiers ve Gallifet'i, Paris isyancılarını katlettikleri için suçluyorlar."³⁹⁰

Bu sırada, Kronstadt'da Bolşevikler ayaklanmanın izlerini silmek için büyük bir çaba gösteriyorlardı. Kronstadt'a mutlak yetkilerle donanmış komutan olarak atanan Pavel Dibenko, şehri muhalif unsurlardan ve karşıt fikirlerden temizlemeye girişmişti. Yeniden faaliyete geçmeyen Kronstadt Sovyetinin yerine kurulan ve Kronstadt'ın en güvenilir üç lideri, Vasiliev, Bregman ve Gribov'dan oluşan *revtroika* yeni komutana yardımcı oluyordu. 18 Mart'ta yeni bir gazete, *Kızıl Kronstadt* yayımlanmaya başladı. Çapa Meydanının adı Devrim Meydanı olarak değiştirilirken, *Petropavlovsk* ve *Sevastopol* savaş gemilerine *Marat* ve *Paris Komünü* adları verildi. Derhal parti kayıtlarının yenilenmesine girildi ve 350 kadar üye ihraç edildi ya da yeniden başvuruda bulunmadı. Bir yazarın belirttiğine göre, Sovyet donanmasında da bir "cerrahi operasyon" yapıldı: Güvenilmez Baltık bahriyelileri

390- Goldman, *Hayatımı Yaşarken*, c.11, s.894; Berkman, *The Bolshevik Myth*, s.303. Thiers, o sırada Fransa'nın başbakanı, Gallifet ise Komünarları bastıran generaldi.

Karadeniz, Hazar Denizi, Aral Gölü ve Uzak Doğu'daki Amur Irmağı filolarına dağıtılırken, bütün donanma birlikleri saflarında *Ivanmory* temizliğine —toplam 15.000 kişi kadar— giriştiler.³⁹¹ Nihai saldırıda yer alan Kızıl Ordu askerleri de ülkenin ücra bölgelerine dağıtıldılar. Liderleri Tukaçevski ise, bir ay geçmeden Tambov bölgesindeki Antonov'un gerillalarını ezmek üzere düzenlenen ceza seferinin kumandasına atandı.³⁹²

Son olarak, Kronstadt'dan kurtulanların kaderinin ne olduğu noktası kaldı. Yakalanan hiçbir isyancı halk önünde yargılanmadı. Mücadele sırasında tutsak edilen 2000'den fazla Kronstadtlı'nın arasından seçilen 13'ü isyanın elebaşları olarak *gizli celsede* yargılandı. Karşı-devrimci komplo iddiasını desteklemek için Sovyet basını onların sosyal kökenlerini vurgulamaya büyük önem verdi: 5'i soylu ailelerden gelen eski donanma subayı, 1'i eski din adamı ve 7'si köylü kökenli olarak takdim edildi.³⁹³ Yargılananların isimleri kulağa tanıdık gelmemektedir: Hiçbiri İhtilalci Komite'nin üyesi değildir ki, Komite'nin dört üyesinin —Valk, Pavlov, Perepelkin ve Vershinin— o sırada tutuklu bulundukları bilinmektedir, öte yandan, ayaklanmada danışman rolü oynayan “askeri uzmanlardan” hiçbiri yargılananlar arasında bulunmamaktadır. Ne var ki, 13 “elebaşı” 20 Mart günü yargılandı ve ölüme mahkûm edildi.

Diğer tutsaklardan yüzlercesinin Kronstadt'da derhal kurşuna dizildiği söylenmektedir. Geri kalanlar, Çeka tarafından anakaradaki Çeka hapishanelerine götürüldü. Petrograd'daki hapishaneler tutsaklarla dolup taşı ve yedi aylık bir dönem içinde yüzlerce isyancı küçük gruplar halinde alınarak kurşuna dizildi. Bunlardan biri de, Fyodor Dan'ın hapishane avlusunda dolaşırken rastladığı Perepelkin'di. Perepelkin, idam edilmeden önce isyanın ayrıntılı bir hikâyesini kaleme almıştır, fakat Dan bu ya-

391- Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.15; Pukhov, *Kronshtadtskii miatezh*, s.176-80. Cf. G.A. Cheremshanskii, “Kronshtadtskoe vosstanie, 28 fevralia-18 marta 1921,” elyazması, Columbia Rusya Arşivi. Cheremshansky, Amur'a gönderilen Baltık bahriyelileri arasında bulunuyordu.

392- Antonov'un bastırılmasında, Fedko da bir lider olarak rol aldı. Bkz. M.N. Tukhachevskii, “Bor'ba s kontrevoliutsionnymi vosstaniiami,” *Voina i Revoliutsiia*, 1926. No.8, s.3-15; A.I. Todorskii, *Marshal Tukhachevskii*, Moskova, 1963, s.71-73; ve Nikulin, *Tukhachevskii*, s.151-56.

393- *Krasnaia Gazeta*, 23 Mart 1921; *Petrogradskaia Pravda*, 23 Mart 1921; Kornatovskii, ed., *Kronshtadtskii miatezh*, s.247-49. Yargılananlar, Quarton'un Bolşevik kayıplara ilişkin tahminini destekler tarzda, “binlerce” Kızıl ordu askerinin ölmesinden ya da yaralanmasından sorumlu olmakla suçlanmışlardı.

zıların akıbeti hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmektedir.³⁹⁴ Sağ kalanlar zorla çalışmaya mahkûm edilerek Beyaz Deniz'deki meşum Solovki hapisanesi gibi toplama kamplarına gönderildiler ki, bunun anlamı, açlık, bitkinlik ve hastalıktan yavaş yavaş ölmektir.³⁹⁵ Bazı durumlarda isyancıların aileleri de aynı kaderi paylaştı. Mart ayının ilk günlerinde rehin alınan, Kozlovsky'nin karısı ve iki oğlu da toplama kampına gönderildiler; yalnızca Kozlovsky'nin 11 yaşındaki kızına dokunulmadı.³⁹⁶

Finlandiya'ya kaçan isyancıların akıbeti ne oldu? 8.000 kadar isyancı buzların üzerinden geçerek Finlandiya'ya ulaştı ve Trijoki, Viborg v Ino'daki sığınma kamplarında alıkondu. Sığınmacıların neredeyse tamamı bahriyeli ve askerlerden oluşuyordu, aralarında çok az sayıda asker olmayan erkek, kadın ve çocuk vardı.³⁹⁷ Amerikan ve Britanya Kızılhaçı sığınmacılara yiyecek ve giyecek sağladı. Bazıları yol yapımında ve diğer kamu işlerinde çalıştılar. Fakat kamplarda hayat kasvetli ve yıpratıcıydı, başlangıçta yerel halkla bağlantı kurmalarına izin verilmeyen sığınmacılar bu yaşama alışmakta büyük zorluk çektiler. Fin Hükümeti, Cemiyet-i Akvam'dan* sığınmacıların başka ülkelere yerleştirilmesine yardımcı olunmasını isterken, Bolşevikler, onların silâhlarıyla birlikte kendilerine iade edilmesini talep ettiler. Birçoğu affedileceklerine ilişkin verilen söze kanarak ülkeye geri döndü ve bunlar derhal tutuklanarak toplama kamplarına gönderildiler. Mayıs ve Haziran aylarında, ülkeye geri dönenlerin oluşturduğu gruplar zorunlu çalışmaya ve dolayısıyla erken ölüme doğru yol alırken Dan'ın kaldığı hapishanede mola vermişlerdi.³⁹⁸

O kasvetli ve üzüntülü ortama rağmen Petrichenko sığınmacı

394- Dan, *Dva goda skitanii*, s.153-57.

395- Maximoff, *The Guillotine at Work*, s.168; David Dallin ve Boris Nicolaevsky, *Forced Labor in Soviet Russia*, New Haven, 1947. s.170. Son zamanlarda yayınlanan bir Sovyet çalışmasına göre, tutsak edilen bahriyelilerin çoğunluğu sonradan affedilmiş, "şiddetli cezalar" (örneğin idam) yalnızca clebaşılara ve Sovyet iktidarının amansız düşmanlarına verilmiştir: Sofinov, *Istoricheskii povorot*, s.36n.

396- Dan, *Dva goda skitanii*, s.158. Bir diğer çağdaş kaynak, muhtemelen hatalı olarak, Kozlovsky'nin her iki oğlunun da kurşuna dizildiğini belirtmektedir: "Svedeniia iz Petrograda ot 12 aprlia: Kronshtadt i otgoloski go vosstaniia," lyazması, Hoovr Library.

397- En büyük kamp olan Ino Kalesinde, 3.584'ü erkek, 10'u kadın ve 3'ü çocuk olmak üzere 3597 sığınmacı kalıyordu. Erkeklerden yalnızca 25'i sivildi: *Novaia Russkaia Zhizn'*, 27 Mart 1921.

* Bugünkü Birleşmiş Milletler, ç.n.

arkadaşlarından saygı görmeye devam etti. O, en büyük hatasının Kronstadt'daki Komünist liderleri kurşuna dizmemek olduğunu söylemiştir. Olan bitenden pişman değildi. Ancak, Terijoki'de bir Amerikalı gazetecinin kendisiyle yaptığı röportajda isyanın örgütlenmesinin ilkel ve çok zayıf olduğunu kabul etmiştir. "Evet yenildik" demiştir, "fakat hareket ilerleyecektir, çünkü o halkın içinden doğmuştur... Rusya'da reaksiyoner Beyazlardan ve katil Kızılardan yana olmayan benim gibi milyonlarca insan var ve bu basit halk Bolşevikleri alaşağı edecektir."³⁹⁹ Petrichenko'nun sonraki sürgün hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Kronstadt isyanına ilişkin bir Rus belge ve anı koleksiyonunda, 17 Kasım 1923 tarihini taşıyan, isyan liderinden Rusya'daki bir arkadaşına yazılmış, hatalarını kabul eden ve anavatanına dönmek için başvuracağını dolaylı olarak belirten bir mektup bulunmaktadır.⁴⁰⁰ Gerçi bu mektubun güvenilirliği kuşku götürür. Bir SR gazetesinde Aralık 1925'de yayımlanan bir makalesinde Petrichenko en ufak bir pişmanlık belirtisi göstermemekte ve Komünist partinin ya da onun liderlerinin diktatörlüğüne karşı kendiliğinden ayaklanma fikrini desteklemeye devam etmektedir.⁴⁰¹

Resmi Sovyet İç Savaş tarihi, hatalı bir şekilde, Petrichenko'nun kısa süre sonra Finlandiya'dan ayrıldığını ve Çekoslovakya'ya yerleştiğini yazmaktadır. Oysa o, yaklaşık çeyrek yüzyıl Finlandiya'da kaldı. Gördüğümüz gibi, yenilginin hemen arkasından, Rusya'yı Bolşeviklerken kurtarma tutkusunu paylaştığı Batı Avrupa'daki siyasi göçmenler çevresiyle işbirliğine hazırды. Gerçi daha sonraları Finlandiya'daki Sovyet taraftarı gruplara katıldı. İkinci Dünya Savaşı sırasında bu tür faaliyetleri dolayısıyla Fin resmi makamlarıyla başı derde girdi ve 1945'de Rusya'ya geri döndü. Döner dönmez tutuklandı ve bir iki yıl sonra bir toplama kampında öldü.⁴⁰²

398- Londra Times, 30 Mart 1921; Dan, *Dva goda skitanii*, s.159. O yılın daha sonraki aylarında, bazı raporlara göre, Kronstadt sığınmacılarından oluşan "Plekhanov Taburu" adlı bir grup, Fin partizanlarıyla birlikte, Doğu Karelia'da Bolşeviklere karşı savaştı. Bkz. C. Jay Smith, *Finland and the Russian Revolution, 1917-1922*. Athens, Ga., 1958, s.193-97.

399- Quarton'dan Amerikan Dış İşleri Sekreterliğine, 5 Nisan 1921, Ulusal Arşiv, 861.00/8446; New York Times, 31 Mart 1921.

400- Kornatovskii, e.d., *Kronshtadtskii miatezh*, s.163-64.

401- Petrichenko, "O prichinakh Kronshtadtskogo vosstaniia," *Znaniia Bor'by*, Aralık 1925-Ocak 1926, s.4-8.

402- *Grazhdanskaia voina*, 1, 362; Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.132n; Unto Parvilahti, *Beria's Gardens*, 1960, s.21, 285.

8

kronstadt 1921

sonsöz

Kronstadt düştü. İsyancılar kararlılık ve cesaretle savaştılar. Fakat başarı umutları başından itibaren zayıftı. Ayaklanma, liderlerinin de kabul ettiği gibi, kötü bir zamana rasgelmişti ve hazırlık son derece yetersizdi. Bahriyelilerin yanında ne bir işgal gücü, ne de yardıma gelen herhangi bir dış güç vardı, oysa Iç Savaşın galibi Bolşevikler isyancılara karşı en iyi ordu birliklerini serbestçe seferber edebiliyorlardı. Ayrıca, Fin Körfezinin buzları henüz erimediğinden hükümet tecrit edilmiş isyancı kaleye karşı büyük çaplı bir piyade saldırısını başlatabilirdi. Iç Savaşın anti-Sovyet hareketleriyle kıyaslandığında Kronstadt ufak çaplı bir sorundu. Denikin, Kolçak ve Yudeniç'i yenen ve Pilsudski'nin ordularını püskürten Bolşevikler karşısında Kronstadt ciddi bir askeri tehdit oluşturmuyordu.

Ne ki, Bolşevikleri alarına geçiren, Kronstadt'ın anakarada genel bir ayaklanmanın fitili olması ya da yeni bir müdahaleye yol açması ihtimaliydi. Bolşevikler biliyorlardı ki, ülke kitlesel bir ayaklanmaya doğru giden bir kargaşalık içindeydi. Şimdiye kadar muhaliflerini tecrit etmeyi başarmışlardı, fakat Kronstadt, katılanların sayısı açısından, Sibiry ve Tambov'daki köylü ayaklanmalarından daha az sayıda insanı kapsasa da, iyi korunan

müstahkemlere ve eğitimli askeri personele sahip olması ve uzak bölgelerde değil, Baltık gibi bir yerde bulunmasıyla işgalci ordular için bir sıçrama tahtası rolü oynayabilirdi.

Yine de isyancıların zafere ulaştığını hayal etmek güçtü. Rus halkı her ne kadar küskünse de savaş yorgunuydu, demoralize olmuştu ve hükümetten bütün şikayetlerine rağmen, nefret ettiği Komünistlerden çok Beyaz restorasyondan korkuyordu. Ayrıca, bahriyelilerin umut bağladıkları Petrograd'daki grevler düşüşe geçmişti. Dış desteğe gelince, Batılı iktidarlar müdahale politikasından vazgeçmiş ve Bolşeviklerle uzlaşma çizgisi izlemeye başlamışlardı. İsyan, Beyazların umutlarının ve Komünistlerin endişelerinin tersine, Anglo-Sovyet ticaret anlaşmasını darbeleyemedi; anlaşma, Kronstadt'a nihai saldırının başlamasından yalnızca birkaç saat önce, 16 Mart günü Londra'da imzalandı. Ayrıca, aynı gün Moskova ile Türkiye arasında da bir dostluk anlaşması yapıldı. Kronstadt, ezeli düşmanına karşı mücadeleyi canlandırmaya ilişkin tutkusunu kaybetmiş olan Polonya'nın Moskova ile barış görüşmeleri yapmasını da engelleyemedi. Komünist birlikler isyancıların son direnme noktalarını temizlerken 18 Mart'ta Riga anlaşması yapıldı. Finlandiya da isyancıları desteklemekten vazgeçti ve sınırlarından onlara herhangi bir yardımın ulaşmasına izin vermedi. Nihayet, Rus göçmenleri de eskisi gibi bölünmüş ve etkisiz kaldıklarından ufukta hiçbir yardım ihtimali gözüküyordu. Askeri birlikleri dağılmış ve moral bakımından çökmüş General Wrangel de yardım edecek durumda değildi; askerlerini seferber edip Akdenizden Baltık'a göndermesi için aylar gerekiyordu. Öte yandan, eğer güneyde ikinci bir cephe açmaya kalkışsaydı bunun felaketle sonuçlanması hemen kesindi.

Isyancılar için tek başarı umudu anakaraya acil bir saldırı düzenlemek olabilirdi. "Askeri uzmanların" tavsiyelerini dinleyip Oranienbaum'da bir köprübaşı tutmuş olsalardı burada Kızıl Ordu'nun ve belki de sivil halkın onların bayrağı altında toplanması için iyi bir fırsat yaratmış olabilirdi. Alexander Berkman'ın gözlemlediği gibi, devlete karşı bir isyan inisiyatifli davranmalı ve hükümet güçlerinin toparlanmasına zaman bırakmadan kararlılıkla vurmalıydı. İsyan, kabuğuna çekildiği ya da bekleme oyununa girdiği zaman yenilgi kaçınılmazdı. Bu bağlamda, diye yazıyor Berkman, Kronstadt Paris Komününün ölümcül hatası-

nı tekrarlamıştır: Paris Komününün Thiers hükümeti dağılık durumdayken derhal Versailles üzerine yürümemesine benzer bir şekilde, Kronstadt da, hükümet güçlerini toplamadan önce Petrograd'ın üzerine yürümemişti.⁴⁰³ Komünü anan bir makalesinde benzeri bir gözlemde bulunan Lenin de, "proletaryanın aşırı âlicenaplığını" kınamış ve şöyle demiştir: "Proletarya, düşmanlarını imha etmek yerine, onlar üzerinde moral bir etki yaratmaya çabalamıştır; o, iç savaşta askeri faaliyetin kesin önemini ihmal etmiş ve Versailles üzerine kararlı bir şekilde yürüyerek zaferini taçlandıracağına Versailles hükümetinin karanlık güçleri toparlayarak kanlı Mayıs haftasına hazırlamasına yetecek kadar uzun bir zaman beklemiştir."⁴⁰⁴ Bu, Kronstadt 1921 Komününün mezar taşına yazılmaya değer bir saptamadır.

Böylece sonuç kaçınılmaz hale gelmiş, anakaraya saldırmakta gösterilen yetersizlik isyanın ezilmesini yalnızca bir zaman sorunu haline getirmişti. Bu, isyancılar buzlar eriyinceye ve batıdan yardım gelinceye kadar dayansalardı bile büyük ihtimalle doğrudu. Buzların erimesiyle kendilerini güvence altına alacak ve yeniden yiyeceğe, ilaca ve cephaneye kavuşacak olan isyancılar birkaç hafta daha dayanabilir ve Bolşeviklere daha çok zaiyat verdirebilirlerdi, fakat eninde sonunda, yalnızca askeri baskı yoluyla değilse bile, ülkeyi baştan başa saran köylü isyanlarının ve Petrograd grev hareketinin başına geldiği gibi, hem zorun, hem de ekonomik tavizlerin birlikte uygulanmasıyla yenilgiye uğramaları kaçınılmazdı. Yeni Ekonomik Politika her yerde huzursuzluğu yatıştırmıştı ve Kronstadt da istisna olmayacaktı.

Bu, NEP'e Kronstadt'ın yol açtığı anlamına gelmez, olsa olsa NEP'in uygulanmasını hızlandırdığı düşünülebilir. 1921 Mart'ında Lenin'in Savaş Komünizmi programını terketmek için daha fazla ikna olmaya ihtiyacı yoktu. Lenin ve arkadaşları, İç Savaşın sonundan beri ekonomik politikalarını yeniden değerlendirmeye tabi tutmuş ve isyan patlak vermeden birkaç hafta önce NEP'in temel hatlarını formüle etmişlerdi. SR ve Menşevik delegelerin Sekizinci Sovyet Kongresinde, ürünlere el konmasına son verilmesi ve aynı vergiye geçilmesi çağrısında bulunduk-

403- Berkman, *The Kronstadt Rebellion*, s.39-40. Aynı gözlem, bir Menşevik yazar tarafından da yapılmıştır. *Sotsialisticheskii Vestnik*, 5 Nisan 1921, s.5. Engels'in bir zamanlar yazdığı gibi: "Savunmacılık bütün silahlı ayaklanmaların ölümüdür."

404- Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, XVI, 452-53.

ları Aralık 1920 gibi erken bir tarihte bile Lenin böyle bir hareketi zaten düşünmekteydi. Bununla birlikte, herhangi bir harekete girişilmeden aylar geçti. En nihayet, kabaran huzursuzluk dalgası Lenin'i Bolşevik iktidarın tehlikede olduğuna ikna etti ve 8 Şubat'ta yapılan bir Politbüro toplantısında tarım politikası baştan aşağı dikkatle gözden geçirildi, Lenin, zorla ürünlere el koymanın yerine, köylüye, devlete olan yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra kendi artı ürününe tasarruf etme hakkı tanıyan aynî vergiyi kabul etmeye yönelik bir plan taslağı ortaya koydu. Bundan sonraki haftalarda proje Sovyet basınında tartışıldı. 24 Şubat'ta, Kronstadt isyanı patlak vermeden beş gün önce Lenin'in notlarını da içeren ayrıntılı bir taslak yaklaşan Onuncu Parti Kongresinin gündemine konmak üzere Merkez Komitesi'ne verildi.⁴⁰⁵

Fakat Moskova'da 8 Mart'ta Kongrenin toplanması isyanın anlamını ortadan kaldırmadı. Halk muhalefetine yakıncılığını ortaya koymasıyla isyan, değişiklik yönünde ilerlemenin zorunluluğu duygusunu güçlendirdi ve acil bir reformun gerekli olduğu noktasındaki her türlü kuşkuyu ortadan kaldırdı. Parti tehlikeyi görmüştü. NEP bir ay önce başlatılsaydı isyanın patlak vermeyeceğini düşünenler bile vardı.⁴⁰⁶ Bu doğru olsun ya da olmasın, reformların daha fazla gecikmeye tahammülü olmadığı, aksi takdirde, Bolşeviklerin halkın yükselen öfkesiyle iktidardan düşecekleri noktasında tam bir fikir birliği vardı. Kronstadt, Lenin'in deyişiyle, "gerçeği her şeyden daha berrak bir şekilde ortaya çıkartmış"tı. Lenin isyanın münferit bir olay olmadığını, kırsal bölgelerdeki ayaklanmaları, fabrikalardaki karışıklıkları ve silahlı kuvvetlerdeki mayalanmayı içeren büyük bir huzursuzluğu yansıtan bir örnek olduğunu çok iyi görmüştü. O, Savaş Komünizminin ekonomik krizinin Kronstadt'la bir "politik krize" dönüştüğünü ve Bolşevizmin geleceğini dengede asılı bıraktığını yazmıştı.⁴⁰⁷

Onuncu Parti Kongresi Bolşevizmin tarihinde Sovyet politikasında temelli bir değişikliğe işaret eden en dramatik olaylardan

405- Age, XLII, 333. Cf. Carr. *The Bolshevik Revolution*, II, 280-82. (Bu kitap üç cilt halinde Türkçede basılmıştır: *Bolşevik Devrimi*. Cilt I, çev: Orhan Suda, Metis, 1989; Cilt II, çev: Orhan Suda, 1998; Cilt III, çev: Tuncay Birkan, Metis, 2004.)

406- Slepko, *Kronshtadtskii miatezh*, s.15.

407- Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, XLIII, 138, 387.

biridir. Lenin yıllar önce, Rusya'da sosyalizmin zaferi için iki şart öngörmüştü: Batıdaki proleter devriminin desteği ve Rus işçileriyle köylüleri arasında ittifak.⁴⁰⁸ 1921 yılında bu koşulların ikisi de gerçekleşmemişti. Sonuç olarak Lenin, Avrupa devriminin desteği olmaksızın sosyalizme geçişin mümkün olmadığını fikrini terketmek zorunda kaldı. Burada aslında, Stalin tarafından birkaç yıl sonra geliştirilecek olan ve devrimin yavaşlatılmasına, yurt dışında kapitalist iktidarlara ve içerde köylülükle ilişkileri geliştirmeye dayanan "tek ülkede sosyalizm" tohumları yatmaktadır. Her şeyin üstünde, acil ve yakıcı ihtiyaç kırsal bölgelerdeki isyanların yatıştırılmasıydı. Lenin'in Onuncu Kongre'de açıkladığı gibi, "diğer ülkelerde devrim patlak verene kadar Rusya'da sosyalist devrimi kurtaracak tek şey köylülerle anlaşmaya varmak"tı.⁴⁰⁹ Üç yıl önce, 1918 Mart'ında Almanlara karşı bir "ihtilalci savaşı" reddedip Brest-Litovsk anlaşmasını imzaladığı zaman Lenin enternasyonal cepheye benzeri bir ricatta bulunmuştu. Şimdi, 1918'de Bolşeviklere tanınmayan "nefes alma" fırsatını yakalamak için o, çok daha ihtiyatlı ve yatıştırıcı bir iç program lehine Savaş Komünizmini ortadan kaldırıyor. "Orta köylülüğün ekonomik isteklerini tatmin etmek ve serbest ticareti tanımak zorundayız" diye açıklıyordu, "aksi halde, dünya devriminin geciktiği koşullarda Rusya'da proletarya iktidarını korumak mümkün olmayacaktır."⁴¹⁰

Böylece, 15 Mart'ta Onuncu Parti Kongresi, bir delegenin deyişiyle (Marksist araştırmacı Riazanov) "köylü Brest"ini kabul etti.⁴¹¹ Karar, Yeni Ekonomik Politika temelinde, ürünlere zorla el koymanın yerine aynı vergiyi ve köylünün kendi artı ürününü serbest pazara arz etme hakkını benimsedi. Bu, Savaş Komünizminden karma ekonomiye geçiş yönünde atılmış ilk ciddi adımdı. Böylece, Valerian Osinsky'nin Sekizinci Sovyet Kongresi'ne sunduğu ekim işlemlerini merkezileştirme kampanyası yönündeki teklifi reddedilmiş oluyordu. Kara ve tren yollarındaki yol kesme müfrezeleri bütünüyle geri çekildi ve şehirlerle köyler arasındaki ticaret yeniden yürürlüğe girdi. Troçki'nin emek orduları dağıtıldı, kendi yöneticilerini seçme ve işçilerin çıkarla-

408- Bkz. Carr, *The Bolshevik Revolution*, II, 277-79.

409- *Desiatyi s'ezd RKP (b)*, s.404.

410- Age, s.413.

411- Age, s.468. Ürünlere zorla el koymanın terkedilmesi kararı için bkz. Age, s.608-609.

rını ilgilendiren her konuda serbest tartışma yapma hakkı da dahil olmak üzere sendikaların özerkliği tanındı. Ayrıca, devlet ekonominin “kumanda mevkilerini” —ağır endüstri, dış ticaret, ulaşım ve haberleşme— kendi ellerinde tutarken, özel dükkânlara ve tüketiciye yönelik küçük üretime yeniden faaliyet izni verildi. Atılan her adım kitle muhalefетinin tabutuna çakılan bir çividen farksızdı ve Rusya’nın şehir ve köylerinde yeni hayatın canlanmasına yol açtı. Tambov, Sibiry ve Volga bölgelerinde köylü huzursuzluğu için için yanmaya devam etti, fakat ağır silâhlarla donanmış *kursant’y* ve Çeka birlikleri —Kronstadt’a karşı kullanılan birliklerin aynıları ya da benzerleri— bu bölgelere seferber edildi ve 1921 sonbaharından itibaren bütün direnişler ezildi.

Lenin’e göre, NEP, yalnızca düzen sağlanıncaya ve Bolşevik iktidar kendini sağlama alıp pekiştirinceye kadar boşluğu doldurmak üzere tasarlanmış bir önlem değildi. “Biz köylülüğü yeniden biçimlendirinceye kadar” diyordu Onuncu Kongre’de, “geniş çaplı mekanizmaya onu da katıncaya kadar ona ekonomisini müdahalesiz işletme imkanını garanti etmeliyiz. Küçük çiftçiyle bir arada yaşamının biçimlerini bulmamız gerekiyor.” Lenin, Kolektifleştirmenin çok ileri gittiğini ve bağımsız mülk sahibi köylüyü uzaklaştırdığını kabul ediyordu. Biz onunla yıllarca uğraşmak zorundayız, diyordu, “çünkü küçük köylüyü yeniden şekillendirmek, onun psikolojisini ve alışkanlıklarını baştan aşağı yeniden şekillendirmektir ki, bu da kuşakları alacak bir görevdir.”⁴¹² Böylece Lenin, 1917’de geri bir tarım ülkesi olan Rusya’da sosyalizmi kurmak yönünde erken bir girişime karşı uyarıda bulunan Menşevik rakiplerinin görüşlerini zımnen kabul etmiş oluyordu. Onlar, gerçek Marksistlerin koşulların henüz olgunlaşmadığının bilincinde olduğunu ileri sürmüş ve Rusya gibi proletaryanın sayıca az olduğu bir köylü ülkesinde sosyalist bir devrimin gerekli koşullarının oluşmadığında ısrar etmişlerdi. Engels de, endüstrileşme olmadan ve demokrasinin gelişme koşulları oluşmadan bir sosyalist partinin iktidara gelmesine yol açacak erken bir devrimden daha kötü bir şey olamayacağını yazmıştı. Buna rağmen Bolşevikler tarihsel materyalizmin bu imkansızlık doktrinini aşmaya teşebbüs ettiler: Gerekli önkoşul-

⁴¹²- Age, s.37-38, 406. Cf. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, s.311.

lar tamamlanmadan bir sosyalist devrim başarılmıştı. Yeni Ekonomik Politika bu eksiklikleri tamamlama çabasıydı. Lenin'in tasarladığı şekliyle NEP, sosyalist bir toplum için gerekli temeli yaratmak için uzun vadeli bir ekonomik iyileşme, şehirlerle köyler arasında bir uzlaşma dönemi idi.

NEP, Rus toplumunda tansiyonun düşürülmesinde başarılı oldu. Ancak o, Kronstadt'ın ve onun taraftarlarının taleplerini yerine getirmekten uzaktı. Evet, ürünlere zorla el koyma sona ermiş, yol kesme taburları ortadan kaldırılmış, emek müfrezeleleri dağıtılmış ve sendikaların devletten bağımsız olacağına söz verilmişti. Ancak, devlet çiftlikleri halen yürürlükteydi ve endüstri sektöründe kapitalizm kısmen restore edilmişti. Ayrıca, proleter demokrasisi ilkelerinin tersine, eski müdürler ve teknik uzmanlar büyük fabrikaları yönetmeye devam ediyorlardı; yönetimden uzaklaştırılmış işçilerin "ücretli kölelik" konumlarında hiçbir değişiklik olmamıştı.

Tabii ki, orduda da demokrasinin geri getirilmesi yönünde hiçbir değişiklik olmadı. Gemi komitelerinin ve politik komiserlerin seçilmesi hakkı gündeme bile gelmedi. Kronstadt'dan sonra, yönetimin âdemimerkezileştirilmesi ya da donanmadaki askeri disiplinin gevşetilmesi tartışma konusu bile olamazdı. Tam tersine Lenin, Troçki'ye, bahriyelilere güvenilemeyeceği ve gemilerin askeri öneminin tartışmalı olması nedeniyle Baltık Donanmasını ıskartaya çıkarmasını önerdi. Fakat Troçki böylesine radikal bir uygulamaya girişmenin gereksizliği noktasında arkadaşını ikna etmeyi başardı. Bunun yerine, Sovyet Donanması bütün muhalif unsurlardan temizlendi ve baştan aşağı yeniden örgütlendi, gelecek yıllarda güvenilir bir liderliği garanti altına almak için deniz harp okulları Genç Komünistlerle dolduruldu. Öte yandan, köylü ve işçi gönüllülerinden oluşacak halk milisi kurma fikri ebediyen terkedilirken, Kızıl Ordu'da disiplin daha da sıkılaştırıldı.⁴¹³

Daha da önemlisi, isyancıların tek bir politik talebinin yerine getirilmemesidir. Tersine olan, diktatörlük düzenin sertleştirilmesidir. NEP'in getirdiği tavizler, gerçekten de Bolşevik iktidar tekeli keskin olarak pekiştirmeye yaradı. Onuncu Kongre'de Lenin taslağını açıklarken şunları söylemişti: "Kronstadt'ın verdiği

413- Pukhov, *Kronshadttskii miatezh*, s.185-205; White, *The Growth of the Red Army*, s.191-93, 246-49.

ders şudur: Politik olarak —partide safları (ve disiplini) sıklaştırmak, Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere karşı daha kararlı bir mücadele; ekonomik olarak— orta köylülüğü olabildiğince memnun etmek.”⁴¹⁴ Nitekim halk inisiyatifi etkisiz konumda bırakılırken özgür sovyetler de hüsrana uğrayan bir hayal olarak kaldı. Devlet, *Petropavlovsk* kararlarında ortaya konan konuşma, basın ve toplanma özgürlüklerini geri getirmeyi reddettiği gibi, politik suçlar nedeniyle tutuklu sosyalist ve anarşistleri tahliye etmeye de yanaşmadı. Bırakın yeniden canlandırılacak sovyetlerin bir koalisyon hükümetine önayak olmasını, sol kanat partilerin üzerindeki baskı sistemli bir şekilde sürdürüldü. Üzücü bir raslantı sonucu, Kronstadt İhtilalci Komitesi'nin buzların üzerinden Finlandiya'ya kaçtığı 17 Mart gecesi Sovyet Rusya'da türünün sonuncusu olan Menşevik Gürcü hükümeti de düştü ve Batı Avrupa'ya sürgüne gitmek üzere Karadeniz'deki Batum limanından ayrıldı.⁴¹⁵ Iç Savaş sırasında Beyazlar tarafından dört bir yandan tehdit edilen Bolşevikler, sürekli taciz ve gözetim altında da olsa, Sol'daki Sovyet taraftarı partilerin kuşkulu varlıklarına izin vermişlerdi. Kronstadt'dan sonra buna bile hoşgörü gösterilmedi. Lenin'in, rakip sosyalistlerin bundan böyle parmaklıkların ardında ya da sürgünde Beyaz Muhafızlarla yanyana yer alacaklarını duyurduğu 1921 Mayıs'ından itibaren her türlü yasal muhalefet ortadan kaldırıldı.⁴¹⁶ Resmi makamların, ayaklanmada suç ortaklığı yaptıkları suçlamasını ileri sürdükleri Menşevikleri, SR'leri ve anarşistleri hedef alan yeni bir baskı dalgası gündeme geldi. Şanslı olanlarına ülkeyi terketme izni verildi, fakat binlercesi Çeka tarafından yakalandı ve kuzeyin uzak bölgelerine, Sibirya'ya ve Orta Asya'ya sürüldü. O yılın sonunda politik muhalefetin geri kalan aktif bölümü de susturuldu, yeralına sürüldü ve tek parti diktatörlüğü tam anlamıyla pekiştirildi. Böylece Kronstadt, otoriter rejimlere karşı ortaya çıkan bütün yenilmiş ayaklanmalar gibi, hedeflerinin tam tersi bir sonuç elde etmiş oldu: Halkın özyönetimine dayanan yeni bir dönem yerine, ülkenin eskisinden çok daha sıkı bir Komünist diktatörlük altına girmesi.

414- *Desiatyi s"ezd RKP (b)*, s.625.

415- Boldin, "Men'sheviki v Kronshadt'skom niatezhe," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No.3, s.28; Katkov, "The Kronstadt Rising, *St. Antony's Papers*, No.6, s.13.

416- Lenin. *Polnoe sobranie sochinenii*. XLIII, 241.

Bolşevik düzenin sıkılaştırılmasına parti içindeki bölünmelerin sona erdirilmesi eşlik etti. “Parti demokrasisi”ni getirmekten uzak duran Lenin, eğer rejimin, içinde bulunulan krizden sağ çıkması isteniyorsa hizip tartışmalarına son verilmesi gerektiğini açıkladı. “Artık” dedi, Onuncu Kongrede, “muhalifeti sona erdirmenin, ona bir çeki düzen vermenin zamanıdır; yeterince muhalifimiz zaten var.”⁴¹⁷ Lenin, iç muhalifetin parti politikalarına karşı eleştirilerinin, isyancıları hükümete karşı silâha sarılmaya teşvik ettiği imasında bulunarak, Kronstadt’ı, muhaliflerine boyun eğdirmekte sopa olarak kullandı.⁴¹⁸ Lenin’in bu görüşleri, kitle ayaklanmasının kendilerini iktidardan süpürüp atacağı korkusuna kapılmış dinleyicilerinden büyük destek gördü. “Şu anda” diye açıkladı bir konuşmacı, “partide üç hizip vardır ve bu kongre partide böyle bir duruma artık hoşgörü gösterilemeyeceğini açıklamalıdır. Bence, General Kozlovsky’nin üzerine üç hizip halinde gidemeyiz ve parti kongresi bunu böylece saptamalıdır.”⁴¹⁹ Delegeler bu çağrıya seve seve uyararak, İşçi Muhalifetinin programını Marksist gelenekten “sendikalist ve anarşist bir sapma” olarak suçlayan, keskin nitelemelerle dolu bir karara oy verdiler. “Parti Birliği Üzerine” ikinci bir kararda ise, Kronstadt’dan, iç mücadelelerin karşı-devrimci güçler tarafından nasıl istismar edildiğinin bir örneği olarak söz edildikten sonra parti içindeki bütün hizip ve grupların dağıtılması çağrısında bulunuluyordu. Yaklaşık üç yıl gizli tutulan bu kararın son bendinde, Merkez Komitesine, parti saflarındaki muhalif üyeleri partiden atma konusunda olağanüstü yetkiler veriliyordu.⁴²⁰ Kısa süre sonra Lenin, güvenilmez unsurları tasfiye etmek üzere partide “baştan ayağa” bir temizliğe girişilmesi emrini verdi. Yaz sonunda toplam üyelerin yaklaşık dörtte biri partiden ihraç edilmişti.

Alexander Berkman gibi duyarlı liberterler için Kronstadt, Bolşevik teori ve pratiği yeniden gözden geçirmeye sevkeden uyarıcı bir deneydi. Fakat ayaklanma, bütün trajikliğine rağmen, o dönemdeki diğer birçoklarını tayin edici bir olay olarak etkilemedi. Örneğin, Lenin rejiminin politikalarında tayin edici bir rolü olmadı; dış ilişkilerde ve içte rahatlama yönünde meydana ge-

417- *Desiatyi s"ezd RKP(b)*, s.118; Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy*, s.34-35.

418- *Desiatyi s"ezd RKP(b)*, s.34-35.

419- *Agy*, s.276.

420- *Agy*, s.571-76.

len değişimin nedeni İç Savaşın sona ermesiydi. Kronstadt'ın önemi daha çok, Lenin'in Dördüncü Komintern Kongresinde yaptığı konuşmada belirttiği gibi, Sovyet tarihindeki en ciddi sosyal krizin —Savaş Komünizminden NEP'e geçiş— sembolü olmasından ileri geliyordu.⁴²¹ Fakat zamanla Stalinist totalitarizm çağı gelip çattınca Kronstadt yeniden önem kazandı. “Gerçek şudur ki,” diye yazıyordu Emma Goldman, Büyük Tasfiyelerin zirvesi olan 1938 yılında, “Kronstadt'da boğulan sesler bu onyediyılda gittikçe daha fazla yankılanmıştır.” “Ne acıdır ki,” diye ekliyordu, “ölülerin sessizliği bazen yaşayanların sesinden daha güçlüdür.”⁴²² Moskova yargılamalarını ve Stalinist terör rejimini gören çoğu kişi, Kronstadt isyanının bürokratik baskının zaferine ve sosyalizmin âdemimerkeziyetçi ve liberter biçiminin nihai yenilgisine işaret eden, Rus devrim tarihindeki ölümcül bir dönüm noktası olduğunu anladılar.

Elbette bu, Sovyet totalitarizminin Kronstadt'ın bastırılmasıyla başladığı ya da hatta o dönemde bunun zaten kaçınılmaz olduğu anlamına gelmez. Victor Serge, “Stalinizm mikrobunun Bolşevizmde başından beri var olduğu söylenegeldir” diyordu, “evet, buna bir itirazım yok. Ancak, Bolşeviklerde birçok başka mikrop da vardı ve ihtilalin ilk zafer yıllarının coşkusu içinde yaşayan bu mikroplar unutulmamalıdır. Elbette, cesette yapılan otopsi sonucunda maktûlün mikrop kaparak öldüğü ve bu mikrobu doğumundan beri taşıdığı anlaşılmış bulunuyor, mantıki değil mi?”⁴²³ Bir başka bağlamda, yirmilerin başlarında Sovyet toplumunun önünde çok sayıda farklı yol bulunuyordu. Fakat, Serge'nin de vurguladığı gibi, belirgin bir otoriter çizgi Bolşevik teori ve pratikte her zaman mevcuttu. Lenin'in kökleşmiş seçkinciliği, merkezileşmiş liderlikte ve sıkı parti disiplininde ısrarı, sivil özgürlükleri bastırması ve terörü onaylaması, bütün bunlar Sovyet devletinin ve Komünist partinin gelecekteki gelişmesini derinden etkilemişti. İç Savaş sırasında Lenin, bu politikaları acil koşulların gerektirdiği kısa dönemli tedbirler olarak mazur göstermeye çalışmıştı. Fakat aciliyetlerin sonu gelmiyordu ve bu arada gelecekteki totaliter rejim için gerekli olan aygıt adım adım inşa ediliyordu. Kronstadt'ın yenilgiye uğraması ve sol muhalefetin boğulmasıyla birlikte emekçi demokrasisi yö-

421- Degras, ed., *The Communist International*, I, 213.

422- Goldman, *Trotsky Protests Too Much*, s.7.

423- Serge, *Memoirs of a Revolutionary*, s.XV-XVI.

nündeki son etkili talep de tarihe gömülmüş oldu. Bundan sonra totalitarizm, kaçınılmaz değilse bile, beklenen sonuçtu.

1924'de Lenin öldü ve Bolşevik liderlik kendi içinde vahşi bir iktidar mücadelesine girdi. Üç yıl sonra Merkez Komitesi, Onuncu Kongre'nin parti birliği üzerine kararının gizli bendine başvurup Troçki'yi partiden attığı ve kısa süre sonra da sürgüne yolladığı zaman bu mücadele zirve noktasına ulaştı. İroniktir ki, Troçki, Stalin'in tiranlığına ve bürokratizmine karşı kendi muhalefetini oluşturmaya giriştiğinde, isyanın bastırılmasındaki rolü hatırlatılarak karşısına liberter sosyalistler tarafından Kronstadt'ın hayaleti çıkartıldı. Kendisini eleştirenlere verdiği yanıtta Troçki, olayda doğrudan bir dahli olmadığını göstermeye çalıştı. "Işın gerçeği şudur ki," diye yazıyordu 1938'de, "ne Kronstadt isyanının bastırılmasında, ne de ardından gelen baskıda kişisel olarak en ufak bir rolüm olmuştur."⁴²⁴ Olayın başından sonuna kadar Moskova'da kaldığında ısrar eden Troçki, Petrograd'daki işleri Zinovyev'in yürüttüğünü ve bastırmanın herhangi bir yerden müdahaleye tahammülü olmayan Dzerzhinsky'nin başkanı olduğu Çeka'nın işi olduğunu yazıyordu.

Troçki, buna rağmen isyanın ezilmesinin zorunlu olduğunu söylüyordu. Idealistler daima devrimi "aşırıya" gitmekle suçlamışlardı, fakat bu "tam da devrimlerin doğasından gelen, tarihin zorunlu kıldığı bir 'aşırılık'tı." Kronstadt, "sosyal devrimin sertliğine ve proletarya diktatörlüğünün şiddetine karşı küçük burjuvazinin silâhlı bir tepkisi" olarak bir anlam kazanıyordu. Eğer Bolşevikler hızla harekete geçmemiş olsalardı ayaklanma onları alaşağı edecek ve kapıları karşı-devrime açacaktı. Eleştiricileri, hükümetin kendini savunma ya da kendi silâhlı güçlerini zaptırap altına alma hakkını inkâr mı ediyorlardı yoksa? Herhangi bir hükümet tam da bağrında çıkan bir isyana hoşgörü gösterebilir miydi? İktidarımızı, mücadelesiz rüzgârlara savurabilir miydik? Troçki, Bolşeviklerin Kronstadt'da yaptığının "trajik bir gereklilik" olduğunu söyleyerek sözlerini bağlıyordu."⁴²⁵

Fakat Troçki'yi eleştirenler ikna olmamıştı. Ters yöndeki bü-

424- L.Troçki, "Eshche ob usmirenii Kronshtadta," *Biulleten' Oppozitsii*, Ekil 1938, s.10; *The New International*, Ağustos 1938, s.249-50.

425- Troçki, "Huc and Cry Over Kronstadt," *The New International*, Nisan 1938, s.103-105; Troçki, *Stalin*, New York, 1946, s.337. Troçki'nin , aşırılığın, "tam da devrimin doğasından geldiği"ne ilişkin sözleri, Engels'in , bir devrimin, "hayal edilebilecek en otoriter şey" olduğuna ilişkin darbimeselini hatırlatmaktadır.

tün iddialarına rağmen Savaş Komiseri ve İhtilalci Savaş Konseyi'nin başkanı olarak Troçki, Kronstadt'ın ezilmesinin genel sorumluluğunu taşımaktaydı. Aslında, 5 Mart ulti-matomunu yayımladığı Petrograd'a gitmişti; keza Oranienbaum ve Krasnaya Gorka'ya gitmiş, Zinovyev ve Tukhachevsky kadar olmasa bile Komünist askeri hazırlıkların yönetilmesinde küçümsenmeyecek bir rol oynamıştı. Ayrıca Troçki, Dwight Macdonald'ın işaret ettiği gibi, Bolşeviklerin ayaklanmayı gereksiz bir düşmanlık ve sertlikle karşıladıkları suçlamasına hiçbir zaman yanıt vermemişti. Bolşeviklerin barışçı bir çözüme varmaya çabaladıkları ne kadar ciddiye alınabilirdi? Beyazların parti içindeki bölünmelerden yararlandıkları kabul edilse bile kitle baskısından izole edilmiş su sızdırmaz bir diktatörlüğü daha büyük tehlikeler beklemiyor muydu? Parti kitlelerin daha geniş katılımına izin verse ve sol muhalefete daha geniş özgürlük tanısaydı Stalinist bir klik onun kontrolünü böylesine kolay ele geçirilebilir miydi?⁴²⁶ Aynı şekilde, Anton Cliga da, Bolşeviklerin, Kronstadt ezilmeseydi reaksiyoner güçlere kapının açılacağı iddialarını tartışmıştır. Böyle bir ihtimalin olduğunu kabul eden Cliga, 1921'de devrim ezildikten sonra ise bunun bir ihtimal olmaktan çıkıp kesinlik kazandığını belirtmektedir.⁴²⁷

Sonunda, Kronstadt'ın galipleri yaratılmasına yardım ettikleri sistemin kurbanı oldular. Troçki ve Zinovyev, bile bile karşıdevrimi kışkırtan "halk düşmanları" olarak damgalandı. "Hain Troçki" diye yazıyordu bir Sovyet broşürü 1939'da, bir yandan sendikalar sorunuyla bir sis perdesi yaratırken, bir yandan da Kronstadt'a, içlerinde çeteciler ve Beyaz Muhafızlar da olmak üzere kendi adamlarını doldurdu. Bir diğer Sovyet çalışması, ayaklanma dolayısıyla, Troçki'nin "hamiliğini yaptığı Yedinci Ordu Komutanı Tukaçevski"yi ve Baltık Donanmasının başı, "eski Troçki yanlısı Raskolnikov"u suçluyordu. Hainlerin hakından gelinmesi için, diyordu bu Sovyet çalışması, parti "gerçek Leninist" ve Stalin'in silâh arkadaşı Kliment Voroshilov'u yollamıştır (ki aslında, Kronstadt cephesinde, bir komiser olarak çok küçük bir rolü olmuştur).⁴²⁸ Devrim, kendisini yaratanları teker teker yedi. Zinovyev, Tukaçevski ve Dibenko Büyük Tasfiye sırasında kurşuna dizildi; Troçki, Sovyet gizli polisinin bir

426- *The New International*, Temmuz 1938, s.212-13.

427- Antor Cliga, *The Kronstadt Revolt*, London, 1942, s.13.

ajanı tarafından Meksika'da öldürüldü; Raskolnikov ve Lashevich intihar etti. İçlerinde Piatakov, Zatonsky ve Bubnov'un da bulunduğu Kronstadt'a giden birçok parti delegesi, Stalin'in hapishanelerinde ortadan yok oldu. Kalinin, 1946'da yalnız bir insan olarak eceliyle öldü. Ama halkın belleğinde kutsal yerlerini koruyan devrimin masum evlatları, Kronstadt martirleri* yaşamaya devam ediyor.⁴²⁹

428- *Bol'shaia sovetskaia entsiklopediia*, 1. baskı., XXXV, 222; 2. baskı., XXIII, 484; O. Leonidov, *Likvidatsiia Kronshtadtskogo miatezha (mart 1921 g.)*, Moskova, 1939, s.8-9, 139; K. Zhakovshchikov, *Razgrom Kronshtadtskogo kontrrevoliutsionnogo miatezha v 1921 godu*, Leningrad, 1941, s.62. Cf. Abramovitch, *The Soviet Revolution*, s.209.

*İngilizcedeki "martir" sözcüğünü karşılamakta "şehit" sözcüğü iki bakımdan yetersiz kalmaktadır. Birincisi, "martir" yalnızca bir dava uğrunda dövüşürken ölenleri değil, yaralananları ve cefa çeken herkesi kapsamaktadır. Örneğin "devrimin martirleri" dendiğinde, devrim için mücadele etmiş ve acı çekmiş herkes anlaşılmaktadır. İkincisi, "şehit" sözcüğü güçlü bir dinselilik içermektedir. "Devrimin şehitleri" dendiğinde, devrimin de bir din gibi algılanmasına destek verilmiş olmaktadır. Bu bakımdan, Türkçede tam karşılığı bulunana kadar "martir" sözcüğünü kullanmayı öneriyorum. ç.n.

429- Cf. Mett, *La Commune de Cronstadt*, s.6; ve I. N. Steinberg, *In the Workshop of the Revolution*, New York, 1953, s.300.

ekler

kronstadt 1921

Ek A

Kronstadt'da

Bir Ayaklanma Örgütlenmesi Üzerine Muhtıra

Çok Gizli 1921

Kronstadt'dan gelen haberler, Kronstadt'da önümüzdeki bahar bir isyanın patlak vereceğini düşündürücü niteliktedir. Eğer bir dış destek alacak olursa, aşağıdaki elverişli koşullar doğrultusunda meydana gelecek bu ayaklanmanın tam bir başarı sağlaması işten bile değildir.

Askeri önemleri hâlâ devam etmekte olan Baltık Donanmasının bütün gemileri şu anda Kronstadt limanında toplanmış bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kronstadt'daki hakim gücü, donanmanın gemilerinde görevli bahriyelilerle, Kronstadt müstahkeminde, karada görevli bahriyeliler oluşturmaktadır. Bütün iktidar Komünist denizcilerin oluşturduğu küçük bir grubun elindedir (yerel Sovyet, Çeka, İhtilalci Mahkeme, komiserler, gemilerdeki parti kolektifleri ve diğerleri). Garnizonun geri kalanının ve Kronstadt işçilerinin önemli bir rolü yoktur. Şu sıralarda, bahriyeliler arasında, var olan düzene karşı çok sayıda ve kuşku götürmez huzursuzluk işaretleri göze çarpmaktadır. Eğer küçük bir grup çabuk ve kararlı bir eylemle Kronstadt'da iktidarı alacak olursa, bahriyeliler gecikmeden onları izleyecektir. Denizciler arasında en enerjik eylemlere geçmeye hazır böyle bir grup şim-

diden oluşmuş bulunmaktadır. Ve eğer dış destek sağlanabilirse ayaklanmanın tam bir başarı sağlaması işten bile değildir.

Sovyet hükümeti bahriyelilerin düşmanca tavrının gayet iyi farkındadır. Bu nedenle, Sovyet hükümeti, Kronstadt'a bir süredir bir haftalık yiyecek stokunun dışında sevkiyat yapmamaktadır, oysa geçmişte, Kronstadt'a bütün bir ay boyunca yetecek miktarda yiyecek nakli yapıldı. Sovyet makamlarının bahriyelilere olan güvensizliği öylesine büyüktür ki, şu anda buz tutmuş olan Fin Körfezinde Kronstadt'a giden yolları tutmak üzere bir Kızıl Ordu piyade birliği görevlendirilmiş bulunmaktadır. Fakat bir ayaklanma halinde, bu piyade birliği bahriyelilere karşı herhangi bir ciddi direniş gösteremeyecektir, çünkü, isyan iyi bir şekilde hazırlandığı takdirde bu birlik bahriyeliler tarafından gafil avlanacaktır.

Donanmada ve Kronstadt müstahkeminde otoritenin ele geçirilmesi, isyanın Kotlin adasının hemen yakınındaki diğer bütün müstahkemlerde de egemenlik kurmasını sağlayacaktır. Bu müstahkemlerin topçusunun atış açısı Kronstadt'a yönelik değildir, oysa Kronstadt'daki bataryalar bu müstahkemleri doğrudan doğruya vurabilirler (1919'da isyana kalkışan "Obruchev" Müstahkemi Kronstadt bataryalarının ateş açmasından yarım saat sonra teslim oldu).

Isyana karşı Bolşeviklerden yana gelebilecek tek akla uygun direniş, Krasnaya Gorka bataryalarının Kronstadt'a ateş açması olabilir (bu müstahkem mevzi, Fin Körfezinin güney sahilinde, anakara üzerinde bulunmaktadır). Ancak, Krasnaya Gorka topçusunun gemilerin topçu ateşi ve Kronstadt bataryaları karşısında hiç bir hükmü yoktur. Kronstadt'daki gemilerde en az 32 yirmi-inçlik ve 8 on-inçlik toplar bulunmaktadır (güvenilir bilgi elde etme koşulları bulunmadığından daha küçük kalibreli toplardan söz etmiyoruz). Krasnaya Gorka'da ise, yalnızca 8 yirmi-inçlik ve 4 sekiz-inçlik top mevcuttur. Krasnaya Gorka'daki geri kalan toplar Kronstadt'a zarar verecek etkiye sahip olmayan küçük kalibreli toplardır. Ayrıca, Kronstadt, Krasnaya Gorka ve Baltık donanmasına bütün mermi sevkiyatı Kronstadt'daki cephaneliklerden yapılmaktadır ve ayaklanma sırasında cephanelikler isyancıların eline geçecektir. Bu yüzden, Bolşeviklerin Krasnaya Gorka bataryalarından açılacak ateşle Kronstadt'daki isyanı bastırmaları mümkün değildir. Tersine, Krasnaya Gorka ve Krons-

taht arasında cereyan edecek bir topçu muharebesinde Kronstadt'ın kazanacağı rahatlıkla düşünülebilir. (Krasnaya Gorka'da Mayıs (Haziran) 1919'da çıkan isyan, Krasnaya Gorka bölgesinde bulunan bütün binaları yerle bir eden dört saatlik bir bombardımanla Kronstadt tarafından bastırılmıştı —bizzat Bolşevikler. daha sonra kendileri kullanacağı için Krasnaya Gorka bataryalarına doğrudan ateş açılmasını yasaklamışlardı.)

Yukardan beri anlatılanlar, Kronstadt'ta patlak verecek bir ayaklanma için olağanüstü elverişli koşullar bulunduğunu ortaya koymaktadır: (1) Ayaklanmayı enerjik bir şekilde örgütleyecek, sıkı bağlara sahip bir grubun varlığı; (2) Bahriyeliler arasında ayaklanma eğiliminin gelişmesi; (3) Operasyonları dar bir alanla sınırlayan Kronstadt'ın küçüklüğünün ayaklanmaya tam bir başarı şansı tanınması; (4) Kronstadt'ın, Rusya'dan izole bir yer olması ve bahriyeliler arasındaki homojenlik ve dayanışma sayesinde isyanın tam bir gizlilik içinde hazırlanması olanağı.

Isyanın başarılı olması halinde Bolşeviklerin ne Kronstadt dışında savaşa hazır gemileri bulunduğundan, ne de Kronstadt bataryalarına üstün gelecek kara topçusunu oraya yoğunlaştırmak mümkün olduğundan (özellikle Krasnaya Gorka'nın görüş alanından bu iyice yararsızdır), kıyıdan bombardımana tutma ya da eşgüdümlü birliklerin karadan hücumuyla Kronstadt'ın ele geçirilmesi olası değildir.⁴³⁰ Ayrıca, Kronstadt müstahkeminin ve seyir halindeki donanmanın yoğun baraj ateşi olanağına sahip çok sayıda işgal savar topla donanmış olduğu da kaydedilmeye değer. Karaya çıkmaları için bu topçu atışını bastırmak zorunda olan Bolşevikler Kronstadt'ın ağır topçusu ve donanmanın işgal savar bataryaları karşısında güçsüz kalacaklardır.

Yukarda anlatılanların ışığında, isyanı takiben Kronstadt'daki askeri durumun güvenlikte olacağı ve üssün uzun süre elde tutulabileceği açıktır.

Öte yandan, Kronstadt için isyandan sonraki yaşam koşulları son derece kısıtlıdır. Isyandan sonra ancak birkaç gün yiyecek kadar yiyecek vardır. Eğer isyanın hemen ardından Kronstadt'a acil yiyecek vb. yardımı yapılmaz ve geleceğe ilişkin yaşam olanakları garanti edilmezse Kronstadt'ın açlığın baskısı altında yeniden Bolşeviklerin eline düşmesi kaçınılmaz olacaktır. Rus an-

430). Muhtımanın yazarı, isyanın, buzlar eridikten sonra başlayacağını farzetmektedir

ti-Bolşevik örgütleri bu yiyecek problemini çözecek ve Fransız hükümetini yardıma zorlayacak güce sahiptir.

İsyandan sonra Kronstadt'a acil yiyecek sevkiyatındaki herhangi bir gecikmeyi önlemek için, belirlenen zamandan önce, Baltık limanlarında yiyeceklerin yüklendiği gemiler Kronstadt'a hareket etmek üzere hazır halde bekletilmelidir.

Yiyecek sevkiyatının sağlanamaması durumunda Kronstadt'ın Bolşeviklere teslim olmak zorunda kalması bir yana, isyancıların arasında doğacak moral çöküntüsü de sonuçta Kronstadt'da Bolşevik otoritenin restorasyonunu getirecektir. Eğer ayaklanan bahriyeliler dışardan, özellikle Rus Ordu Komutanı General Wrangel'den destek ve teşvik görmezler ve keza Rusya anakarasında Sovyet iktidarını devirecek bir ayaklanmanın gelişmesinin mümkün olmadığını ve anakaradan izole olduklarını düşünürlerse böyle bir moral çöküntüsü kaçınılmaz olacaktır.

Bu bağlamda, isyanın başlamasından sonraki mümkün olan en kısa süre içinde, Fransız yardımının geçerliliğini sembolize etmek üzere bazı Fransız yük gemilerinin Kronstadt'a vasıl olması son derece arzu edilir bir durumdur. Daha fazla arzu edilecek bir durum ise, Rus Ordusunun bazı birliklerinin Kronstadt'a ayak basmasıdır. Bu birliklerin seçimi, tercihen, şu anda Bizerte'de konaklamakta olan Rus Karadeniz Donanmasından yapılmalıdır, çünkü Karadeniz bahriyelilerinin Baltık Donanması bahriyelilerinin yardımına koşması Kronstadtlılar arasında tarifi imkansız bir coşku yaratacaktır.

Kronstadt'da, özellikle iktidar değişikliğinin ilk günlerinde sağlam bir otoritenin kurulmasının pek mümkün olmadığı da akıldan çıkarılmaması gereken bir noktadır, bu bağlamda, General Wrangel'in komutası altındaki Rus Ordu ve Donanmasına bağlı birliklerin otoritenin teessüsüne son derece büyük katkısı olacağı hesaba katılarak Kronstadt'daki bütün otorite otomatik olarak bu birliklerin üst düzey komutanına devredilmelidir.

Ayrıca, Rusya'daki Sovyet iktidarını alaşağı etmek üzere Kronstadt'dan askeri operasyonların başlatılması olasılığı dikkate alınırsa, Kronstadt'a gönderilecek General Wrangel'in Rus Ordusuna bu bakımdan da ihtiyaç olacağı açıktır. Bununla bağlantılı olarak yeri gelmişken söyleyelim ki, Kronstadt böyle operasyonlar için —ya da sadece böylesi operasyonlar olacağına ilişkin tehditler için— ele geçmesi mümkün olmayan bir üs görevi yap-

maya çok elverişlidir. Kronstadt'dan başlatılacak eylemin en yakın hedefi, ele geçirilmesi Bolşeviklere karşı savaşın yarı yarıya kazanılması anlamına gelecek olan savunmasız Petrograd'dır.

Yakın gelecekte, istenmeyen bazı nedenlerle Kronstadt'dan Sovyet Rusya'ya karşı bir askeri kampanyanın başlatılamaması olasılığı göz önüne alınsa bile, Fransız komutanlığının planlamasıyla anti-Bolşevik Rus birlikleri tarafından takviye edilecek Kronstadt, önümüzdeki bahar Avrupa'da askeri ve politik durumdaki gelişmelerin odak noktası olma özelliğini devam ettirecektir.

Şu da akılda tutulmalıdır ki, Kronstadt ayaklanmasının ilk başarısının, Kronstadt'a yeterli yiyecek sevkiyatı yapılmaması ya da Baltık bahriyelilerinin demoralize olmaları ve Kronstadt garnizonunun yeterli moral ve askeri destek vermemesi nedeniyle kısa süreli olınası, Sovyet iktidarını zayıflatmayı bırakın, onu güçlendirecek ve düşmanlarını gözden düşürecektir.

Yukarda anlatılanların ışığında, Rus anti-Bolşevik örgütleri, Fransız hükümetinin Kronstadt'la ilgili olarak aşağıda sıralanan gerekli adımları atmasını tam olarak garanti altına almadıkça Kronstadt isyanının başlamasına katkıda bulunmaktan sakınan bir tutum içinde olmalıydılar: (1) Belki de yaklaşık 200 bin frank gibi son derece küçük bir meblağı gerektiren başarılı bir sonuç elde etmek için isyan hazırlıklarına mali destek sağlama işini üzerine alması; (2) Kronstadt'daki iktidar değişikliğinin ardından gerekli mali yardımın devam ettirilmesini sağlaması; (3) Kronstadt'da iktidar değişimi sağlandıktan sonra ilk yiyecek sevkiyatının acilen yapılmasını garanti etmesi ve ardından gelecek yiyecek sevkiyatıyla ilgili adımları üstlenmesi; (4) Ayaklanmadan sonra Fransız askeri gemilerini ve aynı zamanda General Wrangel'in silahlı kuvvetlerinden ordu ve donanma birliklerini Kronstadt'a yollayacağını kabul ettiğini açıklaması.

Yukarda anlatılanlarla bağlantılı olarak, Fransız komutanlığının ve Rus anti-Bolşevik örgütlerinin isyanın hazırlık ve yönetiminde yer almamaları halinde önümüzdeki bahar Kronstadt'da isyan yine patlak verecektir, fakat kısa süreli bir başarının ardından tam bir yenilgi gelecektir. Bu yenilgi, Sovyet iktidarının prestijine çok büyük katkıda bulunacak, Bolşevik rejim düşmanlarının Kronstadt'da yakaladıkları, Bolşevizme belki de bir daha kendine gelemeyeceği en ağır darbeyi indirme yolundaki bu az

bulunur fırsatı —ki bu fırsat muhtemelen bir daha ele geçmeyecektir— kaçırmalarına neden olacaktır.

Eğer Fransız hükümeti yukarda sunulan düşünceleri prensipte kabul edecek olursa, isyanı örgütleyen temsilcilerle konu üzerinde daha ayrıntılı anlaşmalara gidebilecek ve ayaklanına planının ayrıntılarını ve sonraki eylemleri görüşecek, aynı zamanda ayaklanmanın finansmanı ve organizasyonu için gereken fonla ilgili daha eksiksiz bilgi alacak birisinin tayin edilmesi arzu edilir bir durumdur.

Ek B

Ne İçin Mücadele Ediyoruz*

Ekim Devriminden sonra işçi sınıfı kurtuluş umuduna kapılmıştı. Fakat sonuç insanların daha da fazla köleleştirilmesi oldu. Monarşinin polis ve jandarma gücü halka özgürlük vermek yerine, insanlara Çeka'nın işkence odalarından korkmayı öğreten ve çarlık rejiminin jandarma terörünü aratan Komünist gaspçıların eline geçti. Süngü, mermi ve Çeka *oprichnik*'nin sert emirleri —işte Rus işçisinin onca mücadele ve acıdan sonra kazandığı bunlar oldu. İşçi devletinin o şerefli amblemi —orak çekiç— Komünist komiserlerin ve görevlilerin rahat ve kaygısız yaşamlarını garanti altına almak uğruna Komünist iktidar sahiplerinin süngü ve demir parmaklıkları ile yer değiştirdi.

Fakat bunların içinde en rezil ve caniyane olanı Komünistlerin başlattığı ahlaki köleliktir: Onlar, emekçilerin iç dünyalarına kadar burunlarını sokarak, onları Komünist tarzda düşünmeye zorladılar. Bürokratlaştırılmış sendikaların yardımıyla işçileri tezgâhlarına bağladılar, böylece emeğiyle çalışmak, bırakın bir zevk olmayı, yeni bir kölelik biçimi oldu. Köylü protestolarına, kendiliğinden ayaklanmalara ve yaşam koşulları dolayısıyla greve sürüklenen işçilere yanıtları, çarlık generallerini bile aratacak ölçüde kitlesel idamlar ve kan dökmek oldu. Emeğin kurtuluşu

* "Za chto my boremsia," *Izvestiia Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta*, 8 Mart 1921, *Pravda o Kronshadt*, s.82-84 içinde. (Yazar tarafından çevrilmiştir.)

için ilk ayağa kalkan ülke olan emekçilerin Rusya'sı, komünist hakimiyetin şerefine kurban edilenlerin kanıyla sulandı. Komünistlerin bu kan denizinde boğdukları işçi devriminin büyük ve yüce sloganları ve talepleridir. Manzara gittikçe ve gittikçe daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır ve şu anda şu son derece açıktır ki, Rus Komünist partisi kendilerinden yanaymış gibi görünmeye çalıştığı emekçilerin gerçek savunucusu değildir. İşçilerin çıkarları ona yabancısıdır. İktidarı ele geçiren Komünist parti, onu kaybetmekten korkmaktadır ve bu yüzden onun için her araç mubahtır: İftira, şiddet, aldatma, cinayet, isyancıların ailelerinden intikam alınması.

Emekçilerin uzun ve acılı bekleyişi sona erdi. Burada ve ülkenin her yerinde baskı ve şiddete karşı mücadele içinde isyan ateşi yakılmıştır. İşçilerin başlattığı grevler parlamıştır, ama Bolşevik *okhrand*'nın ajanları uyumuyor ve kaçınılmaz üçüncü devrimi önlemek ve bastırmak için her tedbiri alıyorlar. Fakat o devrim gelip çatmıştır ve emekçilerin kendi elleriyle hayata geçmektedir. Komünizmin generalleri, sosyalizmin ideallerine ihanet edildiğine inanan halkın ayağa kalktığını net bir şekilde görmüşlerdir. Can korkusuyla titreyen ve işçilerin öfkesinden kaçamayacaklarının farkında olan bu generaller, *oprichnik*'lerinin desteğinde, isyancıları hapisle, idam mangalarıyla ve akla gelebilecek her türlü vahşetle korkutmaya çalışıyorlar. Fakat, Komünist diktatörlük altında yaşam ölümden de beterdir.

Komünistlere ve yeni köleliğe karşı mücadelede yarı yolda durulamayacağını anlayan isyancı işçiler ayağa kalkmışlardır. Artık bir sonuca varılmalıdır. Bunu bildiklerinden sözde tavizler vermeye başlamışlardır: Petrograd bölgesinde yol kesme müfrezeleri kaldırılmış ve yurt dışından yiyecek malzemesi getirtmek için 10 milyon ruble tahsis edilmiştir. Fakat kimse aldanmamalıdır, çünkü bu yemin ardında efendinin, düzeni teessüs ettikten sonra bunları burnumuzdan fitil fitil getirecek olan diktatörün eli gizlidir.

Hayır, yarı yolda durmak yok. Ya zafer, ya ölüm! Kızıl Kronstadt tarafından ortaya konan bu örnek, sağdaki ve soldaki karşıdevrimcileri tehdit etmektedir. İşte, yeni bir devrimci adım atılmıştır. İşte, üç yıllık şiddete ve üç yüz yıllık monarşiyi gölgede bırakan Komünist yönetimin baskısına karşı isyan bayrağı yükseltilmiştir. İşte, Kronstadt'la, emekçi kitlelerin son prangalarını

da kıran ve sosyalist yaratıcılığın önünde yeni ve geniş bir yol açan üçüncü devrimin temeli atılmıştır.

Bu yeni devrim, bürokratik Komünist “yaratıcılığın” karşısında yeni bir sosyalist yapının örneğini koyarak Doğu’daki ve Batı’daki emekçi kitlelerin ayağa kalkmasını da sağlayacaktır. Yurtdışındaki emekçi kitleler, burada her şeyin işçilerin ve köylülerin iradesiyle yaratıldığını kendi gözleriyle görerek bugüne kadarki düzenin sosyalizm olmadığını anlayacaklardır. Tek bir mermi atılmadan, tek damla kan akıtılmadan ilk adım atılmıştır. Emekçilerin kan akıtmaya ihtiyacı yoktur. Onlar ancak öz-savunma anında silâha başvururlar. Komünistlerin bütün rezilce eylemlerine rağmen biz kendimizi, onları kamu yaşamından tecrit etmek ve böylece ihtilalci çalışmalarımızı engel olmaya yönelik kötü niyetli ve yanlış ajitasyonlarının önüne geçmekle sınırladık.

İşçiler ve köylüler, kararlı adımlarla yürüyerek, burjuva rejimiyle birlikte Kurucu Meclisi ve emekçi kitlelerin boynuna ilmiği geçirip onu ölümle tehdit eden Çeka’sıyla, devlet kapitalizmiyle Komünist Parti diktatörlüğünü geride bırakmışlardır. Şimdiki altüst oluş, sonunda emekçilere, partinin en ufak baskısı olmaksızın sovyetleri serbestçe seçmek ve bürokratlaştırılmış sendikaları, yeniden işçilerin, köylülerin ve emekçi aydınların özgür örgütleri haline dönüştürmek şansını vermiştir. Sonunda, Komünist otokrasinin polis kulübü çökmüştür.

Ek C

Tırnak İçinde Sosyalizm*

Bahriyeliler ve Kızıl askerler, işçiler ve köylüler, Ekim Devrimi sırasında sovyet iktidarı için, emekçi Cumhuriyetinin doğması için kanlarını akıttılar. Komünist parti, kitlelerin tavrına yakın bir ilgi gösterdi. Bayrağına işçileri harekete geçiren çekici sloganlar yazarak onları kendi tarafına çekti ve onları, nasıl inşa edileceğini yalnızca Bolşeviklerin bildiği Sosyalizmin Krallığına götüreceğine söz verdi.

Doğal olarak, işçiler ve köylüler sonsuz bir neşeye kapıldılar. "Sonunda, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin dayanılmaz boyunduruğu altında kölelik yapmamız geçmişte kaldı," diye düşündüler. Atölyelerde, fabrikalarda, tarlalarda emeğin özgürlüğü gelmiş gibi görünüyordu. Bütün iktidar emekçilerin eline geçmiş gibi görünüyordu.

Becerikli bir propagandanın sonucunda, çalışan halkın evlatları, şiddetli disiplinle prangaya vuruldukları parti saflarına akın ettiler. O zaman Komünistler, kendilerini, öncelikle farklı eğilimlerdeki sosyalistleri iktidardan uzaklaştıracak kadar güçlü hissettiler; sonra da, bir yandan onların adına ülkeyi yönetmeye devam ederken, bir yandan da işçileri ve köylüleri devlet gemisinin idaresinden uzaklaştırdılar. İktidarı gaspeden Komünist-

* "Sotsializm v kavychkakh," *Izvestiia Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta*, 16 Mart 1921, *Pravda o Kronshadtse*, s.172-74 (Yazar tarafından çevrilmiştir.)

ler, Sovyet Rusya vatandaşlarının ruhu ve bedeni üzerinde, komiserlerin keyfi yönetimini kurdular. Her türlü mantığa ve emekçilerin iradesine rağmen, ısrarla, özgür emeğin yerine köleliği getiren devlet sosyalizmini inşa etmeye giriştiler.

Bolşevikler, fabrikaları ve işyerlerini ulusallaştırmaya girişerek, “işçi denetimi” altında üretimi felce uğrattılar. İşçi, kapitalistin kölesiyken şimdi de devlet işletmelerinin kölesi oldu. Artık bu da yeterli görülmediğinden hızlı çalışma sistemine —Taylor sistemine— geçilmesi planlanıyor. Bütün emekçi köylülük halkın düşmanı ilân ediliyor ve kulak olarak adlandırılıyor. Komünistler, büyük bir enerjyle köylülüğü yıkmaya, devletin yeni malikâneleri olan devlet çiftliklerini yaratmaya çalışıyorlar. Köylülerin, yeni kazandıkları topraklarını kullanmak yerine Bolşeviklerin sosyalizminden elde ettiği budur. Ürünlerine el konmasının, büyükbaş hayvanlarının ve atlarının müsadere edilmesinin karşılığında onlara verilen Çeka baskınları ve idam mangalarıdır. Bir işçi devletinde ne hoş bir değiş tokuş —ekmeğe karşılık kurşun ve süngü!

Vatandaşın yaşamı umutsuz bir monotonluk ve rutin içinde. İnsanlar, iktidar olanların oluşturduğu programlara göre yaşamak zorunda. Bireyin özgürce kişiliğini geliştirmesi yerine, aşırı ve benzeri görülmemiş bir kölelik söz konusu. Her türlü bağımsız düşünce ve yasadışı kurallara karşı her eleştiri eylemi, hapisle, bazen idamla cezalandırılıyor. Bir “sosyalist toplumda” idam cezası, insan onuruna saygısızlığın göstergesidir.

İşte, Komünist parti diktatörlüğünün bize getirdiği o parlak sosyalist krallık budur. Bizde geçerli olan, parti komitesinin ve onun yanılmaz komiserlerinin belirlemeleriyle seçilmiş görevlilerin oluşturduğu sovyetlere dayanan devlet sosyalizmidir. “Çalışmayana ekmek yok,” sloganı, yeni “sovyet” düzeni tarafından, “her şey komiserler için,” şekline dönüştürülmüştür. İşçilere, köylülere ve emekçi aydınlara kalan ise yalnızca, kasvetli bir hapisane ortamı içinde aralıksız çalışmaktan ibarettir.

Bu duruma tahammül edilemezdi ve İhtilalci Kronstadt, bu hapishanenin prangalarını ve demir parmaklıklarını kırmaya girişmiştir. O, farklı bir sosyalizm, üreticinin kendi efendisi olduğu ve emeğini uygun gördüğü gibi değerlendirdiği bir emekçi Cumhuriyeti için savaşıyor.

kronstadt 1921

ayrıntılı bibliyografi

kronstadt 1921

arşivler

Rusya ve Doğu Avrupa Tarih ve Kültür Arşivi, Columbia Üniversitesi. Rus Ulusal Komitesinin arşivleri, Kronstadt'da isyan örgütlemeye ilişkin Gizli Muhtıra'yı ("Dokladnaia zapiska po voprosu ob organizatsii vosstaniia v Kronshtadte") ve isyan sırasındaki göçmen çevresinin faaliyetlerini yansıtan diğer belgeleri içermektedir. Ayrıca, Columbia Arşivi'nde, Rusya içindeki tanıklardan sağlanmış Kronstadt'la ilgili değerli anı ve belgeler de bulunmaktadır. En önemlileri şunlardır: G.A. Cheremshansky, "Kronshtadtskoe, vosstanie, 28 fevralia-18 marta 1921"; D. Dargan ve N. Zhigulev, "Kronshtadtskoe vosstanie 1921 g."; "K vospominaniiam matrosa sluzhby 1914 goda"; Khod sobytii v Petrograde vo vremia Kronshtadtskogo vosstaniia," Mart 1921; ve "O raskrytom v Petrograde zagovorov protiv Sovetskoi vlasti," Veçeka Prezidyumu, 29 Ağustos 1921.

Hoover, Savaş, Devrim ve Barış Enstitüsü, Stanford Üniversitesi. M.N. Giers, V.A. Maklakov, General E. K. Miller ve Baron P.N. Wrangel'in arşivlerindeki son derece önemli malzemeyi içermektedir. Aşağıda belirtilenler özellikle önemlidir: (1) Giers Arşivinde, Profesör D.D. Grimm'den, M.N. Giers'e, 15 ve 31 Mart 1921; Profesör G.F. Tseidler'den, Rus Kızıl Haç'ı Başkanı'na, 20 Mart 1921; ve S.M. Petrichenko ve diğerlerinden, Profesör

Grimm ve General Wrangel'e, 31 Mayıs 1921. (2) Miller Arşivinde, "Kak nachalos' vosstanie v Kronshtadte," 12 Mart 1921. (3) Hoover Kütüphanesindeki genel koleksiyonda, "Interv'iu s chlenami Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta (s matrosami 'Petropavlovsk'a' Iakovenko Karpenko i Arkhipovym)"; "Pric-hiny, povody, techenie 'i otsenka Kronshtadtskikh sobytii"; ve "Svedeniia iz Petrograda ot 12 apreliia: Kronshtadt i otgoloski ego vosstaniia," 12 Nisan 1921.

Birleşik Devletler Ulusal Arşivi, Washington D.C. Burada, Dışişleri Bakanlığına ait ilgili diplomatik yazışmalar, Rusya ve Sovyetler Birliği'nin İç İşlerine ilişkin, 1910-1929 yıllarını kapsayan ilgili Tutanaklar, özellikle, Viborg'daki Amerikan konsolosu Harol B. Quarton'un önemli bilgiler içeren mektupları, 861.00 Nolu Dosyada bulunmaktadır. Bunların en kayda değer olanları şunlardır: (1) 23 Nisan 1921'de, Amerikan Dışişleri Sekreterliğine gönderilmiş iki rapor: "Kronstadt İhtilaline Yapılan Dış Yardımın Analizi" ve "Kronstadt Olaylarının Nedenleri, Gelişmesi ve Sonuçları" (861.00/8619); ve (2) Amerikalı gazetesi Edmond Stratton'un, Finlandiya'da, Petrichenko ile yaptığı röportaj, 19 Mart 1921, Quarton'dan, Amerikan Dışişleri Sekreterliğine yollanan raporun içinde, 9 Nisan 1921 (861.00/8470).

Troçki Arşivi, Harvard Üniversitesi. Ne yazık ki, bu arşiv, doğrudan isyana ilişkin yalnızca tek bir belge içermektedir, Troçki'den Lenin'e gönderilen 15 Mart 1921 tarihli bu mesajda "Kronstadt'a ilişkin yoğun söylentilerin" önlenmesinin gereğinden söz edilmektedir. Öte yandan Troçki arşivinde döneme ilişkin köylü isyanları üzerine yazılmış birinci elden pek çok belge bulunmaktadır.

Yukardakilere ek olarak, Profesör D.D. Grimm'in Paris'te bulunan özel arşivinde de, özellikle isyan sırasında ve sonrasında ki göçmen faaliyetlerine ilişkin oldukça değerli belgeler bulunmaktadır.

kitap, broşür ve makaleler

- Abramovitch, Raphael R. *The Soviet Revolution, 1917-1939*. New York, 1962. Önde gelen bir Menşevik tarafından kaleme alınmış yararlı bir çalışma.
- Alexander, Hunter. "The Kronstadt Revolt of 1921 ve Stefan Petrichenko." *Ukranian Quarterly*, XXIII, Sonbahar 1967, 255-63.
- *Antonovshchina*. Tambov, 1923. Antonov hareketi üzerine değerli makale ve malzemeyi içeren bir koleksiyon.
- Anweiler, Oskar. *Die R  tebewegung in Russland, 1905-1921*. Leiden, 1958. Sovyetler  zerine  nc  bir  alıřma.
- Avrich, Paul. "The Bolshevik Revolution and Workers' Control in Russian Industry." *Slavic Review*, XXII, Mart 1963, 47-63.
- Avrich, Paul. *The Russian Anarchists*. Princeton, 1967. (Türkçede: *Rus Devriminde Anarşistler*,  ev: Celal Kanat, Metis, 1993).
- Balabanoff, Angelica. *Impressions of Lenin*. Ann Arbor, 1964.
- Balabanoff, Angelica. *My Life as a Rebel*. New York, 1938. Kom n st Enternasyonal' n ilk sekreterinin anıları.

- *Baltiiskie moriaki v podgotovke i provedenii Velikoi Oktiabr'skoi sotsialisticheskoi revoliutsii*. Ed.R.N. Mordvinov. Moskova, 1957.
- *Baltiiskii flot v oktiabr'skoi revoliutsii i grazhdanskoi voine*. Ed. A.K. Drezen. Leningrad, 1932.
- Barmine, Alexander. *One Who Survived*. New York, 1945.
- Berkman, Alexander. *The "Anti-Climax."* Berlin, 1925. Berkman'ın günlüğü, *The Bolshevik Myth*'in Giriş Bölümü.
- Berkman, Alexander. *The Bolshevik Myth (Günlük 1920-1922)*. New York, 1925. Kronstadt ayaklanması sırasında Petrograd'da bulunan tanınmış bir anarşist tarafından kaleme alınmış son derece ilginç anılar.
- Berkman, Alexander. *The Kronstadt Rebellion*. Berlin, 1922. Anarşist bakış açısından isyanın kısa, ama anlamlı hikâyesi.
- Bogdanov, A.V. *Moriaki-baltiitsy v 1917g*. Moskova, 1955.
- Bogdanov, M.A. *Razgrom zapadnosibirskogo kulatskoeserovskogo miatezha 1921 g. Tiumen'*, 1961.
- Boldin, P.I. "Men'sheviki v Kronshtadtskom miatezhe," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No.3, s.5-31.
- Browder, R.P. ve A.F. Kerensky, eds. *The Russian Provisional Government, 1917*. 3 cilt. Stanford, 1961.
- Bunyan James. *The Origin of Forced Labor in the Soviet State, 1917-1921: Documents and Materials*. Baltimore, 1967.
- Carr, Edward Hallett. *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*. 3 cilt, New York, 1951-1953. (Türkçede: *Bolşevik Devrimi*, Cilt I, çev: Orhan Suda, Metis, 1989; Cilt II, çev: Orhan Suda, Metis, 1998; Cilt III, çev: Tuncay Birkan, Metis, 2004.) Kronsstadt hakkında çok az şey söylemekle birlikte, ihtilalci dönemdeki Bolşevik teori ve pratik üzerine anıtsal bir çalışma.
- Carroll, E. Malcolm. *Soviet Communism and Western Opinion, 1919-1921*. Chapel Hill, 1965.
- Chamberlin, William Henry. *The Russian Revolution, 1917-1921*. 2 cilt, New York, 1935. İlk basımının üzerinden otuz yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen devrimin önemli bir tarihsel anlatımı olarak değerini koruyan bir eser.
- Ciliga, Anton. *The Kronstadt Revolt*. Londra, 1942. Kısa ama etkili bir analiz. (Türkçede: *Kronstadt Ayaklanması*, çev: Gün Zileli, *Apolitika* dergisinin içinde, sayı:4, Mayıs 1996, s.65-68.)
- Cohn, Norman. *Warrant for Genocide*. Londra, 1967.

- Crossman, Richard, ed. *The God That Failed*. New York, 1950.
- Dallin, David ve Boris Nicolaevsky. *Forced Labor in Soviet Russia*. New Haven, 1947.
- Dan, F.I. *Dva goda skitanii (1919-1921)*. Berlin, 1922. İsyan sırasında Petrograd'da hapiste bulunan bir Menşevik liderin son derece önemli anıları.
- Daniels, Robert V. *The Conscience of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia*. Cambridge, Mass., 1960. Komünist parti içindeki muhalefet hareketleri hakkında önde gelen bir çalışma.
- Daniels, Robert V. "The Kronstadt Revolt of 1921: A Study in the Dynamics of Revolution." *American Slavic and East European Review*, X, Aralık 1951, 241-54. Yararlı bir makale.
- Degras, Jane, ed. *The Communist International, 1919-1943*. 3 cilt, Londra, 1956-1965.
- *Desiatyi s"ezd RKP (b), mart 1921 goda*. Moskova, 1963. İsyan sırasında Moskova'da toplanan dramatik Onuncu Parti Kongresi'nin tutanakları.
- Deutscher, Isaac. *The Prophet Armed: Trotsky 1879-1921*. New York, 1954. Üç ciltlik biyografinin birinci cildi. (Türkçede: *Silâhlı Peygamber: Troçki 1879-1921*. çev: Rasih Güran. Ağaoglu Yayınları, 1969. Üç cilt de çevrilmiştir.)
- Deutscher, Isaac. *Sovyet Sendikaları*. Londra, 1950. 1920-1921 sendikalar sorunu üzerindeki çatışma konusunda özlü ve güzel bir tartışma.
- Devar Margaret. *Labour Policy in the USSR. 1917-1928*. Londra, 1956.
- Dukes, Paul. *Red Dusk and the Marrow*. New York, 1922.
- Dukes, Paul. *The Story of "ST 25."* Londra, 1938.
- Dybenko, P.E. *Iz nedr tsarskogo flota k velikomu Oktiabriu*. Moskova, 1928.
- Erickson, John. *The Soviet High Command*. Londra, 1962. Sovyet silâhlı kuvvetlerinin tarihine ilişkin önemli bir çalışma.
- Fainsod, Merle. *Smolensk under Soviet Rule*. Cambridge, Mass., 1958.
- Fedeli, Ugo. *Dalla insurrezione dei contadini in Ucraina alla rivolta di Cronstadt*. Milan, 1950.

- Fischer, Louis. *The Soviets in World Affairs*. 2 cilt, Princeton, 1951.
- Fischer, Harold H. *The Famine in Soviet Russia, 1919-1923*. New York, 1927.
- Flerovskii, I.P. *Bol'shevistskii Kronshtadt v 1917 godu (po lichnym vospominaniyam)*. Leningrad, 1957.
- Flerovskii, I.P. "İlul'skii politicheskii urok," *Proletarskaia Revoliutsiia*, 1926, No7, s.57-89.
- Flerovskii, I.P. "Miatezh mobilizovannykh matrosov v Peterburge 14 oktiabria 1918 g.," *Proletarskaia Revoliutsiia*, 1926, No.8, s.218-37. 1921 isyanının önceli olan 1918 isyanı hakkında bilgi veren bir çalışma.
- Genkina, E.B. *Perekhod Sovetskogo gosudstva k novoi ekonomicheskoi politike (1921-1922)*. Moskova, 1954.
- Genkina, E.B. "V.I. Lenin i perekhod k novoi ekonomicheskoi politike," *Voprosy Istorii*. 1964, No.5, s.3-27.
- Goldman, Emma. *Living My Life*. New York, 1931. Ünlü bir anarşist tarafından kaleme alınmış, Kronstadt ayaklanması hakkında canlı izlenimler de içeren bir otobiyografi. (Türkçede: *Hayatımı Yaşarken*, Cilt I, çev: Beril Eyüboğlu, 1996; Cilt II, çev: Emine Özkaya, 1997, Metis-Kaos.)
- Goldman, Emma. *Trotsky Protests Too Much*. Glaskow, 1938. Troçki'ye, Kronstadt konusunda verilmiş bir yanıt.
- Golinkov, D.L. "Razgrom ochagov vnutrennei kontrevoliutsii v Sovetskoi Rossii," *Voprosy Istorii*, 1968, No.1, s.133-49.
- Goneniiia na anarkhizm v Sovetskoi Rossii. Berlin, 1922.
- *Grazhdanskaia voina, 1918-1921*. 3 cilt, Moskova, 1928-1930. Birinci ciltte, Bolşevik askeri lider S. Uritsky'nin Kronstadt'a yaptığı saldırı hakkında yararlı bir askeri haritayı da içeren bir makale bulunmaktadır.
- Great Britain, *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939*. Birinci Diziler, XII. Londra, 1962.
- Iarchuk, E. *Kronshtadt v russkoi revoliutsii*. New York, 1923. 1917 Kronstadt'ının bir anarşist tarafından anlatımı.
- *Iz istorii Vserossssiiskoi chrezvychainoi komissii, 1917-1921 gg. Sbornik dokumentov*. Moskova. 1958.
- *Kak tambovskie krest'iane boriatsia za svobodu*. n.p., 1921. Tambov'daki köylü ayaklanması üzerine bir SR broşürü.

- Katkov, George. "The Kronstadt Rising," *St. Antony's Papers*, No.6, Londra, 1959, s.9-74. Bir öncü çalışma.
- Kogan, F. *Kronshtadt v 1905-1906 gg.* Moskova, 1926.
- Kolbin, I.N. "Kronshtadt ot fevralia do kornilovskikh dnei," *Krasnaia Letopis'*, 1927, No2, s.134-61.
- Kolbin, I.N. *Kronshtadt v 1917 godu.* Moskova, 1932.
- Kollontai, Alexandra. *The Workers' Opposition in Russia..* Chicago, 1921.
- Korablev, Iu. *Revoliutsionnye vosstaniia na Baltike v 1905-1906 gg.* Leningrad, 1956.
- Kornatovskii, N.A., ed. *Kronshtadtskii miatezh: sbornik statei, vospominanii i dokumentov.* Leningrad, 1931. İsyen üzerine anı ve belgelerden oluşan temel bir koleksiyon.
- Kritsman, L.N. *Geroicheskii period velikoi russkoi revoliutsii.* İkinci baskı, Moskova, 1926. Savaş Komünizmi üzerine derinlemesine bir inceleme.
- *Kronshtadt: kratkii putevoditel'.* Ed. I.P. Vinokurov et al. Leningrad, 1963.
- "Kronshtadtskoe vosstanie 1906 g.," *Krasnyi Arkhiv*, 1936, No.4, s.91-116.
- *Kronshtadtskoe vosstanie, 1921-1956.* Berlin, 1956. Bilimsel değeri önemsiz bir çalışma.
- Kuz'min, M. *Kronshtadtskii miatezh.* Leningrad, 1931. Tarihçinin sınırlı ölçüde yararlanabileceği bir popüler tarih yazımı.
- Kuznetsov, V. *Iz vospominanii politrabotnika.* Moskova, 1930.
- Lazarevich (küçük ismi yok). "Kronshtadtskoe vosstanie," *Bor'ba*, 1921, Nos. 1-2, s.3-8. SR bakış açısından yararlı bir analiz.
- Leites, K. *Recent Economic Developments in Russia.* Londra, 1922.
- Lenin, V.I. *Polnoe sobranie sochinenii.* 5. baskı, 55 cilt, Moskova, 1958-1965.
- Lentsner, L.A. *Kronshtadt v 1905-1906 gg.: vospominaniia.* Moskova, 1956.
- Leonidov, O. *Likvidatsiia Kronshtadtskogo miatezha (mart 1921 g.).* Moskova, 1939. Stalinist bir risale.
- Liddell Hart, B.H., ed. *The Red Army.* New York, 1936.

- Lukomskii, A.S. *Vospominaniia*. 2 cilt, Berlin, 1922.
- Lur'e, M.I., ed. "Kronshtadtskie moriaki v. iiul'skom vystuplenii 1917 goda," *Krasnaia Letopis'*, 1932, No.3, s.76-105.
- Lur'e, M.I. "Kronshtadtskii miatezh 1921 goda v Sovetskoi i beloi literaturec i pechatı," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No.2, s.225-40. Yararlı bir bibliyografik çalışma.
- Lur'e, M.I. "Otsenka Kronshtadtskogo miatezha v proizvedeniakh V.I. Lenina," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No.3, s.166-75. Ayaklanma hakkında Lenin'in açıklamaları.
- Macdonald, Dwight. "Kronstadt Again," *The New International*, Ekim 1939, s.315-16.
- Macdonald, Dwight. "Once More: Kronstadt," *The New International*, Temmuz 1938, s.212-14. Troçki'ye keskin bir yanıt.
- Makhno, N.I. "Pamiati Kronshtadtskogo vosstaniia," *Delo Truda*, 1926, No.10, s.3-4.
- Maximoff, G.P. *The Guillotine at Work*. Chicago, 1940.
- Medvedev, V.K. "Kronshtadt v iiul'skie dni 1917 goda," *Istoričeskie Zapiski*, XLII, 1953, 262-75.
- Mett, Ida. *La Commune de Cronstadt: Crépuscule sanglant des Soviets*. Paris, 1949. Anarşist perspektifle kaleme alınmış kısa, ama bilgi dolu ve duyarlı bir tarih çalışması. İngilizce çevirisi, az da olsa kısaltılmış: *The Kronstadt Commune*, Londra, 1967, Solidarity Press. (Türkçede: *Kronstadt Ayaklanması*, çev: R.Macit, 1987, Sokak Yayınları; *Kronstadt 1921*, çev: R.Macit, Ümit Altuğ, 1998, Kaos Yayınları.)
- Miliukov, P N. *Russia Today and Tomorrow*. New York, 1922.
- Morizet, André. *Chez Lénine et Trotski, Moskou 1921*. Paris, 1922.
- Nestroev, G. *Maksimalizm i bol'shevizm*. Moskova, 1919.
- Nikulin, L.V. *Tukhachevskii*. Moskova, 1964.
- "Obrazovanie severo-zapadnogo Pravitel'stva," *Arkhiv ruskoı revoliutsii*, I, 1922, 295-308.
- *Oktiabr'skii shkväl (Moriaki Baltiiskogo flova v 1917 godu)*. Eds P.F. Kudelli ve I.V. Egorov, Leningrad, 1927.
- Osinskii, N. (V.V. Obolenskii). *Gosudarstvennoe regulirovanie krest'ianskogo khoziaistva*. Moskova, 1920.
- Parvilahti, Unto. *Beria's Gardens: A Slave Laborer's Experiences in the Soviet Utopia*. New York, 1960.

- Pearce, Brian. "1921 and All That." *Labour Review*, V, Ekim-Kasım 1960, 84-92.
- Petrash, V.V. *Moriaki Baltiiskogo flota v bor'be za poredy Oktiabria*. Leningrad, 1966.
- Petrichenko, S.M. "O prichinakh Kronshtadtskogo vosstania," *Znamia Bor'by*, Nos. 14-15 Aralık 1925- Ocak 1926, s.4-8.
- Petrichenko, S.M. *Pravda o Kronshtadtskikh sobytiikh*. n.p., 1921. Bu ve önündeki giriş, isyanın başta gelen liderinin önemli bir anlatımıdır.
- Petrov-Skitaletz, E. *The Kronstadt Thesis for a Free Russian Government*. New York, 1964.
- Poliakov, Iu. A. *Perekhod k nepu i Sovetskoe krest'ianstvo*. Moskova, 1967. Isyan sırasında Rus köylülüğü üzerine bilgi verici bir çalışma.
- Pollack, Emanuel. *The Kronstadt Rebellion*. New York, 1959. Ağırlık olarak Berkman ve diğer bir iki çalışma üzerine eğilen bir kitap.
- *Pravda o Kronshtadte*. Prague, 1921. Asi günlük gazetenin bütün nüshalarını içeren çok önemli bir kaynak.
- Prokopovitch, S.N. *The Economic Condition of Soviet Russia*. Londra. 1924.
- Pukhov, A.S. *Baltiiskii flot na zashchite Petrograda (1919 g.)* Moskova, 1958.
- Pukhov. A.S. *Kronshtadtskii miatezh v 1921 g.* Leningrad, 1931. En iyi Sovyet anlatımı. *Krasnaia Letopis'*'de, 1930-31'de tefrika halinde yayımlanan biçimi bir ölçüde farklıdır.
- Pukhov, G.S. *Kak vooruzhalsia Petrograd*. Moskova, 1933.
- Rabinovich, S.E. "Delegaty 10-go s"ezda RKP (b) pod Kronshtadtom v 1921 godu," *Krasnaia Letopis'*, 1931, No.2, s.22-55.
- Rabinowitch, Alexander. *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising*. Bloomington, 1968.
- *Rabota eserov zagranitse*. Moskova, 1922. Isyancılara yardım toplayan SR sürgünlerinden mektuplar da içerir.
- Rafail, M.A. *Kronshtadtskii miatezh (Iz dnevnika politrabotnika)*. n.p. (Harkov), 1921. Kronstadt cephesine gönüllü olarak giden bir Onuncu Parti Kongresi Delegatesinden anılar.
- Raskol'nikov, F.F. *Kronshtadt i Piter v 1917 godu*. Moskova, 1925.

- Rotin, I.P. *Stranitsa istorii partii*. Moskova, 1958.
- Schapiro, Leonard. *The Communist Party of the Soviet Union*. New York, 1960. Partinin genel tarihi üzerine en iyi çalışma.
- Schapiro, Leonard. *The Origin of the Communist Autocracy*. Cambridge, Mass., 1956. İsyanın mükemmel bir kısa analizini içeren önemli bir çalışma.
- Scheuer, Georg. *Von Lenin bis...? Die Geschichte einer Konter-revolution*. Viyana, 1954.
- Serge, Victor. *Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941*. Çeviren ve yayına hazırlayan: Peter Sedgwick. Londra, 1963. İsyanı eleştirmekle birlikte onlara sempati duyan, son derece önemli anılar. (Türkçede: Bu kitap Türkçede, *Bir Devrimcinin Anıları* adıyla 1960'lı ve 1990'lı yıllarda iki kere yayımlandı. İlk basım elimizde olmadığından çevirenin adını, net olarak yılını ve yayınevini veremiyoruz. İkinci basım ise -çev: Celal Kapkın, Pencere Yayınları, 1991- okunmayacak kadar kötü bir çeviridir.)
- Serge, Victor. "Once More: Kronstadt," *The New International*, Temmuz 1938, s.211-212.
- Serge, Victor. "Reply to Trotsky," *The New International*, Şubat 1939, s.53-54.
- Shelov, A.V. *Istoricheskii ocherk kreposti Kronstadt*. Kronstadt, 1904. Kronstadt'ın erken dönem tarihine ilişkin ayrıntılı bir anlatım.
- Singleton, Seth. "The Tambov Revolt (1920-1921)." *Slavic Review*, XV, Eylül 1966, 497-512.
- Slepkov, A. *Kronshtadtskii miatezh*. Moskova, 1928.
- Smith, C. Jay. *Finland and the Russian Revolution, 1917-1922*. Atina, Ga., 1958.
- Sofinov, P.G. *Istoricheskii povorot (perekhod k novoi ekonomicheskoi politike)*. Moskova, 1964.
- Soiuz S-R Maksimalistov. *O rabochem kontrole*, Moskova, 1918.
- Soiuz S-R Maksimalistov. *Trudovaia sovetskaia respublika*. Moskova, 1918.
- Steinberg, I.N. *Als Volkskommissar war*. Münih, 1929.
- Steinberg, I.N. *In the Workshop of the Revolution*. New York, 1953.
- Sukhanov, N.N. *The Russian Revolution, 1917*. Çeviren ve yayına hazırlayan: Joel Carmichael. New York, 1955.

- Todorskii, A.I. *Marshal Tukhachevskii*. Moskova, 1963.
- Trifonov, I.IA. *Klassy i klassovaia bor'ba v SSSR v nachale nepa (1921-1923 gg.)*. Cilt:I. *Bor'ba s vooruzhennoi kulatskoi kontr-revoliutsiei*. Leningrad, 1964. 1920-1922 köylü ayaklanmalarına ilişkin tam bir bibliyografik makaleyi de içermektedir.
- Trotskii, L.D. "Eshche ob usmirenii Kronshtadta," *Biulleten' Oppozitsii*, Ekim 1938, s.10. İngilizceye, "More on the Supression of Kronstadt," başlığıyla çevrilmiştir. *The New International*, Ağustos 1938, s.249-50.
- Trotskii, L.D. *The Revolution Betrayed*, New York, 1937. (Türkçede: *Ihanete Uğrayan Devrim*, çev: ?, Köz Yayınları, 1978.)
- Trotskii, L.D. *Kak vooruzhalas' revoliutsiia*. 3 cilt, Moskova, 1923-1925.
- Trotskii, L.D. "Shumikha vokrug Kronshtadta," *Biulleten' Oppozitsii*, Mayıs-Haziran, 1938, s.22-26. İngilizceye, "Hue and Cry Over Kronstadt," başlığıyla çevrilmiştir. *The New International*, Nisan 1938, s.103-106. Bu yazı, Troçki'nin, Kronshtadt'daki rolü konusunda bir savunma niteliğindedir.
- Trotskii, L.D. *Stalin: An Appraisal of the Man and His Influence*. New York, 1946.
- Tseidler, G. *O snabzhenii Peterburga*. Viborg, 1921.
- Tukhachevskii, M.N. "Bor'ba s kontrrevoliutsionnymi voss-taniami," *Voina i Revoliutsiia*, 1926, No.8, s.3-15. Antonov'un bastırılması üzerine.
- Vardin, I. *Revoliutsiia i men'shevizm*. Moskova, 1925.
- *V ognе revoliutsii*. Ed. L. Gurvich. Moskova, 1933.
- *Voennye moriaki v period pervoi russkoi revoliutsii, 1905-1907 gg.* Ed. S.F. Naida. Moskova, 1955.
- *Voennye vosstaniia v Baltike v 1905-1906 gg.* Ed. A.K. Drezen. Moskova, 1933.
- Voline (V.M. Eikhenbaum). *La Révolution inconnue (1917-1921)*. Paris, 1947. Anarşist bakış açısından isyan üzerine ilginç bir bölüm.
- Voronevskii, V. ve N. Khenrikson. *Kronshtadtskaia krepost'-kliuch k Leningradu*. Leningrad, 1926.
- Voroshilov, K.E. "Iz istorii poclavleniia Kronshtadtskogo miatezha," *Voenno-Istoricheskii Zhurnal*, 1961, No.3. s.15-35.

- Vos'moi vs Rossiiskii s'ezd sovetov rabochikh, krest'ianskikh, krasnoarmeiskikh i kazah'ikh deputatov. Stenograficheskii otchet (22-29 dekabria 1920 goda). Moskova, 1921.
- White, D. Fedotoff. *The Growth of the Red Army*. Princeton, 1944. Rus İmparatorluk Donanmasının eski ve bilgi sahibi bir subayı tarafından kaleme alınmış değerli bir çalışma. Ayaklanmanın askeri yanının güzel bir anlatımı.
- Wollenberg, Erich. *The Red Army*. Londra, 1938.
- Wrangel, P.N. *The Memoirs of General Wrangel*. Londra, 1930.
- Wright, John G. *The Truth About Kronstadt*. New York, 1938. Troçki taraftarı bir Bolşevik savunusu.
- Za 5 let, 1917-1922: sbornik Ts.K.R.K.P. Moskova, 1922.
- Zhakovshchikov, K. *Razgrom Kronshtadtkogo kontrrevoliutsionnogo miatezha v 1921 godu*. Leningrad, 1941. Stalinist bir tarih yazımı.
- Zubelevich, Iu. *Kronshtadt: Vospominaniia revoliutsionerki, 1906 god*. Kronstadt, n.d.

dönemin gazete ve dergileri

Daily Herald. Londra.

L'Echo de Paris.

Golos Rossii. Berlin.

Izvestiia Vremennogo Revoliutsionnogo Komiteta Matrosov,
Krasnoarmeitsev i Rabochikh gor. Kronshtadta. Kronstadt.

Izvestiia Petrogradskogo Soveta Rabochikh i Krasnoarmeiskikh
Deputatov. Petrograd.

Izvestiia VTsIK. Moskova.

Krasnaia Gazete. Petrograd.

Maksimalist. Moskova.

Le Matin. Paris.

Narodnoe Delo. Reval.

New York Times.

New York Tribune.

Novaia Russkaia Zhizn'. Helsingfors.

Novyi Mir. Berlin.

Obshchee Delo. Paris.

Petrogradskaia Pravda. Petrograd.

Poslednie Novostii. Paris.

Pravda. Moskova.

Revoliutsionnaia Rossia. Prad.

Rul . Berlin.

Sotsialisticheskii Vestnik. Berlin.

The Times. Londra.

Voennoe Znanie. Moskova.

Volia Rossii. Prag.

kronstadt 1921 paul avrich

Denizciler niçin ayaklanmışlardı Bolşeviklere göre, onlar, Rus mültecileri ve onların destekleyicileri olan Müttefik Devletler tarafından komplo yapmak üzere Batı'da eğitilmiş bir Beyaz Muhafız'ın ajanlarıydılar. Denizcilerin yandaşlarına göreyse, onlar, Bolşevik diktatörlüğe karşı sovyet idealini yeniden hayata geçirmek için mücadele eden devrimci kahramanlardı. Onların gözünde, ayaklanmanın bastırılması, Rusya'nın bir "işçi ve köylü devleti" olduğu efsanesini paramparça eden barbarca bir eylemdi. Dahası Rusya dışındaki çok sayıda Komünist, samimi bir kitle protestosunu böylesine barbarca bastıran bir yönetime olan inançlarını sorguladılar. Bu bağlamda, Kronstadt, hayal kırıklığına uğramış radikallerin hareketle olan bağlarını koparmalarına ve ideallerinin orijinal saflarına dönmelerine yol açan daha sonraki olayların prototipini oluşturmuştur. Kulakların tasfiyesi, Büyük Temizlik, Nazi-Sovyet paktı, Kruşçev'in Stalin'i suçlaması, bütün bunlar devrimin ihanete uğradığına inanan parti üyelerinin ve taraftarlarının parti saflarından ayrılmalarına yol açtı. "Ne var ki, denektaşı Kronstadt'dı," diye yazıyordu Louis Fischer, 1949 'da, "onun ortaya çıkışına kadar, duygusal olarak sallantılı, entelektüel kuşkuları olan, hatta davaya karşı olan insanlar bile iş ona saldırmaya gelince bunu reddettiler. Ben ise uzun yıllar 'Kronstadt'sız yaşamıştım."

